

شقان قاسم حه سهن

رولى
دهقى

دئاڤا كرنا درامايا كور ديدا

پۆلی دەقی د ئاڤاكرنا درامایا كوردیدا

حکومتێهه رێما کوردستانی
وهزارهتاره وشه نییری و لاوان
رێقه بهریا گشتی یا رۆژنامه فانی و چاپ و به لافکرنی
رێقه بهریا چاپ و به لافکرنی - دهوک

- نافی پهرتوکی: رۆژی دهقی د ناکرنا درامایا کوردیدا
- نفیسه: شقان قاسم حهسهن
- بابته: فه کولین (ناما ماسته ری)
- دیزاین ناهه روکی: نازدار نهجه د جزیری
- دیزاین بهرگی: گوهدار صلاح الدین
- قهواره: ۱۵ سم × ۲۱ سم
- ژمارا لاپهرا: ۲۴۴
- تیراژ: ۵۰۰ دانه
- نرخ: ۵۰۰۰ دینار
- ژمارا راسپاردنی: ۴۸۴۸
- زنجیره و سال: ۵ / ۲۰۱۱
- چاپخانه: چاپخانه وشه نییری / هه فلییر - کوردستان

رۆلی دهقی د ئاڤاكرنا درامایا كوردیدا

شفاڤان قاسم حهسهڤن

پیشكیشی جفاڤا سكوڤا ئادایی/ فهكولتیا زانستین مروفایه تی – زانكوڤیا دهوکی كریه وهكو
پشكهك ژ پیندقیین پلا ماستهری د نهدهیی كوردیدا.

ئەھ نامە ديارىيە بۇ:

- (دايك و باب) بىن خۆشتقىين من.
- زۆر بەرئۆز (حەجى عەلى مەمەد عەلى سەئىد).
- ھەقۇينا مەنا خۆشتقى، يا كۆ لاپەرە كى نوبى ھەقۇلىنى و ھىقى و ئارمانجان دگەل من، د ژيانىدا دەستپىكىرى.
- خويشك و براين خۆشتقىين من.
- ... بۇ وان ھەمى مرقۇقۇن ب روومەت، يىن كۆ "ويژدانان" وان، بوھادارتىن تىشتە د قى جىھانا "بى ويژدانان" دا...

سوڤاسنامه

سوڤاس بۆ:

- ماموستايى بهرپر (د. ئيبراهيم نههمهه سمۆ)، ژ بۆ سه ره پهرشتيكرنا وى بۆ
قى نامى و هاريكارىكرنا وى د ههر قوناغه كا نقيسين و ناماده كرنا قى
قه كولينييدا، ب تاييهت د داينكرنا ژيده راندا.
- بهرپر (پ.د. محمهد به كر محمهد)، بۆ هاريكارى و ناموژگاريين
بهرده و امين جه نايى وى.
- زۆر بهرپر (حه جى عه لى محمهد عه لى سه عيد) بۆ هاريكارى و خه مخوريا
جه نايى وى.
- (م. پهريوان عه لى محمهد)، ژ بۆ خه مخورى و هاريكارىا بهرده وام و
دلسوزانه يا وى د گهل مندا، ب تاييهت د بواري و هر گيپ انيدا.
- زۆر بهرپر (عوبه يد ميرو نيروه يى) و هاريكارىكرنا جه نايى وى.
- هه قالى هيژا (م. مه كنون محمهد تاهر مقداد)، هاريكارىا دلسوزانه يا وى،
ب تاييهت د داينكرنا ژيده راندا.
- هه مى هه قال و ماموستايين بهرپرين كو د ناماده كرنا قى قه كولينييدا
هاريكارىا من كرين، ب تاييهتى (ب. شيمال قاسم حه سن، م. خالد به گى
ده حلينه وى، م. كاروان محمهد تهيب، ب. شيروان عه لى محمهد،
م. شيقان شليمون، م. مه سه وود عارف صالح، م. محمهد عه لى محمهد
نه ترۆشى).

ئەڭ جىھانە بۆ كەسى كۆ ھزرى تىدا دكەت، كۆمىدە
و بۆ كەسى كۆ ھەست پى بكت تراژىدە...
(ھۆراس والپول)

ناڤه پۇك

۱۷ پېشە كى
۲۱ دەروازە
۲۳ ۱- دراما: زاراف و پېناسە
۳۰ ۲- كورتىهك ل سەر مېژوويا شانۆيا كوردى
۳۰ - پەيدا بونا فى زارافى د ئەدەبا كوردیدا
۳۱ - پوختەيا سە رەلدا نا شانۆيا كوردى
۳۹ پشكا ئېكى: (جۆرېن درامايى / توھمېن درامايى)
۴۱ - تەوهرى ئېكى: جۆرېن درامايى
۴۲ - ژانرېن ئەدەبا درامى
۴۲ ۱- تراژىدىا (Tragedy)
۵۱ - جۆرېن تراژىدىايى
۵۲ ۲- كۆمىدىا (Comedy)
۵۹ - جۆرېن كۆمىدىايى
۶۰ ۳- درام (Dram) — مىلو درام يان تراژىكو مىدىا
۶۷ - تەوهرى دوويى: توھمېن درامايى
۶۷ ۱- دەق
۶۷ ۲- ھزر و بابەت
۷۰ ۳- رويدان
۷۲ ۴- زمان

- ۷۵ ۵- كەسايەتى
- ۷۸ ۶- دىالۆگ
- ۸۲ ۷- مەملانى
- ۸۵ ۸- دەم
- ۸۷ ۹- جە
- ۸۹ ۱۰- مۆنۆلۆگ

- ۹۳ پشكا دوويى (دەقى شانۆيى)
- ۹۵ ۱- پيشە كىەك بۆ دەقى ئەدەبى (زاراڧ، چەمك و پىناسە)
- ۱۰۴ ۲- تىۋرا دەقى و چەمكىن وى
- ۱۰۷ ۳- دەقى شانۆيى (چەمك و پىناسە)
- ۱۱۲ ۴- شىعرا شانۆيى
- ۱۱۶ ۵- پىكەت و توخمىن ئاڧاكەرىن دەقى شانۆيى
- ۱۲۰ ۶- تايەتى و گرنگىيا دەقى شانۆيى
- ۱۲۴ ۷- نقىسەر و ھونەرى نقىسىنا دەقى شانۆيى
- ۱۳۳ ۸- دەرھىنەر (دەرھىنان) و دەقى شانۆيى

- ۱۴۱ پشكا سىي (دەق د بواري پراكتىكىدا)
- ۱۴۳ دەقىن شانۆيىن ل بواري پراكتىكى د قى قە كۆلىنىدا
- ۱۴۴ ۱- دەقى شانۆيا (خەونىن دىنا)
- ۱۴۴ - كورتىيەك ل سەر دەقى شانۆيا (خەونىن دىنا)
- ۱۴۵ ئەو تە كنىكىن كو رۆل د ئاڧا كرنا دەقى شانۆيا (خەونىن دىنا) دا دىتىن
- ۱۴۵ ۱- زمان

۱۴۷	۲- تە كنىكا دىالوگى:
۱۴۷	دىالوگا راستە و خۆ.
۱۴۸	۳- دەم.
۱۵۰	۴- كە سايە تى.
۱۵۱	۴-۱- جفاكى.
۱۵۲	۴-۲- دەر وونى.
۱۵۴	۵- جھ.
۱۵۵	۶- بابەت.
۱۵۶	۷- رويدان.
۱۵۸	۸- ملىمىلانى.
۱۵۹	۹- مفا وەر گرتن ژ (مۆنۆدراما) بى.
۱۶۰	۱۰- رېتما دىالوگى.
۱۶۱	۱۱- قە گېران.
۱۶۳	۱۲- راوەستاندا دىالوگى.
۱۶۴	۱۳- ئارامكەرن و ئالۆز كونا بارى شائۆبى.
۱۶۶	۲- دەقى شائۆيا (شەمەندەفې).
۱۶۶	- كورتىبەك ل سەر دەقى شائۆيا (شەمەندەفې).
۱۶۷	- ئەو تە كنىكىن كو رۆن د ئاڧا كونا دەقى شائۆيا (شەمەندەفې) دا دىتېن...
۱۶۷	۱- زمان.
۱۶۸	۲- تە كنىكا دىالوگى.
۱۶۸	أ- دىالوگا نە راستە و خۆ.
۱۶۹	ب- دىالوگا راستە و خۆ.
۱۷۰	۳- وېنى ھونەرى.

۱۷۲ بابەت - ۴
۱۷۳ كەسايەتى - ۵
۱۷۴ جفاكى - ۱-۵
۱۷۵ دەروونى - ۲-۵
۱۷۶ لەشى - ۳-۵
۱۷۷ جە - ۶
۱۷۹ دەم - ۷
۱۸۰ رویدان - ۸
۱۸۱ مەملانى - ۹
۱۸۳ رېتما ديالوگى - ۱۰
۱۸۴ ئارامكەرن و ئالۆزكەرنە بارى درامىي - ۱۱
۱۸۶ راولەستاندەنا ديالوگى - ۱۲
۱۸۷ قەگىران - ۱۳
۱۸۸ موسىقا - ۱۴
۱۸۹ دەقى شانويا (لافيته) - ۳
۱۸۹ كورتىبەك ل سەر دەقى شانويا (لافيته) -
۱۹۰ ئەو تەكنىكەن كورۆل د ئافاكەرنە دەقى شانويا (لافيته) دا ھەين -
۱۹۰ ۱ - زمان
۱۹۱ ۲ - تەكنىكا ديالوگى
۱۹۱ أ - ديالوگا راستەوخۆ
۱۹۱ ب - ديالوگا نەراستەوخۆ
۱۹۲ ۳ - وئىنى ھونەرى
۱۹۴ ۴ - بابەت

۱۹۵	۵- کەسایەتیی
۱۹۶	۵-۱- جفاکی
۱۹۷	۵-۲- دەروونی
۱۹۸	۵-۳- لەشی
۱۹۹	۶- جھ
۲۰۰	۷- دەم
۲۰۲	۸- رویدان
۲۰۴	۹- مەملانی
۲۰۶	۱۰- ریتما دیالۆگی
۲۰۷	۱۱- ئارامکرن و ئالۆزکرنای باری درامایی
۲۰۸	۱۲- راولەستاندنا دیالۆگی
۲۰۹	۱۳- فەگیران
۲۱۱	- ئەنجام
۲۱۷	- لیستا ژێدەر
۲۳۹	- پوختە
۲۴۱	- الملخص
۲۴۳	- Abstract

پيشه كى

دراما وەك جۆره كى كەڭ قارى ئەدەبى، ھەر ژ دەستپىكا پەيدا بونا خۆ، تا كو قى سەردەمى ژى، رۆلە كى مەزن د پيشقە برنا ئەدەبىياتا ھەمى گەلېن جىھانىدا دىتتە. دەقېن نەمىن درامابى ژى بووېنە ھەوتى شاكارىن مەزىن سىنەمايا جىھانى، وەك: (رومىو جوليتت)، (ھاملىت)، و چەندىن غونىن دىترېن ھاوشىو، زىدەبارى قى چەندى ژى، دراما شىايە كو رويدانىن گرنىن مېژووبى تومار بكتە و وەك بەلگە ھەتا رۇزا ئەفرۆ بۆ مە ب پارىزىت و ژ نافچوونى قورتال بكتە، وەك دەقى درامابى " فارس" — كو راستىە كا مېژووبى، ئەو ژى شەرى دناقبەرا ئىرانىان و يونانىاندا بووېە — بى گۇمان، ئەف خزمەتا ھەنى يا كو درامابى كرى ب چو شىوھىان نەدھاتە ھەستپىكرن ھەگەر ب رىكا پاراستنا وان دەقېن درامابى نەبوایە، لەورا دەق ب بنىاتى سەرەكىي ئافاكرنا درامابى دەھتە ھەژمارتن، بى ھەبوونا دەقى، درامابى چو واتا و ھەبوونەك نىنە و نابىت.

- بابەتى ڤە كۆلىنى:

بابەتى ڤى ڤە كۆلىنى (رۆلى دەقى د ئافاكرنا درامابى كوردیدا) يە، د ڤى ڤە كۆلىنىدا لایەنن تەكنىكا ئافاكرن و ئافراندا كارى درامابى — شانۆبى — ژ لایى دەقىفە ھاتىنە دەستپىشانكرن و پاشان ئەو لایەنن تەكنىكا ئافاكرنا دەقى، د ھندەك دەقېن درامابىن دەڤەرا دەھۆكىدا ھاتىنە ديار كرن.

- گرنګيا ښه کولینې:

ګومان د وی چنډېدا نینه، کو بابه تی ډرامایې، بابه ته کی ګله ک ګرنګه و وه ک که رهسته کی خافی پر بایه خ ژ بو ښه کولینې زانستی - ناکادیمی - ل باشووری کوردستانی ب گشتی و ل ده ډهرا به هدینان ب تایه تی - دهیته هه ژمارتن. هه رچه نده بهری نوکه چنډه ښه کولینې کین زانستی - نه کادیمی د بوری ډرامایا کور دیدا هاتینه نه ښامدان“ و ښه کولینې ژ وانژی ل سهر ده قی بوویه، لی به لی، ل ده ډهرا به هدینان چو نمونین هاوشیوه نه بوویه، له ورا نه ښه کولینې ب ټیکه م ښه کولینا ل سهر ده قی ډرامای ل ده ډهرا مه دهیته هه ژمارتن. د قی ښه کولینې لایه نین ته کنیکین ناکرنا ده قی، د ده قین ده ډهرا ده ډه کیدا هاتینه دیار کون و نه ښه کولینې هه ولدانه کا زانستی - نه کادیمی - به کو ب قی ناوایی، گرنګیې ب ناکرنا ده قین ډرامایین (سیراهیم نه ډه د سم)، (مه سوود عارف صالح) و (مه مه د علی محمد نه تر وشی) دده ت.

- نارمانجا ښه کولینې:

نارمانج ژ قی ښه کولینې، گرنګیدانه ب شیوه یې ناکرنا ده قین ډرامایین - شانویین - ده ډهرا ده ډه کی و ده ستی شانکرنا رولی ده قی د ناکرنا سی ده قین شانویین قی ده ډه ریدا.

- سنورین ښه کولینې:

د قی ښه کولینېدا ب کورتی به حسی ډرامایې و میژویا وی د نه ده با کوردی - به شی باشووری کوردستانی - دا هاتیه کون، هه روه ها به حس ل جوړین ډرامایې و هه می توحین ډرامایې هاتیه کون، پاشان ژی ب دریتی به حس ل چاوانیا ناکرنا ده قی شانویې هاتیه کون. د شرو ښه کولینا لایه نین ته کنیکا ناکرنا ډرامایې - شانویې - ژ لایې ده قی ژی، سنوری ښه کولینې بتنی هنده ک ده قین ده ډهرا ده ډه کی ب خو ډه د گریت.

- د پشکا سيپدا، ل دويښ سنورۍ څه کوليني سي ده قين شانويين ده قهرا ده وکي
هاتينه ده ستيشانکرن و پاشان لايه نين ته کنیکا ده قی تيدا هاتينه ديار کړن.
و ل دويمه يکي زي، نه و نه جامين د قی څه کولينييدا هم گه شتيني يين هاتينه
ده ستيشانکرن و ل دويښ لېستا ژنده ران و کورتيه ک ل سهر ناقه رکا څه کوليني ب
زمانين کوردي، عه رهي و ټينگليزي هاتيه نفيسين.

دهروازه

- ١ - دراما: زاراڻو و پیناسه
- ٢ - کورتیهک ل سهر میژوویا شانویا کوردی

۱ - دراما: زاراف و پیناسه:

سدهارهت زارافی درامایی، (نهرستو ۳۸۴ - ۳۲۲ پ.ز) دبیزیت: ((گهلی "دوریا" نهفرینه‌رین زارافی درامایینه" چونکی گهلی "دوریا" پهیفا نافریری بو "کار و کریاری" بکاردئینا و زارافی دراما ژی ههر یی ژ ویری هاتی))^(۱). ههروهها (د.ابراهیم سکر) دبیزیت کو: ((دراما زارافه‌کی یونانی کهفن و ره‌سه‌نه، کو داتاشینا وییا زمانی یا ژ پهیفا "دراؤ" هاتی، کو ب واتایا "شؤل دکهت" و ههر کریار و رویدانه‌کی قیجا چ د ژیانیدا یانژی ل سهر دهپی شانۆییدا بیت))^(۲). (محسن ئوسمان) د پدرتوکا خو یا ب نافئ (میژۆپوتامیا) دا، ئاماژی ب زارافی درامایی ددهت و دبیزیت: ((پهیفا "Drama" یا ژ "Dran" هاتی کو ب واتایا "دانوستاندن"ی دهیت، کو یا ژ بنگه‌هی "کرن / کریار" هاتی))^(۳). (جورج تومسن) دبیزیت، دراما ((له کردار (action) و نواندن پیکدیت و له سهرچاوه‌شوه لاسایی کردنه‌وهیه))^(۴). د (فرهنگ اصطلاحات ادبی) دا هاتیه، کو دراما وهک پهیفا ((ب واتایا "پیشکیشکرنی" دهیت و وهک زاراف ژی ب واتایا "نهو کاری کو چیدیت یان کریاره‌که کو رویددهت"))^(۵).

^۱ قابلیت‌های نمایشی شاهنامه، محمد حنیف، چاپ اول، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۳.

^۲ مدخل الی فن کتابه‌ الدراما، عادل الفادی، الطبعة الأولى، نشر و توزیع مؤسسات عبدالکریم بن عبدالله، تونس، ۱۹۸۷، ص ۹.

^۳ میژۆپوتامیا، محسن ئوسمان، چاپا ئیککی، چاپخانه‌ی خانی - دهۆک، ده‌زگه‌ها سپریژ، دهۆک، ۲۰۰۸، ل ۱۸۳ و ۱۸۴.

^۴ په‌یدابوونی دراما، جورج تومسن، و: نازاد حه‌مه شه‌ریف، گ: کاروان، ژ ۳۲، سالی سییه‌م، چاپخانه‌ی داری‌فاق عربیه، به‌غدا، مایسی ۱۹۸۵، ل ۸۴.

^۵ رهنگ اصطلاحات ادبی، سیما داد، چاپ دیدئور، چاپ سوم، انتشارات مروارید، تهران، ۱۳۸۵، ص ۵۰۲.

هەر دیسان (رحمت اللہ محرابی) دیبیت: ((دراما، ب و اتایا "کاردانهوه" و "کارکن" دهیت و ئەف بلیقکونا کو ئەفرۆ ئەم بۆ پەیفایا دراما دکەین، بلیقکونە کا فرەنسیە ژ بۆ فی پەیفی))^(۱). د فەرهنگا (Oxford) دا ژ، پەیفایا دراما ب فان و اتایان هاتیە:

((۱ - پینشکیشکونە که بۆ شانۆ، تلفزیون، سینەما و رادیوی.))

۲ - ئەو نواندنا دهیتە هەژمارتن وە کو جۆرەکی ئەدەبی.

۳ - رویدانە کا سەرەنجراکیشە.

۴ - ئەو کار و راستیا دبیته جەیی سەرەنجراکیشانی.))^(۲)

د (قاموس اطلس الموسوعي انجليزية - عربي) دا، پەیفایا دراما ب فی رەنگی هاتیە رافە کرن:

((۱- ئەدەبی شانۆگەریی تاییەتی رژدی، کریارەک یان پروگرامەکی فەگپرانکیی

رژد کو دهیتە پینشکیشکون د تلفزیون یان رادیو یانژی سینەمايیدا.

۲- هونەری شانۆگەریی گریدایی ب جۆر یان سەرەدەمەکی، وەک سەرەدەمی "شکسپیری".

۳ - هونەری نقیسینا کارین درامی یانژی بەرەهەمئینانا وان.

۴ - رویدانەک یان رویدانین سەرەنجراکیش د ژيانا ریالی (واقعی) دا.

۵ - حالەتەک یان تاییەتمەندیە کا درامییە.))^(۳)

^۱ ئاموزش تاتەر، رحمت اللہ محرابی، چاپ اول، چاپخانە ی کامران، انتشارات تربیت، تهرآن، ۱۳۷۲، ص ۱.

^۲ Oxford (Advanced Learner's Dictionary)- colin McIntosh-JoanaTurnbul, 7th edition, Oxford University press, 2007, p: 463.

^۳ قاموس اطلس الموسوعي انجليزية - عربي، الشركة الدولية للطباعة، الطبعة الثالثة، دار اطلس للنشر، الجيزة، ج.م.ع، ۲۰۰۵، ص ۳۹۷ - ۳۹۸.

هەر دیسان (احمد زکی بدوی) ژ لایئ زمانیفه، بهحس ل پهیقا درامایئ دکت و
دیپژیت:

((۱- نهو دهقی کو نارمانج ژئ، نمایشکرنا ویه ل سهر دهپی شانویئ.

۲ - شانۆگه ریبه کا ب رژدیبه کو دو ماهیکه کا خوش یانژی ب خهم هه بیته.))^(۱)

د پهرتو کا (زاراوهی نهدهبی، کوردی - عهره بی - ئنگلیزی) دا، کو فهرهنگا
لیژنهیا نهدهبیبه ل کورئ زانیاریئ کورد، تیدا دراما ب واتایا ((دراما - ب خو- و
شانۆ)) یا هاتی^(۲). ئانکو وه کو یا ئاشکرا د زمانئ کوردیدا پهیقا "دراما" ههم وهک
هونهری درامایئ ب گشتی کو جوړه کی نهدهبی پشکه که ژ وئ، ههم ژئ ب واتایا
رهنگهک ژ رهنگین نهدهبا درامی (شانویئ) هاتیبه. نهگه ر نههم بهیئ و تهماشایی
بیروپایئ زانا و بسپورین کورد د بواری دراما و شانۆیدا سهبارته پهیقا و زارافی
"دراما" یئ بکهین، دی بینین کو نهو ژئ دگهل وان بیروپایانه بین بهری نوکه مه
گوتین" چونکی دراما چ وهک پهیقا و زاراف یان هونهری درامایئ یانژی جوړه کی
نهدهبی، خودانی وئ یونانینه و ب ریکا نهدهبیاتین بیانیه هاتیبه د ناؤ نهدهب و
هونهری کوردیدا. بو نمونه (نههمه د سالار) دیپژیت: ((دراما دوو شت دهگه بیئئ،
یه که میان، نهو بابه ته نهدهبیبه که وهک تیکستیک ده بیئنه وه... دووهمیان، هونهریکه
که له بهرگی پیشکیشکردندا ده بیئنه وه... که ههر دووکیان ده بنه ته واکه ری
یه کتر و ههر دووکیان خزمه تی یه که مبهست و یه که ئه رکی سه ره کی ده کن، خو
نهگه ر به تنیا مانا زمانه وانی یه که مان وهرگرت، نهوه هه لسان به کار و فرمان

^۱ معجم الدراسات الإنسانية والفنون الجميلة والتشكيلية، الدكتور احمد زكي بدوي، الطبعة
الأولى، الناشر: دار الكتاب المصري - دار الكتاب اللبناني، القاهرة وبيروت، ۱۹۹۱،
ص ۱۱۳.

^۲ زاراوهی نهدهبی، کوردی - عهره بی - ئنگلیزی، لیژنه ی نهدهب له کوری زانیاری
کوردستان، چاپی یه که م، چاپخانه ی وهزاره تی پهروهرده، ههولیر، ۲۰۰۶، ل ۴۷.

ده گه پیتی^(۱). ههروهها (سهلام فهروج کهریم) د دوکتوراناما خودا دیپیت، کو ژ بو تیگه هشتنا په یقا درامایی ده بیت واتایا گشتی و تایه تیا وی بهیته زانین، ((دراما دوو واتای سهره کی ههیه که به بی لیکدانه وه و ناسینی نه و واتایانه ناتوانریت پیناسه بکریت، نه وانیش واتای تایه تی و گشتین. ۱ - واتای گشتی: مه بهست له واتای فهروهنگی وشه ی "دراما" یه که له وشه ی "درامینۆن" ی یونانی کون وه رگراوه و به واتای (کاری شتیك) دیت. ۲ - واتای تایه تی: دراما له لای ئیمه و زوربه ی خه لکیش بهم و اتا تایه تانه ناسراوه که بریتیه له و دهقه نه ده بییه ی که بو پیشکیشکردن نووسراوه^(۲)). سه باره ت پیناسین درامایی، پیویسته بیژین کو گه له ک پیناسین جوراوجور بو هاتینه کرن، نه و ژ ی چ وه ک هونه ری درامایی ب گشتی یانژی جوره کی سهره کی ژ نه ده بی. که فنتزین پیناسا کو بو درامایی هاتینه کرن، ل سه دی (۴ پ.ز) هه تا نوکه ل بهردهسته نه و ژ ی پیناسا فهیله سووفی مه زنی یونانی (نه رستو) بییه، کو د بنه رته دا، وی نه ف پیناسه یه بو تراژیدیایی* کریه و نه و پیناسه ده پته هه ژمارتن ب وی پیناسا (نه رستو) ی بو درامایی کری: ((تراژیدیا بریتیه ژ لاساییکونا کاره کی مه زنی ته مام د ناسته کی دیارکریدا، ب هاریکاریا ناخفته کی کو ب رازاندنه ویین تایه ت هه ملاندن، فی لاسایی کرنی هنده ک ب کریاره کی نه ک ب فه گپانی نه نجامددهن و ترس و دلوفانیی دلفینیت و دبیته نه گه ری پاقر بوونا ههست و

^۱ دهروازه ی دراما، نه هه د سالار، بهرگی یه کهم، دارالحریه للگباچه، بهغدا، ۱۹۸۰، ل ۲۲ و ۲۳.

^۲ گه شه سه نندی درامای کوردی له (عیراق) دا له ۱۹۷۵ - ۱۹۹۵، سه لام فهروج کهریم، نامه ی دوکتورا، کولیژی ناداب، زانکوی سه لاهه دین، ۲۰۰۰، ل ۴.

* جهی نامازه پیدانییه کو د فیریدا بتنی مه فیایه کو پیناسا (نه رستو) بیخینه بهرچافان وه ک نیکه م پیناسه و که فنتزین پیناسه بو "درامایی"، و ژ بهر کو د پشکا ئیکی ژ فه کولینیدا دی ب دریزی باس ل سهر "تراژیدیا" یی هیتیه کرن، ل فیری چو شره فه کرن بو پیناسی نه هاتینه کرن.

دەروونی))^(۱). ھەر وەھا (ژان پۆل سارتەر) * دبیژیت: ((دراما ھونەرەکی کۆمەلایەتیە کو نیشان و بەرھەم و ئەنجامین ب کۆم ب دەستفەدئینیت. لە ورا ئەو تەخا جفاکیا کو چاقدیڤیا وی دکن ھندی نفیسەری ب خو، یانژی پتر ژ وی بو وان یا دیار و ناشکرایە))^(۲). ھەر دیسان (د.محمد لطیف عبدالرحیم) ژێ سەبارەت پیناسا درامایی دبیژیت: ((دراما جۆرەك ژ جۆرین ئەدەبی یە کو لاساییکرا ریالی (واقعی) و وێنە کیشیا کەسان، د کرن و ھەیینی دە، دبە. نافەرژکا بەرھەمی شانۆیی، مینا چوینەکی بەر ب ئارمانجی فە یە. ژ بەر کو کرن، د پروسیسا ئاخافتن و پیوەندیین پرسۆنان، ل گەل ئیک و دوو، چی دبە))^(۳). (یاسین رەشید حەسەن) د ماستەرناما خودا، درامایی ب فی رەنگی پیناسە دکەت: ((دەتوانین دراما وەك ئەو جۆرە لە ئەدەب بناسین کە چیرۆکیك لە خو دەگری و پر لە رووداو و لە کات و شوێنیکی دیاریکراودا بەرجەستە دەکریت، بە واتایەکی تر ئەو تاییەتەندیتی یە لە سەر جەم ژانرە ئەدەبیەکانی تری جیا دەکاتەووە کە دراما ئەدەبیەکی بۆ ئەو دەنوسری نمایش بکریت،

^۱ فن شعر، ارسطو، ت: عبدالحسین زرین کوب، چاپ دوم، چاپخانهی سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۱۲۱.

* فەیلەسووف، چیرۆکنفیس و شانۆنامەنفیسی نافدارای فەرەنسی ل سالا (۱۹۰۵) کورای ئەفسەرەکی ھیزا دەریایا فەرەنسا بوو کول پاریسی ژ دایکیوویە. و ھندەك بەرھەم وەك (ناشۆپ)، (دلر ابون)، (دیوار) و (تیۆریا ھەستان) بەلافکرن. ئیکەم شانۆناما وی "میش" و یا دوویی ب نافای "دەری گرتی" و ژ شانۆنامین وی یین دیتر دشیین ژ فانا نافا بەین: "روسیپی ھیزا"، "دەستین پیس"، "مریین بیی شوشتن و فەشارتن"، "شەیتان و خودی"، "کین"، "ژین تروا". سارتەر د ناساندنا فەلسەفەیا "ئیکزیستانسیالیزم" ی رۆلەکی بەرچاڤ ھەبوو. سارتەر ب ئەگەری نەخوشیی ل سالا (۱۹۸۰) مالفاایی ل فی جیھانی کر. ژێدەر: — درام نویسان جهان، منصورخلج، جلد یکم، چاپ اول، چاپخانهی شرکت سهامی افست، تهران، ۱۳۸۷، ص ۳۲۳ — ۳۲۶.

^۲ دربارە ی نمایش، ژان پل سارتەر، ت: ابو الحسن نجفی، چاپ دوم، چاپ گلشن، انتشارات نیلوفر، تهران، ۱۳۸۷، ص ۱۰۱.

^۳ تیۆریا ئەدەب، د.محمد لطیف عبدالرحیم (باقی نازی)، چاپا ئیکی، چاپخانا زانکۆ دەۆک، ژ وەشانین زانکۆیا دەۆک، دەۆک، ۲۰۱۰، ل ۸۸.

له گەل ئەوەی هەندیک دەقی درامی هەیه که تەنها بۆ خۆیندەنەون، بەلام بەگشتی دەقی دراما بە ئامانجی پیشکەشکردنی له بەردەم بینەراندا دەنوسری و هەموو ئەو ورده کاریبانهشی تیدا رەچاو دەکریت کەساتی رۆبەررۆبۆنەوه له گەل وەرگردا دەبخوای))^(۱). د پەرتوکا (اعلام و مصطلحات المسرح الأروبي) دا، هاتیه کو ((دراما ب واتایا گەهاندا تشتان ژ کەتواری رۆیدانی بتنییه و ب ناقریقایا دیالۆگی ئەکنەر وی پیشکیش دکەن، کو ژ مۆنۆلۆگ و دیالۆگا درامی پیک دهیت و درامای چو ژیان و هەبوون نینه ژ بلی فی ئەرکی))^(۲). (J.A. Cuddon) نفیسەری فەرهنگا (Dictionary of Literary Terms & Literary Theory) سەبارەت پیناسا درامای دبیژیت: ((دراما، ب شیوهیه کی گشتی هەر بەرهمه کی کو بهیتە نفیسین ژ بۆ کو ژ لای ئەکنەر انقه ل سەر دەبی شائویی بهیتە پیشکیشکرنه))^(۳). ئەف پیناسه ئاماژه ب وی چەندی ددهت کو مەبهست ژ دەقی درامای پیشکیشکرنه ویه و ب نواندا وی دەقی کو هاتیه نفیساندن، ئارمانج و واتایا سەرەکیا وی ب دەستقه هیت. (پ.د منوچ بیسه) ئەکنەر، دەرهنەر و ماموستا و شارهزایی بواری درامایا هندوستانی، دەربارە ی پیناسا درامای دبیژیت: ((دراما هونەرە کی نمایشیه. هەر وها هونەرە کی تیکهل و کاری ب کۆمه. گەلهک کەس، بۆ نمونە: شائونامه نفیس، دەرهنەر، ئەکنەر، موسیقازەن، دیزاینەر و... و ژ هەمیان گرنگز بەرهمه فوویی بەرپرسن ژ هەبوونا درامای، لەورا دراما کاره کی

^۱ ناوهرۆک و تەکنیکی درامای کوردی (۱۹۹۱ - ۲۰۰۲)، یاسین رهشید حەسەن، نامە ی ماجستیر، کولێژی زمان، زانکۆی سلیمانی، ۲۰۰۴، ل ۵.

^۲ اعلام ومصطلحات المسرح الأروبي، الدكتور کمال الدین عید، الطبعة الأولى، دار الوفا لدنيا الطباعة والنشر، الأسکندرية، ۲۰۰۶، ص ۲۹۶.

^۳ Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. Cuddon, fourth edition, Penguin Reference, Blackwell Publishers, London, 1998, p:237.

کولکثیفیه))^(۱). ئەم دشیین بیژین کو، دراما هەم هونەرە، هەم جوۆرەکی ئەدەبیە، هەروەها ژێ دەهیتە هەژمارتن وەك رەنگەکی ئەدەبا درامی، کو یا نەمرە و بی گومان ژێ، دی هەر یا بەردەوام بیت و رۆژ ب رۆژ د وەرار و پیشکەفتنییادیه. دراما ئەو جوۆری ئەدەبیە کو پیدای ب خەباتە کا ب کۆم هەیه و ژ هەمی جوۆرین دی یین ئەدەبی و هونەری کاریگەرتر و سەرکەفتیتره. وەك هاتیه دیارکرن کو دراما دەستپێک وەك ئەدەبا شانویی سەرهلدايه (تراژیدیا، کۆمیدیا و درام)، پاشان ب واتایا فی سەردەمی کو گشتگیر بوویه و چەندین بوارین دیت ژێ وەك: سینەما، تەلفزیون، رادیۆ و... هتد ب خوۆفە دگرت. دراما هەمی بوارین ژیانایا فی جیھانی ب خوۆشی و نەخوۆشی، ئیش و ئازار، ترانا ب خوۆفە دگرت و دەربرینی ژێ دکەت، هەر وەك (هوراس والپول)* دیبژیت: ((ئەف جیھانە بو کەسی کو هزری تیدا بکەت، کۆمیدیه و بو کەسی کو هەست بی بکەت تراژیدیه))^(۲).

^۱ مصاحبه‌ی ناکامی علوم انسانی بلوچ ایران با دکتر بیسه تحت عنوان "دراما". سایت:

www.balochacademy.org/post-107.aspx
<http://>

: (۱۷۱۷ – ۱۷۹۷) هۆزانفان و نفیسەری ئنگلیزی. ژێدەر: Horace Walpole*

— کمدی، ملوین مرچنت، ت: فیروزه مهاجر، چاپ دوم، چاپخانه‌ی چهل چاپ، انتشارات مرکز، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۴.

^۲ سرگژشت فلسفه، براین مگی، ت: حسن کامشاد، چاپ دوم، چاپخانه‌ی شادرنگ، نشر قطرة، تهران، ۱۳۸۷، ص ۱۴.

۲- كورتىيەك ل سەر مېژوويا شانۆيا كوردى:

- پەيدا بولغاڭنى زاراڭى دە ئەدەبا كوردىدا:

ھەتا دوياھىكا سەدى (۱۹)ى، شانۆل دەۋى مللەتتى كورد ھونەر و ژانرەكى ئەدەبىي نەئىياس بوويە و ڧى چەندى ژى ئەگەر و ھۆكارىن تايىت ب خوڧە ھەبووينە، كو ھەر ئەڧ ئەگەر و ھۆكارە بووينە رېنگر ل بەردەم ئەدەبىياتا كوردى كو ھەتا ڧان سەدىن دوياھىكى شانۆ ب خوڧە نەگرتبوو، ئىكەمىن ئاماژە دانا سەلمىتراو بو ڧى ژانرى دە ئەدەبىياتا كوردىدا ژ لايى ھۆزانڧان (مەھوى)ڧە بوويە:

((دنيا تياترۆيە، مەھەستە تيا، برۆ

كى مایەوہ تيا كە نەبەيى تيا، ترۆ))^(۱)

زىدەبارى وى چەندى كو (تياترۆ) وەك زاراڧ بو بابەتتى شانۆيى بكاردەھىت بەلى گەلى كورد گۆھرىن د واتايا ڧى زاراڧىدا كرىە و ((بە ئافرەتى خراب و شوئىنى خراب گۆتراوہ تياترۆ))^(۲)، بەلى ھۆزانڧان (مەھوى) مەبەست ژ بكارئىنانا زاراڧى (تياترۆ) د ڧى دىرا ھۆزانىدا، ئاماژەدانە ب بابەتتى شانۆيى، پىشتى ھنگى ژ لايى چەند نقيسەر و ھۆزانڧاننى كوردڧە، چەندىن پەيڧ و زاراڧىن دىتزين گرىداى بو ھونەرى شانۆيى وەك ((بىس، درام، تياتر، نمايش و تەمسيل))^(۳) بكارھاتن. و ب ڧى شىوہى ھىدى ھىدى مللەتتى كورد نياسىن دگەل ڧى ژانرى ئەدەبى و ھونەرى پەيدا كر و ڧى ژانرى پىشكە كا گرىنگ ژ ئەدەبىياتا كوردى ب خوڧە گرت.

^۱ ديوانى مەھوى، لىكدانەوہ و لىكۆلىنەوہى: مەلا عبدالكرىمى مدرس و محمدى مەلا كەرىم، چاپخانەى كورى زانىبارى كورد، بەغدا، ۱۹۷۷، ل ۲۵۳.

^۲ مېژووى شانۆ لە ئەدەبىياتى كوردىدا لە كۆنەوہ تا ۱۹۵۷، د.فەرھاد پىربال، چاپخانەى وەزارەتى پەرورەدە، دەزگای چاپ و بلاو كوردنەوہى ئاراس، ھەولېر، ۲۰۰۱، ل ۱۱.

^۳ ژىدەرى بەرى، ل ۱۱ - ۱۲.

- پوخته یا سه ره له دانا شانۆیا کوردی:

د میژوویا ئه ده بیاتا کوردیدا، سه ره له دانا دیاردین شانۆیی وهك میژوویا ئه ده بیاتا جیهانی ل سه ره شانۆیی، تشته کی روهن و ناشکه را نینه کو ب شیوه یه کی زانستی ئاماژه بی بهیته دان" چونکی ئه گهر ئه م ل دویف چوونی ل سه ره ژیارا مرۆفان بکهین بۆ مه خویا دبیت کو چ د که فندا یان د نهودا شیوازی ژیا نا مرۆفان خو ب خو دیاردین شانۆیی تیدا دهینه دیتن" ژ بهر هندی بۆ ده ستیشانکرنا میژوویا سه ره له دانا شانۆیا کوردی ئه م ب فهر دبیین کو ئاماژه ب لایه نین سه لمیتر او و زانستی بدهین و بۆ فی مه رمه می باشتر ئه وه ئاماژه ب میژوویا سه ره له دانا ئیکه مین به ره مه می به لافکریی سه باره ت فی بابه تی بدهین.

ل دویف ئه و ژیده رین به رده ست، ئیکه مین هه ولدان ژ بۆ به لافکرنا به ره مه مه کی ئه ده بی سه باره ت ئه ده بی شانۆیی، ژ لایی (عه بدول ره حیم ره چی هه کاری) فه هاتیه نه نجامدان و ((له مانگی نیسانی سالی ۱۹۱۹ دا، له ئه سته میۆل، عه بدول ره حیم ره چی هه کاری (۱۸۹۰-۱۹۵۸) یه که م شانۆنامه به زمانی کوردی، به ناو نیسانی (مه می ئالان) له گو فاری (ژین) * به زنجیره، له ژماره ۱۵ و ۱۶ دا، بلاو ده کاته وه))^(۱) و زیده باری گرنگیا فی ده فی شانۆیی بۆ ئه ده بیاتا کوردی، ل ئه و سه رده می ئه ف ده فه هاتیه به لافکرنا ((وهك شانۆ له و کاته دا مامه له ی له گه ل نه کراوه، به لکو زیاتر

* گو فاری (ژین): ((ژماره ی یه که می، له ۱۹۱۸\۱۱\۷ دا، دو ژماره شی، که ژماره (۲۵) بووه، له ۱۹۱۹\۱۰\۲ دا، له ئه سته میۆل بلاو کراوته وه. به رپرسی یه که می گو فاره که، هه مزه به گ موکسی بووه))، بۆ وه رگرتنا زانیاریین پتر بنیره (یه که م شانۆنامه به زمانی کوردی، د. فه ره اد پیربال، گ. کاروان، ژ (۱۶۰)، ئابی ۲۰۰۱، ل ۲).

^۱ عه بدول ره حیم ره چی هه کاری (تازه کردنه وه ی شیعی کوردی و داهینانی شانۆنامه له ئه ده بیاتی کوردی دا)، د. فه ره اد پیربال، چاپا ئیک، چاپخانا وه زاره تا په روه ردی - هه ولییر، ده زگه ها سپیرتیر یا چاپ و وه شانی، ده وک، ۲۰۰۲، ل ۱۳۲.

وهك چيرۆك سهير كراوه، چونكه پاش چه ندين سال دواى نووسىنى ئەم دەقه دەخرىتە سەر تەختەى شانۆ^(۱)، كو ئەف چەندە زى ژ ئەنجامى گەشەنە كرنا شانۆيى د ناف ئەدەبىياتا كوردیدا بوويه و پشتى فى سەردەمى بوو، كو شانۆ وهك ژانرە كى ئەدەبى و هونەرى ب شيوهيه كى بەر فراوانتر د ناف رۆژنامە و گوڤارین كوردیدا گرنكى بى ھاتىەدان، پىنگاڤ ھاڤىنا گرنگىدان ب شانۆيى ب بەلاڤكرنا بابەتین رەخنا شانۆيى بواری گەشە كرنا شانۆيى بەر فرەهتر ليكر، (پىرەمىرد)ى ھۆزانقان و ڤەكۆلەر ب ئىكەمىن كەس دەيتە ھەژمارتن كو رەخنەكا شانۆيى ب زمانى كوردى د بەلاڤكرىن كوردیدا كو ل سالا (۱۹۲۷)ى بوو بەلاڤكرىت^(۲) و پشتى فى ھەولدا نا (پىرەمىرد)ى بەرە بەرە ھۆزانقان و نڤىسەر و ڤەكۆلەرین دىترىن كورد، د بەرھەم و نڤىسىن خۆدا ب شيوهيه كى باش گرنكى ب فى ژانرى دان و ژ بو وەرار و پىشئىخستنا فى جوړى نوى بى ئەدەبى ھەمى رىڤكىن ب زانستى كرنا فى ھونەرى گرتە بەر .

دەربارى دەستپىكا سەرھەلدا نا شانۆيا كوردى بىر و بۆچوونىن جودا جودا ھەنە، (ھەمە كەرىم ھەورامى) ئاماژە ب وان بىر و بۆچونا كرىە كو دەستپىكا پىشكىشكرنا شانۆيى بۆ سالىن ۱۹۲۱ و ۱۹۲۲ و ۱۹۲۶ دزڤرىن^(۳)، ئەگەر گومانەك زى ل سەر فان بىر و بۆچوونىن جودا جودا ھەبىت" بەلى گومان د ھندىدا نىنە كو دامەزراناندا - كۆمەلەى زانستى كوردان- كو ل سالا (۱۹۲۶)ى ل باژىرى

^۱ پرسىار لە ماھىيەتى شانۆي كوردى، گوران عەلى كەرىم، گ:رامان، ژ ۹۳ و ۹۴، چاپخانەى وەزارەتى پەرورەدە، ھەولێر، ئادار ۲۰۰۵، ل ۱۶۶.

^۲ سەرھەلدانى رەخنەى شانۆيى لە ئەدەبىياتى كوردیدا (۱۹۲۷-۱۹۳۷)، د.فەرھاد پىربان، گ:نايندە، ژ ۱۷، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلیمانى، ك ۲ى ۲۰۰۱، ل ۱۱ - ۱۷.

^۳ درامای كوردى لە ناو درامای جیھاندا، ھەمە كەرىم ھەورامى، چاپى بەكەم، چاپخانەى وەزارەتى پەرورەدە، دەزگای چاپ و بلاو كوردنەوہى ئاراس، ھەولێر، ۲۰۰۱، ل ۹۰.

سلیمانیی بوو رۆله کی ژ ههژی د پیشفه برنا رهوشا رۆژنامه فانی و هونه ری کو شانۆیی ژ ی ب خوڤه دگریته هه بوویه^(۱) و ئەف کۆمهلهیه بوویه ده رگه ههک بو هندی کو پشتی هنگی ژ بلی دامه زراندا چهن دین گروپ و کۆمهله یین دیت د سالی ن پشتی دامه زراندا وی کۆمه لیدا بزاف و چالاکی یین شانۆیی ب شیوه یه کی به رفه هتر بهینه ئەنجامدان، ژ بهر هندی ئەو سهرده م ب سهرده می گه شه کرنا شانۆیا کوردی دهیته هه ژمارتن^(۲).

زیده باری وی چهن دی کو میژوویا گه شه سه ندنا شانۆیا کوردی میژوویه کا گه له کا دیرین نینه، به لی ئەو میژوو د چهن دین قوناغ یین جودا جودادا بوریه و بارودۆخ یین رامیاری رۆلی هه ره سه ره کی د پهیدا بوونا وان قوناغ یین جودا جودادا هه بوویه، هه تا ده ستیپکا سالی ن چلان ژ سه دی بیستی شانۆیا کوردی پیتگاف یین باش به ره ف پیشفه چوون یقه هاف یین و هه تا وی سهرده می زیده باری دامه زراندا چهن دین کۆمه له و ریکخراو یین هونه ری، ژماره یه کا زۆر ژ چالاکی یین شانۆیی ل پرانی ده فیه رین جودا جودا یین کوردستانی هاته ئەنجامدا^(۳). ل ده ستیپکا سالی ن چلان و دگه ل ده ستیپکرنا شه ری دووی جیهانی، بزاف یین نه ده بی و هونه ری نه خاسه شانۆیی به ره ف لاوازی

^۱ به کورتی میژووی شانۆی کوردی (قوناغی یه که م ۱۹۱۹-۱۹۳۹)، هیمداد حوسین به کر، گ: کاروانی ئەکادیمی، ژ، بهرگی یه که م، وهزاره تی روشنیری، هه ولیر، ۱۹۹۷، ل ۹۰.

^۲ دراما زادیکی گیانی و فیکریه، عومه ری عه لی ئەمین، گ: ناینده، ژ ۳۰، ده زگای چاپ و په خشی سهرده م، سلیمانی، ناداری ۲۰۰۲، ل ۱۳۸.

^۳ بنیره:

- أ- میژووی شانۆی کوردی ۱۹۲۱-۱۹۲۹، محسین محمه د، گ: رمان، ژ ۱۰، ده زگای روشنیری گۆلان، هه ولیر، ۱۹۹۷/۴/۵، ل ۳۶-۳۷.
- ب- میژووی شانۆی کوردی ۱۹۳۰-۱۹۳۹، محسین محمه د، گ: رمان، ژ ۱۲، ده زگای روشنیری گۆلان، هه ولیر، ۱۹۹۷/۶/۵، ل ۱۱۱-۱۱۲.
- ج- بزافا شانۆیی ل دهۆکی (۱۹۳۰-۲۰۰۶)، رفعت رجب جمال چاپخانا هاوار، ژ وه شان یین ریکخراوا هونه رمه ندین کوردستانی- ناهه ندا دهۆک، دهۆک، ۲۰۰۷.

چوون، بەلّی دگەل ب دویمایهیک هاتنا شەپەری دووی جیهانی هەتا شۆرەشا (١٤)ی تەموزا سالا (١٩٥٨)ی چەندین کارین شانۆیی ژ لای چەندین گرووپ و ریکخراوین جودا جوداڤه و د چەندین جیهین جودا جودایین کوردستانیدا هاتنه ئەنجامدان^(١) و ئەف چالاکیین شانۆیی د فی ماوهیەیدا بو پیشەهچوونا بزافا ئەدەبی و هونەریا کوردی گەلەك د کاریگەر بوون.

د دەستپێکی سالیین شێستان ژ سەدی بیستی شۆرەشا ئەیلۆلی دەستپێکر، ئەف بویهرا رامیاریا گرنگ کارتیکرنەکا بەرچاڤ د کار و بزاقین شانۆیی یین کوردیدا کر، سەرەرای هندی ژی، کو د ماوی دەه سالیین شێستان ژ سەدی بیستی کار و بزاقین شانۆیی ل بەرامبەر کار و چالاکیین سالیین پینجیان ژ سەدی بیستی لاوازتر بوون، بەلّی د هەمان دەمدا بزافا شانۆیی ژ کارکرنی هەر یا بەردەوام بوو و د ماوی وان دەه سالان ژیدا چەندین کار و بزاقین شانۆیی د باژیرین جودا جودایین کوردستانیدا هاتنه ئەنجامدان و بزافا شانۆیی یا بەردەوام بوو^(٢).

گۆهرپینن بارودۆخی رامیاری د دەه سالیین هەفتیان ژ سەدی بیستی کارتیکرنەکا مەزن ب سەر بزافا ئەدەبی و هونەریا کوردیدا هەبوو، مۆکرنا بەیاناما (١١)ی ناداری د دەستپێکا سالیین هەفتیان ژ سەدی بیستی کارتیکرنەکا بەرچاڤ د گەشە کرنا

^١ بئیرە:

- أ- کۆنۆلوژیای شانۆی کوردی، د.فەرهاد پیربەل، گ: رامان، ژ ١٠، هەولێر، ١٩٩٧/٤/٥.
- ب- گەشەسەندنی درامای کوردی له (عیراق)دا له ١٩٧٥-١٩٩٥، سەلام فەرەج کەریم، نامەیی دوکتورا، ل ٥٦ - ٥٩.

^٢ بئیرە:

- أ- شانۆی کوردی ١٩٦٠-١٩٦٩، موحسین محەمەد، گ: رامان، ژ ٦، ٤، سالی چوارەم، هەولێر، نیسان ٢٠٠٠، ل ٢٧٠.
- ب- بزافا شانۆیی ل دەهۆکی (١٩٣٠-٢٠٠٦)، رفعت رجب جمال.

شانۆیا کوردیدا هه‌بوو^(۱) و ب مۆرکنا رینکه‌فتنا ب ناف (جهزائیر) خورتیا بزافا شانۆیی لاواز بوو، به‌لی قی بزافا لاواز ماوه‌یه‌کی درێژ نه‌فه‌کیشا و ل دویمه‌یه‌کا دهه سالین هه‌فتیاندا ژ بهر په‌یدا بوونا نیمچه نازادیه‌کی، جاره‌کا دی بزافا شانۆیی خورت لی هاته‌فه و ژ بهر فان گۆهرینین د ناستی بزافا شانۆیی د دهه سالین هه‌فتیاندا دروست بووی نه‌فه قوناغه بۆ شانۆیا کوردی ب قوناغا گه‌شه و لاوازی و رابوین هاتیه وه‌سفرن^(۲). ژ بهر وان کاودان و بارودۆخین کوردستانی کو د جینگیر، نارام و سه‌قامگیر نه‌بوون، نانکو د وی ماوه‌یدا رویدان د جوراوجۆر بوون.

ب شیوه‌یه‌کی گشتی د ماوی سالین هه‌فتیاندا ژ ی چه‌ندین کار و چالاکیین شانۆیی د باژیرین جودا جودا یین کوردستانیدا هاته‌نه نه‌جامدان^(۳).

شانۆکار و نقیسه‌رین شانۆیین کورد د ماوی سالین هه‌شتیان ژ سه‌دی بیستییدا خزمه‌ته‌کا ئیکجار مه‌زن و به‌رچاڤا شانۆیا کوردی کره‌یه، هه‌رچه‌نده کو هه‌ر د ده‌ستپیکا سالین هه‌شتیاندا شه‌ره‌کی مه‌زن و ماوه درێژ دناڤه‌را هه‌ر دوو وه‌لاتین (عیراق و ئیران) یدا ده‌ستپیکر، به‌لی زیده‌باری نه‌و ناسته‌نگین کو د ماوی هه‌شت سالین شه‌ریدا بۆ شانۆکار و نقیسه‌رین شانۆیی یین کورد دروست بووی، نه‌و شیان

^۱ گه‌شه‌سەندنی درامای کوردی له (عیراق) دا له ۱۹۷۵-۱۹۹۵، سه‌لام فه‌ره‌ج که‌ریم، نامه‌ی دوکتورا، ل ۶۷ - ۷۰.

^۲ میژووی سه‌ره‌هلدان و گه‌شه‌سەندنی شانۆ و دراما له کۆیه، جه‌واد حه‌مه‌د به‌گ، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی دارا، هه‌ولێر، ۲۰۰۷، ل ۵۲.

^۳ بئیره:

۱- المسرح الكوردي في السبعينات، صباح هرمز، گولان العربی، العدد ۴، أربیل، أيلول ۱۹۹۹، ص ۱۵۶-۱۶۳.

ب - شانۆی کوردی ۱۹۷۰-۱۹۷۹، موحسین محه‌مه‌د، گ:رامان، ژ ۵۸، ده‌زگای روشنبیری و راگه‌بانندی گولان، هه‌ولێر، ۲۰۰۱/۴/۵، ل ۲۷۶-۲۸۴.

ج - بزافا شانۆیی ل ده‌ۆکی (۱۹۳۰-۲۰۰۶)، رفعت رجب جه‌مال.

چهندین بزاف و جالاکیین بهرفرهه د بوارئ شانۆیا کوردیدا ئه‌نجام بدهن^(۱). و هه‌رحنده کو شانۆیا وان سالان ب شیوه‌یه‌کی گشتی ((کاربگه‌ری ده‌سه‌لاتی رامیاری ئه‌و سه‌رده‌مه پێوه دیاره))^(۲)، به‌لی ئه‌ف چهنده وی و اتایی ناگه‌هینیت کو د وان بزافین شانۆییدا سیمایین تایه‌تین نه‌ته‌وه‌ییا کوردی تیدا به‌رچاف نه‌هاتنه وه‌رگرتن. کو ب شیوه‌یه‌کی گشتی ئه‌ف قوناغه ب قوناغه کا سه‌رکه‌فتی و پیشکه‌فتی ده‌یتنه هه‌ژمارتن.

پشتی راپه‌رپنا سالا (۱۹۹۱)ی و ئه‌و ئازادیا کو بو گه‌لی کوردستانی چی بوی، مل ب ملی هه‌می جوړین دیتزین نه‌ده‌یی، نه‌ده‌با شانۆیی ژێ پیشفه‌چوون و گه‌شه‌کرنه‌کا به‌رچاؤ ب خوڤه دیت و شانۆیا کوردی پینگاف به‌ره‌ف پیشفه‌چوونه‌کا مه‌نزفه هاقین، پشتی راپه‌رپنی ره‌وشه‌کا نوی و گونجایی بو شانۆکار و نفیسه‌رین شانۆیی بین کورد دروست بو و زیده‌باری هندی کو د ده‌ستپیکا دروست بوونا وی ره‌وشا نویدا ژ به‌ر چهندین نه‌گه‌رین جودا جودا شانۆیا کوردی بو ماوه‌یه‌کی لاواز ببوو^(۳)، به‌لی پشتی هه‌ستکرن ب ئه‌و ئازادیا دروست بووی، شانۆکارین کورد ده‌ست ب خه‌باته‌کا مه‌زن کر کو د ئه‌نجامی وی خه‌باتیدا چهندین گرووب و په‌یمانگه‌هین تایه‌ت ب هونه‌ر و شانۆیقه هاتنه دامه‌زراندن و ل ده‌قه‌را مه‌ یا به‌هدیان

^۱ بنیره:

أ- شانۆی کوردی ۱۹۸۰-۱۹۸۹، محسین محمه‌د، گ: رمان، ژ ۶۷، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ۲۰۰۲/۱/۵، ل ۲۴۲-۲۴۷.

ب- شانۆی کوردی ۱۹۸۰-۱۹۸۹، محسین محمه‌د، گ: رمان، ژ ۶۸، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ۲۰۰۲/۲/۵، ل ۲۴۷-۲۵۸.

^۲ پینگه‌ی واقع له نیو شانۆی کوردیدا، سه‌فین نه‌نهر شکری، گ: شانۆ، ژ ۴، گۆفاری تیبی شانۆی سالار، سلیمانی، حوزه‌یرانی ۲۰۰۷، ل ۲۶.

^۳ بو وه‌رگرتنا زانیارین پتر ل دوور فی بابته‌ی بنیره: — گه‌شه‌سه‌ندنی درامای کوردی له سالی (۱۹۷۵-۱۹۹۵)، د.سه‌لام فه‌ره‌ج، هه‌روه‌ها ژ: — گ: رمان، ژ ۶۴، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ۲۰۰۱/۱۰/۵، ل ۲۵۶-۲۵۹.

ل ساللا (١٩٩٢)ى، ب دامهزاندن و فه كرنا "پهيمانگهها هۆنهريين جوان" پينگافه كا مهزن هاته هافيتن بو پيشخستنا ههمى بواريين هۆنهري كو شانۆ زى دگهل واندا بوويه. ههروهها پشتى نازادبوونا عيراقى ل ساللا (٢٠٠٣)ى، بزافا شانۆيى د پرانيا دهقهريين كوردستانيدا، مهودايه كى ديترى پيشقه چوون و گه شه كرنى ب خوڤه ديت. فه كرنا پشكا "شانۆ"يى ل كوليزا نادابى / زانكۆيا دهوكى، پينگافه كا گه لهك زههژى و پيروژ بوويه كو ب ههول و مانديبوونا (د. ئيراهيم نههمه د سيمۆ) نهڤ كاره دهستپيكر و ب شيوهيه كى سهركهفتيانه بريقه دچيت و يا بهردهوامه د پينگههاندنا قوتاياندا ب شيوهيه كى ناكاديميانه و زانستى د بسپوريا شانۆييدا.

پشکا ئیکى

- جۆرىن درامايى
- توخمىن درامايى

تەۋەرى ئىككى: جۆرىن درامىي:

ب شىۋەيەكى گىشتى دراما ۋە ھونەر گەلەك جۆرىن خۆ يىن ھەين، ژ وان ژى دى شىن بېژىن كو ((درامى يەك مەودا، ۋەك درامىي بىستىن كە ئىزگەي رادىويە، درامى سىنەما و تەلفىزىون كە دەبىنرى و دەبىستى، كە لە شىۋەي وىنە ھاتۇچوۋەكانە و جۆرى سىيەم كە شانۆيە، كە سى مەوداى سەرەكى و زىندوۋى ھەيە (دەق + شانۆ و پىۋىستىيەكانى سەر شانۆ + ئامادەبوۋنى بىنەران ل سەكۆى پىشاندان))^(۱). ھەر ۋەك ژ ناۋ و نىشانى ۋە كۆلىنى يا ئاشكرايە، مەبەستا مە يا تايەت ژ بۇ درامىي، جۆرى سىيى ئانكو "شانۆ" يە، كو دى درامىي د بوارى "ئەدەبى" دا ۋەرگىرەن. ئەدەب ب شىۋەيەكى گىشتى دابەشى ل سەر سى جۆرىن سەرەكى دىت، ئەو ژى:

۱) — ئەدەبا داستانى.

۲) — ئەدەبا ھۆزانى.

۳) — ئەدەبا درامى^(۲) يە.

ئەم ل ۋىرى، دى ل سەر جۆرى سىيى ژ ئەدەبى راولەستىن كو ئەو ژى، ئەدەبا درامىيە و دى ژانرىن وى دەستىشان، شەرۋە و پىناسە كەين. ئەدەبا درامى ژى ب خۆ ژ سى ژانرىن سەرەكى پىك دەيت، كو ئەو ژى:

۱) — تراژىدىا (Tragedy).

۲) — كۆمىدىا (Comedy).

^۱ دەروازەيەكى رەخنەي درامى نوئى كورد، مەمەد تەمىور، بەشى يەكەم، گ: كاروان، ژ: ۶۴، مایس ۱۹۸۸، ل ۶۲.

^۲ تىۋرىا ئەدەب، د. محمد لطيف عبدالرحيم (باقى نازى)، ل ۸۰.

۳ - درام (Dram) (۱). ههروهه ها نه ژانره ب "تراژیکۆمیدیا" و "میلۆدراما" ژى دهیته نافلیکرن (۲).

• ژانرین نه دهبا درامی:

۱ - تراژیدیا (Tragedy) - زاراڤ و پیناسه:

تراژیدیا، ئیکه ژانر و گرنه ژانرا نه دهبا درامیه. تراژیدیا یا ژ پدیفه کهفنا یونانی "τραγωδία" هاتی، کو نهف په یقه ((ژ دوو پشکان پیکدهیته نهو ژى: (Trag) - کو ب واتایا "بز" یانژی "نیری"، و (Oedia) - ب واتایا "ستران" دهیته)) (۳)، کو ب لیکدانا فان هه دوو په یقان، په یقا "سترانا بزنا" دروست دیته، کهواته تراژیدی ئانکو "سترانا بزنان". سهروکانیا تراژیدی کانی ل کیشه هاتیه، چه ند بیروبوچوونین ههین، کو نهو ژى: ((۱ - هندهک دبیژن کو تراژیدیا ژ ریوره سمین ریژلینانی ژ بو "دیونیزوس" یا هاتی، ب فی شیوهی کو خه لکی یونانا کهفنا هه

^۱ ژندهری بهری، ل ۱۲۹.

^۲ درامی کوردی له ناو درامای جیهانی دا، حمه کهریم ههورامی، ل ۴۵.

^۳ تراژدی یونان، ژاکلین دورومی بی، ت: خسرو سمیعی، چاپ اول، چاپ نیکا، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۶، ص ۲۶.

* دیونیزوس خوداوهندی میو و بهره کهت و بهروبوومی کو رۆمانی دبیژنی باکوس، بابی وی (زیوس - Zeus) خودایی خوداوهندان

و دایکا وی (سهمله - Semle) یه. زیوس کو چو جارن د سیمایی راستیی خو نیشا سهلمی نه دابوو، جاره کی هندی کو سهلمی داخواز ژى کر کو هه زدرک وی د مهزنی و ههیه تا ویا خوداوهندییدا ببینیت، ب شیوهیی خو یی راستی هاته خوار. سهمله ب نه گهری بریسی، نهو زارۆکی کو د مالچووکا ویدا بوو بهر هاقیت و نهو ب خو ژى سۆت. زیوس زارۆکی ژ بهرچوویی نهه هه یقان ب رانی خو فیه گریدا تا کو زارۆکی وهرارکری و مهزن بووی و ب "دیونیزوس" هاته نافلیکرن، ئانکو "دووباره ژ دایکبووی". دیونیزوس خوشتییی بابی خو بوو. ژنا زیوس (هیرا - Hera) هه سیدی پی دبر و (تیتان) راسپاردن تا کو وی بکوژن. زیوس دیونیزوس ژ بو هندی کو نه هیته

سال ل وهرزی بوهاری ژ بو مرن و زیندیوونا فی خوداوهندی، سهرهاتیا وی ب گۆفهدن و ستران دهر دبرین کو دگۆتنی دیتیرامب (Dithyramb) ** . ۲ - بوچونه کا دیت دیتیریت، تراژیدی ژ بو بهرز راگرتنا قاره مانین مری، نانکو نهو که سین ژ بو بهره فانیکنی ژ خه لک و هوزا خو شه رکینه و هاتینه کوشتن، دهاته نواندن. ۳ - هنده کی دیت ژی د فی باوه ری دانه کو د بنه رتدا، تراژیدی هه ر نهو گۆفهدن و ستران بوون کو ل ده ورو بهرین وان بزین کو بریار بوو ژ بهر دیونیزوس بهینه قوربانیکرن، دهاته کرن^(۱).

ئیکه م که سی کو سه باره ت سه روکانیا تراژیدی ل وی سه رده می بیرو بوچوونا خو دهر بریبت و وه ک نفیسین هه تا نه فرۆ مایبت و جهی باوه ری پیکرنی بیت، (نه رستو) به

ناسکرن، کره د وینی (به رخکه کیدا) و ژ یونانی دویر ئیخست. سه ره رای وی چه ندی (تینانان) نهو دیت و کوشتن و پارچه پارچه کرن. (ناتینا) دلی وی ئینا ده ری و فریکره ل ده ف زیوس. زیوس ژ یانه کا نوی ب وی به خشی. سه رهاتیا ب کول و کوفانا دیونیزوس و مرنا ویا ب ره زالهت، ههروه ها ژ یانا وی یا دووباره بو نه گه ری پهیدا بوونا هنده ک ریوره سمین ئیینی ل یونانی کو ب هاتنا بوهاری و شینوونا دارین میوان، نه ف ریوره سمه ده سپیدکرن و چنده رۆژه کا فه دکیشان. د فی ماوهیدا ب مه ره ما بهرز راگرتن و شادبوونا بیرهاتنا فی خوداوهندی ستران دگۆتن، دله یستن و فه دخوارن^۱ و نه ف ریوره سمه بو بهری بنیاتی ژ بو درامایا یونانی. ژندهر:

— شناخت عوامل نمایش، ابراهیم مکی، چاپ سوم، چاپخانه ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۰، ص ۱۸.

** دیتیرامب — جوړکی سترانان ل یونانا که فنار کو بو په سندا یینا دیونیزوس دهاته چیکرن و گۆتن. وه سا یا دیاره کو دیتیرامب بهری تراژیدیایی هه بوینه، و شه نگیستی تراژیدیایی نه ژی. پشتی پهیدا بوونا تراژیدی، دیتیرامب کامل بوو. دیتیرامب ژ لایی کورسی دهاته ستراندن، و هنده ک رستین وی سه رۆکی کورسی بتنی دستراندن. ژندهر: — زایش تراژدی از روح موسیقی، فریدریش ویلهلم نیچه، ت: رۆیا منجم، چاپ دوم، چاپخانه ی ورامینی، نشر پرسش، تهران، ۱۳۸۵، ص ۳۵.

^۱ ی موزش تئاتر، رحمت الله محرابی، ص ۶۲.

کول سەدی (٤ پ.ز) د پشکا چواری ژ پەرتو کا خو (هونەری ھۆزانی) دا دیبۆیت:
(گومان تیدا نینە کو تراژیدی ژ سرودین دیترامیک سەروکانیا خو وەردگرت) (١).
چەند گریمانە ژێ ل سەر ھندی یین ھەین کانی بۆچی دیبۆنە تراژیدی "ستارنا
بزنان"، ئەو ژێ:

((١ - د رپورەسمین بەرز راگرتنا بیرەو ھەریا دیۆنیزوس، نیریەك دەاتە قوربانیکرن)) (٢).
(٢ - جل و بەرگین کورسی ژ کەفلی نیریان ھاتبوونە چیکرن. ٣ - د بەریکانین
دەستپیکیدا، نیریەك وەکو خەلات بۆ سەرکەفتیان دەاتە پیشکیشکرن)) (٣). (٤ - ژ
بەر کو نیری ل دەف یونانیان یی پیرۆز بوو و ئەو کەسین کو ستارن دیترامی دگۆتن
"ساتیر*"، کو ھندەك گیانەو ھەرین نیف مرۆف و نیف نیری بوون، لەو ڕا ب ستارنا بزنان
(نیریان) ھاتە ناقلیکرن)) (٤).

ب شیوہیەکی گشتی تراژیدی چ وەك بکارئینانا ھونەری یان وەك ژانرەکی ئەدەبی
ب فان واتایان دەیت:

((١ - کارەکی درامی یان ئەدەبیە کو کەسایەتی سەرەکی تیدا دەیتە ژ ناڤرن
(کوشتن) یان خەم و کۆفانە کا گەلەك دژوار دینیت، ب تایبەت وەك

^١ کتاب سروش، مجموعه مقالات، تراژدی، چاپ اول، چاپخانهی انتشارات سروش،
انتشارات سروش، تهران، ١٣٧٧، ص ١٤.

^٢ درام و تراژدی، ژان - ماری توماسو، ترجمه ناد علی ھمدانی، چاپ اول، چاپ نیکا،
نشر قطر، تهران، ١٣٧٢، ص ١٤.

^٣ ئۆمۆرش تاتەر، رحمت اللہ محرابی، ص ٦٣.

* ھندەك گیانەو ھەرین مەست و شەھوانی بوون، کول دەفەرین درندە دژیان و ب میلایمین
دیۆنیزوس دەاتنە ھەژمارتن. ل ئەسینا ل سەدی (٥ پ.ز) ئەو وەکو ھندەك زەلامین
کریت کو پین وان وەکو یین بزنا و گوھین دریژ و تیژ و ب شاخ و کوریکە وەکو
ھەسپا ھەبوون، خویا دبوون. ژێدەر: - تفسیری بر تراژدیھای یونان باستان (تناول
خدایان)، یان کات، ت: داود دانشور و منصور براھیمی، چاپ چھارم، چاپ مەر (قم)،
انتشارات سمت، تهران، تابستان ١٣٨٨، ص ٣٣٨.

^٤ مرگ تراژدی و تولد عقل گرابی، ابولقاسم ذاکرە زادە و ماریا نصر، سایت:

ئەنجامەك ژ لاوازيين سنجى، يانژى نەشيانە خو دگەل بارودۆخين دژوار و زەھەتدا بگوئجىنيت.

۲ - ژانرەكە كو ژ ھندەك كار وكرياران پينك دەيت.

۳ - تيوريا ھونەر يان نقيسين يانژى بەرھەمئىنانا بەرھەمئىن تراژيك.

۴ - نواندن، فيلم، پروگرامەكى تلفزيونى يان بەرھەمئىن ديترين فەگيوانكى كو رويدانين دلتهزين رونقەدكەت، بەدبەختى و بەختەشيا تيدا ھەى، لى بەلى خودان دوماھيكەكا واتادارە.

۵ - رويدانەكا دلتهزين، ب تايەت كو دى كەسەك توشى ئاريشە، پەريشانى و ناچارىي بيت يان دى زيان ب ژيانا وى كەفيت، و ب وى لەزاتيا كو تراژيديا دوماھيك دەيت دى ھەمى تشت ژ دەست چن و نامينن.

۶ - سيما يان ئەلەمىنتەكى تراژيك^(۱).

ھەر وەكى بەرى نوکە دياربووى، تراژيدى ل جەژن و فيستەقالين بەرز راگرتنا ديونيزوس پەيدا بوو، ((د سالا (۵۴۴ پ.ز) ئەڤ فيستەقالە دەاتنە ريکخستن، كو تيدا شانۆنامەنقيسا ژ بو ب دەسئىنانا خەلاتان ھەفركى دكرن، ئەو ژى د رۆژين جەژنا "مەى چيكرنى" و "ديونوسايى باژير"، كو پينج ھەتا شەش رۆژان فەدكيشا و ھەر تراژيدى نقيسەكى سى شانۆيىن تراژيدى و ساتيرەك پيشكيش دكرن، پشتى ھنگى خەلات ل سەر سەرکەفتيان دەاتنە دابەشكرن^(۲)). ھەر سى تراژيدى نقيسين مەزئىن يونانى ژى پشكدارى د بەريکانادا دكرن، ئەو ژى: بى ئىكى: "ئەسخيلوس"، كو

¹ <http://www.answers.com/topic/tragedi>

^۲ <http://www.Theater.ir/news.show/+4546> — دەربارە تارىخ تئاتر يونان، منصورە شەبازى، سايت:

*ئەسخيلوس — Aeschylus : ھۆزانفان و تراژيدى نقيسى مەزنى يونانى كو ل سالا (۵۲۶ پ.ز) ل Eleusis ژ داىك بوو، و ل سالا (۴۵۶ پ.ز) ژى ل (Gela) (ئيك) ژ باژيرين ئىتاليا ل باشوورى سيسيليا) مريە. ئەو ژ دوو تراژيدى نقيسين ديترين يونانى

شیايه ب شیوهیه کی بهرز و جوان تراژیدیین خو بنفیسیت و پشکداری د بهریکانیدا بکته، ((نهو (۱۳) جارن شیايه خهلاتی ئیکئی د بهریکانادا ب دهستخوڤه بینیت، نهسخیلوس شیايه نه کنه ری دووی کو دگوتنی: "دیوتراگونیسست" بینیته د تراژیدیاییدا و بهشدار بکته))^(۱). بی دووی: تراژیدی نفیس "سوفوکلیس" ه، کو د پشکداریکرنین خو یین د بهریکانیدا ((نهو شیا (۱۸) جارن خهلاتی ئیکئی د وان بهریکانا دا ب دهستخوڤه بینیت و نه کنه ری سییی ژی بینیته د نا تراژیدیاییدا کو دیوتنی: "تریتاگونیسست")^(۲). جهی نامازه پیدائیه کو ((سوفوکلیس نفیسینا شانواناما ژ نهسخیلوس فیروویه و پلانه کا دهسننیشانگری بو شانوانامین خو ریکدخست و کاره ساته ک تیدا چی دکر، و نهو ئیکه م نفیسهر بوو کو که سایه تیین راستی و ریال ژ بو

ب تهمدنتز بوو. نهسخیلوس دامه زرتنه ری تراژیدیا ئاتیکه (دیالوگا دراماتیک). نهوی زور بوها و نافه رۆکه کا سنجی دایه نه فسانه یان (سرودین کورسی). ژ (۹۰) درامین وی بنتی (۷) یین ژی ماین کو نهو ژی: ژنه پاراوه کان، فارس، حه و ته که دی دژی سیه، پرژمیسوس گریدایی، تریلوژیا ئوریتیا: بهخت بوو پیشکیش کهران، ناگامه منون و ئومینیدس. ژیده ر:

— تذوق الفنون الدرامية، محمد نصار و قاسم كفوحی، الطبعة الثانية، عالم الكتب الحدیث للنشر و التوزیع، عمان، ۲۰۰۷، ص ۱۸.

^۱ ماجراهای جاوید تئاتر، گی لکرک، کریستف دسولیر، ت: ناد علی همدانی، چاپ اول، چاپ جباری، نشر فگره، تهران، ۱۳۸۱، ص ۲۸.

* سوفوکلیس — Sophokles، ئیک ژ سی تراژیدی نفیس و ده رهینه ری یونانا که شار ل سالا (۴۹۷ پ.ز) ژ دایک بوویه و ل سالا (۴۰۶ پ.ز) ژی مریه، کو ب پلا خول دویف نهسخیلوس را دهیت. سوفوکل ههتا راده کی باش تراژیدی کاملتر لیکر، ژ لایی ته کنیکفه نهوی تراژیدی ژ بهندا تریلوژیی رزگارکر و ب دانانا نه کنه ری سییی، جولانده کا باش ب تراژیدی بهخشی. ژ (۱۲۳) شانوانامه یین وی بنتی (۷) یین ماین و گه هشتینه سه رده می مه، کو نهو ژی بریتینه: ئانتیگون، ئائیباس، ئودیپی پاشا، ژنین تراخیس، ئلیکترا، فیلوکتیت، ئودیپ ل کولونسی و سه گین نیچیری. ژیده ر:

— تاریخ تئاتر سیاسی، زیگفرید ملشینگر، ت: سعید فرهودی، جلد اول، چاپ اول، چاپخانه تک چاپ، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۶۶، ص ۴۸.

^۲ ماجراهای جاوید تئاتر، گی لکرک، کریستف دسولیر، ت: ناد علی همدانی، ص ۲۸.

شانۆنامین خو ئافراندين، ههروهها ئيكهه نقيسهري كو د شانۆنامين خو دا گرنگي ب بنه مابين درووني دايت، سوڤوكليه))^(۱). تراژيدي نقيسي سيي و يي دو مهيكي زي، "يورپيديسه"**. يورپيديس زي وهك تراژيدي نقيسين دي پشكداري د بهريكانادا دكر، ((يورپيدس (۲۲) جاران پشكداري د بهريكانه و جهزنين (ديونيزوس) دا كر، كو بتني شيا (۵) جاران خهلاتي ئيكي ب دهستخوڤه بينيت))^(۲)، هندهك ژيدهر نه گهري وي چهندي كو بتني (۵) جاران شيايه خهلاتي ئيكي د بهريكانيدا ب دهستخوڤه بينت، فه دگه رين بو هندي كو ((نهو تراژيدي نقيسه كي پشكهفتي بو، و باوهري ب رۆشبيريا سوفستاييان هه بوويه و ئيك ژ وان بوويه، له ورا هيرش ل سهر دهاته كرن و دبوو جهي رهخه لي گرتني))^(۳). ههروهها زي ((نهوي شيوه و ده برينا تراژيدي بو برنا بهرهڤ دهقي زيانا رۆژانه كاملتر ليكر و قاره مانئ خو بي هيج ترسه كي ب شيوه يي موديرن، زيندي و نه كتيڤ پشكيش دكر. يورپيدس ئيكهه كهس

^۱ درام نويسان جهان، منصورخلج، جلد يكم، ص ۲۰.

*^۲ يورپيدس — Euripides: جه خيلتزين تراژيدي نقيس د نفا سي تراژيدي نقيسين مهزنين يوناني، ل سالا (۴۸۰ يان ۴۸۴ پ.ز) ل گزيرتا "سالاميس" ي ژ داك بوويه و ل سالا (۴۰۷ پ.ز) ل مهقدونيا يي مري. نهو كوري بازرگانه كي سالاميسي بو، بابي وي نهو دانا بهر خواندنا فلهسه في و كره وهرزكاره كي خودان شيان، ههروهها ب باشي فيري نيگار كيشي كر. يورپيدس گيانه كي نوي ب تراژيديايدا و بابه تين دژوار و ئالوزين دهرووني و مرقاياه تي دانانه د تراژيديايدا. نهو ب دژواري كهفته ل ژير رهوتا توندا هزريا سهرده مي خو (سوفستايان). ژ (۹۲) شانۆنامين وي بتني (۱۸) بين مابين، كو شانۆنامين وي زي برتينه ژ: ئالكيسستيس، ميديا، هيپوليتوس، هراكليس، ئيفيگينيا ل توريد، ئييون، ژنين تروا، ئليكترا، ئورست، ئيفيگينيا ل ئوليس، هكاب، باكائي، زاروكين هيراكليس، هيلين، ژنين فينيقي، نالسيست، سيكلوپسه كان و ئاندروماخ. ژيدهر:

— اسرار تمدن يونان باستان، بهنام محمد پناه، چاپ دوم، چاپ اميد، انتشارات سيزان، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۱۰.

^۲ درام نويسان جهان، منصورخلج، جلد يكم، ص ۲۷.

^۳ تاريخ تئاتر سياسي، زيگفريد ملشينگر، ت: سعيد فهودي، جلد اول، ص ۶۶.

بوو کو پتر ژ هر دياردهيه کي د بهرهمين خودا گرنگي ب (تاک ی ددا))^(۱).
 سهباروت پیناسه و تايه تمه ندين تراژيدايي پيوسته بيژين کو ((تراژیدی، ویتیه کی
 هفتیه ریبه ته واره ژ وی مروثی کو بو گه هشتنا ب شادی و بهخته وهری، خدباتی
 دکهت))^(۲). تراژیدیا به کو مروث دی شیت ب هاریکاریا وی بزانت کانی (کییه،
 چیه، و دهیت چ بین — یان ههول بدهین کانی بیینه چ؟))^(۳). بی گومان، که فترتین
 پیناسه یا کو بو تراژیدی هاتیه کرن، نهو پیناسه به کو (نهرستو) د پهرتو کا خو (هونه ری
 هوزانی) بو کری، ده می دیبیت: ((تراژیدیا بریتیه ژ لاسایکونا کاره کی مه زنی ته مام
 د ناسته کی ديار کريدا، ب هاریکاریا ناخفته کی کو ب رازاندنه وین تايهت هاتیه
 خه ملاندن، فی لاسایکونی هنده ک ب کرياره کی نه ک ب فه گیرانی نه نجام دهن و ترس
 و دلوفانی دلغینیت و دیته نه گهری پاقریوونا ههست و دهروونی))^(۴). (نهرستو) د
 فی پیناسیدا نامازی ب وی چهندي دکهت، کو تراژیدی کاره کی بهرزه و بی
 خه ملاندیه ب هونه رین ره وانیبی، کول فیری دیار دیت، پيوسته زمانی تراژیدیا یی
 زمانه ک بهرز و بلند بیت و نه ک بی نزم و کولانکی. ژ فی چهندي ژی، وه ک یا دیار
 زمانی بهرز، زمانی ته خ و چینین بهرزین جفاکینه. (نهرستو) بیقه دچیت و بهحسی
 "ترس و دلوفانی" و "پاقریوونا" ههست و دهروونی دکهت، ل فیری مه بهستا وی نه وه
 کو، ده می ته ماشه فان سه حدکنه رویدانین شانویا تراژیدی، وه ک بهری نوکه هاتیه
 گوتن، رویدانین وی دینه نه گهری ترسی د دهروونی مروثیدا، نهو ژی ((قاره مانی
 تراژیدیا یی د ململانا خو یا دگهل قه ده ریدا، هه می ده ما دورینیت" چونکی قه ده را

^۱ همان مصدر، همان صفحه.

^۲ ماهیت تراژدی چیست؟ یرتور میلر، برگردان: حسن ملکی. سایت:

<http://www.dibache.com/text.asp?cat=38&id=2514>

^۳ ژیده ری بهری.

^۴ فن شعر، ارسطو، ت: عبدالحسین زرین کوب، ص ۱۲۱.

وی یا ب دهستی خوداوه‌ندایه و نه ب دهستی ویه، کو ده‌رنه‌نجامی وی ژی ره‌زالهت، نه‌خوشی، ده‌به‌دهری، برینداربوون و کوشتنه و چو ریکین ره‌فینا وی ژ وی قه‌دهری نین و هه‌ر چ مرؤفین وی مه‌زنتر بن — ژ لایی پله و پایه‌یا ده‌سه‌لات و جفاکی — دی سزا و نه‌شکه‌نجه‌دانا وان دژوارتر و توندتر بیت))^(۱). له‌ورا ته‌ماشه‌فان ب فی چهندی داغبار دبیت و نه‌فه‌ ژی دبیته نه‌گه‌ری هندی کو ب که‌ته "گری"، ب هاتنا رۆندکان و داغبار بوونا وی، دی ده‌روونی وی پاقر و ته‌نا بیت. (د. کمال‌الدین عید) ب فی ره‌نگی تراژیدی پیناسه‌دکه‌ت و دبیت (نه‌و ژانری درامیه‌ کو قاره‌مان تیدا ددورینیته قه‌دهری و بندکه‌فیت، نه‌و ژی ژ نه‌نجامی هه‌فرکیا ویا دژواره، دگه‌ل لایه‌نی دیتز یان یاسایی یانژی سیسته‌می))^(۲). هه‌ر دیسان (میمنت میر صادقی) ژی بنه‌مایین سه‌ره‌کین تراژیدیایی دکه‌ته که‌ره‌ستی پیناسه‌کرنا وی و دبیت: ((تراژیدی جوړه‌کی شانو‌نامه‌یه کو به‌خته‌وه‌ری و به‌خته‌شیین مرؤفی فه‌دگیریت و که‌سایه‌تیین وی، هه‌رچه‌ند د ماقویل و ژ چینا به‌رزا جفاکینه و خودان پله و هیزن ژی، نه‌فه‌ هه‌می نه‌شین ریکری هه‌مه‌ری وی قه‌ده‌را ره‌شا کو ل هیقیا ویه، بکه‌ن. له‌ورا هه‌ر دی به‌ره‌فه‌ نه‌مان و مرنی چیت))^(۳). (شوینهاور*) د وی باوه‌ریئدایه، ((تراژیدی ل دوماهیکی دی وی هه‌ستی ل ده‌روونی مه‌دا هشیار که‌تن، کو یا باشتر نه‌وه‌ دلی خو نه‌ده‌ینه فی ژیانی و ده‌ستا ژی بشوین و دلی خو ب جیهانه‌کا دیتز خوش

^۱ فرهنگ اصطلاحات ادبی، سیما داد، ص ۱۲۴ و ۱۲۵.

^۲ اعلام ومصطلحات المسرح الی رومی، الدكتور کمال‌الدین عید، ص ۱۶۴.

^۳ واژه‌نامه هنر شاعری، میمنت میر صادقی، چاپ سوم، چاپخانه الوان، انتشارات کتاب مهناز، تهران، ۱۳۸۵، ص ۷۳.

* نارسه‌ر شوینهاور: فه‌یله‌سه‌وفی غوونه‌ییی نه‌لمانیا ل سالا (۱۷۸۸) زاینی ژ دایک بوویه و ل سالا (۱۸۶۰) زاینی یی مری.

ژیدهر: سرگ‌ژشت فلسفه، براین مگی، ترجمه‌ی: حسن کامشاد، ص ۱۳۸.

بکەین" چونکی د فئی جیهانییدا چو دادپەروەریەك تیدا نینە))^(۱) . ئەف بۆچوونا (شۆبناھور) ژى دەرتەنجامی فەلسەفا و بیە ئەوا بەرنیاس ب فەلسەفا "رەشینی" ، لەورا ئەو ب رەشینی تەماشای فئی جیهانی دکت و تراژیدیای ژى دئییخیتە د نافا فئی سنووریدا. د پیناسەیه کا دیتەدا، تراژیدیا وەك فاکتەرە کئی دەروونی گریدایی ب مروفیفه دەیتە خویاکرن، کو ((تراژیدیا شەری عەقلیە دگەل حەز و خویشین دەروونین مرۆفی، و ب باوەریە کا دی هەویتی تراژیدی خەمە کا دژوار و کویرا گیانی کەسایەتیە کئی گەلەك هەستیار هەمبەری گرفتاری، بەختەشی و ئەشکەنجەیین ویزدانینە. مرۆف ب نافراندن، تەماشاکرن، خواندن و گوهداریکرن تراژیدیای هەم دژواری دبینیت و هەم ژى کەیفخویشی و هەر چەند ترس و سەم و دژواری و گرفتاری زۆتر بیت، بۆ وی خویشتەرە))^(۲) . (د.سیروس شمسیا) ژى، ب فئی رەنگی تراژیدیای پیناسە دکت و دبیژیت: ((تراژیدیا، نواندنا وان کریارین گرنگ و رژدن کو د ئەنجامدا ب زیانا قەهرەمانی سەرە کئی ب دوماهیك دەین، نانکو گریا رژد و سەرە کئی ب کارەساتی ب دوماهی دەیت))^(۳) . د (الموسوعة المسرحية) دا، وەك پیناسا بوری ئەو ژى داكوکئی ل سەر ((دوماهیكە کا خەمبار، و مرنا کەسایەتی سەرە کئی د پرائیا جارن هەگەر هەمی جارن ژى نەبیت))^(۴) د تراژیدیاییدا دکت. کەواتا وەك هاتیە دیارکرن کو تراژیدیا ژانرە کئی ئەدەبا درامییه، شیوازی زمانی وی، شیوازهك بلنە، کەسایەتیین وی ژ چینا بەرزا جفاکینە و خودان هیژ و دەسلاتن. قارەمانی وی

^۱ تراژدی چیست؟ <http://www.ircap.com/magentry.asp?id=934>

^۲ <http://www.daneshnameh.rosht.ir/mavara/mavara-index.php?>

^۳ انواع ادبی، دکت سیروس شمسیا، چاپ دەم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوس، تهرن، ۱۳۸۳، ص ۱۵۰.

^۴ الموسوعة المسرحية، جون رسل تیلر، ت: سمیر عبدالرحیم الضلی، الجزء الثاني، الطبعة الأولى، مطبعة دار الحرية للطباعة، دار المأمون للترجمة والنشر، بغداد، ۱۹۹۱، ص ۵۶۲.

ژ بهر شاشیه کی چاره نفیسی وی بهره ژ نادیارایی دچیت و د شه ری دگهل قده ریډا، هه می جارانی دوراندیه، توشی نه خو شی، نه شکله نجه و سزایا ویزدانی و مرنی دبیت. و ب فی چندی ژی تماشه فان داغبار دبن و دکه فنه ل ژیر کاریگه ریا وی چندی کانی چاوا قاره مانه کی هوسا ب ناؤ و دهنگ، بهرنیاس و پله بهرز ب فی شیوهی قده را وی و هر دگی پیت و توشی مهزنتزین کاره سات و نه خو شیان دبیت، و د نه جامدا، دبیته قوربانیی قده ر و چاره نفیسا ناله بارا خو و ل دوماهیکی ژی دمريت. و نهؤ چنده خویا دبیت کو، کهسه ک چو ژ قده را خو نزانیت کانی دی چ تشته ک د ژیانیدا ب سهری وی هیئت، نانکو قده ر قهت ناهیته گوهرین. هه ژی گو تنییه کو ((قاره مانی تراژیدیایی بتنی ل ده می نه شکله نجه و بی به ربوونا خو ل راما نا ژیانی دگه هیئت، د وی گا فا کو ب هه می هیژ و شیانا خو، هه تا ب بوهایی ژ نافچوونی ب دهستی جیهانا بی و اتایا ژ ده رفه، خوازیاری ژیانیه و هه ز ل ژیانی دکه ت))^(۱).

- جوړین تراژیدیایی:

چه ندین جوړین تراژیدیایی هه نه کو گرنگترین و ان بریتنه ژ:

- ۱) — تراژیدیا تولفه کرنی / تراژیدیا خوینه لو — Revng Tragedy or Tragedy of Blood
- ۲ — تراژیدیا خیترانی / تراژیدیا چینا نافین — Domestic Tragedy or Bourgeois Tragedy
- ۳ — تراژیدیا سینیکیایی — Senecan Tragedy
- ۴ — تراژیدیا سییانه (تریلژی) — Trilogy
- ۵ — تراژیدیا قاره مانی — Heroic Tragedy^(۲)

^۱ بعد زیباشناسی، هربرت مارکوزه، ت: داریوش مهرجویی، چاپ سوم، چاپ معراج، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۸۵، ص ۱۲.

^۲ ژ بو پتر زانیاریان ل سهر جوړین تراژیدیایی بپیړه:

۲ – کۆمیدیا (Comedy) – زاراڤ و پیناسه:

ژانری دوویی ژ ئهدهبا درامی، کۆمیدیا یه. بنچینا په یفا "کۆمیدیا" یا ژ په یفا یونانیا کهفن ((Komoidia – "κωμῳδία" هاتیه وه رگرتن، کو ب ئیک ژ ئه فان و اتایان: "گۆند"، "که یف و خو شی" و "ستران گۆتن")^(۱) کو دبیته "سترانا سهیرانی"، دهیت. ((دوای هاتی بو زمانی لاتینی به شیوهی "Komodia" گۆرانی به سهردا هاتوو و له فه رهنسای ناوه نیدا به شیوهی "Comedie" به کارهینراوه))^(۲). هه ره ها ژی ((Komoidos" ب و اتایا "ئه و سترانیژی د جقاتا به زما دیۆنیزوس" دا، دهیت))^(۳). ل ژیده ره کی دی ب فی رهنگی باس ل په یفا "کۆمیدیا" و بنچینه یا وی ب دوو و شان هاتیه لیکدان، ئه و ژی ((یه که میان: Komos) و اته ئاههنگی لادی بی سهرویه ر، دووهمیان: Adein) و اته ستران و تن، هه ر دوو کیان به سهریه که وه مانای گۆرانی و سه ما و ره شبه له کی گه یاندوووه. هه ر دوو وشه ئاویتته ی یه کتر بوون و به دریزیایی رۆژگار سواون بوون به (Comedie)، ئه م جو ره ئاههنگ و سه ما کردنه له پیش سه ده ی شه شه می پیش زایندا له سه رانسه ری ولاتی گریکدا باو بوون، هه ندی له شاره زایان پیمان وایه ئه و جو ره ئاههنگه له سه ره تادا له ناوچه ی میگارا – که ده که ویتته با کوری ولاتی گریکه وه – باو بووه و له و یوه بلا بووه ته وه))^(۴). (ئه رسته)

– فرهنگ اصطلاحات ادبی، سیما داد، ص ۱۲۴ – ۱۳۲.

ههروه ها ژی: Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. Cuddon, p 926 until 936.

¹ <http://www.answers.com/topic/comedy>

^۲ رپۆره سم – تراژیدیا – کومیدیا، مریم نهمهت پور، و: فه رزین که ریم، گ: رامان، ژ ۵۸، نیسانی ۲۰۰۱، ل ۱۳۰.

^۳ مبانای نقد ادبی، ویلفرد گرین و ساین، ت: فه رزانه گاهری، چاپ سوم، چاپ گلشن، انتشارات نیلوفر، تهران، ۱۳۸۳، ص ۳۲۲.

^۴ درامای کوردی له ناو درامای جیهاندا، همه که ریم هه ورامی، ل ۵۵ و ۵۶.

سەبارەت سەرھەلدا نا كۆمىدىيە دىپتېت كۆ، ((شانۇيا كۆمىدى ژ رپورەسمىن گرىدايى ب پەرستنا ئەندامى زاوژىيى نىرىنە سەرھەلدايە، د فان رپورەسماندا، پەيكەرە كى مەزن ژ ئەندامى زاوژىيى نىرىنە وەكو ھىمايە كى پىرۆز ژ ھىزا زاوژىيا سىروشتى ھەلدگرتن و ژ بو خوداوەندىن زاينەند و زاينى، ب تايەت ديونىزوس، سترانين ب كۆم دگوتن))
 (۱) ھەرۋەھا ژى ((ئەكتەران خو ب رەنگىن سەير و ئەنتىكە ميكياچ دكرن)) (۲)، د كۆمىدىيەدا ھەك تراژىدىيە ماسك ب كار دھاتن، لى ((ماسكىن كۆمىدىيە د كارىكاتىرى بوون، ئەو ئەكتەرىن كو د فان رپورەسماندا، دويلكا بزنى و ئەندامە كى زاوژىيى نىرىنە يى مەزن كو ژ كەقلى سۆر دھاتە چىكرن، ب جلكىن خوڤە دكرن)) (۳). و ئەڤ ئەكتەرە ((ل كولانان دگەريان و كارىن خو پىشانددان و دگوتنە سترانين وان " سترانين فالى / Phalus* — سترانين چەڤەنگى نىرىنى)) (۴).
 پىويستە بىژىن كو ئەڤ ئەكتەرە ب شىۋەيە كى ((شەھوانى و دلچوونى، يانژى ب رەنگە كى غەمبار و پەريشان بوون. ئەو د بىي پىرت و ھندەك دەمان ژى ب سەروسىمايى گىانەوهرىن، مينا نىرى، ھەسپ و بالندەيان بوون، كو ب شىۋەيە كى بى شەرەم و ھەيا و ب زكىن قەلەو و ھىتتىن مەزن خويا دبوون، ب فى رەنگى ھارىكارى ژ ترانەپىكرنى و پىكەنىنى وەردگرتن. ل چاخىن كەڤنار د رپورەسمىن ديونىزوسىدا كو

^۱ تاريخ تئاتر، ويل ديوران، گردىورى و تدوين عباس شادروان، چاپ سوم، چاپ و نشر علمى و فرهنگى كتيبه، انتشارات علمى و فرهنگى، تهران، ۱۳۸۳، ص ۵.

^۲ ميژوپوتاميا، محسن نوسمان، ص ۱۸۱.

^۳ تاريخ تئاتر، ويل ديوران، گردىورى و تدوين عباس شادروان، ص ۶.

* فالوس — Phalus: ئەندامى زاوژىيى نىرىنە يان چەڤەنگى نىرىنى، كو د پرانيا ئاينىن سەرەتايدا ھەك سەمبولى پىتاندىن و زك و زا، رىژ لى دھاتە گرتن. و ژ بەر فى چەندىيە كو ئەڤ ھىمايە ھاتىە دناڤ جەژن و فىستەڤالىن ديونىزوسىدا. ژىدەر:

— تاريخ تئاتر سياسى، زيگفرىد ملشىنگر، ت: سعيد فرھودى، جلد اول، ص ۸۰ و ۸۱.

^۴ ميژوپوتاميا، محسن نوسمان، ص ۱۸۲.

د وان فيسته فالاندا كهنى و ترانه تيكله دبوون، دگوتنى "كوموس". د فان رپوره سماندا وه كو داب، ههمى بهرپرسيين دهسه لاتندار بهر ههؤ دبوون و دهمى فيسته قالى دهسپيدكر، "نارخون" — مهزنترين پلهيا بهرپرسيارى دوله تى د نه سينادا — ل پيشيى ب رى دكهفت و ل پشت سهري وى، فالوسه كى مهزن ب رى دكرون و د باژيريدا دگيراندن))^(۱).

ب شيويه كى گشتى كؤميدى چ وهك بكارئينانا هونه رى يانزى وهك ژانرهك ژ ژانرين نه دهبا درامى، ب فان واتاين ل خواري دهيت:

((۱) — كاره كى دراماتيكي سفق و پرانيا جاران ب شيويه پيكه نينى و

ترانه پيكرنى د نوازي (Tone) دايه. هندهك جاران ژى ژ مه بهسته كا خوشيى

و په چوونين بابه تيانه (نوبژيكتيف) پيك دهيت.

۲ — ژانره كه كو ژ هندهك كار و كريان پيك دهيت.

۳ — بهر هه مه كى نه ده بي يان سينه ماييه، ب سروشتى خو يى ب كه نيه يانزى ب

رپك و هاريكاري بابته يان ميتودين كؤميدى.

۴ — مژيلاهيين گشتى كو ژ پيكه نين، ترانه پيكرنى و گالته يان پيك دهيت.

۵ — هونه رى چيكرن يان نواندا كؤميدى.

۶ — نه له ميته كى تيكله ب ترانى ژ ژيان يانزى نه ده بياتي.

۷ — رويدانه كا ب ترانه و كه نيه))^(۲).

((۸) — كؤميدى ب واتايا نه كنه ر ژى ب كار دهيت، وهك "Comediean"

((^(۳).

^۱ تاريخ تئاتر سياسى، زيگفريد ملشينگر، ت: سعيد فرهودى، جلد اول، ص ۸۱.

^۲ <http://www.answers.com/topic/comedy>

^۳ فهرهنگى زاراهى نه ده بي، د. موحسين نه همد عومهر، بهرگى يه كه م، چاپى يه كه م، چاپخانه ي ده زگاي نارس، بلاو كراوه ي نارس، هه ولير، ۲۰۰۵، ل ۵۶.

چاوا كو يونانى دامەزرىنەرىن تراژىدىيائىنە، ھەروھە ژی يىن كۆمىدىيائىتە. ((د سالا (۴۸۷ پ.ز) كۆمىدىيا ۋەك پشكەكا نوى ھاتە دناڧ جەژن و فيستەڧالا "ديۆنيزوسى مەزن" دا. و ل وى دەمى رۆژەك ژ جەژنى دەھاتە تەرخانكرن بۆ پشكەشكرنا (۵) كۆمىدىيان))^(۱). دەمى بەھس ل كۆمىدىيائى دەھىتە كرن، ئىكسەر ناڧى شائونامە نڧىسى مەزنى كۆمىدىيا يونانى "ئەرىستۆڧانىس"، دەھىت، ((ئەرىستۆڧانىس د ماوى ژيانا خۇدا (۴۴) شائونامە نڧىسىنە كو بتنى (۱۲) ژ وان گەھشتىنە سەردەما مە))^(۲). سەبارەت ژمارا ئەكتەران ژى د شائونامىن ويدا، ((دى بىنن كو (۴) ئەكتەر د ئىك دەمدال سەر دەپى شائونىنە))^(۳)، ئانكو ژمارا ئەكتەران ل دەڧوى ژ بەرى زىدەتر لى دەھىت. سەبارەت پىناسە و تايبەتەندىن كۆمىدىيائى ل دەستپىكى ھەر ديسان دى ڧەگەرپەڧە لايى (ئەرىستوى) چونكى كەڧتەن پىناسا كۆمىدىيائى ئەو ە يا كو (ئەرىستوى) بۆ كرى، دەمى د پەرتوكا خۆ (ھونەرى ھۆزانى) دا دبىژىت: ((لاساىكرنا رەوشتى خراب، نەكو لاساىكرنا خرابترىن سىڧاتىن مروفى بيت، بەلكو بتنى لاساىكرنا وان لايەنن جھى شەرمى كو دبنە ئەگەرى كەنى و ترانەپىكرنى. و ئەو تىشتى دبىتە ئەگەرى كەنى و ترانەپىكرنى ژى، ئەو تىشتە كو عەيب و كرىتى (ناشرىنى) يا تىدا و ژ وى

^۱ درام نويسان جهان، منصور خلیج، جلد یکم، ص ۳۶.

* ئەرىستۆڧانىس — Aristophanes، مەزنىن كومىدى نڧىسى يونانى كول سالا (۴۴۸ پ.ز) ل "ئاىگىنيا" ژ داىك بوو ە و ل سالا (۳۸۸ پ.ز) مریه. ئەو كورى كەسەكى ب ناڧى "ڧىلىپۆس" بوو. ژ ئەرىستۆڧان (۱۲) بەرھەم چ ب تەواوى يانژى پچر - پچر گەھشتىنە سەردەما مە، كو ئەو ژى برىتىنە ژ: ئاخارونى يان ئاشارونى — ئەڧە ناڧى گۇندەكى بوو ە —، ئەورەكان، زركىتەكان، بوڧەكان، ئاشتى، بالندەكان، سوارچاك، جڧاتا ژنان، پلوتۆس، ئاكلزوسىياس، تسموفوريازوس، لىسىستراتا. ژىدەر:

— تاریخ تئاتر سیاسی، زیگفرید ملشینگر، ت: سعید فرهودی، جلد اول، ص ۲۷.

^۲ درام نويسان جهان، منصور خلیج، جلد یکم، ص ۳۵.

^۳ ماجراهای جاوید تئاتر، گى لكرک، كرىستف دسولیر، ت: ناد على همدانى، ص ۲۸.

عەيب و ناشرينى ژی چو ئازار و زیان ناگههیتە کەسەکی^(۱). ئەگەر بەرى خۆ
 بەدەینە پیناسا (ئەرستو)ی، دى چەند تايهتەندیدە کین کۆمیدیاى بۆ مە خویا بن. ئەو
 مرۆڤى کو (ئەرستو) بەحسى وى دکەت، مرۆڤە کە کو ژ لایى جفاکېڤه ژ چينا نزمه،
 لەورا دبیتە جھى کەنى و ترانه پیکرنى. هەر وهک (ئەرستو) ب خۆ دبیت: ((
 کۆمیدی یال دویف هندی کو مرۆڤان (کەساتین کۆمیدیاى) خرابتر ژ هندی کو د
 ژيانا ئەفرۆیدە هەین، نیشا مە بەدەت))^(۲). ل تراژیدیایدا ئەگەر ب گههیتە وى
 باوهرى کو باشترین تشت ئەوه کو ((مرۆڤ ژ دایک نەبويايه، د کۆمیدیایدا وەسا
 نینه، قارەمانى وى ئاسۆیا رەشبینى و بى هیڤیاتى رەت دکەت، نەبتى جەژنى بۆ شادیا
 ژ دایکبوونى دگېریت، بەلکو بۆ ژ نوى ژ دایکبوونى ژى دگېریت، ب شیوهیه کى
 کاتى ب سەر راستى و دژواریا ژيانیدا ب سەر دکەڤیت)^(۳). هەر وهه ژى (نە
 خوداوەند و نە ژى فریشتەیان چو دەست تیوهردان وه کو تراژیدیایدا نینه، هەردەم
 کۆمیدیا رپالیتزه ژ تراژیدیاى))^(۴). هەر وهک ژ پیناسا (ئەرستو) دیاره کو زمانى
 کۆمیدیاى زمانهک ساده و کولانکيه، چونكى زمانى ترانه پیکرنى هەردەم بى سادهیه و
 ب پەڤین کولانکى دهیتە کرن. کۆمیدی بەروفاژى تراژیدیاى، چو ترس، خوین
 رشتن، ئەشکەنجەدان و مرن تیدا نینه، هەر وهک (بايروون) دبیت: ((هەمى تراژیدیا

^۱ فن شعر، ارسطو، ت: عبدالحسين زرین کوب، ص ۱۲۰.

^۲ درىمدى تاريخى بر نظریه ادبى از افلاطون تا بارت، رېچارد هارلند، گروه ترجمه
 شیراز: على معصومی، شاپور جورکش، چاپ اول، چاپ حیدری، نشر چشمه، تهران،
 پاییز ۱۳۸۲، ص ۲۹.

^۳ ساموئیل بکت: مرگ کمدى، اريك سيگال، ت: پروانه پزشکی، مجله نمایش، شماره ۱۰۵
 و ۱۰۶، سال نهم، ۱۳۸۷، ص ۸۳.

^۴ تئاتر و اضطراب بشر، پیرامه توشار، ت: دکتر افضل وثوقی، چاپ سوم، چاپ نیمه،
 انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۶، ص ۱۳۰.

* جورج بايروون: هوزانقانى ئینگلیزى، ل سالا (۱۷۸۸) ژ دایک بوویه و ل سالا (۱۸۲۴)
 مریه. ژئدهر:

دوماهی ب مرنی دھین و کۆمیدیا ھەمی ب خوۆشی و ژنئینانی ب دوماھی دھین^(۱). ھەروک یا خوویا، کو ((بتنی رژیمن دیکتاتوری و ئایدولۆژیین وانن کو ھەز ژ ترانہ پیکرنی ناکەن، کو ئەو ژی رەخنە گرتن ب ریکا کەناندن و ترانہ پیکرنی — کۆمیدیایی — بیت. لەورا مەزنترین و ھیژاترین ساخلەتا کۆمیدیایی، "نازادییە" کو چو تشتە کی ناهیلیت کو نہ ئیخیتە ل بەر رەخنە گرتنی^(۲)). (د.سیروس شمسیا) سەبارەت پیناسا کۆمیدیایی دیبژیت: ((جوۆی دووی ژ ئەدەبا دراماتیک، کۆمیدیایە. کۆمیدی بەرھەمە کی غامبشە کو بالا بیتەران بو لایی خوۆ رادکیشت و دبیته ئەگەری مژیلی و خوۆشی. راستە کو ئارمانج ژ کۆمیدیایی کەنی و مژیلایە، لی د راستیدا، د کۆمیدیاییدا بابەتین رژد ل ژیر پەردەیا ترانەیان دھینە پیشکیشکرن^(۳)). ئانکو ب روھنی ئارمانجا رەخنە گرتن ژ کیماسیان ل ژیر پەردەیا ترانەیان خوویا دیبت. (سیر فلیپ سیدنی*) ژی د پەرتوکا خوویا ب نافی (بەرگیرکنا ژ ھۆزانقانی) دا، دیبژیت: ((کۆمیدی لاسایکنا شاشیین گشتیین ژیانینە کو وان ب شیوہیە کی سەپروسەمەر و گازندانە دەردبەیت^(۴)). پیناسە کا دیتژ بو کۆمیدیایی: ((کۆمیدی بەرھەمە کە کو د

^۱ کمدی، ملوین مرجنت، ت: فیروزە مھاجر، ص ۱۴.

^۲ تاریخ تناتر سیاسی، زیگفرید ملشینگر، ت: سعید فرھودی، جلد اول، ص ۷۸ و ۸۲.

^۳ انواع ادبی، دکتۆر سیروس شمسیا، ص ۱۶۲.

* سیر فلیپ سیدنی: ل سالا (۱۵۴۵ ز.) ژ دایک بوویە و ل سالا (۱۵۸۶ ز.) یی مری. ناؤ و دەنگیا سیدنی ژ سەردەمی وی بورییە و دەدەبیاتا ئینگلیزییدا وەک قارەمانە کی خوۆشقی دھیتە ل قەلەم دان. دەرچووی زانکۆیا ئۆکسفوردە. بەرھەمین وی ژی: بەرگیرکنا ژ ھۆزانقانی، ئارکادیا کو داستانە کا ئەفیندارانە، ھەروەھا وی غەزەلیاتین ئەفیندارانە ژی فەھاندینە. ژێدەر:

— تاریخ ادبیات انطلیس، لطفعلی صورتگر، چاپ اول، چاپخانە حیدری، انتشارات علمی، ۱۳۲۰، ص ۲۵۱ و ۲۵۲.

⁴ Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. Cuddon, p150.

ویدا رویدان و بابت ب شیوهیه کی دهیته رنکخستن کو ژ بو مژیلاهی و خوشیی بن، و ب شیوهیه کی تایهتیز، کومیدیا زاراقه که کو بو وی شانویا سفک دهیته گوتن یا کو دوماهیکه کا خوش ههبت. و ب شیوهیه کی گشتی دی شین وی ههمبهری تراژیدیایی دانین^(۱). هه دیسان د پیناسه کا دیترا هاتیه، ((شانویا کومیدی، جوړه که ژ شانویایی کو د ده می پیشکیشکر نیدا ونهین ترانه پیکه ژ لایه نین نیگه تیغ و کریتین ژیانی، کیماسی و گنده لیب جفاکی و راستین ته حلین کومه لایه تی زیده رویی تیدا دکهت، نانکو کریتیز ژ وی تشتی ههیی نمایش دکهت، تا کو تایه تمندی و ساحله تین وان خویاتر و بهرچاقتر بهیته نیشاندان^(۲)).

(یونس شکرخواه) کومیدیایی ب فی رهنگی پیناسه دکهت کو ((کومیدیا ژانره کی سینهمایی و تیله فزیونی، نارمانجا سهره کی ژ وی، مژیلاهی و که ناندنا بینه رانه. نه گهر کو چی بیت ژی بهرهمین جوړاوجور بو بیستکه کی هاریکاری ژ کومیدیایی وهربرگن، بهلی بنتی ب وی بهرهمی کومیدی دهیته گوتن کو بنیات و مهره ما سهره کی و ونهیی گشتی گرتیه وی ب ترانه و که نی بن^(۳). وه ک دینین کو د فی پیناسیدا کومیدیا ب هونه رین دیتزین درامی — سینهما و تلفزیون — فه هاتیه گریدان و د چارچوفه کی گشتیز پیناسا کومیدیایی هاتیه کرن. پیناسا کومیدیایی د پدرتو کا (اعلام و مصطلحات المسرح الیروبی) دا، ب فی رهنگی هاتیه کرن، کو ((نواندنه کا درامیه ژ بو ژیا نا مروّقایه تی، خودان رویدانین ره خنه گرانه کو نارامی و خوشیی د دهروونی تهماشه فاناندا دروست دکهت. کومیدیا که ره ستا ژیا ن و

^۱ تاریخ ادبیات جهان، غلامحسین ده بزرگی، چاپ اول، چاپ خاشع، انتشارات زوار، تهران، بهار ۱۳۸۶، ص ۵۹۶.

^۲ نمایش کمدی چیست. سایت: <http://www.chahar-su.persianblog.ir/tag/>

^۳ واژه نامه ارتباطات، یونس شکرخواه، چاپ سوم، چاپخانه انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۶، ص ۴۴.

بەردەوامیا خۆ ژ ژینگەها هەفچەرخا دەوروبەری خۆ وەر دگرت، لەورا شیواز و وینەیین وی د جیاوازن، ئەو ژى ژ بەر جوداھیا ژینگەھ و سەردەمێن جیاواز))^(۱).
 ھەروەھا (د. جمیل نصیف تکریتی) د پیناسە کرنا کۆمیدیا ییدا دبیژیت: ((کۆمیدیا مەبەست بێ خۆشی و کەنیە، کۆمیدیا خۆشی و مفای دگەھینتە گەلی. نارمانج ژ کۆمیدیا یی نە بتنی پیکەنینه کا سادەیه، بەلکو پیکەنینه که کو نارمانج ژى حکمەتا تیدا ھەى و ب واتایە کا تەواو، کۆمیدیا ئەو ھە کو رەخنی ل ھەر کیماسیە کا جفاکی دگرت ئەو ژى ژ بو چارەسەر کرن و خۆ ھشیار کرنا ژ خەلەتیا))^(۲). کەواتە حکمەتە کا مەزن یا ل پشت پەردەیا وی کەنیا واتاداردا ھەى کو کۆمیدیا بێ چارەسەریا کیماسیین جفاکی دکەت.

- جۆرین کۆمیدیا یی:

د ھەيامی یونانا کەفتندا سێ جۆرین سەرەکی ھەبوون، کو ئەو ژى بریتی بوون ژ:
 ((۱ - کۆمیدیا یی کۆن، ۲ - کۆمیدیا یی ناوھراست، ۳ - کۆمیدیا یی نوێ))^(۳).
 پشتی ھنگی ژى چەندین جۆرین دیتزین کۆمیدیا یی ژى پەیدا بوون کو ژ وان ژى ئەم دشیین ناھی ژ فان جۆران ببەین:

۱ - کۆمیدیا ھەست و سۆزی — Sentimental Comedy.

۲ - کۆمیدیا دیلار تە — Commedia dell arte.

۳ - کۆمیدیا کەرەکتەر ان — Comedy of Humours.

^۱ اعلام ومصطلحات المسرح الأروبي، الدكتور کمال الدین عید، ص ۷۳.

^۲ قراءة وتأملات في المسرح الأغرقي، الدكتور جمیل نصیف تکریتی، الطبعة الأولى، مطبعة دار الحرية، بغداد، ۱۹۸۵، ص ۱۰۱.

^۳ ریزازە ئەدەبیە کان، دکتەر ھیمداد حسین، چاپی یە کەم، چاپخانە ی دەزگای ناراس، دەزگای توێژینەو و بلاوکردنەو ی موکریانی، ھەولێر، ۲۰۰۷، ل ۳۸ — ۳۹.

- ۴ - كۆمىدىيا رۇمانتىك — Romantic Comedy.
- ۵ - كۆمىدىيا موزىكال — Musical Comedy.
- ۶ - كۆمىدىيا خىترانى — Family Comedy.
- ۷ - كۆمىدىيا بىروباوهران — Comedy of ideas.
- ۸ - كۆمىدىيا رەش — Black Comedy.
- ۹ - كۆمىدىيا رۇندكرىژ — Comediarmoyante.
- ۱۰ - كۆمىدىيا ژوروا پىشوازيكرنى — darwing _ room Comedy.
- ۱۱ - كۆمىدىيا رەوشتى — (Comedy of morals) ^(۱).
- و... ھتد.

۳ - درام (Dram) — ميلودرام يان تراژىكۆمىدىيا — :

ژانىرى سىيى ژ ئىدەبا درامى، "درام"ە. ژ لايى ناكلېكرنا فى ژانىرى درامى، جۆرە تېكەلېكە د زاراقاندا ھەبە، د ھندەك ژىدەراندە ب "درام" ھاتىھ ناكلېكرن و د ھندەكاندا ب "ميلودراما" و د ھندەك ژىدەرېن دىتردا ب "تراژىكۆمىدىيا" ھاتىھ ناكلېكرن. مە ل قىرى ب فەر زانى كو ھەر سى زاراقان — درام، ميلودرام و تراژىكۆمىدىيا — جودا جودا بېخىنە بەرچاڤ تا كو ديار بيت كو جياوازى د بكارئىنانا زاراقانە ژ بو فى ژانىرى درامى، نەك نافەرۆكا وان، ئانكو ناكلېكرنا زاراقان يا جياوازه و مەرەم و مەبەستا نافەرۆكا وان، ھەك ئېكە. دەستپىك دى زاراقى "درام" ھەرگىن، كو ((درام ھەك ژانرەكى شانۆيى، ژ ئىنجاما گۆھەرتن و پىشكەفتنا كو د كۆمىدىيايى دە

^۱ بۇ پىتر پىترانىنان سەبارەت جۆرىن كۆمىدىيان ل فان ژىدەرەن بىپرە:

— فرھنگ اصطلاحات ادبى، سىما داد، ص ۳۸۸ — ۳۹۸.

Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. — Cuddon, p 148 until 159.

چی بوون، پیدایا بوو. د دهما قوناغا کلاسیزمی ده، کومیدیا قهره‌مانی هاته مهیدانی
 کو رژی ته‌فی حنه‌کان دبوو))^(۱). سه‌بارت زارافی "درام" ب خو ژی پیوسته
 بیژین کو ((درام زارافه‌ک فره‌نسیه، کو ب وان شانۆنامه‌یان ده‌یته گۆتن کو نه د
 کومیدینه و نه ژی تراژیدینه، به‌لکو شانۆنامه‌یه‌کا رژه دنایه‌را وان
 هه‌ردوویندا))^(۲). (علی اکبر دهخدا) د مه‌زنتین فره‌نگا زمانی فارسی (فره‌نگ
 دهخدا) دا، سه‌بارت درامی دیژیت: ((ژانره‌کی تایه‌تی ژ نه‌ده‌با درامیه، نه‌فه‌رنگی
 نه‌ده‌با درامی و ه‌سا هاته هه‌بوونی (وجودی) کو شیوه‌یی هۆزانی تراژیدی و کومیدین
 کلاسیکین فره‌نسی ل سه‌دی (۱۸)ی جهی خو دا په‌خشانه‌کا ساده و سه‌ره‌ست،
 بابه‌تین ساده و ساکارین ژیانی بوونه جینشینین بابه‌تین به‌رزین تراژیدین کلاسیک، کو
 د نه‌نجامدا هنده‌ک شانۆنامه دروست بوون کو نه دگه‌ل په‌ره‌نسیین تراژیدیایی دگونجان
 و نه ژی دگه‌ل کومیدیایی))^(۳). سه‌بارت نه‌و خال و بابه‌تین کو د درامیدا دهاتنه
 پیشکیشکرن ((مل ب ملی خالین ب خه‌م و کهنی هنده‌ک بابه‌ت دهاتنه پیشکیشکرن
 کو نه ب خه‌م و نه ژی ب کهنی بوون و ریژه‌یا کهنی و گری و بابه‌تین ساکار و نرم
 و به‌رز د درامیدا کیم یان زیده ب هه‌بوونا وان یا د ژیانیدا گریدایی بوون))^(۴).
 که‌واته د درامیدا به‌روفازی تراژیدیا و کومیدیایی هه‌م خو‌شی و هه‌م ژی نه‌خو‌شین
 تیدا هه‌ین و هه‌بوونا کهنی و گری پیکفه د درامیدا مه‌زنتین جیاوازا وی دگه‌ل

^۱ تیوریا نه‌ده‌ب، د. محمد لطیف عبدالرحیم، ل ۱۳۹.

^۲ Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. Cuddon, p 241.

^۳ لوح فشرده‌ی لغتنامه‌ی دهخدا، علی اکبر دهخدا، مدخل: درام.

^۴ فرهنگ اصطلاحات ادبی، سیما داد، ص ۵۰۴.

تراژیدیا و کۆمیدیا. رەخنەگری ڕووسی (بلینسکی*) درامی ب فی شیوی پیناسە دکتە و دیپۆت: ((درام ب رەنگفەدانا ژیانى ژ کۆمیدیا جودا دبت، هەگەر کۆمیدیا لایین نینگەتيف بين ژيانى خویا دکت، لى درام لایین پۆزەتيف. لى ژ تراژیدیا، درام ب دژبەریا بى تراژیدی دەیتە جوداکرن))^(۱). درام نە ب واتایا خویا گشتی وەك جۆرەك ژ ئەدەب و ھونەرى، بەلكو ((ب واتایا خویا تايەت ب تنى ب وان جۆرە شانۆنامەیان دەیتە گۆتن کو د سنوورەكى گەلەك نيزك ل ميلودرامايى جيگير دييت))^(۲)، ئانكو "درام" و "ميلودرام" د ناهەرۆكا خۆدا وەك ئيكن. زارافى دووبى ژ بۆ فى ژانرى ئەدەبا درامى، "ميلودراما" يە. ميلودراما ((لە دوو وشەى يونانى (Melos: سۆزان) و (Drama: شانۆ) واتا ئەو شانۆگەريەى كە لە گەل ديالۆژەكانيدا موسيqa بە كار دەهيتريت))^(۳). كەواتا ميلودراما ب وان شانۆگەريين كو موسيqa ژى رۆلى خۆ تيدا دگيريت و ((ئەو شانۆگەريين كو خودان هەست و

* فيساريون گريگۆفيچ بلينسكى: نفيسەر، رەخنەگر، ديموكراتخواز و شۆرەشگيرى ڕووسىە. ل سالا (۱۸۱۱) ى ژ داىك بوويه و ل سالا (۱۸۴۸) ى ل پيترسبورگى بى مرى. بلينسكى دامەزرىنەرى زانستى جوانيا ريباليزميا ڕووسىە. ل چەندىن گۆفارىن ڕووسيدا د دەستەكا نفيسەرىن وان بوويه، وەك: گۆفارا (تلسكۆپ)، (مۆسكۆفسكى نابليو داتل) و (سوفرمينگ). ژىدەر: ئينساىكلۆپيدىيالى فەيلەسووفەكان، دانانى ليژنەيەك لە زانا و ئەكادىمىەكانى يەكيتى سۆفیهى پيشوو، وەرگيرانى لە عەرەبىەو: محەمەد وەسمان، چاپى يەكەم، چاپخانەى شقان، بلاوكراوەى كتيپخانەى سۆزان - ھەولير، سلیمانى، ۲۰۰۴، ل ۹۰.

^۱ تيۆريا ئەدەب، د. محمد لطيف عبدالرحيم، ل ۱۴۰.

^۲ درام چيست؟ سايت: <http://www.nasle-farda.ir/cms4/editorial.asp?i>

^۳ فەرھەنگى زاراوہى شانۆيى، وەرگيران و نامادەکردنى كاردۆ، چاپى يەكەم، چاپخانەى ئاراجا، تيبى شانۆى ناشتى كەرکوك، كەرکوك، ۲۰۰۶، ل ۹۶.

سۆزىن))^(۱). پشتى بورىنا دەمى ئافەرۆك و تەكنىكا مىلۆدرامايى وەكو خۆ نەما و واتايا خۆ يا كەفن ژ دەستدا و ھاتە گۆھرىن و ((بەرە بەرە رۆل و گرنگيا موسىقايى تىدا كىمىز لىھات و دىمەنن كۆمىدى ھاتە د ئاف مىلۆدرامايىدا، ئەفە د دەمەكىدا بوو كو بەرى فى چەندى مىلۆدراما ب رەنگەكى رژد و ب دىمەنن ترس و سەھم و نەپىدار دەھاتە پىشكىشكرن))^(۲). پشتى وى گۆھرىن د مىلۆدرامايىدا چىووى، ئافەرۆكا وى تىكەلەك ژ رەگەزىن تراژىدى و كۆمىدى ب خۇقە دىت، ئانكو ((دىمەنن كۆمىدى شيان بەھن و تىكەل ب دىمەنن تراژىدى و رژد بن))^(۳). د وى دەمى كو تەماشەفان داغبارى دىمەنەكى رژد و نقومى خەم و كۆفانان بووینە، ژ نىشكەكىقە ب ھاتنا دىمەنەكى كۆمىدى كەنى دى كەفیتە ل سەر لىقین وان)) (ئانكو د مىلۆدرامايىدا ئەكتەر دكەنە كەنى و تەماشەفانان دىننە كەناندى، دكەنە گرى و دگرین، خۆشحال دىن و خۆشحال دكەن، دلەبىزن و ھەوارا دەھیلن و سترانان دخوینن. ژ سەرجهمى فان پروسىسانە كو تەماشەفان دەھتە راگرتن و پىقەگریدان))^(۴). سەبارەت پىناسەكرنا مىلۆدرامايى ژى، دى بىژین ((مىلۆدراما ئەو ژانرى ئەدەبا درامىيە كو چىدبىت دوماھىكەكا ب خەم يانژى ب خۆشى ھەبىت، گرئيا مىلۆدرامايى يا ۋەسايە كو رەگەزىن ترس و سەھمى ب ساناهى دشىن بەھنە گۆھرىن بو رەگەزىن ترانە و

^۱ تاريخ تئاتر جهان، اسكار گ. براكت، ت: هوشنگ عزادور، جلد دوم، چاپ دوم، چاپ گلشن، انتشارات مرواريد، تهران، ۱۳۷۵، ص ۱۶۰.

^۲ رام چيست؟ سايت:

<http://www.honar3.blogfa.com/post-51.asp>

^۳ تئاتر، لائورا ماينى، ترجمه و اقتباس بهروز غريب پور، چاپ اول، چاپ مظاهرى، انتشارات كانون پرورش فكري كودكان و نوجوانان، تهران، مهر ۱۳۶۸، ص ۵۳.

^۴ فرهنگ فارسى معين، دكتور محمد معين، دو جلدى، جلد دوم، چاپ سوم، چاپ پارس نوين، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۸۱۷.

كهنى))^(۱). ههروهها د پیناسه كا دیتدا هاتیه ((میلۆدرام ب وان شانۆنامهیان رژد دهیتیه گۆتن كو موسیقا دگهل بیت، لی ئەفرۆ ب وان درامین حدزلیكریین جهماوهری دهیتیه گۆتن كو دوماهیكه كا خوش و دلغه كهر هه بیت و ب دوماهی هاتنا وی خه مهك و داغباربوونه كی ل دهف بینه و خوینه ری خو پهدا بكهت))^(۲). ئەفه سه بارهت میلۆدرامایی. زارافی سیی كو ژ بو فی ژانری ئەدهبا درامی دهیتیه بكارئینان، "تراژیکۆمیدیایه". ئەف زارافه ژ دوو پشكان پینك دهیت، (تراژیدی) و (كۆمیدی). ژ ناخی فی زارافی یا خویایه كو ئەف ناقلینكرنه ژ بهر تیکهلبوونا ره گهزین تراژیدی و كۆمیدی پینكفه د فی رهنگی درامیدا هاتیه و ((تراژیکۆمیدیا ب وان شانۆنامهیان دهیتیه گۆتن كو د دهمی پیشكیشكرنیدا دیمه نین تراژیدی و كۆمیدی ب هه فریا تیدا هه بن))^(۳). وهك ژ فی پیناسی یا دیار، ئەف رهنگی ئەدهبا درامی دنافهرا هه ر دوو رهنگین دیت — تراژیدی و كۆمیدیا — دا رادوه ستیت. هه ر دیسان ل پیناسه كا دیتدا سه بارهت تراژیکۆمیدیا هاتیه، كو ((شانۆیا تراژیکۆمیدیا ب وی جورئ شانۆیی دهیتیه گۆتن، یا كو تیکه له كه ژ ره گهزین ژانرین تراژیدی و كۆمیدی، كو تیدا به حس ل سه ر بابه تین رژد دهیتیه كرن، لی به لی نه ب كویری و وردی))^(۴). ههروهها پیناسه كا دی دبیت: ((تراژیکۆمیدی ب فی واتایی نینه كو تیکهلبوونهك ژ شادی و تاوانی بیت، بهلكو واتایا وی ئەفه یه كو تا وی رادهی مرن تیدا نینه، ئەفه زی ژ بو تراژیدی نه بوونا وی بهسه، به لی پا هند یا نیزیکی مرتییه كو بو كۆمیدی نه بوونا وی

^۱ کالبدشناسی درام، ماربوری برلتون، ت: رچاشیرمرز، چاپ دوم، چاپ زنگ، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۴۱.

^۲ دائرة المعارف ادبی، ترجمه و تألیف عبدالحسین سعیدیان، چاپ دوم، چاپ سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۳، ص ۶۴۷.

^۳ مصدر پیشین، همان صفحه.

^۴ تذوق الفنون الدرامیة، محمد نصار و قاسم کوفچی، ص ۳۳.

ژى بهسه))^(۱). وهك بۆ مه ئاشكرا بووى، ههمى پىناسىن تراژىكۆمىديايى ئاماژى ب هندى دكهن كو، تراژىكۆمىديا نهو رهنكى ئهدهبا دراميه كو ههم خوشى و شادى، ههم ژى نهخوشى و خدم يىن تىدا ههين. پشتى شوؤفه و پىناسه كرنا فان ههر سى زارافان بۆ رهنكى سىيى ژ ئهدهبا درامى، ئهم دشىين ده رئه نجامى وان ههر سىياندا بگههينه فان ساحلهت و تاييه تمه نديان بۆ فى رهنكى ئهدهبا درامى، كو نهو ژى برىتينه ژ:

۱ - ئه گهر تراژىديا به حسى نهخوشى، ئيش و ژانا بكهت و كۆمىدى به حسى خوشى، شادى و بهخته وه رىيى بكهت، ئهؤ ژانرى سىيى گوزارشتى ژ ههمى بارودؤخ و كاودانىن خووش و نهخووش پىكفه دكهت.

۲ - قههره مانىن فى ژانرى، نه ژ چىنا بلند و نه ژى ژ چىنا نرما جفاكينه، بهلكو ژ چىنا ناچىنا جفاكينه. واته ئه گهر د تراژىديايىدا كه سايه تىين خودان پله يين بهر زبن و كۆمىديايىدا ژى پله نزم، ل فىرى د ناچىينه.

((۳ - هه گهر كۆمىديا رهنه گرتن بيت ژ لايه نىن نىگه تىفنىن جفاكى ب شيوه يى كهنى و ترانه پىكرنى، ئهؤ ژانره لايه نىن پوزه تىف ديار دكهت و رهنكفه دانا ژيانى دكهت.

۴ - تاييه تيه كا دىترا فى ژانرى، نه بوونا هه لچوونا پيش وهخته كو د تراژىديا و كۆمىديايىدا نه يا دياره، ژ بهر فى چهندى ته ماشه فان يى نازاده بهرامبه رى وان تشتىن دىبىت كانى دى چاوا په سه نند كهت.

¹ Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. Cuddon, p 934.

۵ - ئەگەر د تراژیدییدا رپکا چارهسەریی نەمینیت یان ب کوشتن و بەدبەختیی ب
دوماهیك بهیّت، د فی ژانریدا - هەرچەندە ژانرەکی خودان هەست و یی
رژدە زی - رپکا چارهسەریی هەر یا هەمی و دەمینیت))^(۱).

^۱ چافییکەفتن دگەل (د.محمد لطیف عبدالرحیم (باقی نازی))، کولیژا نادابی، پشکا کوردی،
رۆژا سی شەمبی، ۲۰/۱/۲۰، دەمژمیر: ۳۰:۱۲.

تەوھرى دوويى: تۆھمىن درامايى

۱ - "دەقى" نى درامايى:

بابەتى "دەقى" ب شىۋەيەكى گىشى بابەتەكى گىنگە. دەق چ دەدەبا درامايىدا ب تايەتتى، ۋەك شەنگىست و بنىياتى بەرھەمى درامايى دەھىتە نياسىن. گىنگىزىن تۆھى درامايى كو ب ناسناما درامايى دەھىتە نياسىن، دەقى درامايىيە. گىنگىيا فى تۆھى د وى چەندىدايە، كو ھەمى تۆھىن دى د ناڧا فى تۆھىدا جىگىر دىن و ب ئەرك و رۆلى خۆ رادىن. ئەگەر مە بقىت داناسىنە كا گىشى بۆ "دەقى درامايى" بگەين، دى بېژىن كو: دەقى درامايى زىجىرا وان ھىزىر و سەربور و بەرھەمەندىن نقىسەرى درامايىنە كو ژ مېشك و خەيالا وى دىزىن و ب رېكا پەيف و رىستەيان دەربرىنى ژى دكەت، ب لىكدانا وان پەيف و رىستەيان "دەقى درامايى" د ئافرىنىت. ھەر دەقەكى درامايى زى خودان ساخلەت و تايەتمەندىن خويە و ھەر دەقەكى درامايى ۋەك قودىكە كىيە بۆ نقىسەرى خۆ" چونكى ئەگەر دەق بى ژ ھەژى، خودان تەكنىكە كا بەرز و پېشكەفتى بىت، مسوگەر نقىسەرى وى دەقى دى كەسەكى خودان شىيان، شارەزا و بەرھەمەند بىت. ئەقە سەبارەت تۆھى ئېكى كو "دەقى درامايى" يە، مسوگەر بابەتى دەقى، بابەتەكى بەرفرەھە و چونكى پشكا دوويى ژ فى فەكۆلىنى دى ب بەرفرەھى ل سەر "دەقى شانۆيى" بىت، لەورا دى ل وپرى ب درىژى و تىر و تەسەل ل سەر دەقى شانۆيى ئاخقىن.

۲ - ھىزىر و بابەت:

ئىك ژ گىنگىزىن تۆھىن دەقى درامايى كو ھەمى تۆھىن دىت دكەفنىە د خزمە تا فى تۆھىدا، ھىزىر و بابەتە. دى شىين بېژىن كو بابەت گىانى پەيف و كاكلكا وى ئاخفتىيە

یا کو نقیسه‌ری ده‌قیّ درامایی د ماویّ نواندنا درامایا خوډا دسه‌لمینیت. قو‌ناغا ب ده‌ستیی‌خستنا بابه‌تی، ب قو‌ناغا هزر و فه‌کولینا نقیسه‌ری ده‌یته هه‌ژمارتن. دیّ شیین بیژین کو د راستیدا ((بابه‌ت نه‌و توفیّ ده‌ستیی‌کیه کو ل عه‌ردی می‌شکیّ نقیسه‌ریدا ده‌یته چاندن و چیرۆکا وی ل دویفی فی توفیّ ده‌سپیی‌کیه کو شین دبیت و گه‌شه و وه‌راری دکه‌ت))^(۱) و بابه‌ت ((مه‌ره‌م و مه‌به‌ست ژی هزرا سه‌ننه‌ری و په‌یاما سه‌ره‌کیا هه‌ر نقیسه‌ره‌کییه کو ب بنیاتا سه‌ره‌کیا هه‌ر به‌ره‌مه‌کیّ نه‌ده‌بی ده‌یته هه‌ژمارتن))^(۲). سه‌باره‌ت چاوانیا هه‌لبژاتنا هزر و بابه‌تی ده‌قیّ درامایی ژ لایّ نقیسه‌ریقه، ((هنده‌ک نقیسه‌ر دیّ رابن ب هه‌لبژاتنا هزره‌کا سه‌ره‌کی، پاشان که‌سایه‌تی و رویدانین کو دشین د رپه‌وا سه‌پاندنا فیّ هزریدا کار بکه‌ن دیّ هه‌لبژون و ئیخه‌ن د مه‌یدانا ده‌قیّ خو‌یی درامایدا، هنده‌کین دیتر کو دبیزنیّ (نقیسه‌ریا ئافرینه‌ر)، نه‌وه کو نقیسه‌ر به‌هرا پتر ب شیوازه‌کیّ هاته‌بیژی (بدیهی) کار دکه‌ت، ئانکو دیّ که‌سایه‌تی‌ه‌کیّ دگه‌ل که‌سایه‌تی‌ه‌کیّ دیتردا دئینیت و د کاودانین تایه‌ت وان روبه‌روی ئیک دکه‌ت، نه‌ف روبه‌روبوونه چیدبیت ب رسته‌ک یان لفینه‌کیّ ژ لایّ ئیک ژ وان که‌سایه‌تیان ده‌ستیی‌که‌ت، ب فی ره‌نگی نقیسه‌ر دیّ ل دویفی وان چیت و دیالوگین وان تومار که‌ت))^(۳). کو نه‌فه دینه هزر و بابه‌تی ده‌قیّ درامایی وی، ب خو‌ ریکا ئیکیّ باشتر و سه‌ره‌که‌فتیان‌ه‌تره‌“ چونکی ریک‌خستیه‌تره‌. کاری نقیسه‌ری ده‌قیّ درامایی کاره‌کیّ هه‌ستیاره‌“ چونکی هزرا وی بابه‌تی کو دیّ هه‌لبژیریت ده‌بیت یا سه‌ره‌نچراکیش و یا نوی بیت، ژ به‌ر هندییه کو ((هزریّ

^۱ ادبیات کودکان و نوجوانان، منصور یارویی، چاپ سوم، چاپ و صحافی لک و لری، انتشارات جهاد دانشگاهی، ارومیه، بهار ۱۳۸۶، ص ۱۹۵.

^۲ درباره نقد ادبی، دکتر عبدالحسین فرزاد، چاپ اول، چاپخانه ئ‌فتاب، انتشارات قطره، تهران، ۱۳۷۶، ص ۲۵.

^۳ فن نمایشنامه‌نویسی، لاجوس اگری، ت: دکتر مهدی فروغ، چاپ مکرر (ویرایش اول)، چاپخانه نوبهار، موسسه انتشارات نگاه، تهران، ۱۳۸۳، ص ۱۷.

رؤله کی سهره کی یی هدی د نفیسین و بنیاتنا دهقی درامایدا^(۱). هزرا سهره کیا ههر بابه ته کی درامایی د شیاندایه کو ژ شهش ریگان بهیته وهرگرتن، نهو ریگ زی نهفته نه:

۱) — مفا وهرگرتنا نفیسه ری دهقی درامایی ژ ژیان و نهو سهربورین کو د ژیان خؤدا وهرگرتین.

۲ — پیداجوون د گوتن و کار وکریارین خؤدا، نانکو شوینا وی رویدانا کو د ژیانیدا ب سهری نفیسه ری هاتی، نه گهر نه یا گونجایی بیت بو دهقی وی یی درامایی، نهو دشیت پیداجوون و گوراندکاریا ژ بو مفا وهرگرتنا وی رویدانی بو بابه تی دهقی درامایی خؤ بکته.

۳ — وهرگرتنا هزری ژ دیتن و نیاسینا مروغان، نانکو داغباربون ب کهساتیا مروقه کی ژ همی لایه نانه، کو نفیسه ری دی کهسایه تی سهره کی خؤ د بهرهمیدا وهک تاییه تمه ندین وی نافرینیت.

۴ — وهرگرتنا هزرا سهره کیا دهقی درامایی ژ ژیاناما کهسایه تی مهنین دیرؤکی، ب مهرجه کی کو نهو تشتی د دیرؤکیدا هاتیه تومارکن، ل بهر چاقان بهیته وهرگرتن و نه هیته گزهرین.

۵ — وهرگرتنا هزرا سهره کی ژ داستان، سهرهاتی و نه فسانه یان.

۶ — ههروهها ب ریگا خویندنه و هیا رویدانان د روژنامه و گورانداندا^(۲).

ههر بابه ته کی باش و ژهژی چه ندین تاییه تمه ندین ههین، کو نهو زی بریتینه ژ:

^۱ اصول کارگردانی تئاتر، احمد دامود، چاپ هفتم، چاپخانه ی غزال، کتاب ماد (وابسته به نشر مرکز)، تهران، ۱۳۸۶، ص ۵۴.

^۲ چگونه نمایشنامه بنویسیم، تنودور دوبانویل، ت: مزده پامنی. سایت: <http://www.hahar-su.persianblog.ir/tag>

- ۱ - پیوسته نهو بابهت یی کامل و پوهن و ناشکرا بیت.
- ۲ - زنجیره‌یا رویدانین وی یا ریکخستی و ب هه‌ژ گریدایی بیت.
- ۳ - ده‌بیت هنده‌ک چه‌پوچیر و لادان هه‌بن و ب گوییتکه‌کا لوزیکی و رازیکه‌ر ب دوماهی بهیت.

۴ - یی ساده بیت، نانکو نه هند یی نالوز و نه زی یی دژوار بیت.

۵ - په‌یوهندی و گریدان دگهل هه‌ست و سوزین مرؤفایه‌تیدا هه‌بیت^(۱).

بابهت د ده‌قی دراماییدا جور و شیوه‌یی بکارئینانا توخین دی ده‌ستیشان دکه‌ت، نانکول دویف نهو بابه‌تی ده‌قی درامایی ل سهر هاتیه ناکرن، کو دی ل دویف وی بابه‌تی، فیجا بابه‌ت چ یی (خیرانی) یان (شوره‌شگیرانه) بیت، هه‌لبه‌ت دی شیوازی بکارئینانا توخان زی د جیاواز بن. بو نمونه، توخی جهی د فان دوو جوره بابه‌تاندا دی یی جیاواز بیت، نانکو جه د بابه‌تی (خیرانی) دا، به‌هرا پتر دی مال و خانی و دوروبه‌رین وی بن، به‌لی د بابه‌تی (شوره‌شگیرانه) دا، جه چیدیت هه‌ر جهه‌ک بیت، وه‌ک: چیا، دۆل و نهال، باژیر، دارستان و ... هتد.

۳ - رویدان:

رویدان وه‌ک توخه‌ک ژ توخین درامایی، نهو کیسه‌یه کو ب ستوینا نافه‌ندیا خیفه‌تا درامایی ده‌ینه هه‌ژمارتن. فیجا رویدان د ده‌قی دراماییدا چه‌ند ب هیز، کاریگه‌ر و سهره‌نچراکیش بن، هه‌لبه‌ت نهو ده‌قی درامایی دی یی سهرکه‌فتی و ژه‌ژی نواندن و بو ته‌ماشه‌فانان دی یی کارتیکه‌رانه بیت. ده‌رئه‌نجامی وان دیالوگین دناقبه‌را که‌سایه‌تیین دراماییدا کیسه و ملاملانی دروست دبن، نه‌ژ چه‌نده زی دبیته نه‌گه‌ری هندئ کو رویدان ژ دایک بن. رویدان هه‌ر ژ ده‌ستپیک تا کو دوماهی‌کا ده‌قی

^۱ هنر داستان نویسی، ابراهیم یونسی، چاپ هشتم، چاپخانه‌ی نوبهار، انتشارات نگاه، تهران، ۱۳۸۴، ص ۴۴.

درامای فهدگریت، نانکو رویدان تۆخه که کو ب ((گیانی دهقی درامایی دهیتسه نیاسین)^(۱). رویدان د بهرهمی دراماییدا دیتسه نه گهری گۆرانکاریین مهزن و ورچه رخانای د ژيانا که سایه تیین دراماییدا دروست دکهت و پاشه رۆژ و قسمه تی وان دگۆهریت“ چونکی ((رویدان نانکو گۆهرین))^(۲)، که واته رهوتا ژيانا که سایه تیان ب رینک و هاریکاریا رویدانان د بهرهمی نه ده بیدا دهیتسه گۆهرین. په یوه ندیا رویدانان دگهل تۆخه مملاندیا، په یوه ندییه کا خورت و ب هیزه“ مملانه کا گهرم و گور د نایا دهقی دراماییدا هبیت، مسوگهر نه ه چنده دی کار تی کرنی ل رویدانان کهت و دی رویدان ژی د ههستیار و ب هیز بن“ چونکی نه گهر مه بقیت بهر سقی ل سهر چوانی و مه بهستا رویدانان بدهین ده بیت بزقرینه فه بۆ لای مملانی و هه فر کیین دناؤ بهرهمی نه ده بیدا“ ((چونکی د بهرهمه کی نه ده بی شپواز بهر زدا، چو رویدانه ک له ناکاو و ب ریکهوت رونادهت، به لکو سه روکانیا وی ژ مملانه کی دهیت))^(۳).

سه باره تی دابه شوونا رویدانان، رویدان د بهرهمی نه ده بیدا دابه شی دوو جوران دین، نهو ژی: ((رویدانی سهره کی و رویدانی لاوه کینه. ۱ — رویدانی سهره کی: نهو رویدانن بین کو هه بوونا وان بۆ سوژینا چیرۆکی د پیویست و گرننگ. نه ه رویدانه، نهو زنجیرا بویدرانه کو د میشکی نفیسه ریدا هاتینه ب هه فر گیدان و هه می ب سهر ئیکفه نه خشه و گه لاله یا چیرۆکی پیک دئینن و نه گهر نه خشه دارشتنا چیرۆکی نه خشه یه ک ژهه ژی و گشتگیر بیت، ژی برن و گۆهرینا هه ر نیک ژ وان دی

^۱ درام، س. و. داوسن، ت: فیروزه مهاجر، چاپ سوم، چاپخانه ی طباطبایی، نشر مرکز، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۲۷.

^۲ داستان (ساختار، سبک، اصول)، رابرت مک گی، ت: محمد گۆرئی بادی، چاپ سوم، چاپخانه ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۸۷، ص ۲۲.

^۳ انواع ادبی، دکتر سیروس شمسیا، ص ۱۷۷.

ب تهواوه تي بنياتي چيرۆكي تيك دوت))^(۱)، نانكو سوژيت و نهو زنجيره يا رويدانين كو نفيسهري دهقي درامايي ئاڦاكرين، ب شاره زاي و هوستايه تيه كا بهرز هاتينه شهاندين و دارشتن. ((۲ - رويدانين لاهه كي: نهو رويدانين ياريددهرن كو نفيسه ب ريك و هاريكاريان وان نه خشه و سوژيتا خو به رفره دكته و نه ه رويدانه - لاهه كي - وه كه خهله كانه كو رويدانين سهره كي پيكفه گري دهن و رپخوشكهرن ژ بو رويدانين سهره كي و وان تهواو دكهن))^(۲). نفيسهري دهقي درامايي دهبيت گهله كي هشيار و شاره زاي بيت و بتي پشت به ستن ب وي چهندي نه كته، كو دي رويدانان - سهره كي و لاهه كي - ل دويڤ ئيك ئييت، نه خير كاري وي نه بتي ل دويڤ ئيك ئينانا رويدانانه، بهلكو پيوسته ل دهستپيكي رويدانان ژ ئيك فائيريت و ب هويري وان ل جهي وان يي گونجايي ب دانيت، يا فره كو نه ه رويدانه ب شيويه كي لوزيكي ب ئيكفه هاتنه گريدان و كارتيكرنه كا دوو لايه نه ل هه قدوو بكهن و ب دروستي ب كه فنه د خزمه تا پيشقه برنا دهقي درامايدا.

۴ - زمان:

زمان زي ب ئيك ژ گرنگين درامايي دهيته هه ژمارتن، مرؤڤه ههست و سوژ و بيروبوچوونين خو ب شيويهين جوراوجور دهر دبريت، گرنگزين و كاريگه رترين نامراز بو هندي زي زمانه" چونكي ((بيروبوچوون و پوانينه كاني مرؤڤه له زماندا بهرجهسته دهبن))^(۳). زمان نه بتي د بواري درامايدا بهلكو د هه مي بوارين نه ده بي ب گشتي گرنكي و كاريگه ريا خويا تاييهت يا هه ي، زمانه كو شيوازي هه ر نفيسه ر و

^۱ هنر داستان نويسي، ابراهيم يونسي، ص ۱۵۳ - ۱۵۴.

^۲ مصدر قبلي، ص ۱۵۴.

^۳ زماني دهق، عومهر ميرووده لي، چاپي يه كه م، چاپخانه ي وهزاره تي پهروه رده - هه ولير، بلاوكراره ي وهزاره تي روشنيري، هه ولير، ۲۰۰۸، ل ۱۷.

هۆزاقانگه كۆل سهر دههته ئاڧا كرن“ چونكى ((شيوآز برهتسه له رېنگاي دهربرپى
 بېرىك به هوى زمانهوه))^(۱)، كهواتا فهلسهفا نفيسهر و ((فهلسهفهى شاعير ههر
 چيههك بېت، مهوداي واتا ههر چهنده فراوان بېت، له رېنگاي زمانهكهيهوه
 دهبناسيتهوه))^(۲). ئانكو زمانه كو دبهته نه گهرى هندى بى بزائين كانى شيوآزى ههر
 نفيسهره كى د چ ئاسته كىدايه. (ژان پۆل سارتر) د بېت كۆ ((ئهوهى ناوى نه ده به
 زمانيشه، نه گهر هم نه ده به تېهه رين له زمان بزائين، كهواته له ههر حاله تىكدا
 بېت ده بى قه بول بكهين، له دهره وهى زمان نه ده بىك بوونى نيه))^(۳). ل فېرى بۆ مه
 گرنگيا زمانى ديار دبېت كو بى زمانى نه ده بى چو هه بوون و واتايا خو نيه. ده مى
 ئه مه به حسى زمانى — زمانى زىندى — دكهين، ماده مه هه بوونا په يوه ندىا مرؤفايه تى ب
 گشتى ب زمانيشه گريدايه و ژيانا مرؤفى به رده وام يا دگوه رينيدا، ب فى رهنكى زمان
 ژى دى به رده وام د گوه رينيدا و پيشقه چوونيدا بېت، نه و ژى ل دويف ئاستى ژيانا
 پيشكه فنيا ههر جفاكه كى بېت، نه فه ب گشتى. زمانى نه ده بياتى ب تايهت، كو دراما
 ژى جوړه كه ژ جوړين نه ده بياتى، زمانى درامايى ((ههر وه كو زمانى هه موو به شه كانى
 ترى نه ده بيات به رده وام له گهل رهوتى ژياندا له گوراندايه))^(۴). ده بېت زمانى
 درامايى ((بى تى بېت ژ بارهه لگورين سوژدارى و هزرى و بى نيزيك بېت ژ
 كه توارى، زمانهك بېت بى نمونه بى، شيان هه بن بۆ پيشقه برنا رويدانان و دهربرپى ژ

^۱ شيوآز له كورته چيرۆكى كورديدا، سه ليم ره شيد سالح، چاپى يه كه م، چاپخانهى وه زاره تى
 روژنبرى، بلاو كراوهى وه زاره تى روژنبرى، سلېمانى، ۲۰۰۵، ل ۸.
^۲ په خشانه شيعرى كوردى، دكتور محمهد به كر محمهد، چاپى يه كه م، چاپخانهى وه زاره تى
 په روه رده — هه ولير، بلاو كراوهى ئاراس، هه ولير، ۲۰۰۴، ل ۳۹.
^۳ نه ده ب چيهه؟، ژان پۆل سارتر، و: مسته فا غه فوورى، چاپى يه كه م، چاپخانهى خانى
 (دهوك)، ده زگاي توژينه وه و بلاو كورده وهى موكريانى، هه ولير، ۲۰۰۹، ل ۳۰.
^۴ چه ند بابته تىكى شانۆبى، و: ياسين قادر به رزنجى، سلېمانى، ۲۰۰۱، ل ۴۸.

كەسايەتپان بكتە))^(۱). كەواتا پيويستە زمانى درامايى دەربىرىنى ژ ھەمى تۆھمىن دەقى درامايى بكتە. ھەروەھا ئەركى زمانى درامايىھە كو ((ب وپنە و ليكچواندېن خۆ و ب ھىزا خۆ يا تەواو ب رېكا ليكدانا پەيفىن خۆ، زىدەھىيە كا چالاک د ئاڧابوونا كەسايەتيا مروفى دەقى درامايىدا زىدە بكتە. ھەر وەك كو زمان يى ھاريكارە د دەستپاشانكرنا بەرژەنگىن كەسايەتپى درامايى و تيگەھشتنا چەمكى گشتى درامايى))^(۲). د ئەدەبا درامايىدا، زمان ئيك ژ تۆھمىن گرنگە كو ب ھاريكاريا وى رەنگىن ئەدەبا درامايى — تراژىديا، كومىديا، ميلودراما — ژ ھەۋ دەپنە جوداكرن ب وى چەندى كو زمانى تراژىديايى زمانە كە كو ستايلى وى يى بەرزە، يى كومىديايى يى نزمە و زمانى ميلودرامايى ژى يى ئاڧنجىيە. دوو جۆرىن زمانى د درامايىدا ھەنە ((يى ئيكى ئەو زمانى كو دراما يى ھاتىبە نقيسەن كو دىبىزنى "زمانى درامى" و جۆرى دوويى ژى "زمانى شانويى" يە، ئەڧە ژى ئەو جۆرى زمانىيە كو دەقى درامايى پى ھاتىبە نمايشكرن))^(۳). پيويستە زمان د درامايىدا ھند يى قورس و ئالوز نەبىت كو كەسەك ژى تى نەگەھىت "چونكى ھندەك بەرھەمىن درامايى ھەنە كو بابەت خۆ ژ زيانا رۆژانە يا سادە و ژىنگەھا دوروبەرى خۆ وەردگرن — ھەر وەك ئەم ڧى چەندى د كومىديايىدا دىبىن — ئەگەر ئەم راي (ھادە ابراھىم) وەرگىن كو دىبىت: ((زمانى شانويى ھەمى گاڧا دگەل زمانى ئاخفتنى و زمانى نقيسپىندا يى جودايە))^(۴). ئەگەر

^۱ علم المسرح وفن كتابتها، د.فؤاد صالحى، الطبعة الأولى، دار الكندي للنشر والتوزيع، اربد - الأردن، ۲۰۰۱، ص ۷۹.

^۲ أثر نكسة حزيان على المسرحية العربية، ابراهيم جنداري جمعة، رسالة الماجستير، جامعة الموصل، كلية الآداب، ۱۹۸۴، ص ۲۲۶.

^۳ چاڧىيەڧتن دگەل (پ. د محمدەد بەكر محمدەد)، سەنتەرى رۆشنىرى زانكوييا دھوكى، رۆژا سى شەمبى، ۲۶/۱/۲۰۱۰، دەمژمىر: ۱۱:۳۰.

^۴ اللغة الدرامية العناصر غير المنطوقة والعناصر المنطوقة، حمادة ابراهيم، المجلس الأعلى للثقافة، قاهرة، ۲۰۰۵، ص ۱۸۷.

وی ل فیری جۆرین زمانین درامایی دیار کریان دا مرؤف لیکدانه کا دی بو کت، لی
ئەف چەندە هەمی دەما نه وه سایه، هەر وهك (د. ئیبراهیم ئەحمەد سمۆ) دیژیت: ((به
دیدى ئیمه شانۆ به پیی قسهی رۆژانه ده جۆلیت و به زیندوویی ده مینیت به تایبەت له
ناو هەمان مللەت که شانۆ گهریه که به زمانی ئەو نوسراوه، ئەمەش له نووسینی
هەموو کاره هونهریه کان به خالیکی گرنگ داده نریت))^(۱).

سی فاکتەرین گرنگین کو د دەمی بکارئینانا زمانیدا ده بیست ل بهرچافان بهینه
وهرگرتن، بریتینه:

((۱ - بابهت

۲ - شیوازی دهرپرینی

۳ - په یوه ندیین کۆمه لایه تیین ناخفتنکه ر و گوهداری))^(۲).

ئانکو پیوسته کو نفیسه ری دهقی درامایی فان سی فاکتەران د دەمی بکارئینانا
تۆخمی زمانی ل بهرچاڤ وهرگریت، ب تایبەت ژى د دەمی دیالۆگا که سایه تیین
دراماییدا.

۵ - که سایه تی:

ئیک ژ فاکتەرین گرنگین دهقی درامایی، ههلبژارتنا دروستا که سایه تیانه " چونکی
هەر تشته کی کو د دهقی دراماییدا رویددهت، په یوه ندییه کا راسته و خو یا دگهل
که سایه تیاندا هەى. تۆخمی که سایه تی ب ههلسورینه ری درامایی دهینه ههژمارتن و پیی
که سایه تی دراما یا بی گیان و مریه، ژ بهر هندی کو که سایه تیینه دیالۆگان د نافرین و

^۱ شانۆی کوردی له نیوان دهقی خۆمالی و بیانیدا، د. ئیبراهیم ئەحمەد سمۆ، چاپی یه کهم،
چاپخانهی تیشک - سلیمانی، له بلاوکراوه کانی گۆفاری شانۆ، سلیمانی، ۲۰۰۷، ل
۸۵.

^۲ ئاناتومی ساختار درام، نصرالله قادری، چاپ دوم، چاپخانهی کانوچاپ، انتشارات کتاب
نیستان، تهران، ۱۳۸۶، ص ۳۳۸.

گیانی ددهنه درامایی و مملانی و رویدانی کو ژ نهنجامی وان دیالوگین که سایه تیان چیدبن، درامایی ب زیندوویی رادگرن. د پیناسه کرنا توخی که سایه تیدا هاتیه ((که سایه تی بریتیه ژ هه بوونا هندهک که سان د بهرهمین نه ده بیدا کو هندهک کار و نه گهران د نافرین و نه نجام ددهن))^(۱). و د پیناسه کا دیتزدا هاتیه ((نه و که سین دهستکرد و (نافراندینه) کول داستان و دهقی درامایی و... خوبا دبن، دیبژنی که سایه تی))^(۲). که سایه تیین دهقین درامایی، کوب دریژاها دیرؤکا نه ده بیانا دراماتیك هه بووینه و به حس ل وان هاتیه تیه کرن، ب گشتی دابهشی ل سهر چوار جووران دبن، نه و ژی:

۱ - که سایه تیین میتؤلؤژی

۲ - که سایه تیین نه فسانه بی

۳ - که سایه تیین ریالیستی

۴ - که سایه تیین مؤدیرن))^(۳).

که سایه تی هه لگری په یاما دهقی دراماییه و ده بیت بی چالاک بیت بو بهره ف پیشبرنا رویدانان، تا کو دراما ب شیوهیه کی ریکخستی ب ریقه بچیت و نارمانج و مهرانمین خو بدسته فقه بینیت“ چونکی نه گهر ((باشترین و بهر نیاستین که سایه تیین درامایی ل جیهانی بین و بی جولّه و لقین ل سهر ده بی شانوی روهستن، نه و قهد ب که سایه تی ناهینه ل قه لهم دان هه تا وی ده می کو نه و ب بزاف و چالاک نه بن و ب کار و نه رکی

^۱ فن داستان نویسی، گردئ ورنده و مترجم: محسن سلیمانی، چاپ پنجم، چاپخانه ی سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۱۴.

^۲ عناصر داستان، جمال میر صادقی، چاپ پنجم، چاپخانه ی بهمن، انتشارات سخن، تهران، ۱۳۸۵، ص ۸۳.

^۳ قابلیت های نمایشی شاهنامه، محمد حنیف، ص ۸۳.

خۆ نەرابن))^(۱) و زنجیره‌یا ڕویدانێن درامایێ بەره‌ف پێشقه نەبەن. بێی کەسایەتی دراما یا مریه، کەسایەتیه کو ب کارێ درامایێ ڕادبیت و دراما ب خۆ (کار و لقینه)، ئەو چەندە ژێ مسوگەر ب ڕیکا کەسایەتی دەیتە ئەنجامدان.

کەسایەتی ژێ ل دویف ئالۆزیا دەروونی و سادەیا پیکهاتنا وان و هەرەها ل دویف داغباربوونا بینەر و تەماشەقانی و کارتیکرنا ئەو تشتی کول رەخ و دورین وان ڕویدەت، دابەشی دوو جوران دبن، ئەو ژێ: ((۱ - کەسایەتی ئالۆز، ۲ - کەسایەتی سادە. سەبارەت کەسایەتی ئالۆز: ئەو کەسە کو لایێ سەرەکی و گرنگە د درامایێدا و ڕۆلی وان ژ بو زیندبوونا بابەتی یێ بەرچاقە، کار و کاریارین وان نە د چاقریکرینه و ب درێزاهیا درامایێ د زیندینە. کەسایەتی سادە: ژێ ئەو جورێ کەسایەتیانە کو ل سەر بناغی لۆژیکە کا سەرڤەبی و تایبەتمەندیین کەلیشەبی دەیتە ئافراندن. رەوشت و کار و کاریارین وان هەمی جەمی پێشبینی کرینە، تەماشەقانی ب ڕوونی دشین بزانی کانی دی چ ب سەری قانی کەسایەتیان هیئت))^(۲). چیکن و ئافراندانا کەسایەتیین دەقی درامایێ ژێ کارێ نفیسەری دراماییه، بو قی چەندی ژێ پیوستە نفیسەر چەند خالە کان ل بەر چاقان وەرگرت، کو ئەو ژێ بریتینە ژ:

((۱ - پیوستە کەسایەتی ب رەوشت و سروشتی خۆی موکوم و جیگیر بیت. نە یا رەوايه کو وی د بارودۆخ و دەلیقه‌یین جودا جودادا رەوشت و کار و کاریارین جیاواز هەبن، ل وی دەمی نەبیت کو بو قانی جورە گورانکاریین رەوشتی بەلگە کی رازیکەر هەبیت.

^۱ تحلیل بازیگری، رچا کیانیان، چاپ سوم، چاپخانه‌ی ئ‌رین، انتشارات نقش و نگاه، تهران، ۱۳۸۸، ص ۲۴.

^۲ شناخت عوامل نمایش، ابراهیم مکی، ص ۶۹ - ۷۰.

۲ - كەسايەتى، بۇ ئەو تىشى كۆ ئەنجام دەت، پېۋىستە مەبەستەكا بەرعاقل ھەبىت ژ بۇ ئەنجامدانا ۋى تىشى، ب تايەت دەمى كۆ گۆھرىنەك د رەۋىشت و كرىارېن ۋىدا رويددەت، يا فەرە كۆ ئەم ئەگەرى ۋى گۆھرىنى بزانين، چىدبىت كود ۋى پىشكا چىرۆكىدا ئەم ئەگەرى نەزانين، بەلى دەمى مە چىرۆك ب دوماھى ئىنا، دەبىت ئەگەرى ۋى گۆھرىنى بۇ مە ئاشكرا بىت.

۳ - پېۋىستە كەسايەتى د پەسەندەكرى و رپالى خويابىن. ئەو دەبىت غومونەپەكا نەگۆر نەبن ژ قەنجى و باشى ۋ نە ژى ژ ھۆقاتى و خرابى، بەلكو دەبىت تىكەلەك ژ باشى و خرابى بن، ھەرۋەھا گرووپەك ژ تاكايەتى و جفاكى بن^(۱).

نقىسەرى شارەزا و خودان شىان ئەو نقىسەرە، ۋى كۆ ۋەسا ھزر بكتە كۆ كەسايەتپىن ۋى د زىندىنە و دگەل ۋىدا دژين، ھەست ب ھەبونا وان بكتە و دگەل واندا بستە بىت^(۲) ((چونكى پىشتى ب دوماھىك ھاتنا دەقى درامابى، ئەو نقىسەر دى ھەست ب ۋى چەندى كەت كۆ كەسەكى خۆ ۋى خۆشقى ۋى ژ دەست داى))^(۲). ئەۋ چەندە ژى نىشانان زىرەكى و شارودەزاييا نقىسەرى دەقى درامابىە.

۶ - دىالوگ:

سەبارەت زاراقى دىالوگى ((پىكھاتەى برگەى (دىا)بە، لە گەل برگەى (لوگ)ە، برگەى (دىا)، دوو كەس يان دوو قولى ئەگەئىت و، (لوگ)بىش، گفئوگۆ يان دەمەتەقى، واتە ئاخاوتنى نىوان دوو كەس يان پتر لە دوان))^(۳). ۋەك بەرى نوکە ژى

^۱ عناصر داستان، جمال مير صادقى، ص ۸۵ - ۸۶.

^۲ نمايش نويسى قدم به قدم، مارش كسدى، ت: ناصر ى قائى، چاپ اول، انتشارات تربيت، تهران، ۱۳۷۲، ص ۶۳.

^۳ كورسى و بەھا درامابىەكان، ئەحمەد سالار، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلیمانى، ۲۰۰۹، ل ۳۸.

مه ئاماژەپێدای کو (ئەسخیلۆس) ئیکەم کەس بوو کو ژمارا ئە کتەرین درامایی ژ ئیککی کرنه دوو و رۆلی کورسی کیم کر، لەوڕا ئەڤ چەندە بو ئە گەری هندی کو رۆلی دیالوگی د دراماییدا پەیدا بیت و گرنگیه کا مەزن دروست بکەت. دیالوگی رۆله کی مەزن و هەستیار بی د دراماییدا هەدی و ((دەقی درامایی ل سەر شەنگستی دیالوگی بی قاهیم و خۆراگره))^(۱). پەیوەندی کو دیالوگ دناڤهرا کەسایهتیین دەقی دراماییدا چي دکەت دی ب رەنگی گەرانئ بیت، ((دیالوگ وەك سیستمه کی گەرانئ دەیتە ئاڤا کرن، ئانکو دی کەسایهتیه کی وەك ئاخفتنکەر وەرگریت و کەسایهتیی بەرامبەر ژ بی گوهداره، ئەو ژ دی بەرسقی دەت و ل جهی خۆ دی بیتە ئاخفتنکەر، ئەڤ دوو ئالیوونا رۆلی ئاخفتنکەر و گوهداری، کو کاردانەوہیا بەرامبەر یا هەدی ب تایبەتمەندی سەرەکیا دیالوگا درامی دەیتە هەژمارتن))^(۲). پەیوەندی دیالوگ و کەسایهتی، پەیوەندیه کا ب هیژە و هەر ئیک تەمامکەری بی دیتە و ئەڤ دوو تۆخه بیی هەڤدوو نابن، ((دیالوگ پشکە کا گرنگە ژ بو وەسفکرن و دانەنیاسینا کەسایهتی. دیالوگ گیانی ددەتە کەسایهتی و هەر ب زیندوویی رادگریت، دیالوگ رەهەند و گەوهەری تاکیهتی ب کەسایهتیی دبهخشیت))^(۳). پروسیسا نفیسینا دیالوگی ژ لایی نفیسەری دەقی درامایفە، کارەکی هەستیاره و دەبیت ب هویری و زیرەکانه ئەڤ کاره بهیتە ئەنجامدان، تا کو دەرئەنجامین وی د باشن، چونکی دیالوگی وەك زنجیرهیه کی، توخین دی بین درامایی پەیوەندی پیتە هەدی، د دانەنیاسینا کەسایهتیا و دروستبوونا ململانی و چیبوونا رویدانا و... هتد، ژ

^۱ کالبدشناسی درام، مارجوری برلتون، ت: رچا شیرمرز، ص ۱۰۵.

^۲ نشانه شناسی متن و اجرای تئاتر، ئلن ئسن و جورج ساونا، ت: داود زینلو، چاپ دوم، چاپ شرکت افست (سهامی عام)، انتشارات سورهی مهر (وابسته به حوزه هنری)، تهران، ۱۳۸۸، ص ۷۶.

^۳ راهنمای نگارش گفتگو، ویلیام نوبل، ت: عباس اکبری، چاپ دوم، چاپخانهی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۵، ص ۴۱.

۱)) - ب ریکا دیالوگی دی شین تمهن، پله پایه یا کومه لایه تی و په یوه نندیین خرمانی ب هه قدووقه، بو تماشه فان بدهینه خویانی کرن. نانکو ئیک ژ نر کیږ دیالوگی نه وه کو پیرانینان ل سهر که سایه تیان بده ته تماشه فانان.

۲ - د شیاندايه کو ب هاریکاریا دیالوگی، چیرو کا شانوی بده رف پیش بجیت. هه لبت دیالوگ ده بیت ب رهنکه کی بن کو دگهل بابته و رویدانین شانوی بدهینه گریدان و په یوه نندی هه بن، نانکو هه گهر ل سهر ده پی شانوی رویدانه کی بیسین، پیوسته بهری یان پشتی رویدانی ب ریکا دیالوگی ناگه هدری ل سهر نه گهری وی ب ده ست بیخین.

۳ - ب ریکا دیالوگی دی شین رهنګ و روی شانوی بگه هینینه تماشه فانان، نانکو ده بیت ب شیوه کی و هسا مفا ژ په یقان بهیته و هر گرتن کو په یوه نندیه کا دهر وونی دگهل تماشه فاناندا دروست بیت، مفا و هر گرتن ژ فی شیوه ی گه له ک یی هه ستیار و نازکه، نه گهری وی چهندی یی هه ی کو شانو حالته کی بیزار یی ل ده ف تماشه فانان دروست بکته. بارا پتر ده می فان دیمه نان گه له کی کورته، له ورا د کاریگهرن))^(۱).
دیالوگ توخه کی کاریگهر و لیته تیه، نه و ژ ی ژ بهر ((هه ستا وی یا بی واسته ییه و ب نه گهری هندی کو سهریه کا زور د چهنه رسته یه کاند کومقه دکته و کاره کی و هسا نه نجام دده ت کو چیدبیت چهنه ریزین فه گپرانی نه شین وی کاری نه نجام بدهن))^(۲).

^۱ چگونه نمایشنامه بنویسیم، تئودور دوبانویل، ت: مژده پامنی. سایت:
<http://www.hahar-su.persianblog>

^۲ راهنمای عملی نمایشنامه نویسی، نوئل گرک، ت: علی اکبر علیزاده، ص ۲۰۰.

۷. مملانی:

مملانی، هەر ژ دەستیگا هه بوونا ژيانا مرۆفایه تی دگهل مرۆفیدا هه بوویه، مرۆفی ژ بۆ بهردهوامیوونا ژيانا خو مملانه کا توند و دژوار دگهل فی جهانی و سروشت و ژینگه ها دهوروبه ری خو دا کره. مملانی وهك تۆخهك ژ تۆخین درامایی، ((ئانكو هه فرکی، ناکوکی، خهبات و شهركرن، مملانی وهك پیلین ده ریایی بهردهوام د ناه دهقی دراماییدا د هه لکیشان و داکیشانیدایه و ب برپرا پشتا درامایی دهیته هه ژمارتن))^(۱). مملانی بهرنگاریوونا کار و کاریاران هه مبه ری کاردانه وویا و ئه و ((هه فرکیا دناقهرا هیز، ئیراده، ههز و هیفی و ئومیدانه کو د نه خشه یی داستانیدا دهیته بهر چا فکر))^(۲). ئه گهر مه بقیت مملانی پیناسه بکهین، دی بیژین کو ((مملانی کرۆکی ئه و به یه کدا چوونه یه، که هۆنینه وه شانۆیه که ی له سه ر راده کیشری و رۆنانه دراماییه که ی له سه ر هه لده سیتری. به هیزی و گرنگی مملانه کهش، شیوه ی گشتی دهقه شانۆیه که، له نمایشیکی سه رکه وتوودا ده خاته بهر چاو و گۆی بینهران))^(۳). ل پیناسه کا دیترا هاتیه ((هه فرکیا دناقهرا که سایه تیان یان دژبه ریا راستیا دناقهرا که سایه تیان — د دراما و ئه ده بیاتا داستانی — دا دیژنی مملانی))^(۴). مملانی ژ ئه گه ری وی دیالوگا دژبه را دناقهرا که سایه تیاندا دروست دیت، هه ر وهك د سه ره تاییزین و که فترین دهقین دراماییدا نه فرۆسیسه هه بوویه. مملانی رۆله کی مه زن دینیت د پیکئینان و ئافراندا "گری" یا دراماییدا" چونکی

^۱ اعلام ومصطلحات المسرح الأروبي، الدكتور کمال الدین عید، ص ۴۰۶.

^۲ درئمدی به نمایشنامه شناسی، دکتر فرهاد نافر زاده کرمانی، چاپ دوم، چاپخانه ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، پاییز ۱۳۸۵، ص ۱۰۲.

^۳ هونه ری نووسینی دراما و دهقی شانۆی خو مالی، دانا عه لی سه عید، ده زگای چاپ و په خشی سه رده م، سلیمانی، ۲۰۰۳، ل ۳۸.

^۴ Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A. Cuddon, p: 152.

هەر مملانییه کو دبته نه گهري هندی کو دهقی درامای بگههته چهند گریسه کان و ل دوماهیکی چاره سهر دبته. مملانی ب گورهی هه بوونا هیزا دژبه ر کو دگهل که سایه تی سهره کیدا هه فرکی و شه ری دکهن، دابه شی پینج جوران دبته، کو بریتنه ژ نه فین ل خواری:

۱ - مملانا مرؤفی دژی سروشتی.

۲ - مملانا مرؤفی دژی قه ده ری.

۳ - مملانا مرؤفی دگهل مرؤفه کی دیت دا.

۴ - مملانا مرؤفی دگهل وی ب خو.

۵ - مملانا مرؤفی دژی جفاکی^(۱).

هەر مملانه یه کا کو هه یی، ده ستپکی ب فی رهنگیه ((دهر نه نجامی نیراده و حهزا که سه کیه کو دخوازیت بگه هته نارمانج یان مه ره مه کی و نه ؤ نارمانج و مه ره مه ژی، هه لبت ده بیت ب ته واره تی دگهل ده قی دراماییدا بگو نیست^(۲)). مملانی د چه مکی خوئی هه ستپکریدا دابه شی دوو جوران دبته:

۱ - مملانا دنا قه را رؤلین که سایه تیاندا، ب نه گه ری نیپرین و بیروبو چوونین جیاوازین که سایه تیان به رامبه ر هه ق دوو.

۲ - مملانا دنا قه را نارمانجاندا، نه و ژی ب نه گه ری هه بوونا هیقی هه ق^(۳).

هه ژی گو تینییه، ژ بو هندی کو نفیسه ری ده قی درامای مملانه کا دراماتیک ب ئافریت، ((پیویسته مفای ژ توھی نشکافی و کوتوپری وهر بگریست^(۴)), ئانکو د

^۱ قابلیت های نمایشی شاهنامه، محمد حنیف، ص ۴۹.

^۲ فن نمایشنامه نویسی، لاجوس آگری، ت: دکتر مهدی فروغ، ص ۲۲۷.

^۳ تحلیل (فرمالیستی) متن نمایشی، جیمز تامس، ت: علی قهرمانی فقر نژاد، چاپ اول، چاپخانه ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، ۱۳۸۷، ص ۱۴۰.

^۴ مصدر قبلی، همان صفحه.

جبهه کی نه یی سهرنجراکیش د ده قیدا، ژ نشکه کیڅه و بلهز تشته کی و ه سا بینیت کو بیته نه گهری سوپرایزی بو تماشه فانان، کو نهو ب فی چهنندی ب درامایڅه بهینه گریدان، لی پیوسته نفیسه ری دهقی درامایی فی چهنندی زی ژ بیر نه کت، کو ((ململانی گوهه ری درامایه))^(۱)، له ورا هه ر مملانه کا نه د جهی خو دا و دهقی درامایی تزی مملانین بی وانا، دی وی دهقی لاوز و ژ بوهایی توخی مملانی کیم کت. هه ر وه شاره زا و بسپورین بواری درامایی نامازه ب وی چهنندی دده ن کو ((نهو دهقین درامایی بین که سایه تیین وی به رده وام د حاله تی شهر و هه فر کییدانه، پشت به ستنی ب وان جو ره دهقین درامایی نه کن)) چونکی لیکه فتن و هه فر کیین وه ک یین کو د ژیا نا روژانه دا رویدده ن، هه ولدانه ژ بو فهارت نا نه فی راستی کو "چو تشته ک رویناده ت" و که سایه تیان زی د وان جو ره دهقین درامایدا چوجه نین بچنی))^(۲). و ل دو ماهی کی دا پیوسته بیژین کو، مملانی د هه ر به ره مه کی دراماتی کی دا بریتیه ژ: ((وی زه مینا گونجایی، کو بیاف و بیستکین سه ره کیین درامایی ب هه فدو و فیه گری دده ت و ده ربړینی ژ هه بوون و گرنکیا وان دکت. مملانی نهو بیافه کول سه ر بناغی وی (قهیران)* دروست و به ره فره دیت و د هه میژا مملانی دا قهیران دگه هیته گویتکا خو، گویتکا قهیرانی زی ریخوشکه ره که ژ بو سه ره له دانا قهیرانه کا دی))^(۳). نه گه ر مملانی ب دا ره کی لیکچوینین، دی بیژین، مملانی وه کی وی قورمی داریه، کو هه می پشکین دیتین ب و یغه د گری دا یینه و ب هیژبوونا وی

^۱ هونه ر و ژیا ن، نه حه د سالار، چاپی یه که م، له بلاؤکراوه کانی ده زگای چاپ و په خشی سه رده م، سلیمان، ۲۰۰۵، ل ۱۰۳.

^۲ نقد تناثر، ایروینگ وار دل، ت: عباس منطقی، چاپ اول، چاپخانه ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، تابستان ۱۳۸۳، ص ۱۴۳.

* "قهیران" یان "کریز": ب وی خالی ژ درامایی دهیته گوتن، کول ویری مملانی دگه هیته گویتکا خو و ده می فکرن و چاره سه ریا گریا درامایی نیریک دیت.

^۳ ئاناتومی ساختار درام، نصرالله قادری، ص ۴۱.

قورمی مسوگر دی کارتیکنرنا خو ل سهر پشکین په یوه نډیدارین ویشه کت و دی
ئو پشک ژى ب هیتر هینه پیش چاف.

۸ - دهم:

دهم ئیکه ژ سی ئیکه تیښ - دهم، جه، بابت - گرنګین کو درامایا کلاسیک ل
سهر دهاته ناکون. (نهرستو) سهبارت دهمی و ئهو ماوه یی کو ژ بو نمایشکرنا
درامایي دهیت فه کیښیت، دبیزیت کو: ((نابیت تراژیدیا ل شه فه ک و روزه کی زیده تر
فه کیښیت))^(۱). تشته کی بهر چافه کو مروژ نه شیټ د ماوی (۲۴) دهم ژمیراندا
ژماره یه کا زورا رویدانان نمایش بکت، ههر وهک (نهرستو) ناماژه پیدای، له ورا مروژ
دشیټ ((دهمی دراماتیکی کورت بکت - ب شیوه یه کی کو رویدانین دراماتیک
له زتر ژ دهمی سروشتی رویدهن - مروژ دشیټ ل دهم خوله کا، هندک رویدانان
نمایش بکت کو د راستییدا دوو سالان فه دکیشن))^(۲)، کو ئه فه ژى ئیک ژ
تایه تمندیښ بکارینانا دهمیه د دهقی دراماییدا. د پناسه کرنا دهمیدا، دی بیژین کو
(زهمهن، زهمهنی ساته، که له چهندين سات و چرکه ی زهمهنی ورد پیک دیت، یان
له چهنه گهر دیله یه کی زهمهنی پیک دیت، بهر یهک ناکهون و له ناو یه کتر دا
دهتوئدهوه))^(۳). وهک یی دزانین سی جورین سهره کیښ دهمی ل سروشتیدا یین ههین،
ئو ژى دهمین (بورى، نهو و داهاتی) نه. کارى دراماتیک ههمی گاڤا د دهمی "نیستا"
دا رویددهت" چونکی ئهو نواندنا دراماییدا ئه کنهران کو مروژى روینشتیه و ل

^۱ نظریة الدراما من ارسطو الى الآن، دكتور رشاد رشدي، الطبعة الثانية، دار العودة - بيروت،
۱۹۷۵، ص ۷۴.

^۲ دنیای درام، مارتین اسلین، ت: محمد شهباء، چاپ سوم، چاپخانه ی وزارت فرهنگ و ارشاد
اسلامی، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۸۷، ص ۲۱.

^۳ زهمهن له شانژدا، نیاز له تیف، به شی یه کم، گ: رمان، ژ ۵۱، دهزگای روښنیری و
راگه یانندنی گولان، چاپخانه ی وهزاره تی پهروهرده، ههولیر، ۲۰۰۰/۹/۵، ل ۲۵۷.

بەرچاڤين مه دهيتته نمايشكرن، ل دهمی "ئېستا" دايه، له ورا دی شين بيژين كو ((بورينا دهمی ل درامايدا، بریتيه ژ ل دويڤ ئيك هاتنا ره ها يا "ئېستا" يا))^(۱) . د درامايدا دوو جوړين دهمی بين ههين كو نهو ژى: ((۱ - دهمی دهقی: نهو دهمی كو دهق تيدا هاتيه نقيسين، رويدان و كه سايه تيين درامايي ل دويڤ هه لومهرجين تايهت د دهقی درامايدا هاتينه ريځخستن. ۲ - دهمی نواندن يان پيشكيشكرن: كو نهو دهمه يي جياوازه ژ "دهمی دهقی"، نهو دهمه يي كو دراما تيدا دهيتته پيشكيشكرن، نه گهر چ دهقی درامايي د دهمه كي دريژ بهري دهمی نواندن ي هاتيهتته نقيسين ژى، دهمی نواندن ي دهمی "ئېستا" يه. بو نمونه نه گهر شانوكه ريښ (شكسپير) ي وهر گرین، دی بينين دهمی دهقی فه دگهر پت بو چهند سه دهيه كا بهري نوکه و يي بوري، چ گاڤا كو نوکه بهينه پيشكيشكرن، نهو ديهته دهمی نواندن ي))^(۲) . كاری نقيسه ري درامايي د بواري دهميدا گه له كي هه ستيار و قورسه، چونكي ((نوسه ري شانويي پابه ندي پانتاييه كي دياريكراوي بچكوله يه و پيوسته كومه لي رووداوي شوينكه وتووي كومه لي كارا كهر ي زيندوو ره سم بكات، له كاتيكي ئيجگار كورتي دهستيشانكراودا))^(۳) . توخي دهمی ژى په يوه ندييه كا توندوتول يا دگه ل توخين ديترين درامايدا هدی، ب تايهت په يوه نديا دگه ل توخي جهيدا يا هدی، و پرانيا جاران نهو دوو توخه - چ د نهدهبا داستايدا و چ د نهدهبا دراميدا - وهك جيمكين هه قدوو دهينه نياسين. رويدان و دم ژى ب هه قدوو فه د گرنداينه، ههر رويدانهك د دهمه كي دياركريدا رويددهت و ((رووداوي بي كات وهك تهرميكي مردوويه، چونكه به هوی

^۱ نشانه شناسی تئاتر و درام، كسر الام، ت: دكتور فرزاد سجودی، چاپ سوم، چاپخانه ی نیکا، نشر قطرة، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۴۷.

^۲ چاڤيکه ښتن دگه ل (د.سهلام فه ره ج)، سهننه ري روشنبريي زانکویا دهو كي، روژا چوار شه می، ۲۰۱۰/۱/۲۷، ده ژمير: ۱۲:۳۰.

^۳ هونه ري نووسيني دراما و دهقی شانوي خو مالي، دانا عه لي سه عید، ل ۲۰.

کاتوه ههست به ههلقولانهوه و ژيانهوه ده کەين که له کاتيکهوه بۆمان دیت))^(۱).
کهواته، دەم ئەو بياؤ و ساته، کو تۆخين ديتزين درامايي تيدا ب رۆلي خو رادبن،
تۆخي دەمی و تۆخين ديت پەيوەنديه کا بەر دەوام يا ب ههقدووقه هەي.

۹ ■ جە:

جە وهك تۆخهك ژ تۆخين درامايي، گرنگيهه كا مهزن يا هەي“ چونكي ئەگر جە
نەبیت، قەد د شياندا نينه كو دراما بهيته نمايشكرن و دى د فالاھييدا مينيت. هەمی
تۆخين ديتزين درامايي پەيوەندي و گریدان يا ب تۆخي جەي هەي، چونكي تۆخي
جەييه كو هەمی تۆخين دى دناؤ ويدا جيگير دبن. ب واتايه كا گشتي، جە ئەو
فالاھييه كو - ئورجينال و دەستکرد - كو هەمی مرؤف و گياندارين دى تيدا دزين و
مەرەم ژ جەي درامايي ژى ((ئەو بياؤ و مەيدانە كو رویدانين ديمەنين درامايي تيدا
دەيته ئەنجامدان و نمايشكرن، گەلە كا ب زەحمەتە كو كارى درامى بي جە بهيته
ئەنجامدان))^(۲). جە د دراماييدا، ((نیشاندهرى هەمی لايەنين واتادار و هەبوونيه، ب
ھاريكاريا تۆخي جەي بي واتاترين بابەت و رویدان ژى لايەنى واتادارى ب خووقه
و ەردگرن))^(۳). جە بوھا و سەنگى دەتە بابەت و رویدانين درامايي، ئانكو دى شين
بيزين كو، ((جەي درامايي - چ ديمەنى شانويي بيت يان پەردەيا سينەماي يان ژى
شاشا تيلەفزيوني بيت، ھەردەم رۆلە كى مەزن و بنگەھين بي هەي، ئانكو ئەو ب خو

^۱ رەگەزەكانى چيروك له داستانى (مەم و زين)ى خانى دا، نەوزەت ئەحمەد عوسمان زيارى،
نامەى دوكتورا، زانكوى بەغدا، كوليجى پەروەردە (ابن الرشيد)، ۱۹۹۹، ص ۹۸.

^۲ اعلام ومصطلحات المسرح الأروبي، الدكتور كمال الدين عيد، ص ۶۸۰.

^۳ صحنه و طراحي و پردازش آن در تئاتر، حسن پارسايى، مجلهى نمايش، دورەى جديد -
شمارەهاى ۱۰۱ و ۱۰۲، سال نهم، ۱۳۸۶، ص ۲۹.

واتايي د ئافرييت و تشتين بي مفا و چنه يي د ژيانيدا دگوهريت بو بارهه لگريڼ
واتايي))^(۱). جه د درامايندا دوو جوړن:

۱) — شويني راسته قينه: نهو شوينديه كه خویندر ههست به بووني راسته قينه يان
دهكات و وینه كان گه ليك له واقع نزيكه.

۲ — شويني گرمانكراو: نهو شوينديه كه نه نديشه ي نووسهر ده بخولقتيني و
ناتوانريت وينديه كي حقيقي له واقيعدا بو بدوزر يته وه))^(۲).

جهي سي نهر كين سهره كي يين ههين، كو جه د شيت ب وان نهر كان رابيت، نهو
ژي بريينه ژ:

۱) — دهسته بهر كرنا جهه كي ژ بو ژيانا كه سايه تيان و رويدانين چير وكي.

۲ — چيكرنا فالاهي و ره خساندنا كesh و ههوايه كي گونجاو بو چير وكي، مينا
كesh و ههوايي شادي و گري و خه مگيني و ...

۳ — دهسته بهر كرن و چيكرنا جهه كي و هسا كو نه گهر كارتينكر نه كا كوير و فه بر
ل سهر كه سايه تي و رويدانان نه كهت، ههر چو نه بيت كاريگهري ل سهر
نه انجامين واندا هه بيت))^(۳).

ههر وه كي مه د توخي ده ميذا نامازه پينكري، پديوهنديا ده مي و جهي پديوهنديه كا
خورته، نه جه بي ده مي دبيت و نه ژي ده مي بي جهي دبيت، ((كهواته شوين و كات
چوارچيوه ي رووداون و هه ميشه هاوم بهستن))^(۴). توخي جهي نهو شيانين ههين كو
ب باشي كه سايه تي بدده ته نياسين و دهر بريني ژي دكهت، ب سهر و سيمه، داب

^۱ دنياي درام، مارتين اسلين، ت: محمد شهبه، ص ۲۰.

^۲ ناوه روک و ته کنيكي درامای کوردی، ياسين ره شيد حه سن، ل ۱۵۹ - ۱۶۰.

^۳ عناصر داستان، جمال مير صادقي، ص ۴۵۱ - ۴۵۲.

^۴ ره گهزه کاني چير وک له داستاني (مهم و زين) ي خاني دا، نهوزهت نه همد عوسمان زيباري،
ل ۹۸.

ونهریت و ههتا ره‌وشت و ره‌فتارین که‌سایه‌تی ژی یۆ مه دده‌ته خویا کرن“ چونکی ههر جهه‌کی تاییه‌تمه‌ندیین خو یین هه‌ین، کول دویف وان تاییه‌تمه‌ندیان، کارتی‌کرن ل سهر که‌سایه‌تی دبیت.

۱۰ - مۆنۆلۆگ:

زاراڤی (مۆنۆلۆگ) ژ (دوو په‌یقین مۆنۆ) ب واتایا (تاک، نیک ب خو) و (لۆگ) ژ ب واتایا (گفتگۆ و دانوستاندن ده‌یت. مۆنۆلۆگ د دراماییدا، ئەو ئاخفتنا ئیک لایه‌نیا درامییه، کو گوهدار یی تیدا هدی، به‌لی چو دانوستاندن دناقبه‌را واندا نینه. ئەو ده‌قین درامیین کول سهر بنگه‌هی مۆنۆلۆگی ده‌ینه ئافاکرن، د ده‌می پیشکی‌شکر نییدا پیویستی ب ورداتیه‌کا زۆرتن ژ ده‌قین دیت، ژ به‌ر هندی، تا کو ته‌ماشه‌فان هه‌ست ب ماندیوون و بیزاریی نه‌کەت ژ وی ئاخفتنی. مۆنۆلۆگ د وی ده‌میدا ژ دایک دبیت، ئەو ده‌می کو د شیانین دیالۆگییدا نه‌بیت ده‌ربرینی ژ بواری ئالۆز و تیکچووی یی که‌سایه‌تیین درامای بکەت^(۱).

ل ده‌ستپیککی، کاری دانه‌نیاسینا نه‌کنهران د سهرده‌مین که‌فتار و درامایا یونانیدا)) کۆرس گوزارشتی لیده‌کرد. کاتیک نه‌کته‌ر له شانۆدا په‌یدا بوو و زیادی کرد گۆرانی و کۆرس رۆلیان که‌م بوو. دراما، نووسه‌کان هه‌ستیان به‌وه کرد که‌وا جیگره‌وه‌یه‌ک بدۆزنه‌وه بو ئه‌وه‌ی شوینی کۆرس بگریته‌وه ئه‌ویش (مه‌نه‌لۆگ) شوینه‌که‌ی پرکرده‌وه^(۲). د پیناسه‌کرنا مۆنۆلۆگییدا، دی بیژین ((مۆنۆلۆگ ئاخاوتنیکی ده‌روونی داخراوه، گوزارشت له هه‌لچوون و شله‌ژانی ده‌روونی کاره‌کنه‌ر ده‌کات

^۱ ادبیات نمایشی. گرفته از سایت:

<http://www.mardomsalari.com/template1/Article.aspx?AID=423>

^۲ ره‌گه‌زه‌کانی دراما له شیعری لیریکی کوردیدا، په‌روین عه‌بدوللا، چاپخانه‌ی سهرده‌م، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سهرده‌م، بئاو‌کراوی ئاینده، سلیمانی، ۲۰۰۸، ل ۸۱.

له ژېړ کاربگهري رووداوه کاني ناو ژينگه‌ی ده‌فه‌که، يا خود له مه‌يداني ململانيي نيوان کاره‌کنه‌ره‌کاندا دروست ده‌بن))^(۱). مۆنۆلۆگ نه‌و ته‌کنیکه يا کو نفيسه‌ري ده‌في درامايي بکار دئيت، تا کو که‌سي به‌رامبه‌ر د درامايي‌دا، وان زانياري و نه‌ينيي کو که‌سي ئيکي دگه‌ل خوډا دييژيت، نه‌و نه‌زانييت و ناشکرا نه‌بن، ل فيري ته‌ماشه‌فاني گوهل وي مۆنۆلۆگي هه‌يه کو که‌سي ئيکي دييژيت. د درامايي هه‌فچه‌رخدا، چيديت که‌سايه‌تيي سه‌ره‌کي و سه‌ره‌نچراکيش ب ريکا مۆنۆلۆگي، خه‌ره‌کنه‌ري وي بو ته‌ماشه‌فانان خويابيت، ژ به‌ر هندي، پيوسته ((مۆنۆلۆگ ده‌ربرا هزر و باوه‌رين که‌سي بيژه‌ري مۆنۆلۆگي بيت و ل سه‌ر سي بنه‌مايان يا راه‌ستيايي بيت: نه‌وي بيژي نياسينه‌کا باش ژ خو هه‌بيت، ژ لايي زمانيقه يي ب هيز بيت و هزر و بيروباوه‌رين خو به‌رز و زه‌لال ده‌ربريني ژي بکه‌ت))^(۲). ده‌مي کو که‌سايه‌تي دگه‌ل خوډا دناخفييت، ب راستي ژي، دي راستي و دروستي ناختنان دگه‌ل خوډا بيژيت“ چونکي د وي حاله‌تيده نه‌وي دگه‌ل ويژدانا خوډا دناخفييت و نه‌شييت چو ده‌وان ل خو بکه‌ت، دي ئيش و نازار و نه‌يني بين ده‌رووني خو فه‌گيريت و ((ناو زه‌يني خويده ده‌دويت و باسي تايه‌تي ترين شته‌کاني ناو ده‌رووني خو ده‌کات))^(۳).

چهند جوړين مۆنۆلۆگي بين هه‌ين کو گرنگ‌ترينين وان ژي، نه‌فين ل خواري نه:

((۱ - مۆنۆلۆگا ده‌رووني:

مۆنۆلۆگا ده‌رووني، ده‌ربرينا وان هزرانه کو د ميشکيدا سه‌ره‌هلده‌ن به‌ري کو بنه‌خودان فورم و دروست بن. د في شيوه‌يي فه‌گيراني‌دا، بنيات ل سه‌ر هنده‌ک

^۱ ته‌کنیکي دايه‌لۆگ له هه‌ندي نمونه‌ي هاوچه‌رخي کورته‌چيروکي کورديدا، د.نجم خاليد نه‌لوه‌ني، چاپخانه‌ي نارايخا، ده‌زگاي روشنيري شه‌فه‌ق، که‌رکوک، ۲۰۰۶، ل ۲۱.

^۲ کالبدشناسي درام، مارجوري بولتون، ت: رضا شيرمرز، ص ۹۰.

^۳ ته‌کنیکي ديالۆگ له هه‌ندي نمونه‌ي هاوچه‌رخي کورته‌چيروکي کورديدا، د.نجم خاليد نه‌لوه‌ني، ل ۲۹.

تېڭەھانە كۆ بەرھنگارىيا دروستىبوننا واتايان دكەت. خواندەفان و تەماشەفان، ب شىۋەيى نەراستەوخۆ، زانباريان ل سەر كەساتىيى چىرۆكى و كاردانەوھىيىن وى يىن بەرامبەر ژىنگەھا دەرووبەرى وى وەردگىرىت و ل دويفى خەلەكا ھزرىن ويدا دچىت. ئەفۇ جۆرى مۆنۆلۆگى وەك ئاخفتنا وان زارۆكانە دەمى يارىان دكەن و دگەل خۇدا دناخفن و قەد ل ھىفيا ھندى ژى نىنن كو كەسەك گۇھداريا وان بكەت.

۲ - مۆنۆلۆگا دراماتىكى:

ئەو جۆرى مۆنۆلۆگىيە كو كەسەكى وەك گۇھلىكەر وەردگىرىت، كو ئەفۇ جۆرە بەرۆفاژى مۆنۆلۆگا دەروونىيە. د شىۋەيى فەھاندنا مۆنۆلۆگا دراماتىكىدا دى يىژىن كو كەسەك ب دەنگەكى بەرزىي دگەل كەسەكى دىتەدا دناخفىت كو بەلگەيەكى تايىت بۆ گۇتتا بابەتەكى تايىت بۆ گۇھدارەكى تايىت يا ھەي، ئەفۇ گۇھدارە يى د چىرۆكى ب خۇدا.

۳ - ئاخفتنا دگەل خۇيان ژى "سۆلىلۆژى":

ئاخفتنا دگەل خۇيان ژى خۇبىژى، ئەوھ كو كەسايەتى، ھزر و ھەستىن خۇ دەردبىت تا كو خواندەفان يان تەماشەفان ژ نىت و ئارمانجىن وى ئاگەھدار بىت، ب فى رىكى ھندەك زانبارى سەبارەت كەسايەتىيى دەقى درامايى يان چىرۆكى بۆ خواندەفانى خويا دىن و سەرەراي دەربىنا ھەست و ھزرىن كەسايەتى، ئەفۇ چەندە دى خزمەتەك ژى بىت ژ بۆ پىشقەبرنا كارى بەرھەمى درامايى، ئەفۇ جۆرى مۆنۆلۆگى باراپت يا د دەقى درامايىدا ھەي، بۆ ئمۇونە "بۇون يان نەبۇون" يا د دەقى شانۆيىي "ھەملىت" ى (شكسپىر)يدا، سۆلىلۆژىيە))^(۱).

^۱ عناصر داستان، جمال مير صادقى، ص ۴۱۱ - ۴۱۷.

پشکا دووی

دهقن شانوی

۱ - پيشه‌کيهك بۆ دهقى ئەدهبى (زاراف، چه‌مك و پيناسه):

"TEXT" واتا دهق، په‌يفه‌كا لاتينيه‌كو ژ په‌يفا "TEXTUS" يا هاتيه‌يه وه‌رگرتن، ب واتايا (چنين و رستن، فه‌هاندن) دهيت^(۱). و ئەڤ زارافى دهقى — TEXT، ((دياره‌ به‌ر له‌ سه‌ره‌هلدانى تيورى ئەدهبى، بۆ باسکردن له‌ شيعر و شانۆنامه و رۆمان به‌كاربراهه))^(۲). سه‌بارهت واتايا زمانه‌وانيا په‌يفا "دهق" ى، ((وشه‌ى دهق)) وه‌كو زاراوه‌يه‌كى زمانه‌وانى بۆ ئەو پارچه‌ ئاخاوتنانه (گۆتن / نووسين) به‌ كار ديت كه پارچه‌يه‌كى يه‌ كگرتووى پيك هينا بى، به‌ بى ئەوه‌ى دريژى و كورتيه‌كه‌ى به‌ به‌رچاو وه‌رگيرى))^(۳). چه‌مكى دهقى چه‌مكه‌كى ئالۆزه‌ چونكى زانستى دهقى گه‌له‌ك گيروگرفتني تيدا هه‌ين كو د زانستين ديتدا نين، هه‌روه‌ها ئالۆزيا زانستى دهقى فه‌دگه‌رپته‌فه‌ بۆ وى چه‌ندى ژى، كو دهقى په‌يوه‌نديا دگه‌ل گه‌له‌ك زانستين ديتدا هه‌ى، زانستين جۆراوجۆرين وه‌ك: ئەده‌بناسى، سيميۆلۆژى، زمانفانى، فه‌لسه‌فه‌ و... هتد. ژ به‌ر فى چه‌نديه‌يه‌ كو هه‌ر زانسته‌ك ل دويڤ نيپينا خو دهقى پيناسه‌ دكه‌ت، كو به‌رژه‌نگين وى زانستى د وى پيناسا كو بۆ دهقى كرى، د ديار و به‌رچاڤن. (رولان بارت)، سه‌بارهت چه‌مكى دهقى ديپژيت: ((دهق بى گريدايه‌ ب ريكخستن و پيكهاتنا نفيسيى فه‌ [دهقى نفيسيى] ژ به‌ر هه‌نديه‌يه‌ كو چيديدت بتى وپنه‌ كرنا پيتان ... نيگايا

^۱ دراسات في النص والتناصية، د. محمد خير البقاعي، الطبعة الأولى، مركز الإفتاء الحضاري، حلب، ۱۹۹۸، ص ۲۶.

^۲ توپژينه‌وه‌ى تيورى ئەدهبى، راجير ويستير، وه‌رگيراني: عه‌بدوخالق يه‌عقوبى، چاپى يه‌كه‌م، چاپخانه‌ى وه‌زاره‌تى په‌روه‌رده، ده‌زگاي توپژينه‌وه‌ و بلاوكرده‌وه‌ى موكريانى، هه‌ولير، ۲۰۰۶، ل ۴۹.

^۳ په‌يوه‌نديه‌كانى نيۆ دهق، قه‌يس كاكل توفيق، نامه‌ى دوكتورا، كوليژى ناداب، زانكۆى سه‌لاحه‌ددين، شوباتى ۲۰۰۲، ل ۲۸.

ئاخفنتى و چوونا دناڧ ئىكا فهاندن و پىكھاتى بىت [داتاشينا "دهقى" ئانكو
"فهاندن"]^(۱).

رەخنە گرىن كلاسىك ھەردەم بابەتى سەرەكىي رەخنا خۆ "بەرھەمى ئەدەبى" بۇ خۆ
دادنان و ب گشتى بەرھەم وەردگرتن، ئانكو ئەو بەرھەمى كو ژ لايى نقيسەرىقە ھاتىە
نقيسبن ب تەواوتى وەك كەرەستى رەخنا خۆ وەردگرتن، لى بەلى، نوکە و دقى دەمىدا،
دەق چ پەيقەك بىت يان رستەيەك بىت يانژى پەرتوگە كا تەواو بىت، ب دەق دەيتە
ھەژمارتن^(۲) و فەكۆلبن و شروڧە كرنىن رەخنە ل سەر دەيتە كرن، واتە ل فى
سەردەمى بوارى كو رەخنە ل سەر دەيتە كرن د چەنداىە تىيا ويدا چو ئارىشە نبن. ل
فىرى، پىويستە نامازى ب فى چەندى بدەين كو ((ل ئەدەبىدا، دەق بۇ خۆ ب ئەو كار
دەيتە ھەژمارتن كو ژ چەند نامازان پىك دەيت و ژ بو كارى ئەدەبى ب "بنەما" دەيتە
دانان، ئانكو ئەدەب بۇ خۆ دەقە. ئەقە ژى بەرۇقاژى كارى درامابى — شانۆبى —
كو دەق دىبىنە توخەك ژ توخىن كارى درامابى، ئانكو كارى درامابى ژ چەندىن توخان
پىك دەيت، كو توخەك ژ وان توخىن پىكھىنەرىن كارى درامى، دەقە))^(۳). ژ بەر كو
كارى مە د فى پشكىدا ب گشتى دى ل سەر "دەقى شانۆبى" بىت، لەورا مە ئەڧ
رونكرنە دا، تا كو جىاوازى بكەڧتە چەمكى دەقى د ئەدەبىدا ب گشتى و د كارى
شانۆبى ب تايىەتى.

دەق د بەرھەمى ئەدەبىدا ئەو، كو ((گرنىبى بۇ ئەو تىشى نقيسى پەيدا دكەت و
كۆمڧە كەرا ئەركىن پارىزگارىكرنا ژ وى تىشى نقيسى، جىگىر بوون و بەردەوامىبوونا

^۱ دلالات النص الآخر في عالم جبرا إبراهيم جبرا الروائي، ولات محمد، الطبعة الأولى،
منشورات الهيئة العامة السورية للكتاب، وزارة الثقافة، دمشق، ۲۰۰۷، ص ۱۷.

^۲ نظرية البنائية في النقد الأدبي، د.صلاح فضل، الطبعة الأولى، دار الشروق، القاهرة،
۱۹۹۸، ص ۳۱۲.

^۳ چاڧىكەڧتن دگەل (پ.د.محمد بەكر محمدەد)، سەنتەرى رۆشنىرىي زانكۆيا دەۆكى، رۆژا
شەمى، ۲۰۱۰/۸/۷، دەمژمىر: ۹:۰۰.

تۆمار کرنا ھاویژەر ژ بۆ راستفہ کرنا نەشیانا بیردانک و وورد نەبوونا وئیہ... دەق چەکە کہ د رویی فہراموشکارییدا^(۱). د پیناسە کرنا دەقیدا دی بیژین کو ((دەق دانەہیە کی سیمانتیکیہ، پەیوہندی بە فۆرمە کہوہ نییہ بەلکو پەیوہندی بە واتاکوہ ہدیہ. لەوانەہیە دەق نووسراو بی یان نەنووسراو بی، پەخشان بیٹ یان شیعر بیٹ، گفتگۆ یان مۆنۆلۆگ بیٹ))^(۲). ئەقی پیناسی ل دویف بۆچوونا (رولان بارت) و (پول ریکۆر)ی، کیماسییا تیدا ہدی، ژ بەر وی چەندی کو دیژیت، (نەنووسراو بی)، ئەو ژ بەر و فۆژاژ بۆچوونا وانە کو (پول ریکۆر) دیژیت: ((پەیفە دەق دانینە ل سەر ہەر گۆتارە کا کو ہاتیبە سەپاندن ب ریکا نفیسینی))^(۳). ئانکو "نفیسین"، مەرچە ژ بۆ ہەبوونا دەقی. ہەر وەک ہاتیہ گۆتن، دەق ((نووسراوا رویدانە کا ناخفتنا خودان نەرکین جۆراو جۆر))^(۴). د پیناسە کا دیژدا ہاتیہ کو دەق ((دانەہیە کی سیمانتیکیہ و پیوہندی بە واتاوہ ہدیہ نەک بە فۆرمە کہ کہ بریتیہ لە زنجیرە رۆنانیکی زمان کہ یە کہیہ کی گشتی تەواو پینک دیی، و رستە کان واتای یە کتری تەواو دەکن، تا کوتایی دەق. واتە واتای رستە، پشت بە واتای رستەکانی تر دەبەستی))^(۵). ل فی پیناسی ژ وەک پیناسا بوری، دەقی ب "دانەہیە کی سیمانتیکی" دادنیت، کو ئەو ناستی سیمانتیکی دەقی ژ ب ریکا ((سیگۆشە (گۆتەبیژ، گوئگر، رپۆہو) دینتە دەستیشانکردن و رپۆہو بە چەمکە گشتیہ کہی کۆمەلە مەسەلەہیە کن کہ دەتوانریت بە گویرەیان کۆمەلە مەسەلەہیە کی تر

^۱ دلالات النص الآخر في عالم جبرا إبراهيم جبرا الروائي، ولات محمد، ص ۱۸.

^۲ پەیوہندیہ کانئ نیو دەق، قەیس کاکل توفیق، ل ۲۹.

^۳ النص الآخر في عالم جبرا إبراهيم جبرا الروائي، ولات محمد، ص ۱۸.

^۴ المصدر السابق، نفس الصفحة.

^۵ کاریگەری دەروونی لە بواری راگەیاندندا — لیکۆلینەوہیە کی سیمانتیکی و پراگماتیکیہ —، دانانی: د. عەبدولواحید موشیر دزەہی، چاپی یەکەم، چاپخانە ی ئاراس، لە بلاوکراوہکانی دەزگای ئاراس، ھولبیر، ۲۰۰۹، ل ۳۳.

له پرووی راستیهوه ههلبسهنگیتریت و پاشان بخرینه سهر رپروهه که (یان پشتگوییخوین بهو پییهی راستییان تیدا نیه) و مهبهست له رپروهوی دهقهکش، نهو ههنگاوه تهکنیکییانهی نیو دهقهکن که ئیستراتیجیهتی بنیاتی سیمانتیکیان به گویرهی جیگهی گریمانهی رستهکان بهرجهسته کردوو(۱). ههروهها (روبرت ئالان بیرجراند) و (درسلر)، ب فی شیوهیی دهقی پیناسه دکهن و ددهنه نیاسین کو ((دهق بریتیه ژ ل دویف ئیک هاتنا رویدانان و پیوسته خودانی ههفت پیههران بیت تا کو نهم بشین ب دهق ناؤللیکین، نهو ژی:

- ۱ - گریدانا ریزمانی، ب واتایا چاوانیا پیکفه گریدانا پیکهاتین دهقیه.
- ۲ - ئیکگرتنا دهلالی، نهو ژی، نهو ئه رکین کو پیکهتیه رین دهقی تیدا دهینه دروست کرن و پیکینانه.
- ۳ - پیههری ئیک گریدانا دناقهرا پهپوهندیین زمانیه، و پیههری دووی گریدانا دناقهرا تیروانینین زانستی دهقیه.
- ۴ - مهبهست و مهره، نارمانجا دهقی.
- ۵ - پهسهند کرن، یا گریدابی ب ههلویستی وهگریه، بی کو بریاری ددهت کو بیژهین زمانی، دهقهکی ئیکگرتی و پهسندکری ل دهؤ وی (وهگری) دروست دکهت.
- ۶ - پیههری راگه هاندنی، گریدابی ب رژدایه تیا دهقی، یان پشبینی کرن یان پشبینی نه کرنا زانیارین کو تیدا هاتین.
- ۷ - پیههری ههلویستی، کو بی گریداییه ب پهپوهندیا دهقی ب ههلویستیه(۲).

^۱ دژه دهق دوالیزمی (رپروه) له دهقی شیعریدا - دهقی (دهردی مه) ی (ئهحمدهی خانی) وهک نمونه، د. محمد بکر محمد، گوڤاری زانسته مرؤفایه تیه کانی زانکوی سهلاحه ددین / ههولیر، ژماره ۳۴، چاپخانهی زانکوی سهلاحه ددین، ههولیر، ۲۰۰۸، ل ۳۶.

^۲ قراءة النص الشعري لغة وتشكيلاً، د. هائل محمد طالب، الطبعة الثانية، دارالنايب للطباعة. نشر. توزيع، دمشق، ۲۰۰۸، ص ۲۳ - ۲۴.

ب ديتنا ئهدهبناسي ژی، دهقي ئهدهبي ئه دهقه ((بي ڪو ب ئهركه ڪي جواني رادبيت، چاوا دي ب ئهركي جواني رادبيت "گافا ڪو ڊاڪو ڪي ل سهر چاوانيا گوتني دکهت نهك چ گوتني، نهقه د دهمه ڪيندايه ڪو "چاوا گوتن" ب خالا جوداڪهرا تيڪستان دهيته ههژمارتن))^(۱). لي بهلي، (("چون گوتن" و "چي گوتن" پيڪهوه دهقي ڪي هونهري و مروبي دروست دهڪهن و فهراموش ڪردني ههر يه ڪيڪيان جوړيڪ له ڪيماسي و ڪهم و ڪورتيهڪ له دهق دا بهجي دههليلت))^(۲). پيناسه ڪا ديتر سهبارهت دهقي ديتريت ((دهق بونهوره ڪي هه بونوي يان ڪاره ڪي زماني نقيسانڪي... و ئه و ڪار ژ بو هندي ڪو ب دهق بهيته ههژمارتن، پيوستي ب نامراهه ڪيه ڪو ئه و نامراز ژي زمانه و ژ بو هندي ڪو بهيته جوداڪرن ژ وي بي ڪو نه دهق بيت، پيوسته بي نقيسي بيت))^(۳). ههر دهقي پيناسي زيدا بو مه خويا دبيت، ڪو مهرجه دهق بي نقيسي بيت. ئه و قوتابخاني رهخه پي بهري سهدي بيستي، بين ڪو فه ڪولين ل سهر بهرهه مين ئهدهبي ڊڪرن، ههر ئيڪي ل دويق تايه تمهندي و بسپوريا خو سهرهدهري دگهل بهرهه مي ئهدهبي — دهقي ڊڪرن، بو نمونه، رهخنا ميژووي ژ لاي ميژوويقه فه ڪولين ل سهر دهقي ئهدهبي ڊڪر، رهخنا جفاڪي ژي دهق ب جفاڪ و ژينگهها دهوروبهري ويقه گريدا و رهخنا دهرووني، لايهني دهرووني نقيسهري و رهنگفه دانا وي چهندي ل سهر دهقي و ... هتد. لي بهلي، ل دهستيڪا سهدي بيستي، گورانڪاريه ڪا مهزن د بوراي فه ڪولينا ل سهر دهقي ئهدهبيدا ب گشتي هاته ڪرن، ڪو ئه و ژي ژ بهر فان نه گهرين ل خوراي بوون:

^۱ چاڦيڪه فتن دگهل (د.عهدي حاجي)، سهنتهري روشنبري زانڪويا دهوڪي، روژا شه مي، ۲۰۱۰/۸/۶، ده مژمي: ۱۲:۳۰.

^۲ دهقي ئهدهبي نه دگار. چيژ. بهها، د.فوناد رهشيد، چاپي يه ڪهم، چاپخانه ي دهزگاي ناراس، له بلاو ڪراوه ڪاني دهزگاي ناراس، ههوليپر، ۲۰۰۷، ل ۷.

^۳ دلالات النص الآخر في عالم جبرا ابراهيم جبرا الروائي، ولات محمد، ص ۱۹.

((۱ - پەرەسەندەن و گەشەسەندەن لیکۆلینەوه کانی زمانناسی نوێ له سەرەتاکانی سەدهی بیستەمدا.

۲ - سەرهلەلدانی میتۆدی شیوازگەری (Stylistics).

۳ - کاریگەری قوتابخانەیی فۆرمخوێزە رووسەکان (۱۹۱۵ - ۱۹۳۰).

۴ - سەرهلەلدانی قوتابخانەیی رەخنەیی نوێ (New Criticism) له ئەدهبی ئنگلیزی و ئەمریکیدا، هەلبەتە ئەم قوتابخانەش له ژێر کاریگەری لیکۆلینەوه کانی شیوازگەری و زمانناسیدا سەری هەلداوه))^(۱).

ئەو رێز و میتۆدین رەخنەیی یێن کو دەق نەکرینە کەرەستی فەکۆلینا خو، ب وی چەندی هاتە تاوانبارکرن، کو دەقی ئەدهبی یێ کرینە وەك چەند بەلگەنامەیه کان کو بتی میژوونقیس، جفاکناس و دەروونناس مفای ژێ وەردگرن. هەر ئێك ژ فان میتۆدین رەخنەیی یێن نوێ کو سەرهلەلداین، نێرینە کا تایبەت ل دوێف رێسا و بنەمایین خو ژ بو دەقی ئەدهبی هەبووینە: ئەو ئەدگاری کو فۆرمالیستین رووس یێ بەری خو ددانە دەقی ئەدهبی، بریتی بو، ژ ((جەختکردنیاں له سەر گەوهەری سەرەکی و (ئەدهبی دەق)، دەق واتە خوودی کارەکانیاں رەچاو دەکرد و هەولیاں دەدا بەشە خولقینەرەکانی دەلالەتی واتایی دەقە که له شیوه کە ی هەلبەتجی و ئەوهی له دەقە که دا رەنگی دەداتەوه و دەست بهین، بو ئەم مەبەستە جەختیان له سەر سەرەخوویی لیکۆلینەوهی ئەدهبی کرد، واتە تەنها ئەو ئەنجامە تیۆری و ئەدەبیانەیان بەلاوه گرنگ بو، که له توێژینەوهی خودی کارە هونەرێه که وەچەنگ دەهاتن نەك له توێژینەوهی زەمینەیی میژوویی هاتە کایه وهی کارە که، یان ناسینی کەستی و سروشتی سایکۆلۆژی

^۱ ناسنامەیی دەق، د. فوناد رەشید، چاپی یە کەم، چاپخانەیی وەزارەتی پەرۆردە — هەولێر، له بلاو کراوه کانی لقی کەرکووکی یە کیتی نووسەرانی کورد، کەرکووک، ۲۰۰۵، ل ۵۵ — ۵۶.

نوسه ره که یه وه^(۱))). ټانکول ده ؤ وان "دهق" ب خو ب ټو سه نته ری پیوسته ژ بو
 فه کولینا وان دهاته هه ژمارتن، فیجا ده ؤ وان چو ناریشه نه بوو کانی ټو دهق بی چه نده
 — قه بار ی وی دهقی —، ههروهه ره خنا نوی ژ ی ب فی رهنگی به ری خو دده ته دهقی
 کو ((هاوریک ی (سیاق) ناوه وی دهق، مه بهستی ره خنه ی نویه له بهر روشنایی ټمه دا
 تو یژینه وه ی ره مزه کان ده کهن و لیکی ده دهنه وه، ده لاله ته کان و پیوه ندی ناوه وی
 ده قه که دیاری ده کهن، ټمه ش چیژ هک به خو یته ر ده دات، تا توانای باشه بدو زریته وه بو
 بهر مه مه ټنایی ده لاله تی دهقی ټه ده بی^(۲))). (رولان بارت)، د فی بواریدا د بهر توکا خو
 یا ب نافی (ره خنه و راستی) دا دیژیت: ((ره خنه هه رچه ند رافه کرنا ده قه کی بکه ت،
 هیشتا ژ ی هه ر نه یی و بو شایی د وی ده قیدا دمین، له ورا ټو دهق پیوستی ب پتر
 رافه کرن و خو یته دهنه وه یین جو ر او جو ر هه به، واته ده بیت خوانده فان خو ماندی
 بکه ت^(۳)). که واتا ره خنا نوی د بو رای دقیدا، گرنگی ب هه ول و ماندیوونا
 خوانده فانی دده ت، کو رافه کرن ی نوی بو دهقی بکه ت. ده رټه نجام، ل دو یف فان
 میتو دین ره خنه یی یین نوی، ((ریبازی راست و دروست بو شیکردنه وه ی بهر هه می
 ټه ده بی ټه وه یه که خودی بهر هه مه که خو ی شیکر یته وه و له ناوه وه ی خو یدا رافه
 بکری ت. واتا له توخه پی که یته ره کانی بونیادی هونه ری بهر هه مه که بکو لدر یته وه^(۴))).

^۱ ره خنه ی بونیادگری له تیوری وه بو پراکتیزه کردن، د. عه لی تاهیر حسه ین، چاپی یه که م،
 ده زگای چاپ و په خشی سهرده م، سلیمان ی، ۲۰۰۸، ل ۶۶.

^۲ ژیده ری به ری، ل ۹۸.

^۳ النقد والحقیقة، رولان بارت، ت: ابراهیم خطیب، الطبعة الأولى، الشركة المغربية للنشرین
 المتحدین، دارالبیضاء، ۱۹۸۵، ص ۵۵.

^۴ چیژی دهق، رولان بارت، وهر گپران ی: ټیسماعیل زارعی، چاپی یه که م، چاپخانه ی مناره —
 هه ولیر، ده زگای وهر گپران، هه ولیر، ۲۰۰۷، ل ۲۴.

ههروههها مهرجه كو دهق ل دويش چهند پيفه ره كين ره چاوكري، ژ دوو لايه نافه ل سهر بنياده كي دروست بهيته دانان، نهو ژي برينه ژ:

((يه كه م: ديوي ناوه وهي: به پي مانا ده بيت رستيک بيت له ناوه رۆك و مه به ستيكي

دياريکراو.

دووه م: ديوي دهروه وي: به پي بووني، ده بيت بو به نه نجام گه ياندي پهياميک بهرهم بهيتريت، چونکه (دهق) پرۆسه يه که له ناوه وه دهست پي ده کات و له دهروه وشدا له گه ل بووندا يه کانگير ده بيت))^(۱).

وهك بو مه ناشکرا بووي، نهو رافه کرن و فه کوليپين کو ميتودين نوي سه بارهت بهرهمي نه ده بي — دهقي نه نجام دهن، فه گه ريانه ژ بو رافه کرنا دهقي ب خو و گرنگي پيدانا ب بهرهمي نه ده بي، نهك گرنگي پيدانه ب لايه ني ديروكي و نهو ژينگه ها کو دهق تيدا هاتيه نفيسين و دهو روبه رين وي. وه كي جاران هند گرنگي ب خوداني بهرهمي / نفيسه ر و نافرینه ري دهقي ناهيته دان، نانکو نيدي پشت به ستن بتي ب نيک مه به ست و واتاي ژ بو رافه کرنا دهقي ناهيته دان، به لکو ژ نه نجاما خواندنا دهقه كي، دي چهندين رافه و شرۆفه کرنين جوراوجور بو دهقي هينه کرن و هه ر خوانده فانهك دي بيته نافرینه ره كي نوي ژ بو دهقي، ل قيرييه کو ((له پرۆسه ي بهرهمه ينياني (دهق) دا، دهسه لاتي دهق جيگاي دهسه لاتي دانه ره که ي ده گرينه وه، به وه ي که زياتر بايه خ به بيروبوچووني خوينه ر ده دريت و نهو يش ده توانيت نهو بو شاييه پر بکاته وه که دهقنوسه که جي ي هيشتووه))^(۲). ل قيري، نهو چهنده بو مه ديار ديت کو ((رۆلي خوينه ر و ئاستي هوشيار ي خه لک که متر نييه له رۆلي نهو نووسه ره هه لکه وتوانه ي

^۱ تيوري نه ده ب، د. نازاد عه بدولوا حيد کهريم، چاپي يه که م، چاپخانه ي ناراپخا — کهرکووک، له زنجيره بلاو کراوه کاني کۆمه له ي هونه ر و ويژه ي کوردي لقي کهرکووک، کهرکووک، ۲۰۰۷، ل ۷۵.

^۲ ژنده ري به ري، هه مان لاپه ر.

دەبنە مایەى شانازى گەل و نەتەوەى خۆيان))^(۱). و خواندەفان چەند بى شارهزا و رۆشنېر بىت، ھەلبەت دى راقە کرنېن ژھەژى و باش ژ بۆ وى دەقى کو دخوینىت، ئەنجام دەت.

سەبارەت دەسلاتا خواندەفانى ھەمبەرى دەقى و ئەو کارى کو دشىت — د قى بواریدا رېكى بدەتە خو — بکەت (رولان بارت) دىبىت: ((دەق رووبەرىکە کە خوینەر بۆى ھەبە لەو ئاراستە جوړاجوړانەى کە دەق رېگای پندەدا، تىدا بگەرېت))^(۲). ئانکو ئېدى نقىسەر، تەوهرى پىکھاتنا دەقى يان واتایى نېنە، بەلکو د پرۆسېسا راقە کرنېدا دەیتە پەراوێرختى*، ژ بەر وى چەندىبە کو (رولان بارت) دىبىت: ((لە دایکبوونى خوینەر دەبى بە قىمەتى مەرگى نووسەر تەواو بى))^(۳). ئانکو مەبەست ژ قى گۆتى ئەوە کو، ب نقىسین و ب داوى بوونا دەقى، دەسلاتا نقىسەرى وى دەقى ژى دى مریت، واتە وى چو دەسلات نامىنیت و ((ئەو کو تايبەى نووسەرىش بۆ دەقە کە دايدەنى لە گەل مردنى نووسەر دەمرى، دوا ئاکام لەو دەقانە وەرناگىرى کە رەسەنايەتى بدرى بە خودى دەق، چونکە ئەگەر ئەم کارە بکرى واتە ئەوەى

^۱ زمانى دەق، عومەر میراودەلى، ل ۴۰.

^۲ توێژىنەوەى تېورى ئەدەبى، راجىر وېستېر، وەرگىرانی: عەبدوخلالق یدەقرووبى، ل ۱۹۰.

* لى بەلى، پىوستە وى چەندى ژ بىر نەکەبن، ئەم ب خوازىن يان نەخوازىن، کارتېکرنا دەووروبەر، ژىنگەھ و ئەو بارودۆخىن کو نقىسەرى ئەو دەق تىدا نقىسى و ئافراندى بىن ل سەر ھەبن، چونکى ھەر دەقەك فەدگەریت بۆ ژىنگەھا خو، ئەرى کاودان د چاوا بوون، ئەو سەردەم بى چاوا بوو، ئەو جفاکا کو نقىسەر تىدا ژىای و مەزن بووى، ئەو بارودۆخى کو وى سەردەمى نقىسەرى ھەى بى چاوا بوو؟ بى گومان، فان ھۆکاران کارتېکرنا خو یا ل سەر دەقى ھەى، لەورا ناچىبىت کو سەداسەد نقىسەر بەیتە پەراوێرختى.

^۳ ژىدەرى بەرى، ل ۳۸.

رہسہناہتیمان ل دهق ساندوتہوہ))^(۱) . ئەفہ ژى بەرؤفاژى بەرہمەین / دەقین کلاسیکە، کو پەیفە دوماھیکى یا نفیسەرى ب خو بوو. لى بەلى، د دەقین نویدا ئەم جوړه تەم و مژبە کى دینین، ئەفہ ژى بو وى چەندییە کو خواندەفان ب خو ل دويف تینگەهشتنا خو ل دهقى بگەهیت و شوؤفە بکەت.

دهق ل دويف چارچوؤفەیا خو یا جوړى، دابەشى ل سەر سی جوړین سەرە کى دبیت: ((۱ - جوړى فەگپرانكى: ئەو جوړین دەقینە یین کو د نفیسینین وەسفی، چیرۆكى (داستانى) و هزرى ب شیوہیە کى گشتى ناشکرا بکەین.

۲ - جوړى مشتومپرى (جدلى): ئەف جوړه چیدبیت د ناشکرا بیت د دەستپیکین رۆژنامەیاندا یان ژى نه د ناشکرا بن، پیوستى ب لیپرسینین روونفە کرنى و ناشکرا کریننە، وەك: ئاگەهدارى، ریکلام و یین وەك وان.

۳ - جوړى سببى، یى فەرمانییه: ئەو جوړه یى کو بەحسى چاوانیا سەرەدەرى کرنى ل پاشەرۆژى (داهاتووى) دکەت))^(۲) .

۲ - تیورا دهقى و چەمکین وى:

ل فان دوماھیکا، فەكۆلینا ل سەر دهقى مەودایە کى بەرەفراوان یى ب خوؤفە گرتى و گرنگییە کا مەزن ژى یى دەهتەدان، ب تابهت، ژ لایى زمانفانفە. بەرى نوکە ئەو فەكۆلینین کول سەر دهقى دەهاتنە کرن ژ لایى رەوانبیر، شیوازناس و رەخنە گرانفە، نه وەك فەكۆلینین فى سەردەمى بوون“ چونكى وان ل وى سەردەمى بتنى ژ لایى ئەدەبیفە گرنگی ب کارى خوؤدا و ب چافە کى ئەدەبیانە تەماشای دهقى دکر و بتنى ل سەر

^۱ دەنگى بلورینی دهق، عەبدوخالىق یەعقوبى، چاپخانەى راز، لە چاپکراوەکانى بەرپۆهەرتى چاپ و بلاوکردنەوه لە وەزارەتى رۆشنیبرى، سلیمانى، ۲۰۰۵، ل ۲۳۴.

^۲ نظریة النقد الأدبى الحدیث، الدكتور یوسف نور عوض، الطبعة الأولى، دار الامین للطبع. نشر. توزیع، قاهرة، ۱۹۹۴، ص ۱۰۷.

بنه مایه زمانیه که فن گرنگی ب لایه نی زمانیه دهقی ددا و هدر دیسان ب چاقه کی
 نه ده بی تهماشایه زمانیه دهقی زی دکرن، که واته ((لیکولینه وهیان ده باره ی زمانیه دهقی
 له سدر بنه مایه کی زمانه وانیه نه بووه))^(۱). نهو بوو، پشتی هنگی چهن دین میتود،
 قوتانجان و بوجونین جوراوجور سه ره هلدان، وهک پرانیا دیارده یین دیتزین زانستین
 مرؤفایه تی فه کولین، تیور و نیپرینین جیاواز ژ بو دهقی زی پهیدا بوون. د نه نجامی فان
 گورانکاری و پیشک هفتناندا د بورای فه کولینین ل سدر ده قیدا، تیوره ک ژ بو دهقی د
 نه ده پیدا هاته دانان کو ب "تیورا دهقی" دهیته نیاسین. کو نه ؤ تیوره ژ فان چه مکنان
 پیک دهیته:

((۱ - پراکتیزه کردنی واتایه Pratiques Signifiantes

۲ - بهر هه مهیتان Producciveite

۳ - تییرامان La Signifiante

۴ - خولقاندنی دهقی Geno _ texte

۵ - نه فراندنی دهقی Phone _ texte

۶ - هاودهقی ((Intertexte))^(۲).

و هدر چه مکنه ک ژ چه مکن تیورا دهقی، ب فی رهنگی ل خواری دهیته شروقه کرن:
 ((۱ - پراکتیزه کرنا واتایه: دهق ل دویف فی چه مکی پراکتیزه کرنه کا واتایه،
 نانکو نهو کریارین نمونه بی کو دنافهرا زمان و کارایا ده قیدا رویددهن، ب فی
 شیوه ی ئه رکی دهقی د فیژیدا ب (شانوی کرنه)، که واته ب شیوه یه کی
 سه ره کی دهق پرؤسه یه کا واتایه و یا بهر هه فه کو بهیته پؤلینکرن.

^۱ په یوه ندیبه کانی نیو دهق، قهیس کاکل توفیق، نامه ی دوکتورا، ل ۱۳.

^۲ شانوی کوردی له نیوان دهقی خو مالی و بیانیدا، د. ئیبراهیم نه جمد سمؤ، ل ۷۷.

- ۲ — بهرهمهپنن: دهق بهرهمهپننره، لی بهلی، ئەڤه وی چهندی ناگههینیت کو دهق بهرهمی کارهکیه، هەر وهکی تهکنیکا دهقی پیوستی بی ههیت یان رهفتارا دگهل شیوازیدا، بهلی ئەڤه ئەو مهیدانه کو خودانی دهقی — نفیسهری و خواندهفانی دگههینیته ئیک.
- ۳ — تیرامان: د شیاندایه کو ناماژهیه کی بهیلینه ل هیقیا دهقی کو ئەڤه ژی کارهکه ژ بو رونقه کرنا سهرجهم خویندنهوهیا ریک پیدایا دهقی.
- ۴ — خولقاندنا دهقی: ئەڤه پرۆژهیه کی چهندایهتیبه و ل مهران و مهبهستا ناخفتنا ههستیکریدا ههردکهڤیت، ل ڤیری، مههرم ئەو دهقه بی کو چو جوره خستنهسهرهک ل سهر نههاتیبه کرن.
- ۵ — ئەفراندنا دهقی: کریارهکا لۆژیکیا تایهته، هەر وهک د بنیاتی پهیقی ههستیکریدا، ئەوی ههز و مهبهستی ههردئیخیت کو داهینهری کریارا ناخفتنی، ئەو تشتی کو ل دهقیدا ههردئیخیت. ب واتایهکا دیت، ئەو پیگههه کو ئافراندنا دهقی تیدا بوارهکی ئاویتنه دادنیت، واته مه شیانا هندی یا ههی کو زندهرویهه کی د دهقیدا نهنجام بدهین.
- ۶ — هاودهقی: دهق سهر ژ نوی زمانی بهلاڤدکهتهڤه، گورینا دهقان و پارچه دهقان کو سهبارهت چهقین دهقیدا دزڤن، وهکو سهنتههه کی دهینه ههژمارتن و ل دوماهیکیدا، ههڤدوو دگرنهڤه، کو ئەو ژی ئیکه ژ ریکین ههلوهشاندنی: ههر دهقهک دی بیته ههڤدهقی دهقین دی کو هندهک ئاستین جودا جودا ژی ههردکهڤن و ب شیوهی کو ل سهر تیگههشتنی رادوهستیت، ب فی ریکنی یان ریکین دیت... چونکی ههر دهقهک د بهلگهیین بهریدا، شانیههکا نویه^(۱).

^۱ دراسات في النص والتناسية، د. محمد خير البقاعي، ص ۳۳ - ۳۸.

ئەفە سەبارەت پۈنقەكرنا چەمكىن تېۋرا دەقى كو دەق ل سەر دەھتە ئاڧاكرن. يا فەرە بېژىن، چەندىن تېۋر ھەر د فى بواریدا، ژ لایى زانا و شارەزایىن بوارین ئەدەب و زمانىقە ژ بو دەقى ھاتىنە دانان، كو ژ وانا ژى دى شىین ژ تېۋرین، (براون و یۆل)، (تۆن ڤان دایك) و (ھالیدای) ناۋ بېدىن. و ب كورتى، بوچوونا ھەر ئېك ژ ڤان زانایان سەبارەت ب دەقى ب فى رەنگىيە: (براون و یۆل)، ل گوشەنىگایا گوھدارى بەرى خوۋ ددەنە دەقى، مەبەستا وان ئەوہ كانى گوھدار چاوا ل دەقى دگەھىت، بو فى چەندى ژى، پشت بەستى ب چەند كریارین ھزرى و ھندەك بنەمايىن ھەڧىشكىن ھزرى دكەن. (ڤان دایك)، دڤىت سنورى رستى بېەزىنىت د چارچوڤى پراگماتىك و واتاسازى ڤە كۆلىنى ل دەقى بکەت. (ھالیدای)، ل گوشەنىگایا زمانى تەماشایی دەقى دكەت و وان تايەتیی رېژمانى ديار دكەت كو دەھلن پارچەيە كا گۆتى ب دەق بھیتە ھەژمارتن، دەق و ناودەق ل ھەڤدوو جودا دكەن^(۱). (ھالیدای) د سەرجم ڤە كۆلىنىن خوۋ یىن ل سەر دەڤىدا، ل چارچوڤى زمانڤانى ناچیتە ژ دەرڤە، ئەڤە ژى بەرۋڤاژى ھەر دوو بوچوونىن دېترە كو د ڤە كۆلىنىن خۇدا ھند گرنگىي نادەنە زمانڤانى.

۳ = دەقى شانۆیى (چەمك و پىناسە):

شانۆ ۋەك پشكەك ژ درامایى، خودان تايەتمەندى و ئەدگارین خوۋیە. "دەق"، چ د درامایىدا و چ د شانۆیىدا ب توخەكى سەرەكى و بنگەھىن دەھتە ناسىن و گرنگىيا دەقى د وى چەندىدايە كو ((ھېچ لىكۆلىنەۋەيەك ناکرېت، ئەگەر دەڤىكى دەست نىشانكراوى ھەر بەرھەمېك لە ئارادا نەبېت))^(۲). كەواتا شانۆ ب دەقى يا ھاتىە ناسىن و ئەگەرى زىندووویا وى ژى ھەر توخى دەقى بوویە" چونكە ئەگەر ئەم تەمasha بکەین، دى بىنن كو كەڤنترىن كارىن شانۆیى چ یىن سەردەمىن یونانى و رۆمانیان و چ ژى یىن

^۱ پەيوەندیە كانی نېو دەق، قەیس كاكل توفیق، نامەى دوكتورا، ل ۲۶.

^۲ شانۆى كوردى لە نېوان دەقى خوۋمالى و بیانیدا، د.ئىبراھىم ئەحمەد سەمۆ، ل ۵۵.

سەردەمى (شكسپىر)ى، ئەفرۆكە ئەم ب رېكا ھەبونا دەقىن وان دىياسىن. بلا ھەر شاكارەك ژ شاكارىن (شكسپىر)ى ب دەھان جاران ھاتىبىتە نمايشكرن ھەر ژ سەردەمى وى ھەتا رۆژا ئەفرۆ، لى بەلى، ئەگەر "دەقىن" وان شاكارىن وى نەھاتىبانە پاراستن بۆ سەردەمى مە، وان نمايشكرنا چو بوھايى خۆ نەدبوو بتنى دا ۋەك مژويلاھى و دەم بوراندەك ل بەر چاقىن تەماشەفانان را دەرباسىن. ۋەك ئەم پى دزانين، گەلەك جاران دى ناخفتن ھىتە سەر وى بابەتى كو فلان شانۆنامەنقىسى يۆنانى يان رۆمانى چەندىن بەرھەمىن پر بوھا ھەبووینە، لى ب مخابىقە، گەلەك ژ وان بەرھەمان ژ ناۋ چووينە و بەرزە بووینە و ژمارەيەكا گەلەك كىم ژ وان يىن گەھشتىنە سەردەمى مە، ل قىرى پرسىارەك د ناۋ مېشكى مروفىدا دروست دىت، گەلۆ ئەو بەرھەمىن كو نوکە ل بەر دەستىن مە، ھەگەر ئەو ژى ۋەك يىن بەرزە بووى ژ ناۋچوويان و د بەرزەبانە، ئەفرۆكە دا مە چو شاكارىن جىھانى ب ناقىن "رومىو و جۆلىت"، "نۆدىپى پاشا"، "ئلىكترا"، "فارس" و چەندىن شاكارىن دى يىن ھاوشىو ھەبن؟ بى گومان بەرسف دى نەخىر بىت، ژ بەر ھندىيە كو ئەم دىبىزىن ((كۆلەكەى ھەموو پروسەيەكى شانۆي دەقە... ھىچ پروسەيەكى شانۆيش بە بى "دەق" مەحالىە بگاتە ئەنجام))^(۱). لەورا ھەبونا دەقى ب ناسناما شانۆي دەيتە ھەژمارتن و توخى ھەرە گرنىگ و سەرەكىي كارى شانۆيە. چەمكى "دەقى شانۆي"، رەنگفەدانا ئەوى زنجىرەيا پروسىسا ھزر، بەرھەدارى، ناشۆپ، لىھاتووى و سەربۆرىن نقىسەرى شانۆيىنە كو ژ مېشكى خۆ ب رېكا پەيف و رستەيان، ب شىوہەكى جوان و تازە دەربىنى ژى دكەت و ب لىكدان و پىكفە گرئدانا وان، دەقەكى شانۆي دقەھىنىت كو ئەو دەق خودان ئەدگار و تايبەتمەندىن خويە.

سەبارەت پىناسىن دەقى شانۆي، ھەر دىسان كەفتىن پىناسە فەدگەرپىت بۆ وى پىناسا كو (ئەرسىتى)ى بۆ كرى، دەمى دىبىزىت: ((دەقى شانۆي، چىرۆكەكە كو ب

^۱ ۋەھمى شانۆي كوردى، شورش محەمد حسين، گ: سىنەما و شانۆ، ژ ۹، سالى سىيەم، ۋەزارەتى رۆشنىرى، ھەولېر، ۲۰۰۱، ل ۴۰.

شيوه يې له ياستن و نواندنې دهيتته پېشكېش كړن“ چيرۆكهك كو خودان دهسپېنك و دوماهيكه كا دياركړى و مسوگهر بيت و ژ ههمى لايانقه يا تهواو و خودان توخېن پيوست ژ بو تېگه هشتتا تهماشه فانين وى بيت))^(۱) . حه مه كهرېم ههورامى) د پېناسه كرنا دهقى شانوييدا دبېزيت: ((دهقى شانوگهرى ئهو نووسراوهيه كه نووسهر بو مهبهستى دارېشتنى دراما له چند ديمه ن و تابلودا دايرېشتى به شيوه يه كى تر: دهقى دراما ئهو دپره درپزه نووسينه هونه ريديه كه به وشه سهرتاپاى وهك په يكه رېكى ناياب دارپزرايى و به خوئندنه وه و نواندنيشى ههست و سوژى خوئنه ر و بينه ر تاوبدا))^(۲) . هندهك پېناسين دهقى شانويى جياوازيى دئىخنه دنابقه را شانو و جوړين دى يين نه ده بى كو دهقى شانويى ((جوړيكي نه ده بيه كه خاوه ن فورم و كار كړدېكى تايه ته له گه يانندن و وينه كړدى واقع، جياوازه له ژانره نه ده بيه كاني چه شنى چيرۆك و رومان و شيعر، به وهى تنها بو خوئندنه وه نييه، بهلكو پېكهاتېكى سى رهه نديه. هه لگري جوړه نه ده بىكى تايه تيه كه له بهرچاوماندا رى ده كات و قسه ده كات. شانوانمه بو نه وه نانسريت كه خوئنه ر به ياريدى وزه ي خيال و وينه و رهنك و رهفتاره كان كه شف بكات، بهلكو دهقى شانويى ده بيت له سهر ته خته ي شانو بهرگى وينه و دهنگ و جو له له خو بگريت))^(۳) . پرانيا پېناسين دهقى شانويى، داكو كى ل سهر وى چه ندى دكهن كو خودان تايه تمه نديه كا "سى رهه ندى" يه، ههر وهك (مارجورى بولتون) ژى، د پدرتوكا خو يا ب نافي "ثاناتوميا درامى" دا، د پېناسه كرنا دهقى شانوييدا داكو كى ل سهر فى تايه تمه ندى دكهن و دبېزيت: ((دهقى شانويى، بهرهمه كى نه ده بيه كو نه بتنى ژ بو خوئندنه وه يى هاتيه نفيسين، بهلكو يى سى رهه نديه. رهنكهك ژ نه ده بياتى د نا فا

^۱ نمايشنامه نويسى قدم به قدم، مارش كسدى، ت: ناصر ئقائى، ص ۱۴ .

^۲ درامى كوردى له ناو درامى جيهانيدا، حه مه كهرېم ههورامى، ل ۲۱ .

^۳ دهقى شانويى و سهره تايهك بو شيكردنه وه، پېشروه حسين، گ: شانو (گوفارى تپى شانوى سالار)، ژ: ۱۱، سالى دووهم، سلېمانى، كانونى يه كهم ۲۰۰۸، ل ۷۵ .

خودا فهشارتيهه كو بهرامبهري چاڤين مه برئقه دچيت و دئاخفيت))^(۱) . ديسان (دكتر فرهاد ناظرزاده كرمانى) ژى سهارهت پئاسا دهقى شانۆيى دپيژت: ((دهقى شانۆيى، نهو نفيسين يان نهو دهقه، تا رادهيه كى باش نهديهيه، كو نهو دهقه خودان چيروكه كه و ب ناڤبزيغانيا نهكتهران ژ بو نواندى ل سهر دهپى شانۆيى ل پيش چاڤين تهماشه فانان دهپته نمايشكرن))^(۲) . د پئاسه كا ديترا (شكري عبدالوهاب) ب فى رهنگى دهقى شانۆيى پئاسه دكهت، كو ((چ دهقه كى نفيسى، يان نافراندى بى تايدت ژ بو زارقه كرنى ل سهر دهپى شانۆيى، بى كول سهر بناغى داب و نهرپتين درامپين كو هاتيه نياسين و گهلهك جارن بهرى دهقى شانۆيى بى پيشكيشكرنى دهيت كو نهو ژى پروژه كه ژ بو نواندنن شانۆيى، د فى حاله تيدا نهو دهق وهك ههر رومان و چيروكه كنيه كو يا دهست نفيسيه و مروژه دسيت بخونيت، يان يا كو هاتيه چاپكرن كو ديالوگ و رپنماين وى ههر وهك ديالوگا رومان و وهسكرنين وييه))^(۳) . ههر ديسان سهارهت دهقى شانۆيى د پئاسه كا ديترا هاتيه كو ((شانونامه نهو دهقه بى كو ژ بو مهره ما دهربرين و نواندى هاتيه نفيسين، جوانيا نهفى دهقى — شانۆيى — يا گرئدايه ب كارتيكرنا نمايشا وى و نهقه ب پيقره رى گرئدايه ب ساخلهت و تايبه تين دهقى و [نفيسه رى] دهپته ههژماتن كو دهقى شانۆيى نه وهك رومان يان چيروكه كنيه كو بهرامبهر لاپه ره كى قالا و سپى ههست ب نازادى بكهت، نفيسه رى وى بى ناچاره هندهك راستيان بهرچاڤ وهر گريت كو رهڤينا ژ وان يا مه حاله“ چونكى نهو دهقى شانۆيى بو ئيك يا چهند خوڤنه ران نانفيسيت، بهلكو بو هندهك تهماشه فانان دنفيسيت كو د ههر دهمه كى پيوسته چاڤه رپيى

^۱ كالبدشناسى درام، مارجورى بولتون، ت: رچا شيرمرز، چاپ دوم، چاپخانهى سارنگ، انتشارات قطره، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۷.

^۲ درئمدى به نمايشنامه شناسى، دكتر فرهاد ناظرزاده كرمانى، چاپ دوم، چاپخانهى وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى، انتشارات (سمت)، تهران، ۱۳۸۵، ص ۸.

^۳ النص المسرحي، شكري عبدالوهاب، مؤسسة حورس الدولية للطباعة والنشر والتوزيع، الاسكندرية، ۲۰۰۷، ص ۲.

کاردانه‌وه‌یا وان بیت))^(۱). (فرانسیس هاج) د پەرتوکا خو یا ب ناڤی "دەرھینەریا شانۆنامی"، ب فی رەنگی دەقی شانۆیی پیناسە دکەت و دبیزیت: ((دەقی شانۆیی، دەقەکی هەستیارە کو خودان کار و چالاکیە کا نواندنیە، دەقی شانۆیی وەك بالندەبەکی کۆچەرە — ئازان دخوینیت و خودان پەر و باسکین جوان و هەر و هە خودان فرینە کا فەشارەتی و نەینییە، ب دژواری مرۆفە دشی تئوی بالندە نیچەر بکەت))^(۲). مەبەستا نفیسەری ژ فی پیناسە کرنا سەیر و واتادارا کو بو دەقی شانۆیی کری، ئەووە کو نفیسەری و نفیسینا دەقی شانۆیی کاری هەر کەسە کی نینە و کارە کی نە بی ب ساناهی و سادەبە، بەلکو پیوستە نفیسەری دەقی شانۆیی مرۆفە کی شارەزا، خودان سەربور، بیزیت و بی ناگەهداری هەمی لایەنین گرنیدی ب کاری شانۆ و درامایی بیت، تا کو بشیت ئەوی بالندی جوان و سەیر کو دەقی شانۆییە نیچەر بکەت، کەواتە نفیسینا دەقی شانۆیی گەلە کا جیاوازه ژ جورین دیزین ئەدەبی، وەستیان و شارەزاییە کا مەزن پیوستە ژ بو فی کاری "چونکی هەر وەك هاتیە گۆتن دەقی شانۆیی، دەقەکی گەلەك نالۆز و هەستیارە و ژ بو نواندنی دەیتە نفیسین. هەر و هە پیناسە کا دیز ب فی شیوایی نامازی ب ناتەواویا دەقی شانۆیی دکەت، دەمی کو نەهیتە پیشکیشکران و بتنی ژ بو خواندنی بیت، ((دەقی شانۆیی، وەك بەرھەمە کی ئەدەبی — هونەرە که کو پشتی ئافراندنا وی بی نیف ب نیف و ناتەواو! — ژیاننا راستیا فی بەرھەمی ئەدەبی د "نواندنا" ویدا خو یا دبیت))^(۳). ئانکو گەر و هەمی و سەرەنجراکیشیا دەقی شانۆیی د وی دەمیدایە کو دکەفیتە د پرۆسیسا نواندنی ل بەر چاقین تەماشەفانان. ل پیناسە کا دیزدا هاتیە، کو ((دەقی شانۆیی، دەقە که کو شانۆل سەر وی دەیتە خواندن و پراکتیککران و

^۱ طرح و اجرای نمایش، بی یار توماس، ت: پریچەر ریاحی، چاپ اول، چاپخانه‌ی چهل چاپ، انتشارات قطرة، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۹ — ۲۰.

^۲ کارگردانی نمایشنامه، فرانسیس هاج، ت: منصور ابراهیمی و علی اکبر علیزاده، چاپ اول، چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، تابستان ۱۳۸۲، ص ۴۳ — ۴۴.

^۳ ئاناتومی ساختار درام، نصرالله قادری، ص ۸.

نواندن، و جوړه که ژ دهقین نه ده بی کو ژ بو نواندنې هاتیه ریکخستن))^(۱). هەر دیسان دهقی شانوی نهو دهقه بی کو دهیته نمایشکون ژ ((بو ژبانی مروّقایه تی هاوبهش و په یوه نډیه به یه که وه به ستر او هکانی نیوان (تاک و کومله) دانراوه، له لایه کی تریش له نیوان (تاک و واقعی بابه تیانه) دانراوه، یا خوډ هەر وه کو نهو (تاک) هی که له گه وه هری شتدا وینای ده کات))^(۲). هەر وه کی ژ فان پیتاسان بو مه خویا بووی، هەر ئیک ب شیوه و نیړینه کی ته ماشای دهقی شانوی دکهت، نهغه و د نهجامدا نه م دشین بیژین، دهقی شانوی نهو دهقه بی کو ژ لای نفیسهری بسپور و شاره زا ب بواری شانو و درامایقه دهیته نفیسین، بهرهمی لیها تووی و سهر بورین هزرا ویه کو ب ریکا پهیف و رسته یان دادریت، نهغه دهقه خودان کومله که بنه ما و تایه تمه ندین ب بواری خو یه، وه که جو جوړه دهقه کی دی بی نه ده بی نینه“ چونکی مدهرم ژ نافراندنا فی دهقی نهو کو ب رینمایین دهره یه ری ژ لای نه کته رانغه ب زیندووی و ئیکسه ل سهر ده بی شانوی ل پیس چاقین ته ماشه فانان بهیته پیشکیشکون. نهغه دهقی شانوی چیدیت ب هوژان هاتیهته نفیسین، وه که دهقین شانوی بین کلاسیک، یان زی ب شیوه بی په خشانکی هاتیهته نفیسین، وه که دهقین شانوی بین ریالیزم و بین فی سهرده می کو ب په خشان دهیته نفیسین.

۴ - شیعرا شانوی:

مه به ستا مه ژ به حسکرنا بابه تی شیعرا شانوی، نهو کو شیعرا شانوی زی دهیته هه ژمارتن وه که (دهق) وه که، کو دشیت وه که دهقی شانوی ل سهر ده بی شانوی بهیته پیشکیشکون. نهغه بابه ته زی دچیته د ناؤ خانا بابه تی مه بی فی پشکیدا، له ورا مه ب فهر

¹ <http://www.chahar su.persianblog.ir/tag/>

² شانو له چهند وتاریکدا، عهونی کهرومی و نهوانی تر، و: م. پهروهر، چاپی یه که م، چاپخانه ی شقان، بهر یوه بهرایه تی خانه ی وهرگیژان، سلیمانی، ۲۰۰۳، ل ۱۹.

و پیدڦى زانى كو چهنده كى ڙى ل سهر ڦى باهه تى به حس بكهين كو ب ته وهرى باهه تى مه — ده ڦى شانوى — ڦه يى گريدايه.

نه گهر نه م تهماشه يى زارافى (شيعرا شانوى) بكهين، دى بو مه خويا بيت كو نه ڦ زارافه، زارافه كى ليكدايه كو (ده ڦى) وى ب شيوازى شيعرى يى هاتيه نفيسين و (نواندن) و (پيشكيشكرنا) وى ڙى دى ب شانوى بيت، كو ((يا ئيكي نه ده يى — هونه ريه، نه ركى ئافراندا رويدانا چيرو كه كيه ب هه مى بهش و كه سايه تيين خو ڦه و شيوازى وى ڙى د ديالوگيدا ب دارشتنا ده رپينه كا ناخفتنى يا گونجايه كو نه ڦه نه ركى نفيسه رى هونه رهنده. يا دووى، چالاكيه كا هونه رى نواندنيه كو كه سايه تيين وهك ده رهنه ر و نه كتر نه ركى به رجسته كرنا كه سايه تيين شانوى و ئافراندا كهش و هه وايى وى ب ستوى خو ڦه دگر))^(۱). له ورا نه گهر نه م به رى خو بده يه (شيعرا شانوى)، دوو هونه رين نه ده يى پيكفه دجفينيت، كو مفاى ڙ توخين هونه رين شيعر و شانوى دبنييت و د نه جامدا هونه ره كى نوى گرنگ و پرپايه خ د ئافرينيت. نه و ب خو تشنه كى مسوگه ره — ل دويڦ به لگه و به ره مين كو هه تا نه ول بهر ده ستين مه هدين — كو شيعر ڙ په خشانى كه ڦتره. كه ڦترين شاكارا نه ده با جيهانى "ئيليا ده و ئوديسا" (هوميروس) يا ب شيوازى شيعرى هاتيه نفيسين، هه وه ها مه زرين شاكارين شانوى يونانى ڙى، هه ر ديسان ب شيوازى شيعرى بين هاتينه نفيساندن. نه ڦ چهنده ڙى ڙ لايه كيه، ڙ بهر پيدڦياتيا سه رده مى بوويه كو شانو ب شيعرى بهيته نفيسين، و ڙ لايه كى ديت ڦه، ((نفيسه رين شانوى د وى باوه ريندا بوون كو نه گهر شانوگه رين خو ب شيعرى بنفيسين، دى د نايابو و پرپايه خرين))^(۲). نه ڦ چهنده ڙى ڦه دگه ريت بو هندى

^۱ الفن والأدب، الدكتور ميشال عاصي، الطبعة الثالثة، مؤسسة نوفل، بيروت، ۱۹۸۰، ص ۱۷۷.

^۲ دراما في القرن العشرين، بامبر جاسكوين، ت: محمد فتحي، دار الكاتب العربي للطباعة والنشر، القاهرة، ص ۶۵.

كو هؤزاني جبهه كى بهرز و بلند ل وى سهردهمى هه بوويه و كو ب وى رهنكى بهرهم ب هيژ و بوها دكه قيت، ههر وهك هوزانقان و شانوانمه نفيسى ئينگليزى ب ره چله كه ئهمريكى (توماس نليوت ۱۸۸۸ - ۱۹۶۵) د فى بواريدها دبئيت: ((من دقبت نهز ديار بكم كو شيعر نهو شيوهى دهربرينى بى گونجايى و له باره ژ بو شانوى - و ب راستى ژى "نهو شيوهيه كى سروشتيه. نهو كارى كو شيعر د شانويدها دكهت، نهوه كو وينهيه كى خاكى و له خودبورديو يان وهك وى دروست دكهت، يان نهو تشتى خودايى ب تشته كى مروفايه تى وينه بكهت و نيشانى مه بدهت))^(۱). كه واته نهو پروسيسا نفيسينا شانوى ب شيعرى يا بهردهوام بوويه ((ههر ل دهو يونانيا ل سه دى (۵ پ.ز) تا كو دگه هيته سه دى (۱۹) ژى يا بهردهوام بو))^(۲). يا فهره كول قيرى نم ههر دوو زارافين (شيعرا شانوى) و (شانوى شيعرى) دگه ل ئيكدا تيكه ل نه كهين "چونكى مهرهما مه ژ به حسكرنا (شيعرا شانوى) نهوه كو وى وهك (دهق) ل قهلم بدهين، نانكو نم دشين وى وهك دهقه ك بو كارى شانوى ب هه ژميرين. (شانوى شيعرى) ب وان ههمى شانوانمه يان دهيته گوتن كو ههر ژ سهردهمى يونانيا ل سه دى (۵ پ.ز) هه تا سه دى نوزدى زايينى يا بهردهوام بو، كو شانوى ب شيوازي شيعرى دهاته نفيسين نهك ب شيوازي په خشانكى، تا كو شانوى ((له كاتى سهره لدانى ريبازى ريباليزم نهوه دهر كهوت كه شيعر ناتوانى دهربرين له كيش و گرفته كانى كۆمه ل بكات، نهو زوانبازيهى كه له نيوان ژن و پياودا، يان له نيوان چينه كاندا ههيه لهو كاته دا په خشان به سهر شانودا زال بو، كه هه موو دهقه كان ده خوئندران))^(۳). بيويسته جياوازييا دناقهرا فان ههر دوو

^۱ موسوعة المسرح، أوديت أصلان، ت: الدكتور سامية أحمد أسعد، جزء الأول، مؤسسة اعظ للطباعة والنشر، بيروت، ص ۳۹۸ - ۳۹۹.

^۲ مقدمة في نظرية المسرح الشعري، د. ابوالحسن سلام، الطبعة الأولى، دارالوفا لندنيا للطباعة والنشر، مصر، ۲۰۰۶، ص ۴۱.

^۳ شانوى كوردى له نيوان دهقى خوئمالى و بيانيدا، د. ئيبراهيم نهجهد سمۆ، ل ۶۸.

زارافان ب دروستی بیخینه بهر چاؤ کو ((شيعرا شانوی، ب وی هوزانی دهیته گوتن کو د ویدا مفا ژ شیوهیین نوانندی یان توخین شانوی هاتیته وهرگرتن و خودان تایهتهدندیین شانوی بیت. نهؤ تایهتهدندییه دشین ب ریکا دیالوگی، جورین همهرهنگین مؤنولوگی، دهربرینه کا گهلهك ب هیژ یان داكۆکی کرن ل سهر دهلیقه کا ههستیار و مملانه کا سۆزداری دروست بیته))^(۱). کو نهؤ مفا وهرگرتنا شيعری ژ توخین شانوی ژی ((بو بهرز کردنه وهی ناستی شيعر و بهیژ کردنی دهقه کهیه، هندی جاریش بو دهربرینیکی ناراسته وخۆ و بو بهیژ کردنی دهلالهته کانه))^(۲). لی بهلی، شانویا شيعری ((نهو دهقی شانوییه یی کو ب شیوهی شيعری دهیته نفیسین تا کو ل پیش چاقین ته ماشه فانان ل سهر دهپی شانوی بهیته پیشکیشکرن))^(۳). واته جیاوازییا د چه مکه و ناقهروکا فان ههر دوو زارافاندا هدی، کو ((شيعرا شانوی ل سهر بندره تی توخین درامیین وهك رویدان، که سایه تی، دهم و جهی هاتیته دارپتن، ب مدهرجه کی کو که سایه تییا هوزانقانی تیدا دهرنه که فیت و ب زمانی که سایه تیین خو ههلویست و بوچوونین خو دیار بکهت))^(۴). (د. لويس عوج) ب شیوهیه کی قهبر و کورت جیاوازییا دناقهرا فان دوو زارافاندا دیار دکهت، کو (("شيعرا شانوی" ل پینگاڤا ئیکی شيعره و پاشان شانویه و "شانویا شيعری" ل پینگاڤا ئیکی شانویه پاشان شيعره))^(۵). مدهرما مه ژی ل قیری (شيعرا شانوی)یه، چونکی بهری نهو مه بهحسی (دهقی شانوی)

^۱ واژه نامه ی هنر شاعری، میمنت میرصادقی، ص ۲۰۴.

^۲ ره گهزه کانی دراما له شيعری لبریکی کوردیدا، پروین عهبدوللا، ل ۱۴۰.

^۳ معجم الدراسات الإنسانية والفنون الجميلة والتشكيلية، الدكتور احمد زكي بدوي، ص ۲۸۶.

^۴ المسرحية في الأدب العربي، د.موسی خلیل، الطبعة الأولى، من منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، ۱۹۹۷، ص ۴۲.

^۵ الإتجاه القومي في مسرح عدنان مردم الشعري، حسين هوي، من منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، ۱۹۹۹، ص ۱۰۷.

بى كرى، لەورا وەك پىويستىەك مە باس ل (شيعرا شانۆيى) ژى كرى، كو ئەم دىشپىن وى
 وەك دەقەكى شانۆيى ل قەلەم بەدەين و د بوارى پراكتىكىدا ژى ئەف شيعره دىشپت بەيئە
 بكارئىنان و ژ بۆ نواندىنى ژى، مفا ژى بەيئە وەرگرتن. د ئەدەبىياتا كوردىدا، مە گەلەك
 نمونىن بەرچاڧىن شيعرا شانۆيى يىن ھەين، كو مرؤف دىشپت ژ بۆ نواندىنى مفاى ژ وان
 وەرگريت، نمونا ھەرى بەرچاڧ د فى واريدا شاكارا "مەم و زىن" يا (ئەحمەدى خانى) يە.
 ئە گەر ئەم ب ووردى بەرى خۆ بەدەينە فى شاكارى، دى شپىن پراىنا توھىن درامايى —
 شانۆيى — تىدا بىنەدەر كو ژمارەيەكا ئىكجار زۆرا دىالۆگ، رويدان، كەسايەتى،
 مۆنۆلۆگ، مەملانى، دەم، جە... ھتە، يىن تىدا ھەين. ژ بەر فى چەندىيە كو شيعرا
 شانۆيى وەك دەقەك بەيئە وەرگرتن ژ بۆ كارى شانۆيى تا كول سەر دەپى شانۆيى بەيئە
 پىشكىشكرن. ژ بەر فى چەندى، ئەم دىشپىن بىزىن كو شانۆ ھونەرەكە ھەم ب شپوھى
 شيعرى و ھەم ژى ب شپوھى پەخشانى دەيئە نڧىسەين، د ھەمان دەمدا، ب زمانى شيعر
 و پەخشانى ژى بەيئە نواندن، كو ئەفە ژى ئىك ژ تايەتمەندىن گرنگىن فى جورى
 ئەدەبى و ھونەريە.

۵ — پىكھات و توھمىن ئاڧاكەرىن دەقى شانۆيى:

گۆمان د وى چەندىدا نىنە، كو دەقى شانۆيى گرنگرتىن توھى شانۆيى و توھىن
 دىتزين شانۆيى (دەم، جە، مەملانى، كەسايەتى... ھتە). دكەڧنە ل ژىر خزمەتا فى
 توھى — دەقى شانۆيى — و ھەمى پىكفە وەك پروسىسەكا ئىكگرتى و پىكخستى كار ژ
 بۆ سەرئىخستى و سەرکەڧتتا دەقى شانۆيى دكەن. راستىيەكا بەرچاڧە، نە دەق دىشپت بى
 توھىن دىتزين شانۆيى بڧىت و نە ژى توھىن دى ھەبوونا خۆ بى دەقى شانۆيى دى
 ھەبىت، لەورا پروسىسا سەرکەڧتتا ھونەرا نواندانا شانۆيى پىويستى ب ھەمى توھىن

شانۆیی ههیه و لادانا ههر ئێك ژ فان توخان دی ناتهواوی و لاوازی د فئ پرۆسیسیدا دروست كەت، نهخاسمه توخه دهقی كو ههبوونا وی ئانكو هونهری شانۆیی ب خو. دهقی شانۆیی ((ژ دوو توخهین گهلهك بهرچاڤ و جیاواز پێك دهیت، نهو ژى نهؤ توخهین ل خوارینه:

۱ - دیالۆگ

۲ - رینمایى))^(۱).

سهبارهت توخه ئێكى ژ دهقی شانۆیی كو دیالۆگه، نهؤ توخه ب خالا سهره كى و دینامۆیا دهقی شانۆیی دهیته ههژمارتن، كو دهمی باس ل دهقی شانۆیی دهیته كرن دیالۆگ ب گیانی وی دهیته ههژمارتن، كو نهؤ تایبهتمه نديه دهقی شانۆیی ژ دهقین دیترین نهدهی جودا و جیاواز دكهت. لهوړا د شیاندايه بیژین كو ((شیوازی [دهقی] دراماتیكى یی تهواو و كامل، دیالۆگه))^(۲). ب رێك و هاریکاریا دیالۆگیه كو نفیسه ری دهقی شانۆیی ههمی توخهین دیتر دئێخهت د ناؤ بازا ههلسورا نا پرۆسیسا شانۆیی. دیالۆگ د دهقی شانۆیدا ژ توخهین (هزر و زمان) ی پێك دهیت، نهو ژى ب فان رېكتهین ل خواری:

((أ - رسته كانی ههوان كه كاری گه یاندنیان بی سپی دراوه.

ب - رسته كانی پرسیار كردن (پرسیار كردن و وهلام دانهوه).

ج - رسته كانی ههلهچوون (سهرسورمان، نازار چهشتن، نوزاندنهوه، ... هتد).

د - رسته كانی ناتهواو له مانادا (ناتهواو - لهو كاتهی قسه كهری یه كێكى دی له قسه كردن دهبرئ و به پیچه وانه شهوه.

^۱ طرح و اجرای نمایش، بی یر لار توماس، ت: پریچهر ریاحی، ص ۲۸.

^۲ نظریه و تحلیل درام، مانفرد فیستز، ت: مهدی نصرالله زاده، چاپ اول، چاپخانهی راستین، انتشارات مینوی خرد، تهران، ۱۳۸۷، ص ۱۸۵.

ه - رستهی له ناوحو گرتن، یان داپوشین و گرتنهوه، له کاتی گفنگوکردندا
یه کیڅک له کهسهکان بهشیک له قسهی یه کیڅکی دی له ناو قسهی خویدا دادهنیت بو
دوو پاتکردنهوه یان لابر دنی یان بی بایه خکردنی))^(۱).

هونه ری نفیسین و نافراندنا دیالوگی د دهقی شانوییدا کاره کی پر ههستیار و
گرنگه، چونکی پیوسته نفیسه ری دهقی شانوی، زمانه کی و هسا د دیالوگین که ساتین
خویدا بکارینیت کو دگهل بارودوخ و هه لومهرجین که سایه تیاندنا بگونجیت، ب
واتایاه کا دی، باشی و خراپیا که سایه تیاندنا دی کارتی کرنا خو ل سهر شیوازی زمانی
دیالوگین وان هه بیت و ههر دیسان، روژشیربوون و ناستی خواننده واریا که سایه تیاندنا
ژی ههر دووباره دی کارتی کرنی ل زمانی دیالوگین دهقی شانوی که ت. واته ده بیت
شانو نامه نفیس گه له ک ب هشیارانه سهره ده ری دگهل زمانی دیالوگین دهقی شانوییدا
بکه ت، ژ بهر هندی ((نهم هه موو توخانهی دایه لوگ که نه ویش (هزر + زمان +
سرؤشتی گشتی) یه، دهروون ده گرتنه وه خو یان ده بنه توخه کانی بونیادی له دهقی
شانوییدا سهره رای زورینهی توخه کانی تر، به لام نه مانه بو دهق زور گرنگن، نیمه له
چوارچیوهی هزر و زمان و له سرؤشتی گشتی ده رناچین که ده بی نووسه ری دهقی
شانوی لی وریا بیت))^(۲). نهفه سه باره ت دیالوگی د دهقی شانوییدا.

۲ - پښمای:

پښمای ژی بریتینه، ژ وان توخمین ته و او که ریڼ دهر برینی و ((وان تبینی یین کو
دهینه زیده کرن ل سهر دهقی شانوی کو پیک دهین ژ زانیاریین پیدفی ژ بو نواندنی یین
کو د دیالوگیدا خویا نابن، و ب شیوه یه کی گشتی دهینه دابه شکر ل سهر ا): لقیین

^۱ دایه لوگ له گو تاری شانوییدا، محمدهد عه بدولوه هاب، و: سه لام عومه ر، گ: سینما و
شانو، ژ: ۳، هه ولیر، ۱۹۹۸، ل ۱۲.

^۲ شانوی کوردی له نیوان دهقی خو مالی و بیانیدا، د. ئیبراهیم نه حمده سمو، ل ۹۷.

ئەكتەرى و ب): دیمەن و نازراندنن شانوئی))^(۱). كو مەبەست ژ وان ژى ((جھى پيشكىش كرنا شانوئى، ديكور، جل و بەرگ، ژمارە و جىگەھىن كەسايەتیی شانوئى بو ھەر دیمەنەكى، لفين وان، بى دەنگيا وان و دەمى دەست نيشانكرى ژ بو لفين و بى دەنگى، رېتم و ناوازا گۆتن و گوھدارىكرنى))^(۲). مەبەست ژ فان ھەمى رېنماييا ئەوھ كو خزمەتا خواندەفان و تەماشەفانى دەقى شانوئى بەيتە كرن، تا كو بشين فان تشتان ل دەف خو بەرجەستە بكەن، ب تايەت ژى، بو دەرھينەر و چيكرى ديكورى و ئەكتەران پر گرنگن تا كو دەقى شانوئى ب شيوھەكى بەركەفتى و سەر كەفتيانە ل سەر دەپى شانوئى بەيتە پيشكىشكرن. ھەر ديسان ((مەبەستى سەرەكيش لە رېنمايياكان بو دەستنيشانكرنى ديار دەھە كە كە لە كۆمەلگادا روودەدات، چ ئەمە ميژوويى بيت، يان ھەنو كەبى، ئارمانجيش ليرو دا بو خزمەتكرنى ئەو خەلكەبە، ئەمانەش تاكە رېنگايە كە بە شيوھى نواندن و ديالوگ و پشت بەستن بە ھزرىكى بە ھيز و زمانىكى دەولەمەندە، كە بگوئيت لە گەل ئاستى بينەران و ھەروھەا لە گەل رۆشنيرى ئەو كۆمەلگايەدا بگوئيت))^(۳). ئەفە ژى سەبارەت رېنماييان و ئەو كارى كو ئەف رېنماييا دگەل دەقى شانوئيدا دكەن. ھەر ھەك ئاشكرا بووى كو دەقى شانوئى د پيكتھاتا خو دا نە ھەك چو دەقن ديترين ئەدەببە، واتە ژ بلى نقيسينا وى، پيويستى ب پراكتيزە كرنا فان ھەمى رېنماييان ھەبە، ئانكو دەببەت دەق بى وەسا بيت كو بشيت فى ئەركى بەرجەستە بكەت و شيانين فى چەندى ژى ھەبن.

^۱ موسوعة اعلام المسرح والمصطلحات المسرحية، د.وليد البكري، دار أسامة للنشر والتوزيع، الأردن - عمان، ۲۰۰۳، ص ۹.

^۲ طرح و اجزای نمایش، بى ير لار توماس، ت: پريچهر رياحى، ص ۲۸.

^۳ شانوئى كوردى لە نيوان دەقى خوئمالى و بيانيدا، د.ئيبراهيم ئەحمەد سمۆ، ل ۹۷.

٦ - تايهتي و گرنگيا دهقي شانويي:

ههلبهت شانۆ ژي وهك رهنگهك ژ رهنگين نهدهبا درامي، ژ لايي نقيسهريغه دهپته نافراندن و نقيسين، كو نهؤ پروسيسه د ههمي جورين ديترين نهدهبيدا تشته كي ناساييه. دهقي شانويي وهك رومان، چيرۆك و هوزان و... هتد، دهپته نقيسين و دپته بهرهمهك ژ بو نقيسهري خو، ههتا ل فيري دهقي شانويي - ههر وهك مه ئماژه پيداى - ژي وهك ههر دهقه كي ديتري نهدهبي دهپته نقيسين، لي خالا سهره كي و تايهتيا كو دهقي شانويي ژ دهقين ديترين نهدهبي جودا دكهت، نهو كو دهقي شانويي ههر بي زيندووويه، نانكو ههر دهمه كي كو بهپته نواندن ل بهر چاڤين تهماشه فان و بينه رانقه، دي كارى گهرييه كا مهزنه ل سهر وان كهت، نانكو كارتى كرنا دهقي شانويي ل دهمي دهپته نواندن زورتري ژ كارتى كرنا دهقين ديترين نهدهبي وهك رومان و چيرۆك و هوزانى. ههر وهك نهو وي كارى گهرييا مهزن و داغباربونا تهماشه فانان د دهقي شانويي جورى تراژييدا ديبين، وهك دهقين شانۆ گهريين "روميؤ و جوليت" و "هامليت" بين (شكسپيرى، كو بينه هه فدهم دگهل تهماشه كرنا فان جورين شانويان، دبنه هه فسوزين كريا نواندا شانويي، نهفه ژي ژ بهر وي چهندييه كو نهؤ دهقين شانويي ((كارى گهري خو ماوه و به بهردهوام و له ههموو ساته كاندا دهستي بو دهبريت و بهرهم دهپترينهوه چ له سهر شاشه سيهه ماكان يا خوؤد له سهر تهخته ي شانۆ بيت. چونكه نهو دهقانه دهقي كراوه و نهمرن و بواري خويندنهوه و داهيتان ده دات و دوا جارش گوتار و تهوهري سهره كي دهقه كان بابته و مهسه له ي نهزه لي و مرؤفانه))^(١). تايهتيايه كا ديتري يا دهقي شانويي نهوه كو ((شانۆ، سيسته مي سيسته مانه و د ويدا توحيين جورا جورين وهك نه كتهر، لهش، حاله تين سهرو چاقان، ناوازا دهنگي، روئاهي، موسيqa، جل و بهرگ و... هتد، ههمي پي كفه دهقي

^١ وههمي شانويي كوردى، شورش محمدهد حسين، گ: سينه ما و شانۆ، ل ٤١.

شانۆیی ته‌واو دکەن تا کو تیگه‌هه‌کی بگه‌هینه ته‌ماشه‌فانان^(۱) . که‌واته وه‌ک بو مه‌ دیاربووی، ده‌قی شانۆیی خه‌باته‌کا کولکتیفی پیک دئینیت. ئەم دشیین ناماژی ب وی چه‌ندی ژێ بده‌ین، ئەو مملانا کو د ده‌قی شانۆیدا هه‌ی مملانه‌کا ب هێزه‌، واته‌ رویدانین وی د دراماتیکنه‌، ب وی ره‌نگی کو د ده‌قی شانۆیدا دی مملانا وان رویدانین دناقه‌را که‌سایه‌تیاندا دراماتیکی – ئانکو پشته‌ی مملانه‌کا زۆر دزوار، دی پشته‌ی فه‌کیشانا ده‌مه‌کی دریز که‌سایه‌تیبه‌ک دی ب سه‌رکه‌فیت – بیت، ئەفه‌ ژێ ب ئیک ژ تایبه‌تمه‌ندیی ده‌قی شانۆیی ده‌یته‌ هه‌ژمارتن، ده‌می کول سه‌ر ده‌بی شانۆیی به‌یته‌ پشکیشکر. تایه‌تی و گرنگییا ده‌قی شانۆیی گه‌له‌کا مه‌زنه‌، ب راستی ژێ بی ده‌ق شانۆینه‌، هه‌ر وه‌ک (فلیپ فان تیگم) د فی بواریدا دبیزیت: ((هیچ شانۆیه‌ک بی ده‌ق نابیت))^(۲) . گرنگییا ده‌قی شانۆیی ئەم دشیین وه‌ک ((نه‌خشه‌یی گه‌نجینه‌کی (خزینه‌کی) وه‌رگرین، ئەگه‌ر ئەم نواندا وی ده‌قی شانۆیی بی کو هه‌ی، وه‌ک گه‌نجینه‌یی بو خو ب دانین، ل فیری ده‌قی شانۆیی دبیته‌ نه‌خشه‌یی ب ده‌ستقه‌ئینانا وی و نفیسه‌ری ده‌قی شانۆیی ژێ ب داریزه‌ر و وینه‌کیشی ئەفی نه‌خشه‌یی ده‌یته‌ هه‌ژمارتن))^(۳) . ئانکو چاوا مروّف نه‌شیت بی رینمایی و ریه‌ری بچیته‌ چو جهان، هه‌روه‌ها ژێ بی ده‌قی شانۆیی، نواندا شانۆیی ژێ چو هه‌بوونا خو نابیت، ئەفه‌ ژێ گرنگییا ده‌قی شانۆیی بو مه‌ خویا دکه‌ت کو توهمین دیت، نواندن، ده‌ره‌ینان و له‌یستن ب ده‌قی شانۆیغه‌ د گریدایینه‌. ب هه‌بوونا ده‌قه‌کی شانۆیی ژه‌ژیه‌ کو ((مروّف ره‌فتارین خو دئیحیته‌ دهن خزمه‌تا خو و ب سه‌ر ته‌کنیکا راگرتنا هه‌زا ده‌روونی، ب سه‌ردکه‌فیت. ده‌قی شانۆیی هێزا گۆرانکاری

^۱ گزارش سمینار تئاتر و مخاطب دانشگاه تهران تیر ۱۳۸۶، مجله‌ی تئاتر، شماره‌های ۹۵ – ۹۶، دوره‌ی جدید، سال نهم، مرداد و شهریور ۱۳۸۶، تهران، ص ۱۱.

^۲ تقنية المسرح، فلیپ فان تیگم، ت: بهیج شعبان، الطبعة الثالثة، منشورات عویدات، بیروت – باریس، ۱۹۸۵، ص ۱۹.

^۳ درئ‌مدی به‌نمایشنامه‌شناسی، دکتر فرهاد ناظرزاده‌کرمانی، ص ۹.

هه به و (کهسایه تی) د شیت د وی دهقی شانوویی کو دهیته نواندن ناسنامه، جم و... هتد، بگوهریت و جیهانه کا نوی ب نافرینیت و بجیته د ناؤ وی جیهانیدا و بیته پشکهک ژ وی جیهانی^(۱). ئەؤ ئەرکه ژی دزفریته فه بو نفیسهری وی دهقی شانوویی کو یی ژهژی بیت تا کو د دهمی نواندنا وی دهقی شانوویی ئەؤ تشته بهیته دی. ((دهقی شانوویی چ ژ لایی شیوه و چ ژ لایی نافه پۆکی، شیائین گهلهک مهزن د ناخا خودا هه نه، کو ب وهگرتن هاریکاری ژ توخین نواندنی یین شانوویی دچنه د خانا پراکتیزه کرنیدا، و ئەؤ خاله ژی خاله کا گرنگه کو دهقی شانوویی ژ جورین دیتین دهقین ئەدهبی جودا دکهت^(۲)). دهقی شانوویی خودان تاییه تمه ندیه که ((که له سیستمه کهلتوریه کانی تردا نییه و ئەویش ته نیا (مرؤفه)ه... مه به ستمان له و مرؤفه ئە کتیره یه که به بی ئەو، نمایش ته ووا نابیت، ئیمه به بی بوونی مرؤفه و دهوری و شوینه که ی له جیهان و ژیاندا، مه حاله له سهرجم سیستمه کهلتوریه کانی تردا، هیچ شتیک به دهست بهین^(۳)). دهقی شانوویی سهره پای هندی کو کاره کی ئەده بییه، واته دهیته هه ژمارتن وهک دهقهک ژ دهقین ئەدهبی و دجیته ل ژیر خانه یا دهقین ئەدهبی ب گشتی، ههروه ها ژی، دهقی شانوویی دبیته هۆکاری نافراندنا هونه ره کی دوو لایه نه، ئانکو کاری شانوویی دوو چهق ژی دچن:

چهقی یه کهم: وه کو کاریکی ئەدهبی.

چهقی دووه م: وه کو کاریکی هونه ری.

بۆیه شانۆ وه کو کاریکی ئەدهبی، له هه مان کاتیشدا کاریکی هونه ری بووه و شیوه یه کی باشتر هاتۆته پیش چاو، توخه کانی تری ئەدهب و هه ر له وی به گویره ی ئەو

^۱ نمایش خلاق، یدالله عا عباسی، چاپ اول، چاپخانه ی سارنگ، انتشارات قطرة، تهران، ۱۳۸۵، ص ۲۸.

^۲ مبانی نقد تئاتر، مهرداد رایانی مخصوص، چاپ اول، چاپخانه ی نیکا، انتشارات قطرة، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۰۸.

^۳ شانۆ له چه ند و تاریکدا، عه ونی که رومی و نه وانی تر، و: م. پهروه ر، ل ۱۱.

تيكەلىيە ئەم توخە وەكو ئەدەب دادەنرېت))^(۱). كەواتە ئەو دەقى شائۆيى كۆل سەر دەپى شائۆيى دەھتە نواندن، ژ بلى ھندى كو كارەكى ئەدەبىيە، چەندىن رەنگىن ھونەرى ژى تىكەلى كارى خۆ دكەت و مفای ژ وان وەردگريت. ھەر سەبارەت تايەتتېن دەقى شائۆيى، ئەم دشيپن نامازى ب فى خالى بدەين كو، زمانى دەقى شائۆيى زمانەك دەولەمەندە ب شيوازين خۆ يپن ھۆزانی و پەخشانى، ئانكو شانۆ دشيپت د ئيك دەمدا، مفای ژ ھەر دوو شيوازين جودايپن زمانى وەربگريت، زیدەبارى وى چەندى كو ئەو ناواز و رېتما كو ديالوگىن دەقى شائۆيى پىك دئىنن، دى ژ لايى ئەكتەرانشە د دەمى نواندئيدا ب زىندوويى و راستەوخۆ و ھەلبەت ب دروستى ھىتە پيشكىشكرن، كو ئەۇ چەندە د چو جور و رەنگىن دى يپن ئەدەبىدا، ب دروستى ناھىتە پەپرە وكرن.

ھندەك بىروبوچوون ھەبوون كو دفيان ژ گرنگى و تايەتتيا دەقى شائۆيى كىم بگەن، دگەل وى رايىدا بوون كو ئىدى وەكو جاران دەقى ئەو دەسەلات و گرنگىيا خۆ نەمايە و نىنە كو د كارى شائۆيىدا پشت بەستن يى بەھىتەكرن و پىويستە دەق بەھىتە فەرامۆشكرن و پشت گوھ ھافىتن^(۲). د راستىيدا، ئەۇ بوچوونە نە يا دروست و نە ژى يا سەرگەفتى بوو، چونكى شائۆيى ھەبوونا دەقى شائۆيى چو ھەبوونا خۆ نىنە و نايىت، ھەروھە پىويستە فى چەندى ژى ژ بىر نەكەين كو ((دەق دەربرى نامانجى ئايدۆلوزىيە))^(۳) و دەقى شائۆيى سەرەراى ھندى كو چو جاران نايىت بەھىتە فەراموشكرن، بەلكو خودان تايەتمەندىن گەلەك گەورەيە و چو جاران بوھايى وان تايەتمەندى و گرنگىيان ناھىتە كىم كرن، ھەر وەك ھۆزانقان و نقيسەرى ئىسپانى (لوركا) دىبىژىت: ((شانۆ

^۱ شائۆيى كوردى لە نيوان دەقى خۆمالى و بيانىدا، د. ئىبراھىم ئەحمەد سەمۆ، ل ۸۷.

^۲ شانۆ و دەرھىنان، ژان ژاك رويىن، وەرگىران بو فارسى: مەشىد نونھالى، و: رەزا مەنۇچەھرى، چاپى يەكەم، چاپخانەى كارۆ، كىتېبى گۆفارى شانۆ، سلىمانى، ۲۰۰۹، ل ۶۰.

^۳ ھەمان ژىدەر، ل ۵۷.

به‌لای منه‌وه یه‌کیکه له به‌هیت‌ترین ئامرازه‌کانی ده‌برین و له هه‌مووشیان له بارتره بو
 رۆشنی‌کردنی میلله‌ت، بگه‌رئه ئه‌و بارۆمه‌تره‌یه که مه‌زنی یان کزی و له ناوچوونی
 نه‌ته‌وه‌یه‌ک نیشان ده‌دات))^(۱)، گومان د‌وی چه‌ندیدا نینه، ئه‌وه‌ چه‌ندا هه‌نی ژێ هه‌می
 ب‌ریکا ئافراندن و نفیسینا ده‌قه‌کی شانۆیی ژه‌ه‌ژی و ئاست به‌رز ده‌یتنه ب
 ده‌ستقه‌ئینان، هه‌ر وه‌ک ئه‌م شاه‌دیا فی چه‌ندی ده‌قین شانۆین به‌رزین یونانیاندا دبینین،
 ب‌تایه‌تی ژێ یین (ئه‌سخیلوس، سو‌فۆکلیس، یو‌رپیدس و ئه‌ره‌ستو‌فانیس). کو ده‌قین
 شانۆی یین فان شانۆنامه‌نقیسان، ده‌برین ئاست به‌رز و پیشکه‌فتنا فه‌ره‌نگ و
 رۆشنی‌ریا که‌فتارا یونانیانه بو هه‌می خه‌لک و گه‌لین فی جیهانی، هه‌ر ئه‌و بو‌ونه کو
 به‌ری بناغی هه‌موو زانسته‌کی داناینه و بو‌ونه جه‌ی لاسایی‌کردنی ل ده‌وه‌ خه‌لکی جیهانی.
 له‌ورا یا فه‌ره کو بیژین، هه‌ر شانۆیه‌ک کو ب شانۆیه‌کا سه‌رکه‌فتی، ئاست به‌رز و نه‌مر
 به‌یتنه هه‌ژمارتن، بی گومان، چو هه‌بوونا خو‌بی هه‌بوونا ده‌قه‌کی شانۆیی ئاست به‌رز و
 نه‌مر ناییت.

۷ - نفیسه‌ر و هونه‌ری نفیسینا ده‌قی شانۆیی:

بی گومان، ده‌قی شانۆی به‌ره‌می هزر، خه‌یال و سه‌ربورا نفیسه‌ری شانۆیییه، ئه‌و
 نفیسه‌ره‌ی کو ده‌قی د‌ئافرینیت و داهینانی تیدا ده‌که‌ت. پیوسته‌ بیژین کو ((نفیسه‌ری
 (ئافرینه‌ر) چو جارانی هیفیا ئیله‌های نامینیت* و وه‌ک یا ئاشکرا هوسایه، کو هه‌می گا‌فا
 بی به‌ره‌ه‌فه‌ تا کو ئیله‌های بگه‌هیتی - به‌ره‌ه‌فی وه‌رگرتنا هه‌ر جو‌ره‌ پیشنیازه‌کی -

^۱ چه‌ند باسیک ده‌رباره‌ی شانۆی کوردی، یاسین قادر به‌رزنجی، چاپخانه‌ی روون، له
 چاپکراوه‌کانی به‌رپه‌یه‌ری گشتی چاپ و بلا‌و‌کردنه‌وه له وه‌زاره‌تی رۆشنی‌ری،
 سلیمانی، ۲۰۰۵، ل ۳۴.

* چونکی کاری نفیسه‌ری ده‌ه‌ ژ سه‌دی ئیله‌های و سروشه و نوت ژ سه‌دی ژێ ده‌ره‌افیت
 می‌شکینه. ژیده‌ر:

— غایشنامه‌نویسی قدم به‌ قدم، مارش کس‌دی، ت: ناصر ئ‌قائی، ص ۱۷.

نقیسین و ئافراندا دەقی شانوویی نۆی - یه، کو بتنی ئەو پیشنیازا کو ب وی هاتیه راسپاردن پندقی ب دەمییه ژ بو ئافراندا وی بهرهمی و چو تشته کی دیتز نینه))^(۱)، ئانکو ئەو جۆری نقیسەری - ئافرینەر - ناکه فیتە د ناؤ ئالۆزی و شه پیزه بوویندا و گەلەك دەمی بی مفا تەرخان ناکەت ژ بو نقیسینا بهرهمی خو. کاری نقیسەری دەقی شانوویی کاره کی مەزن و هەستیاره، شانۆنامە نقیسە کی باش دەلیقهیین وەك هۆزانقانی نینن کو وەکی وی دەست بهافیزیتە ب دەرپرینا هزر و هەست و سۆزین خو، بەلکو ((ئەفە کەسایه تیین شانووییە کول شوینا وی دئاحفن، هەلبەت ب زمانه کی دراماتیکی گریدای ب هەمی توخین دەرپرینی، توخین کو د هەر گافه کیدا، هەماهەنگ و ناهەماهەنگ دگەل لقبین لەشی و دیکوری، ب دەرپرینا جوولەیی، حالەت و جۆره کی تایبەت ژ فەزینی ددەنە سەردەمی، دروست وەك ژيانا ئاسایی و هەتا ژ وی پتر (ژی))^(۲). ژ بەر فی چەندییه کو پیوسته نقیسەری دەقی شانوویی ب شیوهیه کی وەسا دەقی خو بنقیسیت - ب ئافرینیت - کو نەر کین شانوویی تیدا بهرجهسته بن و بشین ب باشی دەرپرینی ژ وان نەرکان بکەن، کو ئەو نەرك ژ ی بریتینه ژ:

- ۱ - جیگیر کرن یان گۆهرینا هزری.
- ۲ - جیگیر کرنا بنه ما و بهایان یان ژ ی گۆهرینا وان.
- ۳ - پاقر کرنا هەستین مرۆفی.
- ۴ - بەرز کرنا حەز و ویستا تایبەت و گشتی و هەست کرنا ب جوانیی.
- ۵ - گەشە کرنا هیژا بریار دانا ل سەر تشتان و هزر و شیوازین ب خیرایی.
- ۶ - وینه کرنا مرۆفی د وینی هەببەت و مەزناهییا ویدا.
- ۷ - وینه کرنا مرۆفی د حالەتی داپۆشینا ویدا، تا کو ب مرۆف بهیتە هەژمارتن.

^۱ هنر نمایشنامه نویسی، برنارد گربانیه، ت: ابراهیم یونس، چاپ اول، چاپخانه ی سارنگ، انتشارات قطرة، تهران، ۱۳۸۳، ص ۴۹.

^۲ طرح و اجرای نمایش، بی یار توماس، ت: پریچهر ریاحی، ص ۲۳ - ۲۴.

۸ - بەرز راگرتن و پيش ئيخستنا مرؤفي.

۹ - پالدان و هاندانا بەرەف ئارمانجي.

۱۰ - پروپاكنده و داکۆكيكرن بۆ كيئشه يان هزر يان ژى كه سايه تيبه كي.

۱۱ - دروستكرن و جفاندانا رايان گشتي))^(۱).

ژ بەر في چەندىيە كو كارى نقيسەرى دەقى شانوئى بى جياوازه ژ كارى نقيسەرىن بواريىن دى يىن ئەدەبى، كهواتە سەربور، شارهزايى و زيرەكيە كا مەزن پيوستە ژ بۆ هندى كو كەسەك بيته نقيسەرى بواري هونەرى شانوئى و يا فەرە بزانيى كو ((هونەرى نقيسەرى دەقى شانوئى د وي چەندىدايه كو ل شوينا هەلدەرىن و ئانا توميا هزران يان ساخلەتەن دەست نيشانكرى، لايەنەن جوراوجورين ژيانا كه توارى و د بەرەمەن خۇدا بەهرا پتر ژيانا مەعنەوى وينە بكەت، كو كيتر گرديايى ب دەم يان جە يان ژى هەلومەرجين دەست نيشانكرى بن و كاردانەو هيا كەسەن كو ژ لايەنى هزرى، هەستى، لەشى و گيانيفە دگەل ئيكدا د جياوازن، لى چەرخا فەلەكى ئەو ل جەهەكى كۆمفە كرينە، سەبارەت هەفدوو بەرجەستە بكەت. لەورا پيوستە كو نقيسەرى دەقى شانوئى تيبگەهى ژيانى وەر گرتيىت و تى بگەهيت و دگەل جورين جياوازين خەلكى في جيهانى نياسينە كا و شارهزاييه كا باش پەيدا كريت))^(۲). خالە كا سەرەكى و گرنگ بۆ نقيسەرى دەقى شانوئى ئەو، كو پيوستە ئەو في چەندى ژ بير نەكەت كو بەرەمەنى وى نەوەك بەرەمەنى چيروكنفيس، رومانفيس يان ژى هوزانغانە كييه، بەلكو مەودا و رەهەندا كارى وى بەرەفرەهت و ئالوزترە" چونكى پيدفقيه ئەو چاقديريا في چەندى بكەت كو دەقى شانوئى و ((شانۆ هونەرەكى تيكەلە ژ چەندين هونەرىن جياواز:

^۱ حيرة النص المسرحي بين الترجمة الإقتباس والإعداد والتأليف، دكتور ابوالحسن عبدالحميد سلام، الطبعة الثانية، مركز الإسكندرية للكتاب، الإسكندرية، ۱۹۹۳، ص ۲۴ - ۲۵.

^۲ مجمعه آثار نمايشى شكسپير، ت: دكتور علاوالدين بازارگادى، جلد اول، چاپ چهارم، چاپخانه انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۷، ص هفده.

نه‌ده‌بیات، نیگارکیشی (دیکۆر، جل و به‌رگ، میکیاژ)، موسیقا، هونه‌ری پلاستیکی
 (سه‌ماکر و نواندا حاله‌تین له‌شی)، میعماری، ته‌کنیکا روناھی و ته‌کنیکا ماشینی
 (Machinery)، کو مه‌به‌ست ژێ دروستکرنا ئامیرین جوراوجۆرن ژ بو ده‌نگین
 جیاواز وه‌ک بریسی، پیلین ده‌ریایی، هاتنا بارانی، با و بارۆفه ... هتد))^(۱). له‌ورا
 پیندقییه نفیسه‌ری ده‌قی شانووی فان هه‌می هونه‌ر و ته‌کنیکان دگهل ئیکدا بگونجینیت و
 نه‌ه پینگافه هه‌می ده‌قی پرۆسیسیدا به‌ینه ل به‌رچاؤ گرتن. بی گۆمان نه‌فه ژێ کاری هه‌ر
 نفیسه‌ره‌کی ئاسایی نینه، به‌لکو نه‌ه چهنده بتنی ل ملین نفیسه‌رین خودان شیان و
 لپهاتوو ده‌یت، کو فان هونه‌را هه‌میان وه‌ک زنجیره‌یه‌کی ب ئیکفه گری بده‌ت و د
 ده‌می نفیسینا ده‌قیدا به‌رچاؤ وه‌ر بگرت، ژ به‌ر هندیه‌ کو دیژن سه‌رپور و رۆشنیری
 دوو چه‌کن کو پیوسته نفیسه‌ری ده‌قی شانووی خودانی وان بیت“ چونکی ((رۆشنیری
 فراوانی شانووی، هونه‌ری مه‌زنی شانو ده‌خولقیته‌ت. بیگۆمان نووسه‌ری شانو گه‌ری له
 هه‌موو که‌سیک زیاتر نریکه به‌ شانو و رۆشنیری شانووی و گشت هونه‌ره‌کانی شانو،
 نووسه‌ریک که بیه‌ویت ده‌قیکی شانووی سه‌رکه‌وتوو بنووسیت، ده‌یته هه‌موو نه‌و
 مه‌رجانه‌ی تیدا بیت، نه‌گه‌ر ته‌ماشای میژووی دوور و درێژی نه‌م هونه‌ره‌ بکه‌ین ده‌بین
 نووسه‌رانی شانو گه‌ری یه‌که‌م که‌سن که له ناو بوته‌ی هونه‌ره‌که‌دا قالبیون و کارگه‌ی
 ماندووی کاروانه‌کن. نه‌وان له نامیزی شانو دا په‌روه‌رده و گه‌وره بوون، که
 نووسیویانه چۆنیه‌تی بارودۆخی شانوکانی خویان له به‌رچاو بووه، هه‌موو حسابیکی
 ورد و درشتی کاری پراکتیکیانه‌یان زانیوه که پینوسیان گرتوو به‌ ده‌سته‌وه نه‌و
 خالانه‌یان لابه‌وه‌ته سه‌ره‌تا و نه‌خشه و جیه‌جیکردن))^(۲) و فان نفیسه‌ران ب ده‌رپینا
 راستیی به‌ره‌مه‌ین نه‌مر ئافراندینه و نه‌و به‌ره‌م هه‌ر ب نه‌مری د نا‌فا گه‌لین واندا دژین،

^۱ هنر تئاتر، عبدالحسین نوین، چاپ اول، چاپخانه‌ی فرنو، مؤسسه انتشارات نگاه، تهران،
 ۱۳۸۷، ص ۱۵.

^۲ چه‌ند باسیک ده‌باره‌ی شانووی کوردی، یاسین قادر به‌رنجی، ل ۴۱.

چونكى ئەو دەق ھەلگىرى خەم، شادى، ئېش و ژان و راستيا گەلى ويىە، لەورا زى
 ((ھىقى و ئاواتا ھەر نقيسەرەكى مەزن ئەفە بوويە كو راستىي ب رەنگەكى ھونەرى
 دارىژىتەفە، و ھەفادار بوون سەبارەت راستىي، ھەولدانەكا بەردەوامە ژ بو پېشكېشكرنا
 راستىي ب شېۋەيەكى دروست و ھەزى تىگەھشتىي. ئەفەنە مىلاكى مەزناھيا بەرھەمى
 ئەدەبىي ھەر نقيسەرەكى مەزن))^(۱). و چو گومان د وى چەندى ژىدا نېنە، كو
 ((باشترىن بەرھەمە ھونەرىەكان كە گەيشتونە پۆپەي بەرزى و جوانى پىۋەندىيىكى
 توندىان ھەيە لە گەل ژيانى مللەت و دەستكەوتە پېشكەوتوۋەكانى كۆمەلدا، وە خۆى
 بەستوۋە بە خەباتى ھېرە پېشخەرەكانى كۆمەلەۋە دژى كۆنە پەرستى))^(۲).
 سەر كەفئىترىن نقيسەرىن دەقېن شانۆيى و نەمىن وان، ئەو نقيسەرن يىن كو دەقېن نەمىر
 دنقيسن، دەقېن نەمىر زى ئەو دەقن، يىن كو بەحسى بابەتېن نەمىر ۋەك ژيان، مرن، ئەقېنا
 پاقت، قەدەر و قسەمت، راستىي جفاكى، بابەتېن دەرۋونى و... ھتە، دكەن. ئەم
 نقيسەرىن نەمىن ۋەك (يۇرپىدس)، (شكسپىر)، (راسىن) و (مۇلىير) و يىن ۋەك وان، كو
 ب ئافراندا بەرھەمىن نەمىر، ناڧ و دەنگيا خۆ ھەتا رۆژا ئەفرۆ ھىلاينە. چو گومان تىدا
 نېنە، مېژوو بى كو كەسەك دەستكارى يان مابىتېكرنەكى تىدا بكەت — ب بورىنا سەدان
 و ھزاران سالان زى بيت — دى ھوكمى خۆل سەر دەقېن ژھەزى و نەمىر دەت، ئەو
 دەقى — شانۆيى — كو نەمىر بيت دى د ناڧا ھزاران دەقان ھەر بى خويوا و جياواز بيت
 و ناھىتە ژ بىركن، دى ھەر و ھەر جھى پويتەپىدانى بيت، د ھەر سەردەمەكى زى بيت
 ھەر دى ھىتە ل سەر دەپىن شانۆيى. ھەر نقيسەرەك زى نەشيت بىتە نقيسەرى دەقېن
 شانۆيى، ھندەك نقيسەر ژ ئەنجامى نەشارەزايى و كىميا سەربورپا خۆ دى ((ئالۋزىيە كا بى
 شۆل و مفا ئىخىتە تىدا و دى چەمكىن نە د ئاشكرا و لاواز و سست بكارئىنيت، و

^۱ بعد زىباشناسى، ھىرەت ماركوزە، ت: داريوش مەرچوبى، ص ۲۲.

^۲ ھونەر و ئىستېتىكا، و: دەستەى نووسەران، گ: نووسەرى كورد، ژ ۱، سالى يەكەم، چاپخانەى (دار السلام)، بەغداد، مارتى ۱۹۷۱، ل ۱۱.

دهمی نافراندان و نقیسینا دهقی خو بی شانوئی، هزری تیدا ناکهت و بتنی بهرهوام بی مفا دی هه نقیسیت))^(۱). بی گومان، ئەڤ جزوی دهقین شانوئی، نهشین جهی خو دناقبهرا دهقین ژههژی و نهمردا بکهن“ چونکی ((رۆلی نووسه به شیوهیهک دیت که تیکستی شانو بناغه ی سهره کی کاری شانویه، هیچ نمایشیکی باش له تیکستی خراب دروست ناییت، ئەمه بنچینهیه کی سهره کییه له کاری شانویدا))^(۲). نقیسه ری دهقی شانوئی پیوسته فی خالا گرنگ زی ل بهرچاڤ وهر بگریت، کو پیوسته دهقی وی، دهقه کی سهره نجراکیش بیت و بشیت کاریگه ری و داغبار بوونی ژ خو نیشان بدهت، ئانکو ((نیشانا دهقه کی شانوئی باش ئەوه کو بی کاریگه ر و خودان گرنگی و جهی پورته پیدانی بیت))^(۳) “ چونکی هه رهک بی دزانین ((دهقی شانوئی ژ زنجیره کا توخین ژ ههڤ دهقه تیبای و ژ ئیک جودا پیک ناهیت، به لکو رویدان یان چیرۆکه کا زیندیه کو توخین وی ئانکو دیالۆگ، وه سفکرنا که سایه تیب یاری،... هتد، ب ههڤدووڤه بین هاتینه له حیم کرن))^(۴). کو بهروفاژی فی چهندی — نه بوونا کاریگه ری و سهره نجراکیشانی — ته ماشه فانی شانوئی قه د چیژ و تامی ژ ته ماشه کرنا وی شانوئی نایینیت، له ورا ((رازیکرنا ته ماشه فانی ژ گرنگترین و پیندقیترین بنه ماین شانو نامه نقیسیینه و پیوسته نقیسه ری دهقی شانوئی هه ردهم فی بنه مایی ل بهرچاڤ وهر بگریت))^(۵)، چونکی وهک یا خو یا، ئەو دهقی کو ژ لایی نقیسه ریفه هاتیه نقیسن، پشتی کو

^۱ دربارهی تئاتر. داستان. هنر، سامرست موام، ت: محمود محرر خمایی، چاپ اول، چاپخانهی تجربه، نشر افکار و تجربه، تهران، ۱۳۸۴، ص ۴۳.

^۲ شانو.. روانینی نوی.. داهینان، د. فازیل جاف، ههڤه یقینی: مه جوود زامدار و نازاد عهبدو لواحید، چاپخانهی وهزاره تی پهروه رده، بلاو کراوهی رامن، ههولیر، ۲۰۰۰، ل ۱۵.

^۳ نقد تئاتر، ایروینگ واردل، ت: عباس منطقی، چاپ اول، چاپخانهی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، تابستان ۱۳۸۳، ص ۹۰.

^۴ فن نمایشنامه نویسی، لاجوس آگری، ت: دکتر مهدی فروغ، ص ۱۵۷.

^۵ دربارهی تئاتر. داستان. هنر، سامرست موام، ت: محمود محرر خمایی، ص ۱۵۷.

دچيته ل بهر دهستی دهرهینهری، دی تیبینی و رینمایین خو ل سهر دیارکته و پستی کو ژ لایې نه کته رانغه ژی دهیته نواندن، برپارا دوماهیکی دی ل سهر ملی ته ماشه فائین شانوی بیت، یین کو د ده می نواندیندا به ره هډ بووین و ب زیندووی و ئیکسه رویدانین وی دهقی شانوی دیتین، هه گهر هات و نهو دهقی شانوی کو هاتیه نواندن کارتیکرن ل ههست و دهروونی ته ماشه فانان کریت و یی داغبار بن " نهو دهق دی ب دهقه کی سهر کفتی هیته هه ژمارتن * ، ژ بهر فی پروسیسیه کو (جان لیلوک) دبیت: ((شانو ژ چوار دهقان پیک دهیت، نهو ژی دهقی نفیسه ری و دهقی دهرهینه ری و دهقی نه کته ری و دهقی وهرگر یان ته ماشه فانیه))^(۱)، نانکو پستی دهق ژ بن دهستی نفیسه ری شانوی دهرکفت، دی گهله کار ل سهر هیته کرن تا کو دگه هیته وهرگری / ته ماشه فانی، کو نهو ژی ب گوره ی دیتنا خو بو شانوی و کارتیکرنا کو ل وی هاتیه کرن، دی ههلسه نگاندا وی دهقی شانوی کته، ژ بو په دابوونا وی کارتیکرنی یا فره کو نفیسه ری دهقی شانوی فی چهندی ژ بیر نه کته کو بنیاتی دهقی شانوی یی ((ل سهر دیالوگی هاتیه ناکرن، نفیسه ری دهقی شانوی بهروفاژی دانهر و نفیسه ری نه دهی نه شیت بهردهوام پروسیسا رویدانان بریت تا کو هندهک زانبارین ته و او بدهته ته ماشه فانان و نالوزین کو د بابه تیدا ههین رونقه کته بی کو به راهیا ریکا چونا گیانی دهقی شانوی بگری))^(۲) . کهواته دهقی شانوی نه دهقه کی فه گیرانکیه، بهلکو نه کته نوینه ری نفیسه ری دهقی شانوی نه کو ب ریکا دیالوگین کو دنا فیه را هه فودا

* ژ بهر فی چهندییه کو ته ماشه فانی شانوی هه ردهم یی ل هیقیا نایندهی، ههز دکته بزانیته کانی ل دوماهیکی دی چ ل بابهت و رویدانان هیته، نانکو پیته دهیته گریدان. ژدهر: — داستان، ساختار، سبک و اصول فیلمنامه نویسی، رابرت مک گی، ت: محمد گزری بادی، ص ۲۳۶.

^۱ خزعل الماجدی، البیان المسرحي - المسرح الشعري الحديث، موقع: <http://www.masraheon.com>

^۲ تحلیل (فرمالیستی) متن نمایشی، جیمز تامس، ت: علی ظفر قهرمانی نژاد، ص ۲۰.

دگۆهون، ئاخفتنن كود وى دهقى شانویدا هاتین، پراكتیزه دكهن. ژ بو هندى كو
نقیسهرى دهقى شانوئی بی پشت راست بیت كو دى دهقى وى بی سهركهفتی بیت،
پیوسته نقیسهر فان خالان ل بهرچاڤ وهر بگریت:

((۱ - نووسهر خوی له خویدا له جیگهی بینهر دابنی.

۲ - نووسهر خوی له دهوری ئه کتهر دابنی له کاتی نووسینه که دا.

۳ - ده بی نه خشهیه کی نووسینه که دابنی))^(۱).

ههروهها سى خالین سهره کی هه نه كو ب خالین نهر د نقیسینا ههر دهقه کی
شانویدا دهینه ههژمارتن، كو پیوسته ههر نقیسهره کی دهقى شانوئی وان خالان ل
بهرچاڤ وهر بگریت و پهیره و بکته:

((۱ - ههلوپستی نقیسهرى ژ دیاوگی:

دیاوگا شانوئی دیاردهیه کا هونه ریا جیگیر و نهر كو بی وى دهقى شانوئی هه بوونا
خو نینه، دیاوگ ب خالا جوداکهرا دناڤهرا دهقى شانوئی و دهقین دیتزین نه ده بی
دهینه ههژمارتن، دیاوگ ب میشکی ریکه ره شانوئی ژ بو جوولاندنا وى دهینه
ههژمارتن، ... هه بوونا دیاوگی ئانکو هه بوونا دهقى شانوئی.

۲ - ههلوپستی نقیسهرى ژ که سایه تیان:

که سایه تی ژ بو نقیسهرى دهقى شانوئی وهك په یوه ندیا "کور و بابی" یه، نه و
بهرده وام بی گریدایى ب و یقه یه. که سایه تی د دهقى شانویدا گیانی خو ژ نقیسهرى خو
وهر دگریت، وهك وى حاله تی كو گیان ژ له شی نقیسهرى دهقى شانوئی دهر دکه فیت و
دچینه که سایه تی.

^۱ کاریگهرى که له پوری کوردی له شانوئی کوردیدا، ئیبراهیم نه همد سۆ، نامه ی ماستهر،
کولپژی ئاداب، زانکۆی سه لاهه ددین، ۲۰۰۱، ل ۸۶.

۳ - ھلویستی نقیسه ری ژ سہردہ می وی:

((نقیسہ ری دہقی شانوی دہبیت کوری سہردہ می خو بیت و دہقی شانوی زی پیوستہ ژ بو وی جفا کا کو ژ دل وی دہر کہفتی جھی تیگہ ہشتنی بیت))^(۱). پیوستہ نقیسه دہر برینی ژ وی سہردہ می بکہت یی کو تیدا دژیت و ئەو بہرامبہری فی چہندی ژ یی بہر پوسہ کو داہینانی د سہردہ می خو دا بکہت))^(۲). خالہ کا ھەرہ سہرہ کی کو پیوستہ نقیسه ری دہقی شانوی ل بہر چاؤ و ہر بگریت و بسہ پینیت، پیوستیا تیگہ لی و پدیوہندییا نقیسه ری ب ہونہر مہندانہ د بورای کاری شانوییدا، نقیسه ر - ب تایہت نقیسه ری دہقی شانوی - دہبیت بتنی ل ہیقا ہندی نہبیت کو دہقی وی بہیتہ چاپکرن و بہلافکرن، یا فہر و پیندقیہ کو ئەو بو خو نامادہی پرؤفہیین کو ل سہر دہقی وی دہیتہ کرن بیت)) (چونکہ لہ گہلدا ژیان و ھاوکاری نووسہر لہ گہل تہختہو ھولی شانو دا سہرنج و تبینی بہردہوام بو سہر لایہنی ہونہری بہر ھمہ ئەدہ بیہ کہ دہخولقینی و بہمیش "دہق" بہردہوامی لہ گہشہ سہندنہ ھمیشہ بیہ کہ دا و ہردہگری. ھدروہا ئەنجامی ئەو گیان پیہہ خشین و وەرگیرانہ بالایہی کہ تیگرای ہونہر مہندانی شانوی پی ھلہدہستن.. نووسہر دہاویتہ بہر سہلیقہ و دیقہ تیگی تیجگار وردی ہونہری کہ جاریکی تر دہبیتہ ھوی وروژاندنی خہ یالی داہینہرانہی نووسہر و وینہ ہونہریہ کان بہ تہرزیکی نوی نہخشہ گشتیہ کہی نووسہر جینگیر دہکات))^(۳). و ل دوماہیکا فی تہوہریدا، دی شین بیژین کو: ((پروسہ یا نقیسنی کو تیدا نقیسه ر ھویر ھویر کین ژیانی ژ روانین و بوچوونا خو ب ھمی وردہ کاریین وی دئیخیتہ گوری، شیانہ ہندی ددہتی کو

^۱ کالبدشناسی درام، مارجوری بولتون، ت: رچا شیرمرز، ص ۱۵۷.

^۲ حیرة النص المسرحي بين الترجمة الإقتباس والإعداد والتأليف، دكتور ابوالحسن عبدالحمید سلام، ص ۱۴۵ - ۱۵۰.

^۳ ہونہری نووسینی دراما و دہقی شانوی خو مالی، دانا عہلی سہعید، ل ۹۳.

جۆره هېزه كې بده ته كارى شانۆيى و بهره هف داهينان و نافراندنى بيهت، ب وى شيوهى كو ژ نفيسه رى شانۆيى هونرمه نده كى ژيهاتى دروست بيت و نهو دهقى كو ب فى رهنكى بگه هپته دهستى مه دى هارمونييه كى دگهل ژيانيدا پيك ئينيت))^(۱)، چونكى وهك بى دزايين شانۆ ب نامرازه كى مه زن و كاريگه ر ژ بو تيگه هشتنا ژيانى دهپته هه ژمارتن و ((به هپچ شيوه يهك شانۆ له ژيان جيا ناكريته وه، نهك هه ر نه وه ندهش، بهلكو داده نريت به به شيك له ژيان، له ريگاي شانۆ فيرى نه وه ده بين چۆن بژين))^(۲).

۸ - دهرهينهر (دهرهينان) و دهقى شانۆيى:

سه بارهت كار و هونهرى دهرهينانى وهك پيشه و كاره كى سه ره خو و زانستيانه، دى شين بيژين كو ديار ده يه كا نويه، ((نابى نهو راستيه له بير بكهين كه ريژيسور كه سايه تى خو له شانۆدا هه ر هه بو وه، نه وه نده يه كه سايه تى ريژيسور سه ره خو نه بو وه))^(۳). هه ر ژ سه رده مين كه فندا كارهك وهك كارى دهرهينهرى هه بو يه، ژ سه رده مى ((سو فوكليس) تا كو (برنارد شو)، كو ل ژير چاقديريا شانۆنامه نفيسى بو خو بو))^(۴)، ئانكو نه م دشين بيژين كو ((نوسه ر و ريژيسور هه ر له قوناغه كانى سه رة تاي ميژووى شانۆ وه خو يان له يهك كاره كتهدا ده نواند))^(۵)، ب وى واتايى، نفيسه ر بو خو دبوو دهرهينهرى به ره مه مين خو، هه ر نهو نفيسه رين ده قين شانۆيى ب

^۱ تقنيات تكوين الممثل المسرحي، إبراهيم عبدالله غلوم وآخرون، الأردن، ۲۰۰۱، ص ۹۷.
^۲ پيتر بروك له شانۆيى هاوچه رخي جيهاندا، دانا ره ئوف، چاپى دو وه م، له بلاو كرا وه كانى گروپى شانۆيى نيونه ته وه يى پرليشك، ستوكهولم، ۲۰۰۴، ل ۳۱.
^۳ دهرهينانى شانۆيى، د. فازل جاف، چاپى يه كه م، ده زگاي چاپ و بلاو كردنه وه ي ئاراس، هه ولير، ۲۰۰۸، ل ۱۰.
^۴ وظائف كارگردان در تئاتر، هيو موريسون، ت: حسن پارسايى، چاپ دوم، چاپخانه ي انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۲، ص ۴.
^۵ دهرهينانى شانۆيى، د. فازل جاف، ل ۱۰.

کارى ئەكتەريا بەرھەمىن خۆ ژى رادببون و کارى نواندى ژى دکر، ھەروەك ئەم ڤى چەندى ل دەڤ (مولییر)ى دینین، ھەروەھا ژى ل دەڤ (شکسپیر)ى^(۱). پشتى هنگى ژى ل ((سەدى نوزدى)، رېکخستنا قوناغین پروفه کرنی و نواندا شانۆی ھاتە راسپاردن ب (سۆفلیر*) ان، کو رېڤه بەرین کارین دەبی شانۆی بوون، وان دانەیهک ژ دەڤی شانۆی ل دەڤ خۆ ھەلدگرت و چاڤدیڤیا چاوانیا ب رېڤه چوونا کارى دکر))^(۲)، ئەو بوو تا کو ((ل رېڤه ڤتى (۱/۵/۱۸۷۴) ى، ل باژیرى (بەرلین)، ئیکەمین دەرھینان ب واتایا وی یا ئەڤرۆی ژ لایى جۆرجى دوویى (دوکس ساکسى منینگن)، ھاتە ئەنجامدان. ئەو تىشى وی ئەنجامداى، راسپاردنا بەرپرسیارەتیا نواندا شانۆی — ب ھەمى رەھەندین وی — بو ھونەر مەندە کى بتى بوو، تا کو نواندا شانۆی بیته خودان نیرینە کا ستاتیکیانە و ب ھەڤ گریڤداى. ئەو پینگاڤا کو وی ھافیتی، پینگاڤە کا بناغەبى و شورە شگیرانە بوو، کو ب ڤى کارى ئەوى دوماھى ب چەنداتییا فۆرم و شیوازان — د ناڤ ئیک نواندندا — ئینا، کو ئەو رەوش ل ئەوروپا نیرىکی دوو سەد سالان یا بەردەوام بوو))^(۳). سەبارەت پیناسە کرنا کەسایەتیی دەرھینەرى، کانى کییە، ((دەرھینەر ئەو کەسە یە کە کاریک ھەلدە بژیریت و کەسانیک بە واتای ئەکتەرە کان ھەلدە بژیریت و چەند رېڤگایە کى ھونەرى دەبیینتە وە بو ئەو ھى ئەو کارە ھونەرى یە بە باشى پېش چاوا بکریت))^(۴). ھەر دیسان پیناسە کا دى ژى سەبارەت کەسایەتیی دەرھینەرى دبیژیت کو ((دەرھینەرى شانۆی، ئەو کەسە کو

^۱ چەند نڤیسینەك لسەر شانۆی، ابراھیم سۆ، چاڤا ئېكى، چاپخانا خەبات، دھوك، ۱۹۹۸، ل ۳۶.

* Souffler: بەرى ب وی کەسى دەھاتە گۆتن، یى کو ل پشت دەبی شانۆی خۆ ل بەرچاڤین تەماشەڤانان ڤەدشارت و ئەو رستەبیین کو ئەکتەران ژ بیر دکرن بو وان دووبارە دکرن و دگۆتنە وان. سۆفلور ب رېڤه بەرى دەبی شانۆی دەھاتە نیاسین.

^۲ وظایف کارگردان در تئاتر، هیو موریسون، ت: حسن پارسی، ص ۴.

^۳ اصول کارگردانی تئاتر، احمد دامود، ص ۱۶.

^۴ کاریگەرى کەلەپورى كوردی لە شانۆی كوردیدا، ئیبراھیم ئەحمەد سۆ، ل ۹۷.

سەرچەم بنەما و توخمین پێویست د شانوێه کێدا ب کار دبهت و ب پرهساندنا ههماهنگی و ئێك رێژی دناقههرا واندا ههول ژ بو گههاندنا بابهتی دهقی شانوویی ددهت))^(۱) . ههلبهت نهو کاری کو دهرهینهه ئههجام ددهت ب "دهرهیهان" دهیهه نیاسین، نهف کاره ژێ کارهکی ههستیار و گرنکه، کو پێك دهیت ((له تیگهیهشتنی دهقی شانوویی و ههلینجانی ناوهروکی شانوویهکه و گۆرینی له ژیانی نمونهی نووسراو بو ژیانی بهلگهدار له سهه تهختی شانۆ و بو گهیهشتنی بهو ئامانجه دهی دهرهینهه توانای ههیهت بو جولانهوهی کۆمهلیک له کریکاران له پێش ههموویان ئهکنههکان پاشان هونهریهکان که راسپێردراون ب دیکۆر و جل و بهرگ و رووناکی و تا دهگاته مۆسیقا و سهما))^(۲) . دهرهینهه ب بهرپرسی سهههکی نواندنا شانوویی دهیهه نیاسین، نهو وهك چافدیوهك ل سهه هویرترین و بهجویکترین بابهتان د شانوویدا چافدیویی دکهت. نفیسههری دهقی شانوویی دارهکی دچینیته — دهقی شانوویی — و ئههکه ل سهه ملین دهرهینههری کو چافدیویی و سههخیرییا وی شتلا داری بکهت، ههلهومههرجین گونجایی بو مهزنکرنا وی داری دابین بکهت، تا کو بهیهته بهری، لهورا ئهه دشین کاری دهرهینههری ب فی رهنگی ل خواری ههه ژ ئیکهه پینگاؤ تا کو پینگاؤا دوماهیکی دهستییشان بکهین، کو نهو ژێ بریتییه ژ:

((۱ - ههلبزارتنا دهقی شانوویی و پێداچوونهکا هویر ژ بو دهقی.

۲ - ههلبزارتنا ئهکنههرا.

۳ - راهیهان و قوناغین دهرهینههری، کو نهو ژێ پێك دهین ژ:

^۱ ئموزش تاتر، رحمت... محرابی، ص ۳۸.

^۲ تهختهی شانۆ، و: کامهران حاجی ئهلیاس، چاپی یهکهه، چاپخانهی گۆفاری ئما، له بلاوکرارهکانی سهتهههری لیکولینهوهی فیکری و نهدهی ئما، ههولیر، ۲۰۰۵، ل ۸۷.

ههڤسهنگى، داڭوڭكېكرن، رهنڭاورهنگى و ههمهجوږى، وئنهكرن و چيكرنا ديمهنان، جووله و لفين و رېتم))^(۱). پيويسته دهرهينهر فان كاران ب شارهزاiane نهنجام بدهت و ل دويڤ وئ ميټود و رپازا كو پهيرهو دكهت، دهقي شانوئى بيخهته د قوناغا پراكتيزهكرنيدا، ب تايهت، د في كاريدا پيدايهيه كو دهرهينهر نهكتهرين زيروهك و خودان شيان ب ههليژيترت، چونكى ((ريژيسورى خاوهن چهملك، به پيچهوانهئ رپيژيسورتيك كه به حدس و زهين كار دهكا و خوئى به ميټود و رپازهوه نابهستيهوه، نركيكي ديكهئ له سهره، نهويش نهويه كه دهبي نهكتهرهكانى تهواو لهو چهمكه بگهن، چونكه به پلهئ يهكهم نهكتهر نهو چهمكه به بينهران دهگهينهئ، نهگهر نهكتهرهكان له چهمكى رپيژيسور تينهگهين، لهو حالتهدا نهو چهمكهئ كه له داهيتانهدا ههيه، به بينهران ناگات))^(۲). نهفرؤكه ژى هزر ل سهر وئ چهنديه كو دهبيت دهرهينهرئ شانوئى كهسهكي خودان سهربوږ و شارهزايى بيت د بواريئ ((هونهر و زانستين جوږاو جوږين وهك: نهدهبياتا شانوئى، نهكتهرى، وئنهكيشان، ميعمارى، جوگرافيا، ميټوو، تهكنيكا روناھيئ، تهكنيكا خهملاندنا ديمهنان و... بزانيت و زال بوون ل سهر ههبيت، ژ ههميا گرنگتر ژى زانبارى ب بهرهفرهئ ل سهر سهرهدهريكرنا مروشان و تبعهت و رهوشتي وان ههبن، نانكوئى شارهزايى زانستى دهرووناسيئ ژى بيت))^(۳). ههمى دهرهينهر نه وهكى ئيكن، بهلكو ههر ئيك ل دويڤ ميټود و رپرهوا خو دئ سهردهريئ دگهل دهقي شانوئيدا كهت، د چاوانيا سهرهدهريكرنا دهرهينهرئ شانوئى دگهل دهقي شانوئيدا، ژ بو دهرهينانا وئ دهقي، سئ جوږين دهرهينهران ههنه، كو ههر دهستهكهك ژ وان خودان نيرين و هزرين خوئين تايهتايهيه سهبارهت دهقي شانوئى، كو نهو ژى:

^۱ ئموزش تاتار، رحمت ... محرابى، ص ۳۹.

^۲ دهرهينانى شانوئى، د. فازل جاف، ل ۳۲.

^۳ اصول كارگردانى تاتار، احمد دامود، ص ۱۷.

(۱) - گرووی ئېكى، ئەو جۆرە دەرھېنەرنى كۆھول ددەن دەقى شائۆبى ب وى رېھنگى كۆھىبى و ھاتىبە نەقسىن، رېز ب رېز تېگەھن و پېشكېش بىكەن. كۆ ئەف جۆر دەرھېنەرە كېمىز ژ لېھاتوويا خۆ و بەھرا پىز ژ تەككىكا خۆ مفاى وەردىگرن، ژ فى دەستەكى ھندەك تا رادەبەكى دى د سەر كەفتى بن و ھندەك ژى دى د لاسايىكەر بن. ئەفە د وى دەمىدايە كۆ ((دەرھېنەر پابەستى بىروراكانى نووسەر دەبىت و خۆى دەداتە دەستى ئەو سەر جەم بىروراكانى لە رېگەھى ئەكتەرەو دەگەنېت بە بىنەرەن بە بى ئەوھى نە زىاد و نە كەمى ھەبىت، واتە لېرەدا دەرھېنەر بە تەنھا پىرۆسەكە بە ئەمانەتەو دەگەنېت... ئەمەش بېگۆمان دەرھېنەرېكى سەلبە))^(۱). بەرورفاژى فى بۆجۈننى ژى، ھندەك نەقسەرن دەقن شائۆبى دېئۆن: ((گوزارشتى راستگۆيانە لە سەر دەقى نووسەر، ئەركى دەرھېنەرە))^(۲).

۲ - گرووی دووی د وى باوهرېئدانە، كۆ دەرھېنەر و دەرھېتان تەواو كەرى نەقسەر و دەقى شائۆبىنە، ب وى رېھنگى كۆ دەرھېنەر تەواو كەرى دەقى شائۆبى دزانن. ھەرۋەھا د وى باوهرېئدانە كۆ چەند نەقسەرى ھەقى گۆرانكارى د دەقى شائۆبىدا ھەبىت، دەرھېنەرى ژى ب ھەمان شېوہ و رادە ھەق د وى چەندېدا يى ھەقى چۈنكى دەرھېنەر ب نەقسەرى دووی يى دەقى شائۆبى دەھىنە ھەژمارتن. ئەف دەستەكە ب دوو شېوہيان كار دكەن، يان دى ب پېكھات و ھەبوونا دەقى شائۆبى وەفادار مېنن و توخم و ئامرازېن خۆ بكارئېن تا كۆ بگەھنە وى نواندنا دلخوازا خۆ، يان ژى دېئۆن كۆ دەقى شائۆبى، ھەم خودان باشى و ھەم ژى خودان كېماسى و چەوتىبە كۆ پېويستە بەھىتە راستفە كرن. لەورا ئەف دەستەكە سەرەراى بكارئېنانا ئامرازېن دەرھېنەرى، پېشكېشكرنا

^۱ وەھمى شائۆبى كوردى، شورش مەھمەد حەسېن، گ: سېنەما و شائۆ، ل ۴۲.

^۲ شائۆبى ھاوچەرخی سوید، د. فازل جاف، و: دلېر میرزا، چاپى يەكەم، چاپخانەى ئەلەند، بەرئۆبەرئى خانەى وەرگېران، ۲۰۰۴، ل ۲۷.

دهقی شانۆیی ژێ دگۆهرن، لی بهلی، ههر جهوههر و ههبوونا دهقی شانۆیی ل دهۆ وان دهیته پاراستن.

۳ - گرووی سییی ژ دههینهران، د وی باوهرییدانه ههر تشته کی کول سهر دهیی شانۆیی رویددهت یی دههینهریه، ئانکو دههینهر خودانی وییه. ئەهۆ دهسته که د وی باوهرییدانه کو دهقی شانۆیی بتنی کههستهیه کی خافه و چو سهربهخوییه کی به دهقی شانۆیی نزانن. ئەهۆ دهسته که ههتا ب جهوههری دهقی شانۆیی ژێ وهفادار نامین و هندهک دهمان دهیته تیینی کرن کو دهقه کی ل دژی دهقی ئۆرجینال پیشکیش دکهن، ئانکو دههینهری ژ فی دهسته کا دههینهران، خو ب شرۆفه کهری دهقی شانۆیی نقیسهری دزانیت و ((ههولی ئافراندن ده دات به جوریک ئەو کاتهی که دهقه که دهخویتیته وه لیبی تی دهگات به معریفه ی خۆی ههولی گورینی په یام و گوتاری نووسهر ده دات بو ئەو په یام و گوتاره ی که له ئەندیشه ی خۆی دا ههیه))^(۱). د راستییدا، پیوسته بهیته گوتن کو ئەهۆ دهسته که بلا ئەو بو خو هندهک دهقان بنقیسن و دهقین شانۆیی یین که ساین دیت نه دهستکاری تییدا بکهن و نه ژێ بشیونن))^(۲).

ئەهۆ سه بارهت ههر سی گرویین دههینهران و چاوانیا سه ره دهریکنا وان دگهل دهقی شانۆیی کو ب وان دهیته سپارتن. ئەم دشیین چهند نه رکان ژێ بو دههینهری دهستیشان بکهین کو وهک هیزه کا جوولاو د ده می کار کرنا ل سهر دهقی شانۆییدا پیوسته پهیره و و پراکتیزه بکهت، ئەو ژێ بریتیه ژ:

((۱) - ((نیڕین)) وی سه بارهت دهقی شانۆیی کو دشییت زال بیت ل سهر هه می لایه نین نواندن، ههر ژ ئە کتهری بگه تا کو دگه هیته دیمه نان.

^۱ ژێدهری بهری، هه مان لاپهر.

^۲ کارگردانی نمایشنامه. سایت:

<http://www.iranteater.com>

۲ - ((نیاسینه کا همه‌لایه‌نه و کوکهر)) یا هیزین خوراکر و سه‌قامگیرین دهقیّ شانوئی - ههلچوون و داچوونین دهقی، دم و بیستکیّن بهرز و نارامین وی و ریتم و لیدانین ب هیز و بی هیز.

۳ - ((شاره‌زایی د فراهه‌مکرنا په‌یوه‌ندی)) هاریکاریکرنا نه‌کتهر و داریژهران، ژ بو هندی کو هویرترین شیان و ناگاهییّن خو سه‌خه‌راتی دهقیّ شانوئی بکاربه‌ن.

۴ - ((مه‌یله‌کا توند و ب هیز ژ بو راکیشانا سه‌رنجا ته‌ماشه‌فانان)) ب هه‌یه‌جان و نازراندنا میّشک، دل و گیانی وان^(۱).

ل دوهاهیکیّ دیّ بیژین، دهرهینه‌ر دزانیّت کو ((ل پشت دهقیّ شانوئی، دهقه‌کیّ فه‌شارتی ژ نارمانج، هه‌ست و رویدانین دهرونیین مروّفان هه‌یه. نهو ب زوی دیّ فیّری هندی بیت، کو نهو رویدانا مروّف گومان دکه‌ت دیّ رویده‌ت، نهو رویدان نه‌وه یا کو گه‌له‌ک کیّم رویده‌ت، نهو "دهقیّ فه‌شارتی" ئیک ژ پر بوهاترین نامراژین کاریّ دهرهینه‌ریینه^(۲)). ژ بهر فیّ چه‌ندییه کو هه‌بوونا دهرهینه‌ری د کاریّ شانوئیدا پیوستیه‌کا مه‌زنه و ((هاتنا دهرهینه‌ری و وه‌رگرنا نه‌رکیّ نواندنا دهقیّ شانوئی ب مه‌به‌ستا جیگه‌ها راستیا واتایا دهقیّ شانوئیه^(۳)). روّلیّ دهرهینه‌ری نه‌وه کو گرنگی و بوهای ب دهقیّ شانوئی بده‌ت، یان ب شیوه‌یه‌کیّ باشتر بیژین ((ژیانیّ دده‌ته دهقیّ شانوئی و دهقیّ شانوئی دئیخیته د پروسیّسا گه‌هاندنیدا^(۴)) تا کو ب شیوه‌یه‌کیّ سه‌رکه‌فتیبانه بهیته نواندن.

^۱ کارگردانی نمایشنامه، فرانسیس هاج، ت: منصور ابراهیمی و علی اکبر علیزاد، ص ۳۵ - ۳۶.

^۲ بازیگری و کارگردانی در تئاتر و سینما، ترجمه و تألیف احمد دامود، چاپ اول، چاپخانه‌ی فرارنگ، نشر مرکز، تهران، ۱۳۸۸، ص ۷۸.

^۳ تماشاگران تئاتر، سوزان بنت، ت: دکتر مجید سرسنگی، چاپ اول، چاپخانه‌ی سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، انتشارات نمایش، تهران، ۱۳۸۶، ص ۷۸.

^۴ طرح و اجرای نمایش، بی ی‌لار توماس، ت: پریچهر ریاحی، ص ۱۲۱.

پشکا سیئی

دهق د بواری پراکتیکیدا

— دهقین شانۆیین بواری ل پراکتیکی د فی څه کۆلینیدا:

هەر وهك بهری نوکه، د فی څه کۆلینیدا مه ئاماژه ب وی څه ندى دای، كو چ دراما ب گشتی و چ شانۆ ب تایه تی وهك رهنگهك ژ درامایى، بى هه بوونا دهقی، ب راستی ژى نه شیت هه بوونا خو یا لۆژیکى هه بیت. هه گهر شانۆیهك بشیت بى دهق ژى بهیته پيشكيشكرن، د وی ده میدا، نهو کارى ناته واوی شانۆیى دى چیته د ناؤ خانا دهم بورانده كا ده مکیدا، ئانكو پشتی نواندنا وی کارى شانۆیى، دى نهو کار ژى دگهل ب دو ماهیک هاتنا نواندانا خو نامینیت و دى هیته فراموشكرن، لى بهلى، نه گهر بو نواندنا شانۆیى ده ستيك ده قه كى رپك و پيك و رپكخستى هه بیت، مسوگهر ههم دى نهو کار ب واسته یى ده قى بى سهر كه فنى بیت و ههم ژى، دى هیته پاراستن ژ نا فچوون بهرزه بوونى و دى هه تا هه تا ب زیندوو یى مینیت، ب فی رهنگى دهق دى بیته كه ره ستى څه کۆلینین ئا كادیمی — زانستیین بواری شانۆیى — هه ره وهك نه م فی څه ندى د دهقین ژهه ژى و نه مرین (شكسپیری) دا دینین، كو پشتی بورینا پینج سه ده یان ل سهر نفیسینا وان هه تا رۆژا نه قرو ژى څه کۆلینین جودا جودا بو وان دهینه نه نجامدان — كو هه ردهم ل بهر ده ستى څه کۆله ر و ره خنه گرین فی بواریدا بیت. نه گهر نه م د فی بواریدا ته ماشه یى نه ده بیاتا كوردی بکهین، ده قى شانۆیى "مه مى ئالان" بى (عه بدولر هجیم ره حى هه کارى)، ب ئیکه مین ده قى شانۆیا كوردی ده یته هه ژمارتن، نه گهرى فی څه ندى كو نه م "مه مى ئالان" ب ئیکه مین شانۆیا كوردی ل قه له م ددهین، نه وه كو نه ف شانۆیا ب هه بوونا ده قى وی دیته به لگه بو فی څه ندى، نه گهر چ مه شانۆیا كوردی بهری ده قى شانۆیى "مه مى ئالان" ژى هه بیت، لى بهلى، ژ بهر نه بوون و بهرزه بوونا دهقین وان شانۆگه ریان نه م نه شیین فی څه ندى بسه لمینین" چونكى دهق د کارى شانۆییدا ب به لگه و هه بوونا لۆژیکیا وی ده یته هه ژمارتن. ژ بهر هندى كو ناف و نیشانى څه کۆلینا مه

(رۆل د هقی د ئافا کرنا درامایا کوردیدا) یه، له ورا ئه و ده قین شانۆیین کو د فی پشکییدا مه ژ بو شروقه و پراکتیزه کرنی مفا ژ وان وهر گرتی، نفیسه رین ده قهرا دهو کینه، نهف نفیسه ره نه و کهن کو نه بتنی د بواری شانۆییدا د شاره زانه ، به لکو د بوارین جورا و جورین دراماییدا — تیله فزیون، سینه ما، رادیو — ژی، خودان سه ربور، به ره دم، شاره زایی و نه زمونن. هه روها سه ره رای فی چه ندی ژی، فان نفیسه ران نه زمونا خو وهک نه کتەر، ده ره ئه ر — شانۆ و سینه ما و تیله فزیون —، سیناریت، هه بوویه و ل سه ر فی نه زمووی د به رده وامن.

۱ - دهقی شانۆیا (خه ونین دینا):

- کورتیه ک ل سه ر دهقی شانۆیا (خه ونین دینا):*

ئه و دهقی شانۆی ل سالا (۱۹۹۸) ی ژ لای ئیبراهیم نه جمه د سمۆ ** فه هاتیه نفیسین، بو جارا ئیکی ل سالا (۱۹۹۹) ی ل گو قارا (رامان) ژماره (۳۴) *** هاتیه وه شاندن و پاشان ل سالا (۲۰۰۱) ی ئه و دهقه و شهش ده قین دیتزین شانۆی ل ژیر ناؤ

* خه ونین دینا، ئیبراهیم نه جمه د سمۆ، چاپا ئیکی، چاپخانا کولێزا شه ریه ی — ده وک، ده وک، ۲۰۰۱، ل ۶۸ — ۸۴.

** ئیبراهیم نه جمه د سمۆ: ل سالا (۱۹۶۸) ی ل قهزا سیمیلی ژ دایک بوویه، قوناغین خواندنا سه ره تایی، نافنجی و ئاماده یی هه ر ل قهزا سیمیلی ب دو ماهیک ئینایه. باوه رنامین به کالوریوس، ماسته ر و دوکتورا ل کولێزا ئادابی ل زانکۆیا سه لاهه ددین / هه ولیر ب ده ستخو قه ئینایه. ژ سالا (۱۹۸۵) ی هه تا نوکه گو تار و فه کولینین جورا جورین شانۆی ل رۆژنامه و گو قارین کوردستان و عیراقی ب هه ر دوو زمانین کوردی و عه ره بی به لافکرینه، زیده باری پینج په رتوکان سه باره ت شانۆی. نوکه ژی وهک "سه روکی پشکا شانۆ" یی ل کولێزا ئادابی ل زانکۆیا ده وکی یی ل سه ر کار و خزمه تا خو به رده وامه.

— چاپیکه فتن دگه ل (د. ئیبراهیم نه جمه د سمۆ)، کولێزا ئادابی / پشکا شانۆی، رۆژا چوار شه می ۲۲/۹/۲۰۱۰، ده مژمیر: ۱۱:۰۰

*** خه ونین دینا، ئیبراهیم نه جمه د سمۆ، گ: رامان، ژ ۳۴، سالی سییه م، ده زگای رۆشنیبری و راگه یاندنی گۆلان، هه ولیر، "ه" شوباتی ۱۹۹۹، ل ۱۹۷ — ۲۰۱.

و نیشانی (خهونین دینا) د پهرتو که کا سهر به خوځدا، هاتینه به لافکرن. هه ژی ناماژه پیکرنییه کو نه د هقی شانوئی دوو جارن یی هاتیه پیشکیشکرن ****.

پیوسته ل دهستیکی بهینه گوتن کو نه د هقی شانوئی، نه هاتیه دابه شکرن ل سهر دیمه نان و ل دهستیکی ژی ناماژه ب ناقین که سایه تیان نه هاتیه دان. ئیکسهر دهق ب دیالوگین که سایه تیان دهست یی دکهت، بابهت ل سهر شمش که سایه تیین دینه، کو داخوازا مافین خو دکهن و ههر ژ لایه که سین ده ورو به رین خوځه دهینه ترانه پیکرن و ئیشاندن. نه دینه ب ئیکگرتن و هه فالینی کونگره کی دادنین و گروپه کی ب ناقی (گروپا راستی) بو خو دادمه زرین و پهیره و پروگرامه کی ژی دادنین و دهست ب کار و خهباتا خو دکهن. ب وی خهباتا کو نه انجام دهن، دهینه تاوانبارکرن. ژ لایه پاریزه رانقه ب مرؤقین تیکده رین نارامییا خه لکی دهینه ل قه لهم دان. برپارا دویر ئیخستنا وان ژ لایه پاریزه رانقه دهینه دان، لی به لی، نهو دیژن هه گهر ب بوهای شهید بوونا مه ژی بیت، نهم دهست ژ خهباتا خو بهرنادهین تا کو نهو نارمانجا کو مه دقیت نهم بگه هینی و دهق ب فی شیوه ی ب دو ماهیک دهیت.

- نهو ته کنیکین کو رول د ناکرنا دهقی شانوئا (خهونین دینا) دا دیتین:

۱ - زمان:

نه د هقی شانوئی، ب زمانه کی ساده و بی هیچ قهید و بندهک هاتیه نفیساندن. ناخفتن و دیالوگین فی دهقی شانوئی، بههرا پتر ل دویف زمان حالی که ساتین وی - کو مرؤقین دینن - هاتیه نفیسین. نفیسهری فی دهقی شیا به ب شیوازه زمانه کی ساده، کولانکی و بی پهرده نهو تشتی کو بقیت ب شیوازه کی ئیکسهر ب ریکا دیالوگین

**** نه د هقی شانوئی وهک شانۆ کو هاتیهته پیشکیشکرن، دوو جارن یی هاتیه پیشکیشکرن، نهو ژی جارا ئیکی ل هولا روشنبیریا ههولیری رۆژا (۱۹۹۸/۳/۳۰) ی، و جارا دووی، ل هولا محمهد عارفی جزیری ل باژیری دهوکی ل رۆژین (۲۲ و ۲۳/ ۱۹۹۸/۴) ی.

كەسايەتییڭ خۆ بېزىت و ئارمانجا خۆ بگەھىنىت، كەواتە شىۋازە زمانەك ژ سادەبى،
كولانكى و بى پەردەبىيى ھاتىە تىكەلكرن، بۆ غوونە:

— ئەف مروفە چ ھزر بکەن دى كەن، چ ئەردى بقیڭ ب مېزىن دى مېزىن چ

ئەردى بقیڭ برىڭ.. دى رىڭ (خەوتىڭ دىنا ل ۶۸).

ھەر وەك ل قىرى يا ئاشكرا، شىۋازە زمانەكى سادە و بى پەردە ھاتىە بكارئىنان، ئەف
چەندە زى نە ب بەرەللایى دروست بوو، بەلكو بيانویا بكارئىنانا قى شىۋازى ژ لایى
نقىسەرى دەقىفە فەدگەرىت بۆ وى چەندى، كو كەسايەتییڭ دەقى وى "مروفىڭ دىڭن"،
لەورا نقىسەرى ئەف مافە داىە خۆ ژ بۆ بكارئىنانا فان پەيقان د دىالۆگىڭ واندە، ھەر
وەك د چەند غوونىڭ دىتردا د دىالۆگىڭ واندە ئەف شىۋازە دووبارە رەنگفەدەت:

— مە ئەفروكە وەسا بەرەك ل سەيارەكى دا (خەوتىڭ دىنا ل ۶۹).

— تىت بو ھزرىت تە تىت (خەوتىڭ دىنا ل ۷۰).

— مىقو: تىت. تىت دى ب سەيارەكەفم و دى خەلك خولامىنىا مە كەت دى قىجا

كچك ھەز ژ مەن كەن.. و كەس نابىزىت كرىنە (خەوتىڭ دىنا ل ۷۷).

ھەر دىسان ب ھاتن و زىدەبوونا ھەر دوو دەستەكىڭ پارىزەران، ئانكو پارىزەرىڭ
ژمارە (۱،۲،۳) و پارىزەرىڭ (۴،۵،۶) چو ژ شىۋازى زمانى ناھىتە گۆھرىڭ و شىۋازى
ئاخفتىڭ د دىالۆگاندا دى ھەر شىۋازى سادە تارادەبەكى بى رژد بىت، ھەر وەك د فان
دىالۆگىڭ ل خوارى ئەف چەندە خویا دىت:

پارىزەرى (۱): بى دەنگ بن ھوین دەستەسەر كرىنە (خەوتىڭ دىنا ل ۸۱).

پارىزەرى (۳): برىار ھاتە دان دقیت ھەوہ دویر بىخىڭ ژ فى وەلاتى (خەوتىڭ دىنا ل

۸۲)

پارىزەرى (۶): ئى دا بۆ تە بىز م ئەم بلەزىڭ ئارىشا ھەوہ چىبە ب لەز بىزڭ (خەوتىڭ دىنا ل

۸۳)

سدره‌رای فی شیوازی زمانی، نقیسه‌ری شیوازه‌کی دیتری زمانی ژی بکارئینایه کو
ئو ژی شیوازی زمانی "ئاماژه پیکرنی"یه، کو که سایه‌تی ب ناؤ (نیهؤ) ب دریاها
دیالوگ و رویدانین ده‌قی نه‌فی شیوازی زمانی بکار دئینیت، کو ب ریکا هنده‌ک ده‌نگین
تاییدت و ئاماژه‌یان به‌شداری د دروستکرنا دیالوگان د فی ده‌قی شانویدا دکهت، بو
نمونه ئه‌م دشین ئاماژی ب چهن‌دین جوړه دیالوگین وی د فی ده‌قیدا بده‌ین:

نیهؤ: ئه ده ده (ب ئیشاره‌تا دبیژیت نه ئه‌ز ژی لویری بووم) (خه‌وتین دینا ل ۶۹).

نیهؤ: (بو میقوی): ئه ده ده... ده... (خه‌وتین دینا ل ۷۲). (مه‌به‌ستا وی ل قیری دهر برینا
نهرازیوونا خو‌یه).

نیهؤ: (ب ئیشاره‌تا دبیژیتی ئه‌ز دی بجه وه‌زیر) ئه ده ئه‌دا (خه‌وتین دینا ل ۷۵).

نیهؤ: بیژه ئه‌فه ژ مه کیمه (ب ئیشاره‌تا کو دی ب فرۆکی بده‌ن) (خه‌وتین دینا ل ۸۲).

ب فی ره‌نگی، نقیسه‌ری مفا ژ زمان و شیوازین جوړاوجوړین زمانی وه‌رگرتیه ژ بو
پیشفه‌برنا رویدانین فی ده‌قی شانویدا.

۲ - ته‌کنیکا دیالوگی:

أ - دیالوگا راسته‌وخو:

ئه‌گه‌ر ئه‌م نه‌بیژین هه‌می، به‌لکو پرانیا دیالوگین فی ده‌قی شانوئی د راسته‌وخونه
چونکی هه‌ر وه‌ک به‌ری نوکه مه ئاماژه پیدای، شیوازی زمانی د فی ده‌قی شانویدا،
شیوازه‌کی ساده‌یه، له‌ورا پرانیا دیالوگین فی ده‌قی شانوئی ژی دی ب شیوه‌یه‌کی
راسته‌خو دناقبه‌را که سایه‌تین ده‌قیدا دی هینه ئاراسته‌کرن و لیک‌گوه‌ارتن. هه‌ر
که‌سه‌کی کو فی ده‌قی شانوئی بخونیت یان ژی د ده‌می پیشکیشکرنا ویدا به‌ره‌ه‌ؤ بیت
و ته‌ماشه بکته دی هه‌ست ب وی چهن‌دی کته، کو پرانیا دیالوگین فی ده‌قی
شانوئی د راسته‌وخونه و ئیکسه‌ر دی ل مه‌به‌ستا وان گه‌هیت، بو نمونه:

- چ کەس ژ ھەوہ یی ئامادە نینە کچا خوہ و خویشکا خوہ بەدەتی.. بەلکی ھوین ئامادە نینن جگارە کئی ژ ی بەدەنی (خەوتین دینا ل ٦٨).
- مە دقیت دەنگی خو بگەھینینە ھەمی خەلکی خو و خەلکی جیھانی کو مە ماف ھەییە ئەم چارەسەر یا ئیش و ئازارین خو بکەین (خەوتین دینا ل ٧٣).
- خدرۆ: ئاھ جوانە گەلەک گروپا راستیی. دی ناڤی خوہ کەینە (گروپا راستیی) (خەوتین دینا ل ٧٥).
- ئەھۆ: ئەز دی بھە رێقەبەری باجا داھاتی دی لیدە ئەھۆ ببوورن ئەھمەد پاشا.. رویە خوار خوہ کەرکە.. پارە ژ ھەمی رەخا و ژ ھەر لایەکی شاباشا یا پاشا (خەوتین دینا ل ٧٦).
- میقۆ: ب خودی دی ھەر سەیارە کئی بو من کړن (خەوتین دینا ل ٨٠).
- مە دقیا ئەم بزاین بوچی ئەم دبی مافین ھەمی خەلکی جیھانی یی بووینە خودان کۆمار و دەولەت (خەوتین دینا ل ٨٣).
- ھوسا نفیسەری مفا ژ دیالۆگین راستەوخو ھەر گرتیە ژ بو پیشقەبرنا رویدانین فی دەقی شانۆیی.

٣ = دەم:

- د دیالۆگین فی دەقی شانۆییدا، نفیسەری ھەر سی جۆرین دەمی (بوری، نھۆ، داھاتی) بکارئینانین، کو بو ھەر جۆرە کئی دەمی ئەم دشیین چەندین نمونەیان د فی دەقی شانۆییدا دەستیشان بکەین، د دیالۆگە کا (خدرۆ)یدا ئامازە ب دەمی بوری ھاتیەدان دەمی دیژیت:
- خدرۆ: راستی ھەما ھوین بەری نوکە بەرپرس بوون.. ھەوہ ھەرۆ جگارە دکرپین..... (خەوتین دینا ل ٧٦).
- ئامازە کړن ب دەمی نھۆ ژ ی د چەندین دیالۆگین فی دەقیدا ھاتیە کړن:

— لقمان: ئەم نوکە بى د بارودۆخە کى نازک و بى پاره بى دا دژىن (خەونىن دىنا ل ۷۵).

هەر ديسان د چەندىن دىالۆگاندا ناماژە ب دەمى داھاتى ژى د فى دەقى شانۆبىدا
ھاتىە دان:

— بەس خۆزى ئەز بىامە بەرپرس.. ئىک دا بۆ من سەيارى ھاژۆت
(خەونىن دىنا ل ۷۰).

ھەرۋەھا نقىسەرى مفا ژ لىکگۆھارتنا ئاراستىن دەمى د دەقى شانۆبى خۆدا
وەرگرتىە و ئەف تەکنىکە ژى بکارئىنايە، بو نمونە، گۆھرىنا ئاراستى دەمى ژ دەمى (نھۆ)
بۆ دەمى (داھاتى) ئەم دشىن د فى دىالۆگا دەقىدا دەستىشان بکەين:

— ئەفۆرۆکە رۆژەکا دىرۆکىيە د ژيانا مە دا و پىنگافەکا مەزنى بەرەف
تەعەدودىيا حىزىبى و ئەف پىنگافا ئىکىيە د جىھانى دا و دى مونتىکارلۆ و لەندەنە
بەحسى مە کەن (خەونىن دىنا ل ۷۴).

د پارچە دىالۆگە کىدا ژى، ئاراستى دەمى ژ دەمى (بورى) بۆ دەمى (نھۆ) دەپتە
گۆھرىن:

— ئەھۆ: من شەفەکا خوارى سەرا کۆنگرەى.. پا ب خودى ئەز ناچم (خەونىن دىنا ل
۸۲).

ھەرۋەھا ئاراستى دەمى ژ دەمى (داھاتى) بۆ دەمى (نھۆ) دەپتە گۆھرىن:
— ئەھۆ: ئەفە چ بەلانە ئەى خودى لقا مە دىتە، دى بەس بەحسى سىياسەتى
بکەن (خەونىن دىنا ل ۶۹).

ھەژى گۆتئىيە، کو نقىسەر شىايە ھەر سى ئارستىن دەمى د ئىک دىالۆگدا
بکارىنىت، کو ژ دەمى (نھۆ) بۆ دەمى (داھاتى) دىتە و پاشان فەدگەرپىنئەفە بۆ دەمى
(بورى):

— لقمان: هوين ئەفرۆكە يېن د سەنگەرین ئافاكرنی دا دژین (..) دقیت ئەم دەست ب دانانا شەنگستی سەرەكى یی ئافاكرنا مروقی خو بكهین. ئەم دەست پی بكهین خو فیر كهین (..) بلا هەمی خەلكی جیهانی بهین شینوارین مروفایه تی باینن بلا نهقیین میدیا و مههابادی و شیخا باینن (خەوتین دینا ل ۸۰ - ۸۱).

ب فی شیوهی، نفیسەری توخی دەمی د دەقی شانویی خو دا ب شیوهیه کی جوراوجور و هەمه‌ره‌نگ بكارئینایه.

۴ - كەسایه‌تی:

د فی دەقی شانوییدا شەش كەسایه‌تی ب ناقلیكرن هاتینه، كو ئەو ژى بریتینه ژ : (لقمان، خدرۆ، میقۆ، نیهۆ، ئەحمۆ، داود)، هەروه‌ها شەش كەسایه‌تیین دی ژى، كو هەر شەش پارێزەرن، ب پارێزەرن ژماره (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶) هاتینه ناقلیكرن. زیدەبارى فان كەسایه‌تیان ژى، (گۆتو) یان كەسایه‌تی (فەگپ) ژى د دەستیكا فی دەقی شانوییدا رۆله‌كى بەرچاؤ یی هەدی د ناساندنا كەسایه‌تیین دینن فی دەقی شانوییدا. هەر دیسان د فی دەقی شانوییدا شیوازه‌كى دیت ژى هەیه، كو د پارچه‌یه كیدا بەشدارى دیالۆگین فی دەقی دبیت، ئەو ژى ل ژیر نافی (دەنگ) دەرپاس دبیت، ئەو ژى ل دەمی كو (گروپا راستی) یین ل هقیقا هاریكاریا، ئەو دبیت:

— دەنگ: ئەلۆ گروپا راستییه؟ (خەوتین دینا ل ۷۹).

— دەنگ: ئەز هاوالاتیه كم (خەوتین دینا ل ۸۰).

ئەڤ (دەنگ) ه وهك خویا دبیت، كەسایه‌تییه كه كو ل دەرڤه‌یی وهلاتی نوینەراتیا چەندین كەسایه‌تیین دی دكەت:

— ئەز بنافی خو و بنافی گروپه‌كا برادەرن لیكۆلینەر (خەوتین دینا ل ۸۰).

ب فی رەنگی ئەڤ كەسایه‌تییه، هەمی پیکفه بەشداریی د دیالۆگین فی دەقی شانوییدا دكەن و رویدانین وی بەره‌ف پیشقه دبن.

۴ - ۱ - جفاکی:

د فی دهقی شانویدا، په یوه نندیا جفاکی دناڅهرا که سایه تیښ ویدا، ب باشی و روهنی هاتیه خویاکرن. ژ لایه کیڅه، نهو په یوه نندیا ب هیژ و خورتا دناڅهرا که سایه تیښ (گروپا راستی)، کو په یوه نندیه کا دلسوزانه یه و ل سهر بنیاته کی راست و دروست هاتیه ناکرن، نهو بنیاتی راست و دروست ژی نفیسه ری ب زیره کی دارشتیه، نهو ژی ب ریکا مفا وهرگرتی ژ که سایه تیښ "دین" چونکی ده می مروژل راستی دگریت، راستی ب زهجت ل دهو مروژین ناسای د جفاکیدا ب دهست دکه فیت، لهورا (نفیسه ری په نا بریه بو مروژین کو د چاقین خه لکیدا دین و د چاقین نفیسه ریدا د راستگو چونکی ژ نهجامی راستگو یا خو نهو کهسه که فینه د بارودوخه کی ب فی رهنگی نه خوښ و ژ نهجامی نه فینه کا دلسوزانه و پاڅو ژ بهر باری تابووری و جفاکی نه شیاپه ته حمولا فان تشتان بکن، لهورا نافی "دینا" هاتیه ل سهر وان. پرانیا دینین کو د فی دهقی شانویدا هاتین، بهری فی حالتی مروژین ژیر و تیگه هشتی و خودان قهلم بوون)*. ژ لایه کی دیر، سهره رای دین بوونا وان، نهو که سایه تیښه په یقین ریترگرتی د دیالوگین هه فوودا بو ئیک بکار دینین. په یوه نندی و راستیه کا دیا جفاکی نه د شین دناڅهرا فان که سایه تیښ و که سین ده ورو بهرین وان د جفاکیدا وهرگرین، کو نهو که سایه تیښه — که سایه تیښ دین — زربه هرن، هدر وهک د دهقی شانویدا ناماژه ب فی زربه هر بوونا وان هاتیه کرن:

— بهلی چ کهس ژ ههوه بی ناماده نینه کچا خوه و خویشکا خوه بدهتی.....

(خونین دینا ل ۶۸).

* چاقیکه فتن دگهل (ئبراهیم نهجه د سمو).

و ئەڤ كەسايەتییە دینە جەیی تپرانەپیکرنی و دەم بوراندنی بۆ خەلکی:

— ب تنی ههوه دڤیت بی بکەنه کەنی. مللەتی مەیه و هەتا هوین پرتە کا نانی
دەنی دڤیت وەکی مەیموونکا بۆ ههوه ب لەیزن.. ب رەقسن (خەوتین دینال

.٦٨)

دیسان پەییوەندییە کا دیبا کو د ڤی دەقی شانویدا هەمی، پەییوەندییا سست و
هەڤرکیانە و دوژمنکارانەیا پارێزەرانه دگەل (گروپا راستیی)، کو سەرەرای وی چەندی
چو سستی ناکەڤتە د خەبات و پەییوەندیین وان ب خۆدا و هەر ب ئیک دل و ئیک زمان
کاری ژ بۆ ب ئەنجام گەهاندا نارمانجا خۆ دکەن، خۆ هەگەر ب بوهای ژ دەست دانا
ژیانی ژ بی ناترسن و د بەردەوامن.

٤ - ٢ - دەروونی:

د ڤی دەقی شانویدا، هەلچوون، دوودلی، بی هیفی بوون، حەز و ڤیان، داخواری
و... هتد، ب شیوەیهکی بەرچاڤ کارتیکرنی ل سەر دەروونی کەسایەتیی دەقی دکەن.
(لقمان) د ڤی دەقی شانویدا سەرەرای هندی کو مرۆڤهکی دینە، رۆلهکی شارەزایانە و
خودان سەرپور دگێریت و ژ لایی (گروپا راستیی) ب سەری وان دەیتە هەژمارتن:

— داود: تو سەری مەمی دی چەوا خۆ کوژی (خەوتین دینال ٧٢).

د دیالوگین (لقمان)یدا، نفیسەری ب باشی و شارەزایانە سەرەدەری دگەل
دەروونی ویدا کریه، کو (لقمان) بەردەوام کاری ژ بۆ هندی دکەت تا کو باری
دەروونی هەڤالین وی تیک نەچیت و رپگە چارهیان بۆ ئاریشه و ئاستەنگان دبینیت،
هەر وەك د ڤی پارچا دیالوگا ویدا خویا دبیت:

— براینو باوەر بکەن.. مە کەس نینە ئەگەر ئەم گوھی خۆ نەدەینە ئیک و

دوو، دوو کەس د هاوارا مە ناهین (خەوتین دینال ٧١).

ل دهسپيكا دهقي، د ديالوگين (گروپا راستي) دا، باري د هروونیی وان یی ناسایی و جیگیره، هه وهك:

— خدرۆ: من د قیال مرؤفا بدهم لی چونکی ژ نقشی منن من لیته دا (خهونین دینا ل ۶۹).
پشتی به حسکرنا چاره سه رکرنا گرفتارییا خو، بهره بهره باری د هروونیی وان تیک دچیت، هه وهك نهو تیکچوون د قی دیاوگا (نه هۆ) یدا رهنگفه ددهت:
— نه هۆ: نهفه چ بهلانه نهی خودی لقو مه دبهتی، دی بهس بهحسی سیاسه تی بکهن (خهونین دینا ل ۶۹).

یان ژی دهمی (خدرۆ) دبیژیت:

— خدرۆ: راست دبیژیت ته چیه دینی خودی تو یی فان ناخفتنایی؟ (خهونین دینا ل ۶۹).
د بهر دهوامییا فان دیاوگان باری د هروونیی (نه هۆ) ی ب تیکجاری تیک دچیت:
— نه هۆ: سه ری من پهقی بهسه (خهونین دینا ل ۶۹).
ههروهه ل جهه کی ژ دهقی، باری د هروونیی (لقمان) ی ژی وهسا تیک دچیت کو ژ خو بیژار دبیت:

— لقمان: ههوار، گه هوین بی دهنگ نه بن دی خو کورم (خهونین دینا ل ۷۱).
پشتی بریاردانا بهستنا کونگره ی، باری د هروونیی وان نارام و جیگیر دبیت و هه می ههست ب خو شیبه کا د هروونی ژی ل دهف خو دکهن، هه وهك د قی پارچا دیاوگیدا خویا دبیت:

— دی مه دهنه نیاسین نهز خدرۆ بووم دی به (خدر پاشا) و میقو بیته (میقداد پاشا) و ههروهه سا لقو دی بیته (لقمان پاشا) نه م هه می دی بیته پاشا (خهونین دینا ل ۷۱).

هه دیسان د ده قیدا، پشتی سه رنه کفتنا (گروپا راستی) و دان پیته دانا ب وان ژ لایی ریقه به ریانه، باری د هروونیی وان تیک دچیت:

— هەر دائیرا ئەم دچوونیی چ د گۆته مه. هزر دکر ئەم گروپا کرین و فرۆتتا

تشتین قەدەغەینە.. هزر دکر ئەم قەچاغچینە (خەوتین دینال ۷۸).

هەر وهک بەری نوکه مه ناماژە پیدای، (لقمان) د فئ دەقی شانویدا، ئەو کەسایەتییه
یئ کو هەردەم باری دەروونیی هەقالین خۆ نارام و تەنا دکەت، لەورا پشتی فئ چەندی
ژی هەر ئەو هیقی و ئومیدان د بەخشیتە وان و باری دەروونیی وانئ تیک چوویی نارام
دکەت:

— لقمان: براینۆ خۆ راگرن چ نەمایە. باوەر بکەن سەرفرازی مرۆقی هەلووستی

مروقییه. نایبت ئەم ب دوماهیك بینن (خەوتین دینال ۷۹).

ل دوماهیكا فئ تەوهری، پشتی قەدەغەکرنا کار و چالاکیین (گروپا راستیی) ژ لایی
دەستەکی پاریزەرانیقە و ئەو هەمی نەخۆشی و ئاستەنگین کو دەینە د ریکا واند، ب
هەستەکا بەرزا دەروونی و هەلچوونەکا هشیارانە و ب شانازیقە بریارا خۆ دەن:

— ئەم ژئ دی بریارا خۆ دەین (دگەل بینەران) هیژایان ئەف کاری ئەم دا پی

راین، نە دەرکەفتنە ژ دۆرهیلی ژیانئ مه بریارا شەهادەتی دا د ریا ریازا

راستی دا (خەوتین دینال ۸۴).

هوسا نفیسەر شیایە د هەمی بارودۆخ و دیالۆگین دەقیدا، سەرەدەریەکا زیرەکانە
دگەل دەروونی کەسایەتیین دەقی خۆدا بکەت و چیژ و خۆشییهکا تایبەت بدەتە کاری
خۆ.

۵ - چە:

ئەگەر ئەم سەرەنجا خۆ بدەینە فئ دەقی شانوئی، هەر ژ دەستیکی هەتا کو
دوماهیکی، بەحسی باژیری دەینە کرن و پرانی دیالۆگ و رویدانین فئ دەقی د باژیری
دەینە ئەنجامدان، بۆ نمونە:

— تو باوهر دكەى ھەفالى ھېزا.. ھەر دائىرا ئەم دچووينى (خەوتىن دىنال ۷۸).

— كەرەمكەن گرووپەك بچنە لايەتتىن سىياسى، و گرووپەك لايەتتىن ئىدارى.. و گرووپەك فان رىكخراوين مرۇقايەتى (خەوتىن دىنال ۷۶).

— دى ھەر ئىك ژ ھەوھ چىتە باژىرەكى دى (خەوتىن دىنال ۸۴).
ھەتا كو د ناۋ پارچەكا دىالۆگا (خدرۆى و لقمان)ى دا، ب ناۋ و نىشان بەحس ل ھندەك باژىران دەھتە كرن:

— خدرۆ: دى مونتيكارلۆ و لەندەن بەحسى مە كەن (خەوتىن دىنال ۷۴).
— لقمان: بلا نەقىيىن ميديا و مەھابادى و شىخا بىيىن (خەوتىن دىنال ۸۱).
ھەرۋەھا د چەندىن پارچە دىالۆگىن كەسايەتتىن فى دەقى شانوئيدا ژى، ب شىۋەھەكى نەراستەوخۆ باس ل (كوردستان)ى ھاتىە كرن:

— پرپار ھاتەدان دقىت ھەوھ دوير بىخىن ژ فى وەلاتى (خەوتىن دىنال ۸۲).
— ئەزىزەنى ئەم خودان ئاخىن، خودان مللەتتىن (خەوتىن دىنال ۸۳).
— وەلاتى مە مەزنىن قەسر و خوۋشە بو مە (خەوتىن دىنال ۸۰).

ھەرۋەھا د دىالۆگەكا (ئەھمۆ)يدا، ب ناۋ و نىشان باس ل رويبارەكى دەھتە كرن:
— ئەھمۆ: پرۆگرام ما پروگرامى دەرباز بوويى ئاراسى؟ (خەوتىن دىنال ۷۳).
پىۋىستە بىژىن، نقىسەرى ژ بو نامازە پىكرنا جھىن كو د فى دەقى شانوئيدا ئىناين، ھەمى ب شىۋەھەكى دىالۆگىن راستەوخۆنە.

۶ - بابەت:

سەبارەت بابەتى د فى دەقى شانوئيدا، ئەم دشىيىن بىژىن كو ئەف دەقە ژ وان جۆرىن دەقانە يىن كو چەندىن بابەتان ب خوۋفە دگرن، ل دەستپىكى بابەت، ئاماژ كرنە ب بابەتەكى جفاكى، كو ئەف چەندە ژى ل سەرەتايە دەقى ب رىكا (گۆتو)ى باس لى

دهيته کرن، نانکو نه و کار و کريار و داب ونه ريتين جفاکيښ کو همبهري مرؤفين دين دهينه کرن. پشتي هنگي بهره بهره بابهت ناسويه کي ديتز ب خوڤه دگريت و بهره ډ بابهته کي سياسيغه دچيت، نه و زي ده مي کو که سايه تيبين في ده قي شانوي د ديالوگين خوډا به حسي سياسيته، کونگره، ماف، دبلوماسيهت، براکوژي و... هتد دکهن (خهونين دينال ۷۲ - ۷۵). پشتي هنگي بابهتي سياسي تينکهل ب بابهتي نيشتيمانپهروهري و نه ته وه يي دبيت، نه ډ چهنده زي ب ناشکراي د ديالوگين که سايه تيبين ده قي دا خويا دبيت:

— وه لاني مه مهز نترين قه سر و خو شيه بو مه (خهونين دينال ۸۰).

— مرؤډ د شيت بي دايک و باب و خيتران بريت لي بي وه لات نه شيت بريت

(خهونين دينال ۸۲).

— مه دقيا نه م بزاني بوجي نه م دبي مافين همي خه لکي جيهاني بي بوينه

خودان کو مار و ده ولت (خهونين دينال ۸۳).

و ل دومه يکا ده قي شانوي، نه ډ ناراسته يي بابهتي نه ته وه يي و گه لپه روهري دگه هيته گوپينکا خو، هدر وه ک د قي ديالوگا (لقمان) يدا ديار دبيت:

— هيژايان نه ډ کاري دا نه م بي رابين. نه ده رکه فتنه ژ دورهي لي زياني مه

برپارا شه هاده تي دا د رپيا ريبازا راستي دا (خهونين دينال ۸۴).

که واته نفيسه ر شيابه ب چهندين بابه تين جورا و جور و ب هه فدو و فته گريداي، في ده قي شانوي خو سه رهنجرا کيشتر لي بکه ت.

۷ - رويدان:

پشتي که سايه تيان کو ژ بو دروستيونا رويدانان پيوستن، ديالوگ د في ده قي شانوي يدا ژ بو دروستيون و پيشفه چوونا رويدانين في ده قي، روله کي مه زن دگيږن. سه ره تاي ده ستي کون و دروستيونا رويدانين في ده قي شانوي فه دگه رن بو پارچه کا

ديالوگا (لقمان)ی، کو نه ف پارچه ديالوگه ديبته زنجيره يا بهره وامي پيدرا رويدانين في ده في شانوي:

— لقمان: نه ف هه مي نايته (جگاره كي دده نه ميقي) چاره سه ريا گرفتاريا مه.

— داود: گرفتاريا چ لقمان.

— لقمان: برسي بوون، نوميد، نايده، بريار (خهونين دينا ل ٦٩).

نه ف ده ستي شخه ريا (لقمان)ی ژ بو چاره سه ركرنا گرفتاريا وان، چه ندين رويدانين ب هه ف گريدي ل دويف خودا دئيت، هه وهك ده مي كو (خدرؤ) د ديالوگه كا خودا دييژيت:

— پيدفي يه نه م هه مي پيكفه هه ول بده ين و ب ئيك هزر كار بكه ين دا كو بشي ين به رسينكي دوژمن و نه حزين في ملله تي د في سه ربوري و د في نازادي دا ب راهه ستين (خهونين دينا ل ٧٢).

كو د بهره واميا فان رويدانان، ده رنه جامي وان ديبته رويدانه كا گرنگ، كو نه و رويدان زي ديبته وه چره خانه ك د رويدانين في ده في شانوييدا، كو نه و زي به ستنا كو نگره يه (خهونين دينا ل ٧٣). و چوونا نه ندامين (گروپا راستي) بو ده ف لايه نين سياسي، ئيداري و ريكر اوين مرو فايه تي، ناراسته ي رويدانان بهره ف ناسويه كي بي هيقياتي دبه ت، ده مي كو ژ موهيما خو فه دگه رن:

— ميقي: نه م چووينه ده ف ... (خهونين دينا ل ٧٨).

و بهره وامي پيداني ژ لايي (خدرؤ) يفه، كو د ديالوگا خودا دييژيت وان لايه نان — جهين به رپرسيار — نه و ب قه چاغچي و موشكيلچي و تيكده رل قه له م داينه (خهونين دينا ل ٧٨). پشتي هنگي ب ريزانيا (لقمان)ی ناراستي رويدانان ناسايي ديبت تا كو ده سته كا پاريزه ران ده ين، كول قي ري ئيدي ب ئيكجاري ناراستي رويدانان ده يته گوهرين:

— پاريزه ر دوو: هوين دده سته سه ر كرينه (خهونين دينا ل ٨١).

— پارٽر ئيڪ: ئهڦه چ هؤسهيه، ههوه ئهم يٽ رسواكرين ههوه ويئي دؤزا مه يئ
شيلي كرى ل بهر رايا گشتى يا جيهانى (خهونين دينا ل ۸۱).

ژ ئهئجامي فان ديالوگان، دهسته كا دوويي ژ پارٽره ران كو ئهو ژى پارٽره رين
(۶، ۵، ۴) زيده دين و ئهو ژى ئاراستي رويدانان ل دژى (گروپا راستي) دگوهين، كو
بريارا وان ژى ئهوه، كو چي نايبت ئيدى (گروپا راستي) چو كار و چالاكيين ب في
رهنگي بكهت (خهونين دينا ل ۸۴). كو دهرئهئجامي فان ههمى رويدانان ژى رويدانا
چاره نقيسيا في دهفي شانوييه كو ل ديالوگا دوماهيكافى دهقيدا دهيت، ئهو ژى بريارا
(گروپا راستي) يه ژ بو شهاده تي د رپيا ريبازا راستي دا (خهونين دينا ل ۸۴).
ب في شيوهى، نقيسهر شيايه ب رپكا ديالوگين ب هيژ و ب ههڦ گريدي،
رويدانين في دهفي شانويي بهرهڦ پيشقه بهت و بگههينته ئهئجامي دوماهيكافى يي ئارمانجا
دهفي شانويي خو.

۸ = مملاني:

ئه گهر ئهم تهماشه يي في دهفي شانويي بكهين، دى چهندين جوړين مملانا تيدا
بينين. ل دهستيكي ئهم دشين ناماژى ب جوړى "مملانا مروفي دگهل جفاكي" دا
بكهين "چونكى كهسايه تيين (گروپا راستي) د في دهفي شانوييدا د دينس، ب شيوهيه كي
روهنتز و زه لآلتر بيژين (بين دين بووين)، له ورا فان كهسان مملانه كا خورت دگهل
جفاكا خودا كرينه و دهرئهئجامي وي چهندي ژى، ژ لايي جفاكيه نه هاتينه په سهند كرن
چونكى ئهو نه دگهل جفاكي و نه ژى دگهل وان داب ونهريت و ياسايين كو جفاك ب
رئقه دچيت دگونجن، ئهو ژى ب في شيوهي ل خواري:

— چ عهردي بقين ب ميزن دى ميزن چ عهردي بقين برين دى رين .. چ

سه بارا بقين بهرا ليدهن ليدهن (خهونين دينا ل ۶۸).

ب في رهنگيه كو ئهڦ مروڦه دگهل جفاكا خودا ناگونجن.

ھەرۋەھا ئەم دىشىن جۆرى دوۋىي ژ ملاملا نا كو د فى دەقى شائوييدا ھەى دەستىشان بکەين، ئەو ژى "ملاملا مروؤ دگەل مروؤفى" يە، ئەؤ جورە ملاملانە د چەندىن دىالوگىن (گروپا راستىي) ب خو بەرچاف دىبىت (خەوتىن دىنا ل ۶۹ - ۷۱). ئەؤفە ژ لايە كىفە، ژ لايە كى دىفە، ملاملا ئەندامىن (گروپا راستىي) دگەل ھەر دوو دەستە كىن پارىزەران ژى دچىتە ل ژىر خانان "ملاملا مروؤ دگەل مروؤفى" يدا، كو ئەؤ ملاملا دناقبەرا فان دوو لايەناندا، ملاملانە كا گەرم و گور و خورتە (خەوتىن دىنا ل ۸۱ - ۸۴). كەواتە ئەم دىشىن بىژىن كو نقىسەرى ب باشى شىياە د دەقى شائويي خوؤا مفاى ژ توخى ملاملانى وەرگرىت.

۹ - مفا وەرگرتن ژ (مؤؤدرااما)* يى:

نقىسەرى د دەقى خوؤا مفا ژ مؤؤدراامىي وەرگرىتە، ئەو ژى پىشتى وى دەمى كو (لقمان) ھەفالىن خو دىھىزىتە ل دەؤ لايەنىن سىياسى، ئىدارى و رىكخراوین مروؤفايەتى (خەوتىن دىنا ل ۷۶). كو پىشتى ھنگى ئەو ب خو بتتى ل سەر دەپى شائويي دىمىنىت و ل وى دىمەنى كو وەك مؤؤدراامايە كىيە، مىنا تاك ئەكتەر ب تەنھايى دگەل خوؤا دناخفىت و رۆلى خوؤ د فى بواریدا دلەيزىت، ئەو ژى پىشەوازىكرنا ل مىقان و رىورەسىمىن ئامادەبوونا وان و ھەفدىتتىن وى ب وەزىران ... ھتد (خەوتىن دىنا ل ۷۷). نقىسەرى ب مفا وەرگرتن ژ فى تەكنىكى دەقى شائويي خوؤى دەولەمەندتر لى كرىە.

* (monodrama): ب وى جۆرى شائوگەرىي دەپتە گۆتن، كو سەرچەم فاكئەرىن شائويي تىدا ھەبن، تىدا بتتى ئەكتەرەك رۆلى دگىزىت، يان ب گۆتنە كا دى، ئەو جۆرى شائوگەرى يان دىمەنىن شائويي يىن سەرەنچراكىشە كو د وىدا ئەكتەرەك بتتى دناخفىت، يان ژى بەردەوامى پىدانا وان ھەمى مؤؤلوگىن دراماتىكىيە كو ھەر ژ لايى وى كەسايەتقىفە ھاتىنە گۆتن.

<http://www.answer.com/topic/monodrama>

ژىدەر:

۱۰ - ریتما دیالوگی:

ریتما دیالوگی د فی دهقی شانویدا، د هر سی ناستین خو یین (ناسایی نرم و بهرز) دا هاتیه بکارنن. سهارهت ناسایی بوونا ریتما دیالوگی د فی دهقی شانویدا، نم دشین نامازی ب ناخفتنا (گوتوی) بدهین کو نمونه کا باشه ژ بو فی جوروی ریتما دیالوگی:

— هوین فان مروقان دینن. بهلی یی بو هوه مارشا قازانا دیپزن. ماف یی هه ی چ بیژن، و کهسی ماف نینه فان که سا بیشینیت، چونکی د دهستورداینه خههرا دیپزنه خهلیکی. خهلیکی یی دکته کهنی. بهرا دهافیزنه خهلیکی

(خهوتین دینال ۶۸).

یان ژی دهمی نهو مروقین دین بو خو گروپهکی دادمه زینن، ناسایی بوونا باری ریتما دیالوگی د ناخفتین واندا یا دیاره:

— خدرؤ: ناه جوانه گهلهک گروویا راستیی. دی نافی خو کهینه (گروویا راستیی).
— نه هؤ: دی جگارا دهنه مه.

— لقمان: نم نووکه یی د بارودوخه کی نازک و بی پارهیی دا دژین.. و دقیت خو راگرین، چونکی هیشتا کهس به نهحه سیایه و کهسی دهستی هاریکاری بو مه درپژ نه کریه (خهوتین دینال ۷۵ - ۷۶).

سهبارهت ب نرم بوونا ریتما دیالوگی، نم دشین نامازی ب فان دیالوگین که سایه تیین دهقی شانوویی بکهین:

— میقؤ: بهس خوزی نهز بیامه بهرپرس.. ئیک دا بو من سه یاری هاژوت تیت.. تیت. و ئیک دا ل پشت من بیت و سی دا بو من پالدهن نه گهر شول نه کربا.

— خدرؤ (بو میقؤی): تیت بو هنریت ته تیت (خهوتین دینال ۷۰).

پشتی کو هر دو دسته کین پارټرهان دهین و بهشدارى دیاوگین دهقى دین،
ئاراستی ریتما دیاوگی بهره بهره بلند دبیت“ چونکی مملانا دناقبهرا پارټرهان و
کەسایهتین (گروپا راستی) خورتز لی دهیت، لهوړا ریتما دیاوگی ژى د فى
بارودوخیدا دى بهرز و بلند بیت، هر وهك ئەم فى چهندی د زۆربهی دیاوگین
دوماهیكا فى دهقى شانۆییدا دبیین:

— (سى پارټره) پارټره ئیک: بى دهنگ بن هوین دهستهسهر کرینه.

— خدرۆ: چ؟

— پارټره دوو: هوین ددهستهسهر کرینه.

— پارټره ئیک: ئەفه چ هۆسهیه، ههوه ئەم بیټ رسواکرین ههوه وینى دۆزا مه بى
شیلې کرى ل بهر رایا گشتى یا جیهانى.

— میقۆ: پا بخودی ههکه مه وه کرى.

— پارټره سى: بى دهنگ“ دياره کەس نهمايه فى وهلاتى، هوین گرووپهک دین و
دهست ب دانانا کۆنگرا دکەن. و هوین بارودوخا تیک ددهن (خەوتین دینال

(۸۱).

هر وهك مه ئاماژهییدا، ئاستی ریتما دیاوگی د فى دهقى شانۆییدا بهردهوام یا د
گۆهرییدا، ب تایهت ژى ریتما (ئاسایى) و (بهرز) رۆلهکى سهرهکى و کاریگەر د
دیاوگین فى دهقى شانۆییدا دگیرن.

۱۱ - فهگیان:

د فى دهقى شانۆییدا، نقیسهرى هر ژ ئیکەم دیاوگ تا کو دوماهیك دیاوگا فى
دهقى شانۆیى ب بهرفرهی فهگیان بکارئینایه، ب تایهتى ژى، چونکی کەسایهتیهکى
فى دهقى شانۆیى (نیهۆ) مروفهکى (کهږ ولاله)، نقیسهرى پراڼیا جاران د دیاوگین

(نيھو) ٻڌا مفا ڙ ڦه گيڙائي وهر گرتيه، بو نمونه دي چهندين ديالوگه کين (نيھو) ي ئينين
کاني چاوا مفا ڙ ڦه گيڙائي هاتيه وهر گرتن:

— نيھو: نه ده ده (ب ئيشاره تا ديٻيڙيت نه ڙي لوڙي بووم) (خهونين دينا ل ٦٩).

— نيھو: ته ئيڪيد دکهت کا چاوا دي جگارا کيڙن: نه نه، نا نا (خهونين دينا ل ٧٦).

— نيھو: نه.. نه (سهري خواه دهه ڙينيت) (خهونين دينا ل ٧٩).

و چهندين ديالوگين ديڙين هاوشيوه کو (نيھو) بکار دئينيت. ههر ديسان ل دهسپيکا
دهقي، ده مي کو نفيسهري که سايه تيڙين دينين دهقي د دهته نياسين، مفاي ڙ ڦه گيڙائي
وهر دگرگرت (خهونين دينا ل ٦٨). و ب گشتي ڙي، دي چهندين نمونين دي پيش جاڦ ئيڇين
کاني نفيسهري چاوا مفا ڙ ڦه گيڙائي وهر گرتيه:

— خدرؤ: بهس (ههر ئيڪ دچيته جهي خو.. ميڦو روڙنامه کي دخونينيت، لقمان
راديوئي ڦه دکهت — نيھو ب ريباتا خواه ڦه يي مڙويله.. داود قه ميسي خواه
دئيڇيت.. ههر ئيڪ بزافه کي دکهت) (خهونين دينا ل ٦٩).

— لقمان: (دچيته ته له فوني) به لي (خهونين دينا ل ٧٩).

— پاريزهر سي (دبريت): برپار هاته دان دڦي ههوه دوپريڇين ڙ ڦي وهلاتي

(خهونين دينا ل ٨٢).

— خدرؤ: (بي ب ره خ ڦه) چ؟! (خهونين دينا ل ٧٦).

— لقمان: گهلهك ب خير هاتن (دگهل ئيڪي دي) به لي باشه (وه کي شيوهي
پيشوازيه ره سي) بهري نه م دهست ب ري و ره سمين ناماده بوونا ههوه بکهين
..... (خهونين دينا ل ٧٧).

و ل دوماهيك ديالوگا کو نه ڦه دهقه کوتايي پي دهيت، ههر ديسان مفا ڙ ڦه گيڙائي
هاتيه وهر گرتن:

— لقمان: مه برپارا شهاده تي دا د رپيا ريبازا راستي دا (هه مي دين خو د

نالاي شي وهر دکهن) (خهونين دينا ل ٨٤).

۱۲ - راوهستاندنا دیاوگی:

ته کنیکا راوهستاندنا دیاوگی د فی دهقی شانوییدا، ب باشی ژ لایی نفیسهریقه هاتیبه بکارئینان و نفیسهری د جهین پیوستی راوهستاندنی و جهین گونجایی ئەف ته کنیکه بکارئینایه. ههلبهت بکارئینانا ته کنیکا راوهستاندنی ژی، پیوسته ل دویف بارودوخین دهقی بن“ چونکی بهروفاژی فی چهندی، دی ژ سەنگ و بوهایی دهقی شانوی هیته کیمکرن و دی دیاوگان ژی ههرفینیت. ب فی رهنگی ل خواری ئەم دشین نامازی ب ته کنیکا راوهستاندنا دیاوگی د چهندين دیاوگین فی دهقی شانوی بکهین:

— بهلی دفتت هوین تی بگههن ئەز..... (خهوتین دینا ل ۷۰)

— داود: ئەژی دگهل ته..... (خهوتین دینا ل ۷۰)

— خدرۆ: کیش مهسهلی.. کیش مهسهلی بو من بیژن؟ (خهوتین دینا ل ۷۱)

— ئەهۆ: نه.. نه ئەم دینن ههما هەر هوین ب عاقلن (خهوتین دینا ل ۷۱).

— لقمان: سوپاس... کهره مکهن (خهوتین دینا ل ۸۰).

— لقمان: ناشتی.. نازادی.. دیو کراسی.. ژیان (خهوتین دینا ل ۸۳).

— لقمان: ب کورتی ئەزبهنی مه دقا لیكدانا برینتت خوه بکهین.. مه دقا ئەزمانی

مه بگهپریتت.. مه دقا ئەم بزاین بوچی ئەم دبی مافین ههمی خهلیکی جیهانی بی

بووینه خودان کۆمار و دهولت.. ئەم خودان نهتهوهینه.. ئەقهبه ئەردی مه..

مه زمان بی ههمی قهدهرا مه ئیکه... (خهوتین دینا ل ۸۳).

— (دین پیکفه): ئەم ناچین.. ئەم نا دهر کهفین (خهوتین دینا ل ۸۴).

ههروهها ئەم دشین نامازی ب فی چهندی ژی بدهین، کو نفیسهری د ناف

(فهگیرانی) دا ژی مفا ژ راوهستاندنا دیاوگی د دقا خوئی شانوییدا وەرگریته، بو

نمونه:

— پاريزهر ئىك (ب ژور دكهفیت.. و دقیت بى دهنك بكهت): بى دهنك بى
دهنگ (خهونین دینا ل ۸۲).

ب فى شیوهى، نفیسهرى ب رهنگه كى بهرفراوان مفا ژ راوهستاندنا دیالوگى د فى
دهقى شانۆیدا وهرگرتیه.

۱۳ — نارامكرن و ئالۆزكرنا بارى شانۆیى:

ئهگهر ئەم تهماشهى فى دهقى شانۆیى بكهین، ههر ژ دهستپىكى تا كو دوماهیكا
دهقى، كهسایهتیا (لقمان) ی كهسایهتیه كه كو ههردهم ههول و بزافا ددهت، ژ بو هندى
كو بارى شانۆیى نارام و هیمن راگريت و نههیلیت كو بهرهف ئالۆزى بچیت، كو فى
چهندى ژى ب باشى د دیالوگین ویدا رهنگه دایه:

— لقمان: میقو سهر خوه بابى من لسهر خوه مه بهست ئەو نینه (خهونین دینا ل ۷۱).
— لقمان: براینۆ خو راگرن چ نه مایه. باوهر بکهن سهرفرازا مروقى ههلویستى
مروقىیه (خهونین دینا ل ۷۹).

— لقمان: ههوه دیت.. من دگۆته ههوه خو راگرن (خهونین دینا ل ۸۰).
— لقمان: ئەزبهنى مه ئاریشهك ههیه و فان بهرپزان.. ماف نه دایه مه.. ئەم هزرین
خوه دارپژین و ئەم ییت هاتینه قهدهغه كرن. ئەزبهنى ئەم خودان ناخین خودان
مللهتین (خهونین دینا ل ۸۳).

ب فى رهنگى (لقمان) ههردهم ههول ژ بو وى چهندى ددهت كو بارى شانۆیى ب
نارامى راگريت، ژ فى چهندى بو مه خویا دبیت كو (لقمان) ی ب شیوهیه كى گشتى
كهسایهتیه كا نارام و هیمن یا ههیه. ههروهها ههر د نافا (گروپا راستى) دا، كهسایهتیا
(میقو)، كهسایهتیه كه كو ههردهم و گاف ههول بو ئالۆزكرنا بارى شانۆیى ددهت و
شیماتیا دكهت، ههر وهك ئەم فى چهندى د دیالوگین ویدا دبیین:

— میقو: (بو كسه كى سهرى نیهۆ ددهت) ههش (خهونین دینا ل ۶۹).

— ميقۆ: يه عنى ئەم نەد تېنگە هشتىنە ئانە، ئەم كەرىن ئەم كەرىن (خەونىن دىنا ل ۷۱).

— ميقۆ: كەرەمكە ئەفە ئەو ئەوا تە كرى (خەونىن دىنا ل ۸۳).

لى بەلى، ئالۆز كرنا گشتى و كارىگەر د ئى دەقى شانۆييدا وى دەمى رویددەت، كو
هەر دوو دەستەكین پارۆزەران دەین و بەشدارى دەقى دىن و دىنە رېنگر و
بەرەهلستكارىن (گروپا راستى)، ب قى چەندى ئالۆزىه كا دژوار د دقىدا پەيدا دىت،
بۆ ئوونە:

— پارۆزەر دوو: هوین ددەستەسەر كرىنە (خەونىن دىنا ل ۸۱).

— پارۆزەر سى: بى دەنگ “دىارە كەس نەمايە ل قى وەلاتى، هوین گرووپەك دىن و
دەست ب دانانا كۆنگرا كەن. و هوین بارودۇخا تىك ددەن (خەونىن دىنا ل

(۸۱)

— پارۆزەر تىك: ئەزبەنى ئەفە تىكدەرین ئاراميا خەلكى نە.. ئەفە نابىت كەنگى وەلى
هاتىه دىن كۆنگرا دانن. ئەفە تىشى وانكرى قەدەغەيه لسەر ياساين مرؤفابەتى

(خەونىن دىنا ل ۸۳ — ۸۴).

— پارۆزەر شەش: نابىت هوین چ كارين دىت بكن دى هەر تىك ژ هەوہ چىتە

باژىرەكى دى (خەونىن دىنا ل ۸۴).

۲ - دهقى شانويا (شهمه نده فر):

— كورتیهك ل سهر دهقى شانويا (شهمه نده فر):*

نهؤ دهقى شانويا ل سالا (۱۹۹۹)ى، ژ لايى (مهسعوود عارف صالح) **فه هاتيه نفيسين. بو جارا ئيكي ههر ل وى سالى ل گوڤارا (سينه ما و شانؤ) ژماره (۶) هاتيه بهلافكرن. ههژى گوئتييه دهقى شانويا شهمه نده فر جاره كى يى هاتيه پيشكيشكرن ***. دهستپيكي پيوسته بيژين، كو نهؤ دهقى شانويا نه هاتيه دابه شكرن بو سهر چو ديمه نان. كورتيا في دهقى شانويا ب في رهنگيه، كو ههر دوو كه سايه تيين في دهقى كو (ژن) و (مير) هكن يين ل هيڤيا شهمه نده فرى تا كو بهيت و لى سيار بن و بچن، د چافه رپيا هاتنا شهمه نده فرپدا (ژن) داخوازا مافين خو يين رهوا ژ (ميرى دكهت، (مير) ژى فان داخوازي و مافين (ژن)ى ب تشتين نهرهوا و دژى نهرين جفاكي د هه ژميريت و گوهى خو نادهتى. رويدان ب في رهنگي د چافه رپيا هاتنا شهمه نده فرى د بهرده وامن،

* شهمه نده فر، مهسعوود عارف، گ: سينه ما و شانؤ، ژ، سالى دووهم، چاپخانه ي وهزاره تي رۆشنيري، ههولير، نهيلوولي ۱۹۹۹، ل ۸۲ - ۸۴.

** مهسعوود عارف صالح: ل سالا (۱۹۷۳)ى ل باژيري دهوكى ژ دايلك بوويه، ژ سالا (۱۹۸۳)ى دهست ب كار و بزافا هونه ري كويه، دهرجويي پهمانگه ها ناماده كرنا مامؤستايانه ل دهوكى سالا (۱۹۹۲)ى، و ههروهها دهرجويي پهمانگه ها تهنكيا ههوليري بهشى راگه هاندنييه ل سالا (۲۰۰۱)ى، به شدارى پتر ژ (۳۰) شانؤگه ريبان وهك نهكتهر، دهرهينهر و نفيسهر كويه و ههتا نوكه وهك نهكتهر و دهرهينهر و سيناريست كار د سى فيلمين سينه مايدا كويه كو نهو ژى فيلمين: (... و نيروگر بشكفين)، (بههشت د قوديكيدا) و (سيهرا فيشه كى)، نوكه ژى وهك ريقه بهري ريقه بهريا هونه ري شانويا / دهوك يى بهرده وامه ل سهر كار و بزافا خو:

— چافيكه فتن دگه ل (مهسعوود عارف صالح)، ريقه بهريا هونه ري شانويا / دهوك، رۆژا دووشه مبي ۲۵/۱۰/۲۰۱۰، دهژمير: ۱۰:۳۰.

*** نهؤ دهقه ل رۆژين دووشه مبي و سى شه مبي ريكه فتي (۳/۴/۱۹۹۹)ى ل هولا محمهد عارف جزيري، ل باژيري دهوكى هاتيه پيشكيشكرن.

گهنگه شه و ههفرکيا وان د ديالوگين واندا خورتتر لي دهيت، چهند شهمندهفر د وي ماوهيدا دهين و دبورن لي نهو ناگهني و ههفر دمینه د جهی خودا، تا کول دومههیکي (ژن) دی (میر)ی تاوانبار کت و ديپژيت کو پيوسته (میر) بهيته دادگههکرن، ژ نهجامی وی چهندييه کو (میر) تيدگههيت و دان پيدانی ب (ژن)ی و ماف و شيانين وی دکت، کو نه (ژن) بی (میر) دشیته بژيت و پيچهوانه، ب فی چهندي ههفر دوو دبنه ههفر بيرورا و نارمانجا وان ديته نيک و دهستين نيک دگر ن و نهو ب خو د بنه شهمندهفر و بههفر نارمانجيه دچن.

- نهو ته کنيکين کو روژ د ناکرنا دهقی شانويا (شهمندهفر) دا ههين:

۱ - زمان:

نهف دهقی شانويی، شيوازی زمانی وی شيوازهکی بهرزه، کو زمانی وی زمانهکی شيعرييه و توخين شيعريهتی ب سهردا د زالن. د فی دهقی شانوييدا نفيسهري مفا ژ ژمارهيه کا زورا ههما و چهغهنگان د ديالوگين کهسايهتيين خودا وهرگرتيه، ههلبهت بکارتينان و مفا وهرگرتن ژ شيوازه زمانی نهدهبي بهرز، سهنگ و بوهايی بهرههمی زيدهدکت و چيز و خوشيا وی ژي بو کهسی روشنير و خواندهفان زيدهترة. نهف جوره دهقين هوسا خودان تايهتتهندييهکن، کو خواندهفان و تماشهفان دی شين چهندين شروقهکرن و ليکدانين جوراوجور بو نهجام بدن، واته نهف جور دهقه ب دهقين فرهواتا دهيته نياسين“ چونکی نفيسهري فی جوری دهقی شيايه ب شارهزايی و ليهاوتوييا خو چهندين مهبهستان ل ژير سيههرا نيک ديالوگدا کومقهکت و نهوی بيافي بو خواندهفان و تماشهفانی برهخسنييت کو روژي د شروقهکرنا وان ديالوگاندا بگيريت، نهف دهقی شانويی ژي خودان فان تايهتتهنديانه، نفيسهري شيايه ب شيوازه زمانهکی نهدهبي بهرز و شيعريهتی، مهرام و مهبهستين خويين بهرهفرراوان د چهندين ديالوگين کورت و پر

واتادا دهربرپت کو دى ب بهره فرهه فى كارى وى ئېخينه ل بهر فه كولين و شروفه كرنى تا كو ب شيويه كى پراكتيزه كرى نهف چهنده بومه خويا بيت.

۲ - نه كنيكا ديالوگى:

أ - ديالوگا نه راسته وخو:

ههر وهك د ته وهرى زمانيدا مه دايه خويانى كرن، كو نهف دهقى شانويى دهقه كه كو توخين شيعرى ب سهر د زالن و ب شيوازه كى بهرزي نهده بيى هاتيه نفيسين، له ورا مادهم ب زمانه كى نهده بيى بهرز هاتيبته نفيسين، مسوگهر پرايا ديالوگين كو د فى دهقيدا هاتينه ليكگوهارتن، دى نه دراسته خو بن. د ههر دهقه كى شانويى كو هنرا بابته و پرويدانين وى تيكهل بن ژ هيما و چهقه نگان، دى ديالوگين وى دهقى ب شيويه كى نه راسته وخو هيته ناراسته كرن. بو نمونه دى چهندين ديالوگان ژ فى دهقى وهرگرين تا كو نهف چهنده ب باشى بو مه روهن و ئاشكرا بيت:

— ژ: نهى فهلهك ته بو مروفي من هو دايه؟ (شهندهفر ل ۸۲)

— ژ: راهه ستيانا ته دژى فيانى يه بي دهنگيا ته دژى ژيانى يه (شهندهفر ل ۸۲).

— م: ب ديف مرنى دا دى دهستيت خو دگهردهنا وى ئالينم. ب وى مرنى ژيانى

هه مبيز كهه (شهندهفر ل ۸۳).

— م: دهوله كا ژ نقشى ئاگرى. ليقه كا ژ روژى چى كرى (شهندهفر ل ۸۳).

* ههژى گو تنييه كو نهف دهقى شانويى (شهندهفر) بو لايهنى پراكتيكي مه بي ژ گو فارا سينه ما وشانو وهرگرتى، له ورا د نامازهدانا ب ژندهرى ديالوگان بنتى دى ب فى شيويه (شهندهفر ل ...) نفيسين تا كو گهلهك دريژ نهبيت هم ناچارين كو نافي (گوفارا سينه ما و شانق) نه نفيسين.

— م: بەرى خۆ بەدەيى. چەوا ھەميا يى خو ئىخستىيە تورى. ئەو تورا دقپت حىتى
بىخنى ئەو بخو يىت كەتيني (شەمەندەفر ل ۸۳).

ب فى رەنگى و چەندىن نمونين ديتزين ھاوشيوە ژ دىالوگين نەراستەوخو،
نقىسەرى د دەقى شانوئىيى خۆدا بكارئىناينە. ب راستى ژى، نقىسەر شىايە شارەزايانە
سەرەدەرىيى دگەل تە كنىكا بكارئىنانا دىالوگين نەراستەوخۆدا بگەت، كو ب فى چەندى
مروؤف دشىت چەندىن لىكدانين جوراوجورين ب واتاين جياواز، بو ھەر دىالوگە كا ويا
ب فى رەنگى بگەت، ئەف تە كنىكە ژى فەدگەرپت بو ھندى كو ((ھەر ھزرە كا
فەشارتى د ھەروون و ناخى نقىسەرىدا و ھەر ئەزمونەك د ژيانا وى دا د ناف و يىين وى
دا يىن كو د بەرھەمى/دەقى خۆدا بكارئىناين، ديار دبن))^(۱).

ب — دىالوگا راستەوخو:

سەرەراى ھندى كو پرانيا دىالوگين فى دەقى شانوئىيى د نەراستەوخو، نقىسەرى د
ھندەك دىالوگين فى دەقىدا، مفا ژ دىالوگين راستەوخو ژى وەرگرتينە، بو نمونە ئەم
دشپين نامازى ب فان دىالوگان بەدەين:

— ژ: بەس تە دەلىقە دابا من، تە گوھى خو دابا من، بلاتە ب يا من نە كريا (شەمەندەفر
ل ۸۲).

— م: من ريك دىتپە و ل تە فەشارتى؟ ئەز برىقە چومبە و من تو ھىلاى (شەمەندەفر ل
۸۲).

— ژ: ئەز ژى دگەل تە برسى بوم. لەشى من ژى دگەل تە دئيشا (شەمەندەفر ل ۸۲).

^۱ چاڤىكەفتن دگەل (پ.د.مەمەد بەكر مەمەد)، كولىژا نادابى، پشكا كوردى، رۇژا
چوارشەمبى، ۲۰۱۰/۱۲/۲۲، دەمژمير: ۹:۰۰.

- ژ: چونكى ته چ جاران ئەز نيزىكى خو نه كرىمه. ته چ جاران باوهرى ب هه بوونا
من نه بوويه ته كهس نه قىت (شهمنده فول ۸۳).
— م: ئەفه چه نده ئەم ل هيفيا هاتنا شه مه نده فري (شهمنده فول ۸۴).

۳ - ويني هونهرى:

ژ بهر هندی كو شيعرييهت د في ده قى شانوييدا رۆله كى مه زن دگيريت، مه ب فەر
و پيوست زانى كو ناماژى ب ته وهرى ويني هونهرى ژى د شرۆفه كرنا في ده قى
شانوييدا بدهين، كانى نقيسهرى چاوا شيايه مفاى ژ هونه رين رۆنيژى وهر گريت ژ بو
دروستكرنا ويني هونه رى دبالوگين ده قى خو. بى گومان، ويني هونه رى ژى پرانى ب
ريكا توخين رۆنيژى دهيته چى كرن، ئە گەر ئەم ته ماشه يى في ده قى شانويى بكهين،
دى شين چه ندين نموونه يان ژ بو سه لماندا هه بوونا ويني هونه رى بيخينه ل بهر چافان، بو
نمونه:

— دروستكرنا ويني هونه رى*:

۱ — دروستكرنا ويني هونه رى ب ريكا (خواستنى):

— ژ: مرن يا به دكه ته كهنى (شهمنده فول ۸۳).

بو خواستى: مرن.

ژى خواستى: مرۆف.

به لگه: كه نين.

جورى خواستنى: خواستنا فه شارتي.

ل قيرى مه ره ما نقيسه رى ژ فى وينه ي بهر چه سته كرنا (مرنى) به.

* د شرۆفه كرنا نموونه ياندا مفا ژ ژيده رى به رى (چاڤي كه فتنا پ. د. محمه د به كر محمه د)
هاتيه وهر گرتن.

۲ - دروستکړنا وینې هونهری ب رپکا (خوازه)بی:

م: روندکیت تهژی پیلینت دهریایا نهز تیندا دژیم دژوارتر لی دکهت (شهمه ندهفر ل ۸۳).

پامانا فرههنگی: پیلین دهریای.

پامانا خوازه بی: ژیان.

بهلگه: تیندا دژیم.

په یوه ندى: په یوه ندى ناپ (پیلین دهریا) و ناپه روك (نالوزی و نه سه قامگیری) ه.

مدهبه ستا نفیسه ری ژ ئینانا فی وینې هونهری نه وه کو ژيانا وی وهك پیلین دهریای

ههر یا هه لكيشان و داكيشانيدا و نه یا سه قامگیر و جیگیره.

۳ - دروستکړنا وینې هونهری ب رپکا (دړکه)بی:

ژ: ته ريك نيشا ددان (شهمه ندهفر ل ۸۳).

نهف نمونه دړکيه ژ هه فالنافی، نانکو سیفته تا شیره تکاریکرنی.

پامانا ئیکي: نيشاندانا رپکه کی بو کهسه کی کو نهف رپکه دچپته فلان باژیری.

پامانا دووی: شیره تکاری خه لکه کی و مدهرجه عی وان ژ بو پرسیار کرنی بووی.

۴ - دروستکړنا وینې هونهری ب رپکا (لینکچواندن)ی:

م: بيرا من ل هندی دهیت دهما تو د شکهفتی فه و چونا من بو نیچیری.

ژ: و دهما تو ژ نیچیری دهاتیه فه؟

م: من نهو نیچیرا ب زه همت و ترس ته سلیمی ته دکر

ژ: و برهنگه کی ئیکسانی من دابهش دکر

م: بزه همتیا من و وهستیا نا من

— ژ: كارى ته بوويه كا چهوان زاروك و دابهش كرنا خارنى كارى من بوويه

(شمه نده فر ل ۸۴).

ئهؤ جورى ليكچواندنى ژ جورى (ليكچواندنا وينه يى) يه.

لى چوو: چوونا (مير) ي بو نيچيرى.

لهوچوو: خودانكرنا زاروكان و دابهشكرنا خوارنى ژ لايى (ژن) يقه.

روويى ليكچوونى: زهحمهت، نهخوشى، ترس و مهترسى.

ئامراز: نينه“ چونكى ليكچواندنا وينه ييه.

ب فى رهنگى، نفيسهري مفا ژ توخمين روئيبيژى وهرگرتينه، ژ بو دروستكرنا وينى

هونهري ديالوگين دهقى شانويى خو.

۴ — بابەت:

ب شيويه كى گشتى، بابەت د فى دهقى شانوييدا د چند ئاراسته ياندا دبوريت و

هەر لايەك ژ فى دهقى بابەتە كى تايهت و ديار كرى ب خو فه دگريت. ل دهستپيكي

دهما ئەم فى دهقى دخوينين، دى بينين كو بابەت بابەتە كى جفا كى گريدايى ب

نەتەوويين روژهلەتتى و نەتەوويا كورد ب تايهت ييه“ بى بهر كرنا (ژن) ي ژ مافين وي و

ريگه نەدان ب بيروبوچوونين وي و ب كيم ههژمارتن و بى بوهاكرنا وي ژ نه گهري وان

داب ونهريتتن زالين كومەلايهتى، كو ههرحەند د خەلەت و دروست ژى نەبن، لى

بهلى، (ژن) ديبته قوربانيا وان داب ونهريتتن شاش و خەلەت، هەر وهك د دهقيدا ئەف

چەندە ديار ديبت:

— م: چى يه ته دقيت تو رهوشنا تيك دهى، ته دقيت لدوماهيا چهرخى تاوانبارم

(شمه نده فر ل ۸۲).

پشتى فى چەندى ئاراستهيا رويدانين دهقى بهرهف بابەتى سياسيغه دچيت، نفيسهري

ب شيويه كى هيمايى و سيمبوليك د نافا دهقى شانويى خودا، نامازە ب بابەتى سياسي

دایه، کو پرانیا گهلین فی جیهانی گهشتینه مافین خو و سیاری شهمندهفری بووینه و خودان دهولتن، لی بهلی، گهلی کورد ههتا نوکه بی ل دویش شهمندهفری دبهزیت و نهگهشتیه کو سیار بیست و بگههسته مافین خو یین رهوا (شهمندهفر ل ۸۳). ل فی دهقیدا (ژن) و (میر) سیمبولین گهلی کوردن. ل دوماهیکی ژی ناراستهیا بابهتی دهقی بهرهف بابهتی پیشکهفتنخوازی دچیت، نانکو ب یهکسانی و بهرامبهری دابهشکرنا نهرک و مافان و ریگهپندان ب رهگهزی (می) د ههمی لایه نین کاروبارین ژیانیدا، دی جفاکا مه بیته جفاکک پیشکهفتنخواز و نهتهوی مه دی ب ههفکاریا گهلی خو دگهل ئیکدا گههسته وان هیفی و نارمانجین کو نهفه چهن دین سهدهیه خهبات و تیکوشانی بو دکهت، ههر وهک نفیسهر د دوماهیک دیالوگا فی دهقیدا ناماژی ب وی چهن دی دکهت:

— (ههر دوو پیگفه ههمی سکا) دئین و ددانه بهر ئیک ریکی چی دکهن و دهستی

ئیک و دوو دگرن و دهین بو ناف بینهرا (م) (ژ) بخو دبنه شهمندهفر.

ب فی رهنگی، نفیسهری د فی دهقی شانوییدا، مفا ژ چهن دین بابهتین جوراوجور وهرگریه و شیاه کو ب شیوهیهکی جوان فان بابهتان ب ههفدووه گری بدهت.

۵ - کهسایهتی:

نفیسهری د فی دهقی شانوییدا، بتنی دوو کهسایهتی بکارئینانه کو ب دیالوگین خو، ب کاری بهرهف پیشرنا رویدانین فی دهقی شانوی رادبن. ههمی دیالوگین فی دهقی شانوی ژ لایی (ژ) کو نفیسهری بو (ژن) بکارئینایه و (م) ژی کو بو (میر) بکارئینایه، دهینه لیکگوهارتن. دیسان د فی دهقی شانوییدا بهحسی زاروکیین وان ژی هاتینه کرن، لی بهلی، ب شیوهیهکی بهکراوندی نهفه چهن دا ههنی هاتیه کرن و وهک کهسایهتی ب خو د دهقیدا نههاتینه بهشدارکرن (شهمندهفر ل ۸۳). زندهباری فی چهن دی ژی، ههر دیسان د دهقیدا (ژن) ناماژی ب هندهک کهسایهتیاں دکهت کو سیاری شهمندهفری دبن، دهمی دیبیت:

— ژ: بهری خو بدهیی ویت ههیی ل شهمندهفری سیار دین (شهمندهفر ل ۸۳).
 پستی بهرسقا (میری) ل سهر ئاخفتنا (ژن)ی، مروّف دزانیت چو کهسهک ل وپری
 نینه کو ب کهسایهتی ل دهقیدا بهیتنه ههژمارتن:
 — م: ئەز کهسی ناینم (شهمندهفر ل ۸۳).
 کهواته ئەم دشین بیژین کو کهسایهتیین فی دهقی شانویی، بتی دوو کهسن کو ب
 ههمی کار وکریارین فی دهقی شانویی بهرهف پیشقه دهن.

۵ - ۱ - جفاکی:

ئەو پهیوهندییا کو دناقهرا فان ههر دوو کهسایهتیین فی دهقی شانوییدا ههیی،
 پهیوهندییا ههفژینییه، کو ئەف پهیوهندییه بوویه فاکتهری ئافاکرنا پهیوهندییا جفاکی ل
 سهر رویی ئەردی د ژيانا مروّفایهتییدا ههتا روژا ئەقرو، لی بهلی، ههر وهک یا ئاشکرا د
 فی دهقیدا، ژ لایهکی رهگهزی نیر (میری) ژ بهر داب ونهریت و دفن بلندییا خو رهگهزی
 می (ژن)ی ب کیم و پله دوو دههژمیریت، ئەفه ژی زیدهباری وی چهندییه کو ههردهم
 (میری) پئوستیهه کا بهردهوام و گرنگ یا ب ههبوونا (ژن)ی ههیی ژ بو ئافاکرنا
 جفاکه کا ساخلهم، پیروژ و پیشکهفتی د ههمی وارین ژیانیدا، (میری) د دبالوگه کا خودا
 دووپاتکرنی ل سهر دفن بلندییا خو دکهت:

— م: ئەز دزانم هوین چ (قهومن) ئەز دزانم دی دوماهیی خیانهتی لمن کهی

(شهمندهفر ل ۸۲).

د بهرسقدانا ویدا (ژن) ژی دووپاتکرنی ل سهر بن دهستی و بی چارههیا رهگهزی
 (می) دکهت:

— ژ: خیانهت دی ئەو بیت ئەز بی دەنگ بم (شهمندهفر ل ۸۲).

ههروهها (ژن) وی خوماندیکرنا دوولایهه دئینیهه ببرا (میری) کو ئەو ژی وهک وی
 خهباتی دکهت:

— ژ: نه زى دگهل ته برسى بوم. له شى من ژى دگهل ته دئيشا (شهمنده فر ل ۸۲).
 كهواته نهو خه باتا كو (ژن) و (مير) نهجام ددهن ژ بو نفاكرنا په يوه نديا جفاكي،
 خه باته كا دوولايه نه يه و كار يگه ريا خو يا ل سهر هه قډو هه ي. ب فى ناراي، نفيسه رى
 نامازه ب فى په يوه نديا جفاكييا دنافه را (ژن) و (مير) يدا دا يه كول دوماهيكي، ژ
 نه جامى خو را گريا (ژن) و تيگه هاندنا (مير) ي ژ لايى ويغه، په گه زى (نير) تيدگه هيت
 كو بى په گه زى (مى)، نه چو په يوه نديا جفاكي هه نه و نه زى چو جاران دهينه
 نفاكرن.

۵ - ۲ - دهر وونى:

ديالوگين فى دهقى شانوي پون ژ لايه نين جورا و جورين دهر وونى، كو دنافه را ههر
 دوو كه سايه تيين ده قدا دهينه ليكگوه اتن. د فى دهقى شانوييدا، نامازه ب لايه نين
 دهر وونين (نارام، شاد، تيكچووي، خه مبار، ب هه لچوونى و... هند) هاتيه دان، كو
 نفيسه رى نهو چهنده ب ريكا ديالوگين كه سايه تيين خو و فه گيراني داريتيه و دهر برين
 ژى كريبه. بى گومان، ههر دهقه كي شانوي بى كو هه لچوونين دهر وونى تيدا نه بن، دى
 دهقه كي لاواز و بى كار يگه رى بيت و نه شيت سهره نجا خوانده فان و تهماشه فانان بو لايى
 خو را كيشيت“ چونكى وهك يا خويا، نه بوونا هه لچوونين دهر وونى د دهقى شانوييدا
 ديته نه گه رى نه بوونا ململانى دوى ده قدا. سه باره ت بارى دهر وونى كه سايه تيين فى
 دهقى شانوي، نه دم دشين چهندين جورين هه مه رنكي دهر وونى ده ستيشان بكه ين،
 ده مى كو شهمنده فر دچيت و (ژن) و (مير) ناگه نى، بارى دهر وونى وان تيك دچيت:
 — م: نه فه بو ديتنا ته!! (بتوره ي فه) نو تو دناخفى

— ژ: (بدا مابى فه) ته ژى د ديت و ته ژى دكره هاوار (شهمنده فر ل ۸۳).

ب فى رهنگى به رده وام بارى دهر وونى وان ههر دوويا بى تيكچووييه، هه تا كو بو
 جارا دووي شهمنده فر دهيت و ديسان ناگه هن كو سيار بن، تيكجار (مير) د

دیا لوگین خودا دهر برپینی ژ باری دهر وونیی خو بی تیچجویی و پهریشان دکهت، لی بهلی، پشتی هنگی (ژن) دشیت ب شاره زایانه باری دهر وونیی وی تهنا و نارام بکته:

— م: نه و نه و (دهستیت خو بچاقیت خوفه دنیت دکه فیتنه سهر چوکا)

— ژ: (که فیکا سهر ملی خو ددانپته بهر چاقیت وی)

— م: (رون دکیت خو پی پاقر دکهت و سهر و چاقیت خو دده تو ته سلیمی که فیکتی دیت وهک (غریزه)

— ژ: وهره وهره (م) ل دیف دچیت هیدی هیدی بو پشتی)

— ژ: وهره وهره (دبه ته کیر اتیا ده بی شانوی) (شهمه نده فر ل ۸۳).

دهمی کو دهق بهره ژ دوماهیکی دچیت، ل ویری باری دهر وونیی (ژن) و (میری

تهنا و جیگیر دیت و جوره شادی و خوشحالییهک ل ده ژ وان پهیدا دیت:

— م: نه فیه چهنده نه م ل هیفیا هاتنا شهمه نده فری

— ژ: بهس دی هدر هیت

— م: نه ز دبیژم دا لی بگریین

— دهستی ئیک و دوو دگرن (..) بخو دبنه شهمه نده فر (شهمه نده فر ل ۸۴).

۵ - ۳ - له شی:

سه بارهت نه ندامین له شی د فی دهقی شانوییدا، نه م دشین نا فی ل چهنه ندین نه ندامان

کو د دیا لوگین فی دهقیدا هاتین بهین، کو هندهک ژ وان نه ندامان شیاننه بنه هاریکار ژ

بو دروستکرنا وینی هونه ری دیا لوگین فی دهقی شانوی، کو نه م دشین نامازی ب فان

نمونین (میری) بدین:

— م: ب دیف مرنی دا دی دهستیت خو دگهردهنا وی نالینم (شهمه نده فر ل ۸۳).

— م: دهوله کا ژ نقشی ناگری. لیقه کا ژ روژی چی کری (شهمه نده فر ل ۸۳).

نقیسه ر شیایه ب شاره زایانه ب ریځا هاریکاری وهرگرتنی ژ نهدامین لهشی،
وینه یین جوانین هونه ری د فی دهقی شانویدا ب نافرینیت.

ههروهها (میر) ژ بو دیار کرنا خه باتا خو یا کو ب دریاژاها میژوویی نهدامدای، مفا
ژ په یفا (لهشی) وهر دگریت دهما دیبژیت:

— نو دی فی بهر خودانی ژبیرکه ی. دی فی خوینا ب لهشی من فه ژبیرکه ی
(شمه نده فرل ۸۲).

د دیالوگه کا (میر) یدا، نقیسه ری مفا ژ نهدامه کی لهشی وهرگرتیه و کریه
چه فنگ ژ بو کارو کریارین (ژن) ی، له شفروشی، خه بات و داب و نهریتان:

— م: چ تاوانه ژبو چاقین ته ب سهدان خه لک ب هزاران ب ملیونان رهفتارا دکهن
کریتیا دکهن (ژ) ی لیك دزفرینیت وه کی کرین و فروتنی لی دکهت (شمه نده فرل
۸۳).

ب شیوه یه کی گشتی، ناقین فان نهدامین لهشی د فی دهقی شانویدا هاتینه:
دهسپیک ناقی (لهشی) ی ب خو کو گه لهک هاتیه بکار تینان و (گه ردهن، لیف، چاف،
سه ر، چوک، دهست، زک).

۶ - جه :

جهی سهره کی کو د فی دهقی شانویدا دیالوگین که سایه تین وی دهینه
لیکگو هارتن و تیدا رویدان به ره و پیشقه دچن، ویستگه ها شه منده فری و ل سهر سکین
وینه، هه ر وهک د دهسپیکا ده قیدا ناماژه ب فی چهن دی دهینه کرن:

— ژ: سهر هسکیاته (دهستی خو دریاژ دکهته (سکا) نهم لقیره هیلان)
(شمه نده فرل ۸۳).

هه ر دیسان، ل دوماهیکا ده قیدا ژ ی نهم دشین دهسپیکانا فی جهی بکدین:

- م: ئەفە چەندە ئەم ل هېقىا هاتنا شەمەندەفرى
- (هەر دوو پىڭفە ھەمى سكا) دىنن و ددانە بەرئىك (شەمەندەفرى ل ۸۴).
- د دىالۆگە كا خۇدا (ژن) بەحسا رېكېن ھندەك جھېن نامۆ و نەنياس دكەت كو وان بەرەفۇ چارەنقىسە كى نەدىار دىبەن:
- ژ: تە ئەم دناؤ رېكادا بەرزە كرېن، مرن يا بىمە دكەتە كەنى (شەمەندەفرى ل ۸۳).
- د قى دەقىدا ب مفا وەرگرتنا ژ بەكرائىدى، نقىسەرى ئاماژە ب جھى سەرەتايى ژيانا مرؤفايەتتى دايە:
- م: بىرا من دەيت دەما تو د شكەفتى قە. و چونا من بو نىچىرى (شەمەندەفرى ل ۸۴).
- كەواتە ل قىرى ئاماژە ب دوو جھان ھاتىە كرن، بى ئىكى كو (شكەفتە) و وەك جھى قەحەويان و خانى بو مرؤفى سەرەتايى دەتە ھەژمارتن، بى دووبى، ئاماژە كرن ب جھى نىچىرى كو (دارستان)ە.
- نقىسەرى ب رېكا مفا وەرگرتنى ژ پەيفا (سكا) شەمەندەفرى ئاماژە ب دوو جھېن — ھەرچەندە كو نەدراستن — دايە، كو ئەو ژى (زىندان) و (دادگەھ)ن:
- ژ: (دەست ب سكا) دكەت و دكەتە زىندان بو (م) بەلى دقېت بەيئە دادگەھكرن (شەمەندەفرى ل ۸۴).
- ل دوماھىكا دەقىدا، نقىسەرى ب شىۋەيە كى نەراستەوخو و ب مفا وەرگرتن ژ پەيفا (جفاك) ئاماژە ب جھى كوردان، (كوردستان)ى كرىە:
- ژ: كار بەيئە دابەشكرن ب دادوهرى دا جفاك پىش بكەقېت
- م: بو پىشكەفتنا جفاكى كار بەيئە دابەشكرن (شەمەندەفرى ل ۸۴).
- كەواتە جفاكا كوردى، ئانكو كوردستان كول قىرى ژى مەبەست بى ئەوہ.

۷ - دەم:

د قى دەقى شانویدا، ئەم دىيىن ھەر سى جۆرىن دەمى - بورى، نھۆ، داھاتى - دەستىشان بکەين، زىدەبارى گۆھرىنن ئاراستەين فان جۆرىن دەمان دگەل ھەفدوو. د دىالۆگە کا (ژن) ئىدا ب قى رەنگى ئاماژە ب دەمى (بورى) ھاتىەدان:

— ژ: ئەز ژى دگەل تە برسى بوم. لەشى من ژى دگەل تە ئىشا (شەمەندەفل ۸۲).

د دىالۆگە کا دىترا قى دەقى، ئەم دىيىن دەمى (نھۆ) دەستىشان بکەين:

— م: چىكى ئەز ب دلسوزى بى خەباتا قورتال بونى دكەملى تو دمن ناگەھى

(شەمەندەفل ۸۳).

دەمى (داھاتى) ب روھنى د قى پارچە دىالۆگا (مى) ئىدا خويا دىيت:

— م: ب دىف مرنى دا دى دەستىت خو دگەردەنا وى ئالىنم ب وى مرنى ژيانى

ھەمبىزكەم (شەمەندەفل ۸۳).

(ژن) د دىالۆگە کا خۇدا ئاراستى دەمى ژ دەمى (بورى) فەدگەرىنپىتەفە بۆ دەمى

(نھۆ):

— ژ: چونكى تە چ جاران ئەز نىزىكى خو نەكرىمە تە چ جاران باوهرى ب ھە بونا

من نەبويە و تە كەس نەقېت (شەمەندەفل ۸۳).

ژ بۆ گۆھرىنا ئاراستى دەمى ژ دەمى (نھۆ) بۆ دەمى (بورى)، ئەم دىيىن ئاماژى ب

قى ئىموني بدەين:

— ژ: وەرە وەرە (دبەتە كىراتيا دەپى شانووى) ئاھا لىغىرە بىرا تە دەھت (شەمەندەفل

۸۳).

د دىالۆگە کا ب ھىزا قى دەقى شانووى، ئاراستى دەمى ژ دەمى (بورى) ھاتىە

گۆھارتن بۆ دەمى (داھاتى) و پاشان ژى ھاتىە فەگەراندن بۆ دەمى (نھۆ):

— ژ: چ جارا حىت نەشپايە خوشيا مە سەر كەفتنا مە ھەبونا مە ژناف بىەت و نەشپت

ژناف بىەت نەبىزە ئەز وەستىام (شەمەندەفل ۸۳).

د دیالوگه کا دیترا هاوشیوهدا، ناراستی دهمی ژ دهمی (داهاتی) هاتیه گوهارتن بو دهمی (بوری) و پاشان ژی هاتیه فه گهراندن بو دهمی (نهو):

— م: بلا من دادگهه کهی بهس من سزا نهده چنکی نهز بچیک بوم د (زکی تهدا)

چی بویم و هیشتا من خول سهر پیته خو نه گرتیه (شمهندهفرل ۸۴).

ب فی رهنگی، نفیسهری مفا ژ ههر سی جورین دهمی و گوهرینا ناراستهیین وان کریه.

۸ = رویدان:

ههر ژ دهستیکا فی دهقی، د دیالوگین کهسایهتیین ویدا رویدان سهرههلهدهن، کو نهو ژی نهو رویدانین نهخوش و دژوارن، یین کو ب سهری (ژن)ی دهیین و وی تووشی گرفتاریان دکهن، نه گهری وان رویدانین نهخوش ژی بو داب ونهریت، کیم ههژمارتنا وی، قهدهرا فهلهکی و ههتا کو ب دروستی ل تایینی تینه گههشتنه و نهؤ چهنده ژی دبنه بیانو ژ بو (میر)ی کو خو چیت ژ (ژن)ی ب ههژمیریت:

— م: چی یه ته دقیت تو رهوشتا تیکدهی، ته دقیت ل دوماهیا چهرخی تاوانبار بم (شمهندهفرل ۸۲).

— م: چ تاوانه. ناریشا ته گونهها فهلهکی یه دقیت تو فی چهنده بیژیه فهلهکی (شمهندهفرل ۸۲).

د بهردهوامییا رویدانین فی دهقیدا، د ناقهراستا دهقی ناماژه ب هندهک رویدانان دهیتهدان کو بهری نوکه ب سهری گهل کورد هاتینه، نهفجا نهو رویدان مال ویرانکرن، دهر بهدهری، نهشکه نهجهدان یان ژی کوشتن بیت، نفیسهری ب ریکا ته کنیکا فه گپرانن ناماژه ب فان رویدانان دایه:

— م: (سکی نهولی دگرت دهنگی توپا و گولا ژی دهیت) (دهستی خو ب سهری خوفهدنیت دچپته سکی دی دهنگی هاوار و گری دهیت)

دچیتە سکه کی دی دەنگی نافوسی و دەنگی مه لای ژێ دەیت)

(سکه کی دی) دەنگی زنجیرا و لیدانا چه کو چا بو ناسنی (شەمەندەفر ل ۸۳).

رۆیدانا سەرەکی و بنگەهین د فی دەقی شانویدا، ئەووە کو (ژن) ی دەیت (میر) باوهری ب وی و شیانین وی بینیت، بەلی پا (میر) وی چەندی قەبیل ناکەت و د پارچه دیالوگەکا خۆدا دەیت ب تەواوەتی ئاراستی رۆیدانین فی دەقی بگۆهریت، دەمی دبیژیتە (ژن) ی کو دی چیت و وی هیلیت، لی پستی هنگی پەشیمان دبیت و قەدگەریتە (شەمەندەفر ل ۸۴). دەرئەنجامی بەردەوامیا فان رۆیدانان، (ژن) ئیدی نەشیت خۆ بگهریت و دگەهیتە وی قەناعەتی کو پیویستە (میر) بهیە زیندانی و دادگەهکر، (شەمەندەفر ل ۸۳). (میر) دزانیت کو ئەگەر ئەف چەندا هەنی بهیتە رۆیدان، دی گەلەک بو وی نەخۆش و ب مەترسی بیت، لەورا داخوازا دلۆفانی پی برنی ژ (ژن) دکەت و ب فی ریکی ئەو دان پیدانی ب هەبوون و شیانین (ژن) ی دئینیت:

— م: ئەز باوهری ب هەبونا تە دئینم — م: تو یا ئازادی (شەمەندەفر ل ۸۴).

ول دوماهیکا فی دەقی شانویدا ژێ ئاراستی رۆیدانان بەرەف ئاسویەکی خۆش و ئارمانجدار دچیت، ئەو خالا سەرەکیا کو پیویستە رۆیدەت، رۆیدەت کو ئەو ژێ خەباتا یە کسانا فان هەر دوو کەسایەتیین دەقیە ژ بو پیشکەفتنخواییا جفاکا وان.

۹ - مملانی:

ئەم دشیین چەند جۆرین مملانین جیاواز د فی دەقی شانویدا دەستنیشان بکەین ئەو ژێ، جۆری ئیکی، "مملانا مرۆفی دگەل مرۆفی" یدایە، کو ئەو ژێ د فی دەقیدا مملانا هەر دوو کەسایەتیین فی دەقی شانوویه، ئانکو مملانا دناقەرا (ژن) و (میر) یدا، کو پتر سەرۆکانی و ژێدەری خورتبوون و دژواربوونا فی جۆری مملانی د دەقیدا (میر) ه، کو چو جۆرە بوها و ریزگرتنەکی ب (ژن) ی نادەت (شەمەندەفر ل ۸۲) — ۸۳. ئەفە ژێ تەکنیکە کا باش و کاریگەرە کو نفیسەری ژ بو بەردەوام بوونا مملانی

بکارئینای، تا کو دهق یی ب هیژ و ب سەنگ بیت " چونکی مەملانی ب گەوهەری دەقی شانۆیی دەیتە هەژمارتن، لەوێ ئەگەر ل دەستپێکا دەقی ئەف چەندە هاتبایە چارەسەر کرن دەقدا یی بی هیژ بیت و شیانین کارتیکرنی نەدمان. ئەم فی مەملانی د دیالۆگین بەردەوامین (ژن) و (میریدا) دینین:

— ژ: من دقیت تو بزانی ئەگەر ئەز و توینە نە فەلە کە (شەمەندەفر ل ۸۲).

— م: ئەز دزانم هۆین چ (قەومن) (شەمەندەفر ل ۸۲).

ب فی رەنگی تا کو دوماهیکن دەقی، ئەف جوړی مەملانی فەد کیشیت. ئەم دشیین جوړەکی دیتز یی مەملانی دەستیشان بکەین کو ئەو زی، "مەملانا مرۆفی دگەل سروشتی" دایە:

— م: دەما تو د شکەفتی فە و چونا من بو نیچیری (..) من ئەو نیچیرا

ب ترس و زەحمەت تەسلیمی تەدکر (شەمەندەفر ل ۸۳).

واتە بەر خودانا مرۆفی دگەل سروشتی ژ بو پەیدا کرنا خوارن و ب رێقەبرنا ژيانا خو د سەقایەکی کیفی و درێندانە کو دەور و بەرین وی تۆینە ژ مەترسیان، ئەف جوړی مەملانی، مەملانە کا ب هیژە کو هەتا رۆژا ئەفرۆ مرۆفی یی خو ل بەر گرتی. جوړی سییی ژ مەملانی د فی دەقیدا، "مەملانا مرۆفی دگەل قەدەری" دایە، قەدەرا (ژن) ی کو بەردەوام یا ستەملیکرییە، لی بەلی، ئەو هەر یا د مەملانی دگەل فی قەدەرا خودا و ژيانا خو دبورینیت، ئەف چەندە زی د چەند دیالۆگین فی دەقیدا رەنگفەدەت:

— م: ئاریشا تەیه گونەها فەلەکی یە (شەمەندەفر ل ۸۳).

— ژ: ئەز چ دەردی خو ژ فەلەکی رابیتۆم (شەمەندەفر ل ۸۳).

هەر وەك د تەوهری بابەتیدا ئاماژە پێدای، ئەف دەقە بابەتی سیاسی ژ ی ب خو فە دگریت، ئەف غەدرا فەلەکی بو (ژن) ی بو خو فەدگەرینتە فە بو کوردستانی، کانی چاوا فەلەکی غەدر ل کوردان کریه و ئەفە ب درێژاهییا سەدان ساله د بی ماف و دەولەتن و زۆریه ی گەل و نەتەوهیی فی جیهانی گەهشتینە مافین خو، ئەف (ژن) ه زی

هەر پشکه که ژ خه لکی فێ کوردستانا غه در لێ کری. ب فی رهنگی، نفیسه ر شیا به هه مه رهنگی د بکارئینان و مفا وهرگرتنا توھی ملامانی د دهقی شانوییی خودا ببینیت.

۱۰ - ریتما دیالوگی:

سه بارهت ئاستین ریتما دیالوگی د فی دهقی شانوییدا، هه ر سی ئاستین ریتما دیالوگی - نزم بوون، بهرز بوون، ئاسایی بوون - یین تیدا ههین، ژ بو نزم بوونا ئاستی ریتما دیالوگی ئه م دشیین ئاماژی ب فان دیالوگین که سایه تیین دهقی بدهین:

— ژ: وه ره وه ره (م) ل دیف دچیت هیدی هیدی بو پشته)

— ژ: وه ره وه ره (دبه ته کیراتیا ده بی شانوییی) ئاها لقی ره بیره برا ته دهیت

— م: (وه کی حییه تیا) ئا

— ژ: لقی ره ده می قوناغ ددهستی من دا بیره ته ل چ دهیت

— م: بیره من (هزریت خو دکهت)

— ژ: نه ترسه ئه م هه ر ییل قوناغا ته. دی هه ر زقریه جیهانا خو

— م: قوناغ ... جیهانا من؟! (شه مه نده فرل ۸۳).

سه بارهت خویا کرنا بهرز بوونا ریتما دیالوگی د فی دهقی شانوییدا، یا فره ره کو بیژین، گه له ک نموونین بهرز بوونا ریتما دیالوگی یین ههین “ چونکی ئه و ملامانا خورت و گهرم و گورا کو دناقههرا (ژن) ی و (میری) د ده قیدا هه ی بوویه ئه گه ری دروست بوونا ژماره کا زور ژ بهرز بوونی د ئاستی ریتما دیالوگیدا، بو نمونه ژ ی دی ئاماژی ب فان دیالوگان دهین:

— ژ: بهری خو بدهیی ویت ههیی ل شه مه نده فری سیار دهن

— م: کا..؟

— ژ: ئا هه ئه قه ل ویرا هه نی ژ ی سیار بوون

— کا...؟

— ژ: ئەفە (گوشە کا دی) ئەوئیت هەنی ژى بى دچن

— م: ئەز كەسى نايينم

— ژ: چەوا بەرى خوب دەيى هەمی سیاریون

— م: كا ئەز چ نايينم (بلەز) دچیتە هەمی (گوشكا)

— ژ: (بلەزتر) هەمی چون لەزى بکە دانەمینه لقیڤرە (شەمەندەفر ل ۸۳).

ژ بو ناسایی بوونا ریتما دیالوگی د فی دەقی شانۆیدا، ئەم دشیین نامازی ب فان

دیالوگین کو دەق بى دەست بى دکەت بکەین:

— ژ: بەس، ئەز وهستيام

— م: هم ... تو وهستياى

— چونكى تو نزانى ب لەزى

— م: تو تى ناگههى

— ژ: من تى بگههينه

— م: (فەدخوت) وەرە، وەرە ئاها هوسا (بزاڤیت نه ريك و پيك تا دکەڤیت)

— ژ: سەر هسکياتە (دەستى خو دريژ دکەتە (سکا) ئەم لقیڤرە هیلان کەس د

هەوارا مەناهيّت تە ريك له خەلەت کر

— م: (بى سەرخوشە) ريك گەله کن، ريك گەله کن (شەمەندەفر ل ۸۲).

۱۱ - ئارامکرن و ئالۆزکرن باری شانۆیی:

هەر وهك د پرانيا دیالوگین فی دەقی شانۆیدا خویا دبیت، کەسایەتیا (میر) ی

هەردەم هوکارى ئالۆزکرن باری شانۆییە “چونكى (میر) خو ب کەسایەتییە کى بى

منەت و ب هیزل هەمبەرى (ژن) ی دادنیت و دان پیدانى ب هەبوونا راستەقینەیا ژنى

نادهت، له وړا نهف چنده بهرده وام دبنه نه گهری نالوز کړن و نه خو شکرنا باری شانویې پړانیا جاران ژ لایې ویفه (شمه نده فر) بتهنی د هنده ک جهان د ده قیدا — نه و ژی ده می کو دکه فینه بارودوخه کی ته نگاف و مه تر سیدار ل سهر وی — د قیت باری شانویې نارام بکته، ب تاییهت، نه و ده می کو (ژن) به حسا زیندانی و دادگه هکرنا وی دکته، ل وپړی خو ره زیل دکته و داخو ازا نارامکرنا باری شانویې ژ (ژن) ی دکته، ده ما دیبیت:

— م: بلا من دادگه که ی بهس من سزا نه ده چنکی نه ز بچیک بوم د (زکی ته دا)

چی بویم و هیشتا من خول سهر پیته خو نه گرتیه (شمه نده فر ل ۸۴).

ههروه ها ژی د فی دیالوگا ویدا:

— م: من سزا نه ده نه ز بی ژ ته چی بویم پا کا (عاگفا) ته (شمه نده فر ل ۸۴).

و هه ر وهک مه گوئی، ب فی رهنگی ل خواری نه و د پړانیا دیالوگین خو دا — ب

هه ر نه گه ره کی کو هدیته — هه ولا تی کدان و نالوز کرنا باری شانویې ددهت:

— م: تو زیده گافیا ده افیژی و نه ز فی چهندی قه بیل ناکه م (شمه نده فر ل ۸۲).

— م: چ تاوانه. ناریشا ته یه گونه ها فله کی یه (شمه نده فر ل ۸۳).

— م: نه ز ژیا نا ته تی ناگه هم یاسایا ته تی ناگه هم. پلیت و کارت و روخساری ته

دناف فه رهنگا من دا ییت بهرزه بوین (شمه نده فر ل ۸۳).

— م: هم نه فه سهری چند سالانه نه ز فی بزافی دکم، کړن و نه کړن هه ر

تییکه (شمه نده فر ل ۸۳).

ههروه ها سهره رای سهره شکیا (میړی، پړانیا جاران (ژن) وهک فاکته ره کا نارامکرنا

باری شانویې دهیته مهیدانی، کو نه ف چهنده ب درپژاهیا ده قی د دیالوگین ویدا

رهنگه ددهت:

— ژ: بهس ته ده لیه دابا من، ته گوئی خو دابا من، بلاته ب یا من نه کربا (شمه نده فر

ل ۸۲).

— ژ: ئەز دلسوزيا ته تى دگههم بهس ته ئەم دناف رىكادا بهرزە كرين (شەمەندەفەر ل ۸۳).

— ژ: ئەز چ دەردى خو ژ فەلەكى را بېژم. گەر فەلەك هويەكى بچيك بيت د ديروكا من دا هەقال وى بەرزاتىي نەدە فەلەكى ديروكا من بەرامبەرى فەلەكى بچيك نەكە (شەمەندەفەر ل ۸۳).

— ژ: (كەفیکا سەر ملى خو ددانىتە بەر چاڤىت وى) وەرە وەرە (م) ل دىف دچىت هيدى هيدى بو پشتى (شەمەندەفەر ل ۸۳).

— ژ: دڤىت پىكفە كار بكەين دا رىكى ببين (شەمەندەفەر ل ۸۴).
ب فى شىزەى، نفيسەرى مفا ژ فى تەكنىكى ژ بو ب هيز ئىخستنا فى دەقى شانۆيى وەرگرتىيە.

۱۲ — راوەستاندنا دىالۆگى:

نفيسەرى د فى دەقىدا كرىارا راوەستاندنا دىالۆگى، گەلەك كىم يا بكارئىناى و پړانیا جاران بى كو مفا ژ فى تەكنىكى ببينىت، دەرپرین يا ژ مەرەم و مەبەستين كەسايەتیین خو، د دىالۆگين واندا كرى. ئەو چەند جارین كو مفا ژ كرىارا راوەستاندنى د فى دەقىدا هاتىە وەرگرتن، بتنى د چەند دىالۆگە كين (مير)ينه و قەد كرىارا راوەستاندنى د دىالۆگين (ژن)يدا نەهاتىە بكارئىنان، ئەو چەند دىالۆگين (مير)ى يين كو ئەف كرىارا تىدا هاتىە بكارئىنان — كو پړانیا وان بو مەبەستا سەرسورمان و پرسیار كرنينه — ئەقەنە:

— م: كا... (شەمەندەفەر ل ۸۳).

— م: كا... (شەمەندەفەر ل ۸۳).

— م: (وەكى حىبەتيا) ئا..... (شەمەندەفەر ل ۸۳).

— م: قوناغ ... جيهانانمن؟! (شمه ندهفِر ل ۸۳).

— م: مه به ستا ته...؟! (شمه ندهفِر ل ۸۴).

— م: ئەفە نه بابەتە دا بزقرینه قوناغا خو... ئەگەر (شمه ندهفِر ل ۸۴).

۱۳ - فەگيران:

بهروفاژى ته كنيكا راوهستاندى، نفيسهري ب شيويه كى بهرە فراوان هەر ژ دهستپيكا فى دهقى شانۆيى تا كو دوماهيكاي وى، مفا ژ كرياتا فەگيرانى وەرگرتيه، نفيسهري گەلەك گرنگيا ب كرياتا فەگيرانى د دهقيدا داي، تا رادهيه كى وەسا كو هندەك ديالۆگين كه سايه تيبين خو ب تهواوتى ب رپكا فەگيرانى دەربرينى ژى دكەت، ب تايهتى ژى ئەم فى چەندى د چوار ديالۆگين ل دويف ئيكيين (مير)يدا دبنين، دەما كو شەمە ندهفِر دچيت و ئەو گوهى خو دادنيتە ل سەر (سكا) و پشتى هنگى (ژن) هەولا تەناكرنا وى ددەت:

— م: (سكى ئەولى دگريت دەنگى توپا و گولا ژى دەيت)

— م: (دەستى خو ب سەرى خو فە دنيت دچيته سكى دى دەنگى هاوار و گرى دەيت)

— م: (دچيته سكه كى دى دەنگى ناقوسى و دەنگى مەلاى ژى دەيت)

— م: (سكه كى دى) دەنگى زنجيرا و ليدانا چه كوچا بو ئاسنى)

— ژ: (كه فيكا سەر ملئ خو ددانيتە بەر چاڤيت وى)

— م: (رونديت خو بى پافژ دكەت و سەروچاڤيت خو ددەتو تەسليمى كه فيكى)

ديت وەك (غەريزه) (شمه ندهفِر ل ۸۳).

ئەفە ژ لايە كیفە، و ژ لايە كى ديت، نفيسهري ب پرانى، كرياتا فەگيرانى بو ديار كرنا بوارين دەر وونيبين كه سايه تيبين خو و ناماژين لەشى و هەست و سۆز و حەزا لەشى، چ ل دەستپيك يان نافەراست يان ژى دوماهيكاي ديالۆگين وان بيت بكارئينايه، وەك نمونە:

(بزاڤيت نه رېښک و پېښک تا دکه ښت)، (بې سهرخوشه)، (دکته کهڼی)، (بتوروی ښه)، (بدامایې ښه)، (سهمایې دکته)، (بې دکته کهڼی)، (دراوه ستیت)، (دزفرینیت)، (دکته گری و دکته غار)، (بلهز)، (غهریزه)، (وه کی حیبه تیا)، (دگهل خو)، (عاگفا) و... هند. و جهی ټامازه پیکرینه کو پرانیا جاران نفیسه ری ژ بو نافرنا سکا شهمنده فری مفا ژ فه گیرانی وهر گرتیه: (سکا)، (سکه)، (سکه کی).

۱۴ - موسیقا:

ههر ب دهسپیکرنا فی دهقی، نفیسه ر ټامازی ب هه بوونا موسیقایی دکته:
 - (دگهل موسیقی "م" سهمایې دکته ب سهرخوشی و بې رېښک و پېښکی "ژ" ب دويفرا دهیت و یا ب وهریسه کی ښه ب دهستی "م" ی ښه گریدايه.....) (شهمنده فری ل ۸۲).

کو مفا وهر گرتن ژ موسیقایی ل سهره تاپا ده قیدا، دبته رېخوشکه ر ژ بو دهسپیکرنا دیالوگین فی دهقی. ههروهه ل دوماهیکا ده قیدا ژی، نفیسه ری ټامازه ب هه بوونا موسیقایی کریه کو ب راستی ژی ټه و شیايه ب رېښکا بکارئینانا موسیقایی - دوی جهی ژ دهقی -، دهقی خو ههستیا تر و سهره نچراکیشتر لی بکته "چونکی ټه و جهه کو رویدانین دهقی بهره ښه نارمانج و ټه نجاما خو یا دوماهیکی ژ بو پیشکه فتنی و خه باتا یه کسان دچن:

- م: بو پیشکه فتننا جفاکی کار بهینه دابه شکر

- ژ: خه بات ب یه کسانی خه بات

- م: ب یه کسانی خه بات (موسیقا) (شهمنده فری ل ۸۴).

کهواته ټم دشین ل دوماهیکا ته وهری (موسیقا) ییدا بیژین کو ب دوماهیک هاتنا دهقی ب موسیقایی، موسیقا شیايه کارتیکرنی ل فی دهقی شانویی بکته.

۳ - دەقى شائۆيا (لافيته):

— كورتىيەك ل سەر دەقى شائۆيا (لافيته):

ئەف دەقى شائۆيا ل سالا (۲۰۰۴)ى، ژ لايى (محمدەد عەلى محمدەد) قە ھاتىيە نقيسين، ھەتا رۆژا ئەفرو ئەف دەقە د چو گوڤار و رۆژنامەياندا نەھاتىيە بەلاڤكرن** . ئانكو ئەف دەقە يى نەبەلاڤكريبە و ۋەك دەستئفيس يى ل دەف نقيسەرى ب خۆ ھەدى و ژ بو بوراي پراكتيكي، مە مفا يى ژ ۋى دەستئفيسا نەبەلاڤكريبە ۋەرگرتى، كو ژ (۱۲) لاپەران پىك دەيت. ھەزىيە بېژىن كو ئەف دەقە يى ھاتىيە پىشكىشكرن*** . سەبارەت فى دەقى، دەستپىكى دى بېژىن كو ئەف دەقە ژى نەھاتىيە دا بەشكرن ل سەر چو دىمەنان و نايىن كەسايەتيان ژى ل دەستپىكى نەھاتىيە گوتن. ئەف دەقى شائۆيا بەحس ل بارودۇخى كوردستانى يى ل پشتى سەرھەلدانى و سالىن نوتان ژ سەدى بىستى دكەت، كو چەندىن پارتىن سىياسى، ئايىنى پىرۆزى ئىسلامى بو خۆ كرنە نامراز ژ بو گەھشتا ب

* محمدەد عەلى محمدەد ئەتروشى: ل سالا (۱۹۶۹)ى ل باژپرى دەقكى ژ داىك بوويە، خواندنا خۆ يا سەرھەتابى و نايىجى و نامادەبى ل باژپرى دەقكى ب دومايىك ئىنايە، ل سالا (۱۹۸۳)ى، باۋەرناما دىپلوم د بوراي مىكانىكى ل پەيمانگەھا تەكنىكى يا مووسل ب دەست خۆڤە ئىنايە، ھەر ديسان ل سالا (۲۰۰۷)ى، باۋەرناما دىپلوم د بوراي راگەھاندنىدا ژ پەيمانگەھا تەكنىكى يا ھەولپىرى ب دەست خۆڤە ئىنايە. سالا (۱۹۸۱)ى، دەست ب كار و بزافا ھونەرى كريبە، ل سالا (۱۹۸۵)ى، ئىكەم كارى دەرھىتايى كريبە. ژ بلى فى دەقى شائۆيا — لافىتە — دەقەكى دى ژى ب نايى (نەپىيىن گەندەلەكى) ھەيدە. چەندىن دەقىن سىنەمايى، سىنارىۆ ژى ھەنە، نھۆ ژى ۋەكى رۆژنامەفانى، دەرھىنەر، ئەكتەر، سىنارىت بەردەوامى ب كارى خۆ يى ھونەرى ددەت و مامۇستايە ل پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىرى ل دەقكى:

— چاڤىكەفتن دگەل (محمدەد عەلى ئەتروشى)، پەيمانگەھا تەكنىكى يا دەقكى / بەشى رۆژنامەفانى، رۆژا ئىك شەمبى ۲۸/۱۱/۲۰۱۰، دەمژمىر: ۱۱:۰۰ .

** ل دويىف گوتن و زانبارىن نقيسەرى دەقى ب خۆ.

*** ئەف دەقە سالا (۲۰۰۵)ى ژ لايى (تپا ھەلەبچە) قە ل ھۆلا جىزىرى ل باژپرى دەقكى، يى ھاتىيە پىشكىشكرن.

نارمانج و موره مین سیاسیین خو. د ده قیدا که سایه تی (گهړوک)، که سه کی خودان خه بات و تیکوشه ره کو بی ماندی بووی ژ بارودوخان و خه باتا ویا هاتییه ژ بیر کرن. که سایه تی (شهید) ژی د ده قیدا شاهده یی ل سهر خه باتا وی دده ت و که سایه تی (سهیدا) ژی کو ژ لای (برادر) وی و یین وه کی وی هاتییه خاپاندن، به حسا خه باتی دکه ت کو وه نینه و (گهړوک) و (شهید) ره خنال وان دگرن و دیژنه (سهیدا) ی کو تو بی هاتییه خاپاندن و بزفه فه بول سهر ریکا راست و دروستا نیشتمانه پوره ری و نهو ژی دژ (برادر) ی رادوه ستیت و وی چندی دکه ت.

— نهو ته کنیکین کو رول د نفا کرنا ده قی شانویا (لافیه) دا هین:

۱ — زمان:

نه قی ده قی شانوی ب زمانه ک ساده و تا راده به ک باش ب هیز هاتییه نقیسین، ساده ییا زمانی ژی د قی ده قیدا، فه دگه ریته فه بو ئاست و ساده ییا که سایه تیین ده قی“ چونکی هر وه ک د ده قیدا خویا دبیت، پرانیا دیالوگین وی ل سهر خه بات، شورش و بهر خودانا پیشمه رگه ینه، هه لبت د قی حاله تیدا یا فهر و باشتر نهوه، کو رویدانین ده قی ب زمانه کی ساده بهینه دهر برین“ چونکی رۆشنیری که سی پیشمه رگه و خه باتکهر وه سا دخوازیت کو زمان بی ساده و ئیکسه ر بیت، نه قی چندی ژی ب باشی د دیالوگین قی ده قیدا ره نگفه دایه:

— گهړوک: هی ی دنیا .. بیرا من و رۆژین خه باتی ده قی نه ز بی گهنج بووم

من چ که س ب کتا سمبلا خو نه دخواند بتنی هر نه ز بووم (لافیه ل ۱).

— شهید: بهلی رۆژا شه ری مدزن رویدای بیرا من ده قی نهو سی رۆژ بوو مه چ

نه خاری و نه م د چیا یی را مابوینه ئاسی (لافیه ل ۳).

— شههید: بهلی تو هیماهی خهباتیی دقیا ئەم هه می دهست و لهپین ته ماچی بکهین

(لافینه ل ۸)

ب فی رهنگی، پرایا دیالۆگین فی دهقی ب زمانهکی ساده و پاراو هاتینه
لیکگۆهاترن، کو تهماشهفان و خواندهفانی دهقی دی شیت ب ساناهی و بی ناستهنگ ل
وان گههیت.

۲ — تهکنیکا دیالۆگی:

أ — دیالۆگا راستهوخۆ:

ژ بهر کو پرایا دیالۆگین فی دهقی ب زمانهکی ساده هاتینه دهربرین، لهورا ئەم
دشیین بیژین کو بههرا پتریا دیالۆگین فی دهقی دچنه د چارچوئی دیالۆگین راستهوخۆدا.
بۆ نمونه:

— سهیدا: بهلی... دهما کو ئەم چووینه شهیری مهزن.. ئە ئەو رۆژ بوو بیرا ته هات

(لافینه ل ۳)

— شههید: ئەزی بریندار ته ئەز کریمه پشتا خۆ... ئەو چهک و فیشهک هه می فته

بوون (لافینه ل ۵ - ۶)

— شههید: ههشبه... بهس پیلانا بگیڕه... تو میقانهکی دهست نهخۆش و دارگرانی

(لافینه ل ۹)

ههژی گوتیییه، بهری نوکه مه گۆت کو پرایا دیالۆگین فی دهقی شانۆیی د
راستهوخۆنه.

ب — دیالۆگا نهراستهوخۆ:

ههبوونا هژمارهکا زۆر ژ دیالۆگین راستهوخۆ د فی دهقی شانۆییدا ب واتایا وی
چهندی نینه کو چو دیالۆگین نهراستهوخۆ د فی دهقیدا نهن — سههرای ههبوونا فان

کەسایەتیان و ناستی وان یی رۆشنییری — نفیسەری د چەندین دیالۆگین کەسایەتیین
خۆدا ژى ، گەلەك جارەن مفا ژ ئاخفتنیین ب هیژ وەرگریه و دیالۆگین وان یی ب هیژ
ئێخستینه، کو د پشت وان ئاخفتناندا واتایه كا دیا فەشارتی و ب هیژ هەیه، وهك:
— گەرۆك: ئەزى بوویمه چهپەر هوین عهییین خۆل پشت من فەدشیپرن (لافیتە ل

•(۱۰)

— شههید: هوین دشین بەری ئافی وەرگیپرن... هوین دشین چافی رۆژی
ماچی کەن (لافیتە ل ۱۲)

ب فی شیوهی، نفیسەری د فی دەقیدا، مفا ژ هەر دوو جوړین دیالۆگین راستهوخۆ
و نەرستهوخۆ وەرگرینه و دەقی خۆ یی ب هیژ کریه.

۳ - وینی هونەری:

ژ بەر هەبوونا دیالۆگین نەرستهوخۆ د فی دەقی شانۆیدا، ئەم دشین ئاماژی ب
چەند جوړەکیین وینی هونەری کو نفیسەری ب ریکا رۆنیتزی دروستکریه، بەهین*:

۱ — دروستکرنا وینی هونەری ب ریکا (درکه) یی:

— گەرۆك: ئەز ئەوم یی دەریی وی بوویه لافیتە (لافیتە ل ۱۰).

پامانا راستهوخۆ: ب راستی دەریی وی یی بوویه لافیتە.

پامانا نەرستهوخۆ: ئەوه کو خەبات و تیکوشانا مه بەروفاژی لیکدەدەنهفه و دکەنه
تشتەکی عەیب و شاشی و ب خرابی بو مه دزفریننهفه و بتنی پرۆیاگندا بو مه دکەن.
جوړی درکی: درکه ژ هەفالناقییه، ئانکو سیفه تا ناپاکی، خیانهت و کریتی یه.

* د شروقه کرنا نموونه یاندا، هەر دیسان مفا ژ ژێدەری بەری یی دەقی (شەمەندەفر) کو
چاڤیکەفتنا دگەل (پ.د.م.م.د.ب.م.م.د.ه)، هاتیه وەرگرتن.

۲ — دروستکرنا وئینی ھونەری ب رپکا (لیکچواندن)ی:

— گەرۆک: ئەزی بوومە چەپەر ھوین عەبیین خۆل پشت من قەدشیرن (لافینە ل

۰(۱۰

ئەف جۆری لیکچواندنن ژ جۆری (لیکچواندننا جەختکری)یە.

لی چوو: ئەز.

لەوچوو: چەپەر.

ئامراز: نینە.

رووی لیکچوون: نینە.

۳ — ۱ — دروستکرنا وئینی ھونەری ب رپکا (خواستن)ی:

— شەھید: ھوین دشین چاڤی رۆژی ماچی بکەن (لافینە ل ۱۰).

بۆخواستی: رۆژ.

ژی خواستی: مرۆڤ.

بەلگە: ماچی کەن.

جۆری خواستنی: خواستنا ڤەشارتی.

ل ڤیری مەرەما نفیسەری ژ ڤی وئینی بەرجەستەکرنا (گیانی تیکوشانی ژ بۆ ئازادی

و ب دەستڤەئینانا مافین رەوا) یە.

ب ڤی شیوہی، نفیسەر شیاپە مڤای ژ رەگەزین رۆنپیزی ژ بۆ دروستکرنا وئینی

ھونەری دیاوگین کەسایەتیین دەڤی خۆ وەرگرت.

۴ - بابەت:

بابەت د فی دەقی شانویدا، تیکەله که ژ بابەتین نەتەوهیی، شورەشگێری، ئایینی و جفاکی. هەر د دەستپیکا دەقیدا، ئەم هەست ب بابەتی شورەشگێری دکەین، دەما کو کەسایەتیی (گەرۆک) د پارچەیه کا دیالۆگا خۆدا دبیژیت:

— گەرۆک: هی ی دنیا .. بێرا من و رۆژین خەباتی دەیت ئەز ی گەنج بووم
... (لافیتە ل ۱). (..) من هوسا نەبینن من گەلەك خەبات یا کری ئەز هەقالی
شەهیدا بووم (لافیتە ل ۲).

ب فی رەنگی دیالۆگین دەقی ل دوور بابەتی شورەشگێری دزقین، تا کو هەر دوو کەسایەتیین (سەیدا) و (برادەر) بەشداری دیالۆگین دەقی دبن، کو ل قیری بابەت تیکەلیه کی ژ بابەتی شورەشگێری و ئایینی ب خۆفە دگرت و ئاین تیکەلی بابەتی سەرەکی دەقی دبیت و راستییا جفاکا کوردەواری ب روھنی د بەردەوامییا دەقیدا ئاشکرا دبیت، هەر وەك ئەم د فآن دیالۆگاندا دبیین:

— گەرۆک: تی نەگەهە باشترە... تو تی بگەھی دی ژ بەهەشتی هییه دەری خستن
(لافیتە ل ۵).

— برادەر: جھی شەهیدا جەنەتە انشاوالله نەخاسم ئەوین بەر سینگا کوزی دگرن
(لافیتە ل ۵).

— برادەر: ئەم هەقالبین هەژاری نە... کەسی ماف نینە مایی خۆ تی بکەت ئەم دی
تیرکەین (لافیتە ل ۸).

کەواتە ئەف دیالۆگین کورت دەربرینی ژ گەلەك لایەنین فی دەقی دکەن، لایەنی ئایینی — ئیسلاما سیاسی — کو دچوو جھی خۆ د نافا جفاکا کوردستانییدا دکر، خەلکەك دەورۆبەرین خۆ د جفاندن و ب مفا وەرگرتنا ژ بارودۆخی هەستیاری وی دەمی یی کوردستانی، شیان بنیاته کی بۆ خۆ د نافا جفاکا کوردیدا نافا بکەن، و خەلک زی ژ بەر هەژاری و تی نەگەهشتنە کا راست و دروست ژ ئایینی ب دویف وان کەفتن

و باوهری ب وان ئینان. ئەف شەرەنپنخا ئیسالما سیاسی و هزرا راستا ئاینی و نەتەوویی یا بەردەوامە تا کول دوماهیكا دەقیدا، بابەت ب گشتی بەرهف هزرا نەتەوویی و نیشتمانیپەرورویی و باوهرییه کا تازه و راست، ب راستیا ئاینی نەك ب مفا وەرگرتنا ئاینی ژ بۆ بەرژەوهندییا سیاسی دچیت. هەر وەك شههید د دوماهیك دیالوگا فی دەقیدا دیبژیت:

— شههید: هون دشین فەگەرینن هون دشین بەری ئافی وەرگرتن... هون دشین چافی رۆژی ماچی کەن هون دشین ل ئیک دوو ببورن هون بی ئیک دوو دی دی بها بن دفا ته بکەن هیما و هون هەمی بینه خزمەتکار دا دیبژوزین و وهلاتی وه ژی پیرۆزتر (لافیتە ل ۱۲).

۵ - کەسایەتی:

د فی دەقی شانۆیدا پینج کەسایەتی د پشکدارن، کو بریتینه ژ: (گەرۆك، شههید، سەیدا، برادەر و کەسی (۱))، دیالوگین دەقی دنایهرا فان کەسایەتیان دەیتە لیکگۆهارتن و رویدانان بەرهف پيشفه دبن. سەرەرای فان کەسایەتیان، کەسایەتییه کی دیت ژی بی هەمی کول ژیر ئافی (دەنگەك) دەرپاس دبیت، ئانکو ئەف دەنگە ژی ب کەسایەتییهك دەیتە هەژمارتن و د دەقیدا خودانی دیالوگە کییه. هەر و هەها نقیسەری شیۆزەکی دی ژی ژ بۆ کەسایەتیان بکارئینایه، ئەو ژی کەسایەتیین (چاقەر) نە د دەقیدا، کو چەندین کەسن و ل ژیر وی ئافی دەرپاس دبن و ل هیفیا دەستپیکرنا شانۆینە. ل دوماهیکی ژی پیوسته نامازی ب وی دیالوگا (سەیدا)ی بدین کو ئافی چەند کەسایەتییه کین شههید دئینیت و وان کەسایەتیان چو رۆل د پیشفه برنا دیالوگاندا نە کرییه، دەمی دیبژیت:

— سەیدا: خودی ژی رازی شههید و شههید میرخاس و شههید باوهری و رههت بیت شههید دلۆقان... (لافیتە ل ۵).

۵ - ۱ - جفاکي:

لايه نين جفاکيځن که سايه تيان د في دهقي شانو پيدا، ب باشي هاتينه خوياکرن، ب تايهت، نهو په يوه نديا جفاکيا دنافه را (گهړوک) و (شهيد) پدا، کو هه فالينه کا خورت د مابهينا واندا هه بوويه و د خوشي و نه خوشيان هه فالين نيک بوينه و دگدل نيک ماینه و دهمين ژيانا خو بوراندينه، هه وهک د ديالوگين واندا خويا دبن:

— شهيد (بو گهړوکي): بهلي رورژا شهري مهزن رويداي بيرا من دهيت نهو سي رورژ بوو مه چ نه خاري و نه م د چيا را مابوينه ناسي... (لايه ل ۳).

— شهيد (بو گهړوکي): تو گهلهک بي هاتيه گوهارتن... گه رمي و ژيريا ته کاني لفين و برافا ته (لايه ل ۵).

نهفه و ب في رهنگي، نفيسه ري نهو په يوه نديا جفاکيا ب هيرا دنافه را فان دوو که سايه تياندا دنيخته ل بهر چافان، ديسان په يوه نديا جفاکيا دنافه را (سهيدا) و (برادر) ي ژي — هه چهنده ل سه ر بنه مایه کي بهر ژه وه نديا نامرانه يا نايينه ژ بو مه رهمين سياسي — د ديالوگين واندا خويا دبيت، کو نهف دوو که سايه تيه وه سا خويا دکن کو گهلهک ب هه فديوو فده د گر پداينه، وهک ده مي (سهيدا) د بهر فانيکونا (برادر) ي وي ب خه باتکهر ل نافه دبهت:

— شهيد: کي ديپزيت خه باتکهره.

— سهيدا: نه ز ديپزم (لايه ل ۴).

يان ژي د في ديالوگا (برادر) پدا:

— برادر: بهلي دفا تو به حسي بکهي و مافي سهيداي و من بهرزه نه کهي (لايه ل

۶).

ههروه ها نه م دشين نامازي ب وي په يوه نديا جفاکيا ب هيرا دنافه را خه لکي و (سهيدا) يين ناييني د في ده قيدا بدين، ده مي کو (سهيدا) ل خو دحه سييت و

فەدگەپىنەفە بۆ پىلەپايەيا رېزىگرتى د ناپا جفاكى و دەستا ژ بەرژەوهندىين — دەستكردين — كەسوكى بەرددەت و دژى (برادەرى رادووستىت و (گەرۆك) و (سەيدا) رېزىگرتەكا تايبەتى بۆ وى دگرن (لافيئە ل ۱۱). كو ئەفە ژى راستىيە كا جفاكى كوردەوارى بۆ مە خويادكەت.

۵ - ۲ - دەروونى:

سەبارەت لايەنى دەروونى، دىالۆگىن فى دەقى ب باشى شىايە نامازى ب حالەتەين جوراجورين دەروونىين كەساتيان بەن و بەرجەستە بكەن. ھەر دەستپىكا دەقىدا، د پارچە دىالۆگە كا خۇدا، كەسايەتتى (گەرۆك) نامازى ب كارەكتەرى خۇ كو پشكەكە ژ دەروونى وى دكەت:

— گەرۆك: راستى ئەز مەرۇفەكى بېھىن تەنگم... بەلى ژ زارۆكيا خۇ من گەلەك حەز ل چاقەرىي نەدكر..... (لافيئە ل ۱).

ب شىۆەيەكى گشتى د فى دەقىدا بارى دەروونىي كەسايەتتى (گەرۆك) بى تېكچوويى و نەئارامە، ئەو ژى ژ بەر وەستيان و دانا سۆز و پەيمان و ئاخفتتىن كو چو راستى بۆ وان نىين، كو د چەندىن دىالۆگىن ويدا ئەم فى چەندى ب باشى دىينىن، بۆ نموونە:

— گەرۆك: ھىقى دكەم ھەقال نەبىژە... نە مېشكى من و نە دلى من جھى پەيقين تە لى نە... و ئەز چ دەما بى ژىر نەبوويە (لافيئە ل ۵).

— گەرۆك: ئەز ئەوم بى دەرىي وى بوويە لافىئە (لافيئە ل ۱۲).

— گەرۆك: فايەدە ناكەت دەما دىيژن بورى ميرم بورى (لافيئە ل ۱۲).

كەسايەتتىين (سەيدا) و (برادەرى ب پرانى بارى دەروونىي وان بى جىگىر و بەرزە و قەد رىكى ب تېكچوونا دەروونى خۇ نادەن — خۇ ھەگەر ئاخفتتىن نەراست

و دره و د دیاوگین خودا ئینینه —، بۆ نمونه ئەم دشیین فی چهندی د یالوگین واندا
خویا بکهین:

— سهیدا: ئەو ئەز بووم... خهباتکەر ئەزم... شهپریت گران من یین کرین (لافینه ل
٦).

— برادر: بی دەنگ به... یین وهکی ته نه ههژی ناخفتنی نه... تو دوژمنی
مرؤفایه تی ی... دقیا ئەزمانی ته بهیته هه لکیشان.. ناییت تو بیژیه سهیدایی
هشبه... دی چی یه ناگری (لافینه ل ٧).

ژ بهر فان ناخفتن دره و نهراستین فان هه دوو کهسایه تیان، پرانیا جاران
هه لچوونا دهروونی بۆ (شههید)ی دروست دبیت و تیک دچیت و د دیاوگین خودا
ب دژواری بهرسفا وان ددهت، بۆ نمونه د دیاوگه کا خودا ب فی رهنگی بهرسفا
(سهیدا)ی ددهت:

— شههید: نهخیر تو نینی... تو دره و کهره کی مهزنی دی رۆژهک هیت هه می
راستیت ته ناشکرا بن و دی بیه بی ترانکی میژووی (لافینه ل ٧).

یان وی ده می کو هه لچوون بۆ دروست دبیت و د بهرسفه دانه کا (برادر)یدا
دیژیتی:

— شههید: تو بی دەنگ به... ئەز نه شیم گوهداریا دهنگی ته بکه... (لافینه ل ٩).
ب فی ئاویی، ده برین ژ حاله تین دهروونین کهسایه تیین فی دهقی شانویی
هاتینه کرن.

٥ — ٣ — لهشی:

د فی ده قیدا، چه نندین جاران و ب چه نندین شیوه یین جوړاو جوړ نفیسه ری باس ژ
لایه نین لهشی کرییه، تا وی راده ی کو شیا یه د مفا وه رگرتنا ژ فی لایه نیدا، هنده ک
دیالوگان بی دروست بکهت و ئەگەر ئەم د وان دیالوگاندا ئاماژی ب وان نه دهین،

دی ئەو دیالۆگ د ناتەواو و بی و اتا مینن، نمونە ژ بو فی چەندی، ئەم دشیین بەحسی ژ وان دیالۆگین دناقبەرا (گەرۆک) و (سەیدا)یدا بکەین:

— سەیدا: تە چ گۆت ...؟

— گەرۆک: قوسیریا من عەفی کە ئەزبەنی روناھی کەفتە چاقین من.

— سەیدا: چاقین تە بپەقن.

— گەرۆک: ئەری بپههدهر.. و ددانیت من زی بشکین و ستویی من زی (لافیته ل ۲)

زیدەباری فی چەندی زی، (شەهید) ژ بو بەرز راگرتا وی خەباتا کو (گەرۆک) ی بو گەلی خو کری، دیسان مفای ژ لایەنی لەشی وەر دگرت:

— بەلی تو هیمایی خەباتی دفا ئەم هەمی دەست و لەپین تە ماچی بکەین....

(لافیته ل ۸).

هەر وەها ژ بلی فان لایەنین لەشی کو مە بەحسی وان کری، ناڤین چەندیین لایەنین دیتین لەشی د فی دەقیدا هاتینە، وەک: (سینگ، پشت، گوھ، دەف، زک، میشک) و زیدەباری ناڤی پەیفای لەش ب خو کو ب شیوەیه کی بەرفراوان د دەقیدا هاتیە.

۶ - جە:

ژ بەر کو بابەت د فی دەقی شانۆییدا، بابەتەکی شورەشگیری و نیشتمانپەر وەریە و بی گریدایی ب فەگیرانا بیرھاتن و میرخاسیین کەسایەتیین دەقیە، هەلبەت پێویستە توھی جەمی زی بی گونجایی و دەربرینی ژ وی بابەتی بکەت، نانکو یا پیدفییە کو جەمی گریدانەک ب بابەتی خوڤە هەبیت، لەورا هەر وەک د فی دەقی شانۆییدا بو مە خویا دبیت، نفیسەر شیایە کو فی هەف گونجانی دناقبەرا واندا دروست بکەت و ب پرانی جە، جەپین شەر و خەبات و تیکوشانینە، کو ئەو زی بریتینە ژ: (چول و چیا، گۆند، چەپەر... هتد)، کو ئەف جەهە د دیالۆگین کەسایەتیین فی دەقیدا رەنگفەدانە:

— گەرپۆك: بىرا من و رۆزىن خەباتى دەھىت ئەزىي گەنج بووم (لافيئە ل ۱).

— گەرپۆك: من گەلەك خەبات يا كرى (لافيئە ل ۲).

— گەرپۆك: ئەز ئەوم يى دەرىيى وى بوويه لافيئە (لافيئە ل ۱۲).

— ھەروەھا ئاراستى دەمى (نەھۆ) ژى گەلەك دەقىدا ھاتىيە بكارئىنان:

— شەھىد: كى دىبىژىت تو خەباتكەرى (لافيئە ل ۵).

— سەيدا: تو گەلەك سەقەت يى دناخقى (لافيئە ل ۶).

— ھەر دىسان سەبارەت ب دەمى داھاتى ژى، ئەم دىشېن ئاماژى ب فان دىالۆگان بدەين:

— گەرپۆك: ئەز باوەر ناكەم كەسەك بەھىت و شانۆگەرىي پىشكىش كەت (لافيئە ل ۱).

— شەھىد: ھوین دىشېن ئە گەرېنن ھوین دىشېن بەرى ئافى وەرگېرن (لافيئە ل ۱۲).

— د گۆھرىنا ئاراستى دەمى ژ دەمى (نەھۆ) بەرەف دەمى (داھاتى)، ئەم دىشېن ئاماژى ب فى دىالۆگى بدەين:

— سەيدا: ئەم ھەمى ھەز ژ راستى دكەين يى ھەز ژ راستى نەكەت جەھى وى ل دەف مە نىنە و رۆزا قىامەتى خودى دى داننە بەر عەزابى (لافيئە ل ۳).

— سەبارەت گۆھرىنا ئاراستى دەمى ژ دەمى (نەھۆ) بەرەف دەمى (بورى)، گەلەك دىالۆگ يىن د فى دەقىدا ھەين كو بو نمونە دى ئاماژى ب فى دىالۆگى دەين:

— برادەر: (بۆ شەھىدى) براىى من ھەزرا خو باش بکە سەيدا ژ قەستا وە نابىژىت ئەو ژى دگەل وە دا بوو (لافيئە ل ۴).

— د گۆھرىنا ئاراستى دەمى ژ دەمى (بورى) بۆ دەمى (نەھۆ)، ئەم دىشېن ئاماژى ب فى دىالۆگى بدەين:

— سهيدا: دهما كو نهم چووينه شهري مهزن.. نهو روژ بيرا ته هات (لافيته ل ۳).
 د ديالوگه كا كورتا في دهقيدا، ناراستي دهمي ژ دهمي (بوري) دهپته گوهارتن بو
 دهمي (نهو) و پاشان ژي بو دهمي (داهاتي) دهپته گوهارتن:
 — سهيدا: نهو نهز بووم... خهباتكهر نهزم... شهريت گران من بين كرين (لافيته ل
 ۶).

هوسا نفيسهر شيايه مفاي ژ رهنگاورهنگي و هدمه جوړي د بكارئينانا ره گهزي دهمي
 د في دهقي شانوييدا وهرگريت، كو نهف چهنده ژي ته كنيكه كا باشه.

۸ — رويدان:

دهسپيكرنا ناراستي رويدانين في دهقي شانويي، ژ وي ديالوگي دهسپيكدكن،
 دهمي كو (گهروك) چانته كا لهشكهرى دينيت و ئيكسهر بيرا وي ب روژين خهباتي و
 ههفاليين وي بين شههيد دهپت (شهمندهف ل ۱). كو ب في ديالوگا وي رويدانه كا دي چي
 دييت و كهساپه تيي (شههيد) دهپته د نافا ناراستي رويدانادا، نهو ژي دهمي وي گوه
 ل ناخفتنا (گهروك) دييت و ديپيوني:

— شههيد: نهز ههفالي ته مه ما ته نهوه گوت (شهمندهف ل ۲).

نهفه ژ لايه كي، ژ لايه كي ديترفه، هاتنا كهساپه تيي ب نااف (سهيدا)، نيمچه
 گوهرينه كي ديپيخته د ناراستي رويداناندا و ديپته نه گهري گهرم و گوپ بوونا ديالوگان
 و دروستبوونا مملاني، ب في چهندي رويدان بهرهف پيشقه دچن. (سهيدا) خو تيكله
 وان رويدانا دكته، بين كو بهري (گهروك) وي و (شههيد) نه انجامداين (شهمندهف ل ۲ —
 ۳). نهفه و زيدهباري في چهندي، ب هاتنا كهساپه تيي ب نااف (برادر)، ناراستي رويدانا
 رهنگه كي دي ب خوفه دگريت، نهف كهسي كو بهري نوكه نه نهو رويدانين كو
 (گهروك) وي و (شههيد) بهشداري تيدا كرين و نهو ب خو ژي بهشدار بوويه، دهپت
 خو و (سهيدا) ههلدقوتيه د نافا وان رويدانا و ديپته نه گهري دروستبوونا رويدانين

نوی د ده قیدا (شمه نده فرل ۵-۶). که واته رویدانین فی ده قی شانوی وهك زنجیره یه کی لی دهین کو که سایه تیین ده قی بهر هف پیشقه دهن، بو نمونه ده می کو (شه هید) به حسا می رخاسی و خه باتا (گه رۆك) ی دکهت و دبیزیت:

— شه هید: ئەو خزمهتا ته لمن کری گه له کا مهزن بوو... ئەزی بریندار ته ئەزی کریمه پشستا خو... ئەو چهك و فیشهك هه می فته بوون به لی هه فچه پهری من هه ر تو بووی (شمه نده فرل ۵-۶).

لی به لی، رویدانا سه ره کییا فی ده قی وی ده می دهیت کو (گه رۆك) ی قه د نه قیت بژیت و بی ژ هه می تشتا تیر بووی، ده می دبیزیت:

— گه رۆك: هیقی دکه م ئەز ماندی بووم به سه. من شیان نه مان بهر دهوام بم... من دقیت دگه ل ته دا بهیم (شمه نده فرل ۹).

یان ده می کو رویدانا سه ره نجر اکینشا ده قی ژ نه نجما زنجیرا وان رویدانین به ری رویده ت، ده می کو د دیالوگا خو دا دبیزیت:

— گه رۆك: ئەز ئەوم بی ده ری وی بوویه لافیه ته (شمه نده فرل ۱۲).
و د بهر دهوامییدا دبیزیت:

— گه رۆك: من نه کریه بهر خو زه مانی بی دکرینه بهر من ئەز نه شیم ژ بهر خو بکه م (شمه نده فرل ۱۲).

هه ر دیسان رویدانا دییا گرنگا ده قی ئەوه، ده می کو (سهیدا) ب خه له تییا خو د حه سییت و ل خو دز قریت، هه ستا نه ته وایه تی و نیشتیما نپهروه رییا وی د نازریت و دژایه تییا (براده ر) ی دکهت و د بهر سفا دیالوگین ویدا کو نازاوه گپریی دناقبه را واندا دکهت، دبیزیت:

— سهیدا: بی دهنگ به به سه... به سه (شمه نده فرل ۱۱).

— سهیدا: بی دهنگ... یین پیرو ز درهوا ناکه ن... هه ره ژ پیش چاقیت من (شمه نده فرل ۱۱).

ل ۱۱)

و دو ماهيك رويدانا في دهقي ژى، كو دهرئه نجامي همي رويدانين بورين دقييه،
(شههيد) بهحسي پاشهروژه كا روهن و گهش بو گهلي خو دكته و هيقي و نوميدان
ددهته ههقالين خو، كو دي وهلات پروزيا خو وهگرهت (شهمندهف ل ۱۲).

۹ - مللاني:

ئهف دهقي شانوي خودان دوو جوړين مللانا، يا ئيكي، "مللانا مروفي دگهل
مروفي" يدا و يا دووي، "مللانا مروفي دگهل خو ب خو" يه. جهي نامازه بي كرنييه
كو پرانيا مللاني في دهقي، "مللاني مروفي دگهل مروفي" دانه، ب تايهت ئهف
جوړي مللاني دوو ناراستهين ههفدژ و هه مبهري ئيك ب خو ف د گريت، كو ئه و ژى
لاينه كي مللاني ب لايهني (گهروك + شههيد) دهيته نياسين، لايهني ديتر ژى ب
لايهني (برادر + سهيدا) دهيته نياسين، كو ب دريژاهيا دهقي مللانه كا گهرم و گور
و خورت دناقهرا فان دوو لايهناندا رويددهت، ئهف چهنده ژى ب دريژاهيا ديالوگين
دهقي دهيته پيش چافان:

— شههيد: هه فچه پهرى من ههر تو بووي تو خه باتكهري ئه م سوپاس دارين
تهينه.

— گهروك: هيقي دكه م من چ نه كويه بتني يا لسهر من پيدفي من نه و يا كرى
و چ دي نه.

— سهيدا: نه و ئهز بووم... خه باتكه ر ئهزم... شهري گران من بين كرين.

— شههيد: تو راست ديترى بيرا من هات... همي ده ما خارنا ته ژ يا مه هميا باشتر
بوو... جلكين ته بسهروبه رتر بوون. بتني لهلكهفت و ناهنگا مه تو دديتي...
و گهلهك جاران تو بي نهساخ و بي سهروبه ر بووي... همي ده ما لهشي ته
ديشا و ته حهز ژ سهرماي نه ذكر... بتني ته بيرهاتين مه بو خو دنقيسين بوره
ته ددانه نقيساندن.

۱۰ - ریتما دیالوگی:

پۆیستە بیژین کو پرانیا ریتما دیالوگی د فی دەقی شانویدا، یان ریتما ئاساییە یان ژى بەرزە، ئەف چەندە ژى ھەر دووبارە دزفرتەفە بۆ بابەتی دەقی و ئەو مەلەپەن کو د دەقیدا ھەین. سەبارەت ریتما دیالوگی یا نزم ژى، ئەم دشیین فی جۆری ریتمی د ھندەك دیالوگان بتی ل دەف (گەرۆك) ی ببین، ئەو ژى ژ بەر وی بارى دەروونی شەكەستی و ماندیوونا وی. ژ بۆ ئاسایی بوونا ریتما دیالوگی، ئەم دشیین نامازی ب فان پارچین دیالوگین (گەرۆك) و (شەھید) ی بدەین:

— گەرۆك: (بۆ شەھیدی) تو کی...؟

— شەھید: ئەز ھەقالی تەمە ما تە نە گۆت.

— گەرۆك: ئەز تە نانیاسم.

— شەھید: بەلی.. باش سەحکە من تو من دنیاسی.

— گەرۆك: بەلی.. بیرا من ھات.. ئە.. من تویی دیتی.

— بەلی من ژى تویی دیتی (شەھەندەفر ل ۲).

ژ بۆ بەرزبوونا ئاستی ریتما دیالوگی، ئەم دشیین نامازی ب فان دیالوگان بدەین:

— گەرۆك: نەشیت چونکە ھەمی کاغەز بی تیک ھەلبوین... بی خو ژ بیر کری نە

تینھن و نە بیتنا جارا لی مایە بتی بی بوویە تەفشی بەرا خو... دی بیژی میقانە

لشی وەلاتی....

— برادەر: نەخیر سەیدا نەمیقانە.

— شەھید: ھشبه... بەس پیلانا بگێرە... تو میقانە کی دەست نەخۆش و دارگرانی.

— گەرۆك: بەلی میقانە... ئەگەر میقان نەبا دا دەستی خو بسەری ھەزار و بی

کەسادا ئینیت... دا بیتە قەرەمانە کی ژبھاتی و دا ئەفرۆ بی سەرفەراز بیت ل

بەرامبەر تە و ھەقالا (شەھەندەفر ل ۹).

ھەرۋەھا سەبارەت ب نزم بوونا ئاستى رېتما دىالۆگى، ھەر ۋەكى مە بەرى نوکە
ئامازە پىداى، د ھندەك پارچىن دىالۆگىن (گەرۆك)ىدا، ئەم دىشىن فى چەندى
دەستىشان بکەين:

— گەرۆك: نەخىر نابعە ھىما. ئەز نەژھەژى مە... خارنا ماقويلا ناخۆم ژيانا وان
ناژىم... بىتى من دڤىت بىژم... من دلى خزمەتى نەمايە... ئەز سەلىقا فى دىلانى
نزام... دەما دەستى من دگرن بۆ دىلانى پىت من ئىك دئالۆزن و... من خەبات
بى رەنگى نەدېتى يە ئەز فىرى درەوا نەبوومە (شەمەندەفر ل ۸).

۱۱ - ئارامكرن و ئالۆزكرنا بارى شانۆيى:

د فى دەقى شانۆيىدا، پراىنا جاران (گەرۆك) ھەولا ئارامكرنا بارى شانۆيى دەت،
ئەفە بەرۆفاژى ھەر سى كەسايەتېن دىترېن فى دەقى كو كەسايەتېى (شەھىد) ژى تا
پادەيەكى باش ژ بۆ ئارامكرنا بارى شانۆيى ل دوىف (گەرۆك)ى پادەيت، لى بەلى، ھەر
دوو كەسايەتېن دىترېن دەقى، ئانكو (سەيدا) و (برادەر) پراىنا جاران د دىالۆگىن خۇدا
ھەولا تېكدان و ئالۆزكرنا بارى شانۆيى دەن، ئەو ژى ب مابىتېكرن و خۆ ھەلقوتاندا
د ناف كاروبار و دىالۆگىن (گەرۆك) و (شەھىد)ىدا. بۆ نمونە دەمى بەحس ل شەرى
مەزن دەيتەكرن، (سەيدا) ب فى شىۋەى بارى شانۆيى ئالۆز دكەت و بەرسقا
(گەرۆك)ى دەت:

— سەيدا: تو ھش بە.. نە شولا تەيە (شەمەندەفر ل ۳).

ھەرۋەھا دەمى كو (شەھىد) راسىتيا (برادەر)ى و يىن ۋەكى ۋى دىخىتە بەرچاقان
كانى ئەو چاۋا و ب چ رەنگى خەلكەكى دخاپىن، (سەيدا) ئالۆزى دروست دكەت و
دىبىتېى:

— تو گەلەك سەقەت بى دئاخقى (شەمەندەفر ل ۶).

و (برادر) ژى بارى شانۆيى ئالۆزتر لى دكەت و ب بەرسقدانا خو بو (گەرۆك) ى
و قەسىن نەپرېك دېيىتە ى:

— برادر: بى دەنگ بە... يىن وەكى تە نەھەژى ئاخفتنى نە... تو دوژمنى

مرۆفایەتییى... دۇيا ئەزمانى تە بەيىتە ھەل كېشان... (شەمەندەفر ل ۷)

ئەف رەوتە يا بەردەوامە تا كول دوماھىكا دەقى شانۆيى، (سەيدا) ژ كەسەكى
ئاژاۋەگىپ و ئالۆزكەرى بارى شانۆيى، دېتە كەسايەتەكى ل سەرخو و ئارامكەرى بارى
شانۆيى، ئەو ژى پىشتى كول خو دحەسىيەت و دېيىتە (برادر) ى:

— سەيدا: بى دەنگ... يىن پىرۆز درەوا ناكەن... ھەرە ژ پېش چاقىن من (شەمەندەفر ل

۱۱)

۱۲ — راۋەستاندانا دىالۆگى:

نقىسەرى ب شىۋەيەكى گەلەك بەرفراوان، تەكنىكا راۋەستاندانا دىالۆگى د فى
دەقى شانۆيىدا بكار ئىنايە، ب رەنگەكى وەسا كو ژمارا وان دگەھىتە (۱۶۲) جاران،
كو ھەم ل فىرى دى شىين بېيىن كو وى مفايەكى مەزن ژ فى تەكنىكى ۋەرگرتىيە و ھەم
ژى، د ھندەك دىالۆگاندا ئەف چەندە يا پېيۋىست نىنە و بى ھندى ژى دى واتا و
مەبەستا دىالۆگى يا دروست بيت. ھەر ژ ئىكەم دىالۆگا فى دەقى نقىسەرى مفا ژ فى
تەكنىكى ۋەرگرتىيە و د ھندەك جەھان ژى ل دويف پىندىقاتىيا دىالۆگى:

— گەرۆك: ئەرى ھوین ل ھىفيا چ نە... ئەز باۋەر ناكەم كەسەك بەيىت و

شانۆگەرى پېش كېش كەت... راستى ئەز مرۆفەكى بېھىن تەنگم....

(شەمەندەفر ل ۱)

— گەرۆك: بەلى... بىرا من ھات... ئە... من تو بى دىتى (شەمەندەفر ل ۲)

— سهيدا: راوهستى نه چه ... هى تو ژى نه چه ... دى بيژم .. نه م ... نه م
بهلى نه م (شهمنده فرل ۱۲).

د وان جهين كو واتايا ديالوگى ژ لايى ريژمانى و زمانيفه يا تهواوه و راوهستاندنا
ديالوگى نه د جهى خوډا هاتيبه بكارئينان، نه م دشين تاماژى ب فان ديالوگان بدهين:

— گهړوك: وه نه بيژه بوته خرابه ... (شهمنده فرل ۲).

— گهړوك: دى بيژى ميخانه لفي وه لاتي ... (شهمنده فرل ۹).

— شههيد: سهيدا ... ؟ .. نه ز نياسم (شهمنده فرل ۳).

— برادر: سهيدا ژ قهستا وه نايژيت نه و ژى دگهل وه دابوو (شهمنده فرل

۰۴)

د هندهك جهاندا، نفيسهري ژ بو ديار كرنا تيكچوونا بارى دهورونى، مفا ژ
راوهستاندنا ديالوگى وهرگرتيبه:

— شههيد: نه .. نه فته تاوانه .. تاوانه. تو بى پيروژى (شهمنده فرل ۱۲).

ههروهها ژ بو شيوازى پرسيار كرنى ژى، مفا ژ راوهستاندنا ديالوگى هاتيبه
وهرگرتن:

— شههيد: تو كى .. نه ز ته نانياسم؟ (شهمنده فرل ۲).

— سهيدا: چه وا ... نه ز نه م .. ما نه م پيكفه نه بووين (بو گهړوكى) (شهمنده فرل ۴).

ب فى رهنكى، نه ف كرياتره ب بهر فراوانى و جوراوجورى د فى دهقيدا هاتيبه
بكارئينان.

۱۳ — شهگيران:

بهروفازى ته كنيكا راوهستاندنا ديالوگى، نفيسهري ب ريژه يه كا كيم فه گيران د فى
دهقى شانوييدا بكارئينايه و مفا ژى وهرگرتيبه، كو نه و ژى ب شيوه يه كى گشتى پيك
دهين ژ فان: (دهنگهك) دوو جارن، (بى دهنگى) دوو جارن، (بو شههيدى)، (دهستا

دقوتیت)، (بۆ گهرۆكى) چوار جاران، (دبرپت) دوو جاران، (دهستى خۆ دريژ دكه ته گهرۆكى)، (بۆ گهرۆكى و سهداى) و (برادر دهر دكه قيت)، نانكو پراڻيا مفا وهر گرتنا نفيسه رى ژ ته كنيكا فه گيراني، ههر ديسان ژ بۆ ناماژه پيكرنا كه سايه تيين خويه. زيده بارى في چهندي ژى، پويست بوو كو نفيسه رى دهندهك جهاندا مفا ژ فه گيراني وهر گرتنا، لي نه فه چهنده نه كويه، بۆ نمونه ل في ديالوگال خوارى:

— گهرۆك: نه خيبر... نه خيبر... نه ز... دهست دهنه شهلوالى خۆ قه ميسى خۆ ژ بهر خۆ دكه ت دهر پي وى ژ لافيته هاتيه چيكرن.. نه ز نهوم يى دهر پي وى بوويه لافيته (شمهنده فل ۱۲).

كو ب بۆچونا مه، يا باشت نهو بوو كو نفيسه رى د في ديالوگيدا ب في رهنكي مفا ژ فه گيراني وهر گرتايه:

— گهرۆك: نه خيبر... نه خيبر... نه ز (دهست دهنه شهلوالى خۆ قه ميسى خۆ ژ بهر خۆ دكه ت دهر پي وى ژ لافيته هاتيه چيكرن..) نهوم يى دهر پي وى بوويه لافيته.

ههروهها د ديالوگه كا ديت ژى، نفيسه ر دشيا كو مفاى ژ فه گيراني ببينت، لي وى بكار نه ئينايه:

— گهرۆك: سه حدكه ته ههردووا... نزا بيرا من ناهيت نه ز دى چم من نه قيت بهر دهوام بم (شمهنده فل ۴).

كو ديسان ب بۆچونا مه يا باشت نهو بوو كو نفيسه رى ب في رهنكي مفا ژ فه گيراني وهر گرتايه:

— گهرۆك: (سه حدكه ته ههردووا...) نزا بيرا من ناهيت نه ز دى چم من نه قيت بهر دهوام بم.

كهواته دى شين بيژين كو نفيسه رى د في ده قيدا، گهلهك مفا ژ ته كنيكا فه گيراني وهر نه گرتايه.

نه‌نجام

د قیّ فه کۆلینیدا ئەم گه‌هشتینه فان نه‌نجاما:

۱- په‌یفا "دrama" د بیاتی خۆدا، په‌یقه که کو هه‌ر ژ ده‌ستیکی ب مه‌به‌ستا کار و چالاکیین نواندنا شانۆیی بکارهاتیه، پاشان ب بورینا ده‌مه‌کی درێژ، واتایا وی به‌رفراوانتر لی هاتیه و بوارین (سینه‌ما، تیله‌فریون، ئیترگه‌هی رادیۆیی و... هتد) ب خۆقه گرتینه، لی هه‌تا فان سالین دوماهیی ژی، په‌یفا دراما، د ناڤ نه‌ده‌بیات و هونرا کوردیدا، هه‌ر ب واتایا نواندنا شانۆیی، یان روهنتر بیژین، "شانۆ" ب خۆ بکارهاتیه، هه‌ر وه‌ک ئەم به‌لگی قیّ چه‌ندی د زۆربه‌ی فه‌کۆلینین ئاکادیمی — زانستی یین ل سه‌ر قی بواری و ژێده‌رین کول سه‌ر قی بواری هاتینه نفیسین، دینین.

۲ — هه‌بوونا ده‌قی د درامایا کوردیدا، رۆله‌کی ئیکجار مه‌زن له‌یستیه و درامایا کوردی هه‌ر ب ده‌قی وی یا هاتییه پاراستن و نیاسین. هه‌تا نوکه ئەم نزاین، ئایا ل سه‌دی نوزددی زاینی، مه‌ دراما هه‌بوویه یان نه‌؟ به‌رسقا قیّ پرسیاری، هه‌ر دیسان یا ب ده‌قی دراماییه گریداییه، ئانکو هه‌تا رۆژا نه‌فرۆ چو ده‌ق نه‌هاتینه دیتن کو ب به‌لگه‌یی هه‌بوونا درامایا کوردی ل سه‌دی نوزدی به‌ینه هه‌ژمارتن، ژ به‌ر هندییه کو ئەم ده‌ستییکا شانۆیا کوردی فه‌دگه‌رین بۆ چاریکا ئیکی ژ سه‌دی بیستی "چونکی ده‌قی وان شانۆگرین سه‌دی بیستی زاینی یین هاتیه پاراستن و بوینه به‌لگه‌یین هه‌بوونا وان.

۳ - د دراماییدا، دهق ب گیان و داینامویا ههلسورپینهرا وی دهیته ههژمارتن، دهقه کو بو درامایی دبیته نهخشه و پلانا سهره کی، له ورا ههز و بوچوونه کا دژی ههبوونا دهقی د کار و بزاقین دراماییدا بیت، ب هزر و بوچوونه کا شاش و نه یا دروست دهیته ههژمارتن، کو دگهل لۆژیک و راستیا ههبوونا دراماییدا ناگونجیت.

۴ - پیناسین جوراوجورین بو دهقی شانویی هاتینه کرن، د نهجامدا نهم دشین بیژین کو، دهقی شانویی، نهوه دهقه یی کو ژ لایی نفیسه ری بسپور و شارهزا ب بواری شانۆ و دراماییه دهیته نفیسین، بهرهمی لیها تووی و سهربورین هزرا ویه کو ب ریکا په یف و رسته یان دادریت، نه دهقه خودان کوملهک بنه ما و تایه تمه ندین ب بواری خو یه و وهك چو جوره دهقه کی دی یی نه ده بی نینه“ چونکی مهردم ژ نافراندنا فی دهقی نهوه، کو ب رینمایین دهرهینه ری ژ لایی نه کنه رانقه ب زیندووی و نیكسه ر ل سهر ده بی شانویی ل پیش چاقین ته ماشه فانان بهیته پیشکیشکرن. نه فجا نه دهقی شانویی چیدبیت ب هوزان هاتبته نفیسین، وهك دهقین شانویی یین کلاسیک، یان ژی ب شیوه یی په خشانکی هاتبته نفیسین، وهك دهقین شانویی یین ریالیزم و یین فی سهرده می کو ب په خشان دهیته نفیسین.

۵ - دهقی درامایی - شانویی - یی جیاوازه ژ دهقین دیتزین نه ده بی، کو نهم دشین ب فان خالین ل خواری ژ دهقین دیتزین نه ده بی جودا بکه یین:

أ - دراما ژ چه نندین توخین جودا جودا و ب هه ژ گریدایی پیک دهیت، کو دهق ب گرنگترین توخم و کومفه کهری وان هه می توخین دیتز دهیته ههژمارتن، واته د دراماییدا، دهق ب توخی ئافاکهری وی دهیته نیاسین، نه فه د دهمه کیدایه کو، د جورین دیتزین نه ده بیدا، نهم نه شین بیژین دهق توخه که، بهلکو نهو بهرهمی نه ده بی ب خو ب دهق دهیته نیاسین.

ب – ئەو مەودا و رەھەندا كو دەقىّى درامايى ب خوڤە دگريت، بەرفرەھتر و ئالۆزترە ژ دەقىن ديتزىن ئەدەبى، ب وى شيۆەى كو دەقىّى درامايى تىكەلەكە ژ چەندىن ھونەرلەن جياوازىن وەك: ئەدەبىيات، نىگار كىشى (دىكۆر، جل و بەرگ، مىكياژ)، موسىقا، ميعمارى، ھونەرى پلاستىكى، سەماكرن و نواندا حالەتەن لەشى، تەكنىكا روناھىي و... ھتە.

ج – بەروفاژى دەقىن ديتزىن ئەدەبى، مەرەم و مەبەست ژ نقيسنا دەقىّى درامايى ئەو نىنە كو بتنى وەك ھۆزان، رۆمان يان چىرۆكەكى بەھتە خواندن، بەلكو مەبەست ژ نقيسنا دەقىّى درامايى ئەو، دەھتە نقيسنا تا كول سەر دەپى شائوئى بەھتە پىشكىشكرن يان ژى وەك سىنارىيۆيەك بىتە فىلمەك د سىنەما و تىلەفزيۇنىدا.

د – ئەو كارىگەرى و داغباربونا كو دەقىّى درامايى ل چاڤ دەقىن ديتزىن ئەدەبىدا دروست دكەت، گەلەك مەزنىر و ب ھىزترە“ چونكى د دەقىن ديتزىن ئەدەبىدا، خواندەقان ب رپكا ئاشوئى رەنگ، وئە و رەفتارلەن كەسايەتيا و رويدانان د ناڤا مېشكى خۇدا دروست دكەت، لى بەلى، دەقىّى درامايى دەمى نواندا خۇدا وان رەنگ، وئە و رەفتاران ب شيۆەيەكى راستەوخۆ و زىندى ل پىش چاقىن وان بەرجەستە دكەت، ھەلبەت دى كارتيكرن ب فى رەنگى يا ب ھىزتر بىت.

۶ – ژ بەر ھندەك گرنگى و تايەتمەندىن ب ھىز، نقيسەريا دەقىّى درامايى نە وەك نقيسەريا دەقىن ديتزىن ئەدەبى، ھەر وەك ئەم فى چەندى ب باشى د فى سەردەمى د ناڤا كەتوارى خۇدا ب چاڤ دىبىن، كو ھندەك كەس دى رابن و چەند ھۆزانەكا فەھىنن و خۆ ب ھۆزانقان دەنە نياسىن يان چىرۆك نقيس يان ژى رۆمان نقيس، لى بەلى، دەقىّى درامايى ژ بەر كو راستىيا وى د دەمى نواندا ويدا خويا دىبىت و پىويستى ب شارەزايى و لىھاتوويەكا مەزنى، نقيسەرى وى دەبىت ل دويڤ چەندىن

بنه‌ما، تاییه‌تمندی و توخمان بچیت تا کو بشیت وی ده‌قی درامایی ئافا بکته، له‌ورا ئه‌فه کاری هه‌ر کهسه‌کی ناییت و هه‌ر کهسه‌ک نه‌شیت زوی ب زوی خو‌ده‌تی.

۷ - (شيعرا شانۆی) ئه‌و شيعره یا کو د ویدا توخمین شانۆی تیدا هه‌ین، ئه‌فه به‌روفازی (شانۆیا شيعری) کو خو‌ب خو‌ شانۆیه، ئانکو ئه‌و شانۆیه یا کو ب شیوازی شيعری هاتیه نفیسین، له‌ورا د شیاندايه کو (شيعرا شانۆی) وه‌ک ده‌قه‌کی شانۆی به‌یتنه هه‌ژمارتن و مفا‌زی به‌یتنه وه‌رگرتن.

۸ - د بوارى پراکتیکا ده‌قین درامایی - شانۆیین - کو مه‌ د فه‌کولینا خو‌دا وه‌رگرتین، ئه‌م گه‌هشتینه فان ئه‌نجامان، کو هه‌ر نفیسهره‌کی ب شیوه‌ی تاییه‌تی خو‌هه‌ول ژ بو ئافا کرنا ده‌قی درامایی دایه، هه‌ر وه‌ک ل خواری بو مه ئه‌ف چه‌نده خو‌یا دبیت:

أ - نفیسهر (د. ئیبراهیم ئه‌حمده سمۆ) ده‌قی شانۆی (خه‌ونین دینا) ب زمانه‌کی ساده و ساکار و بی‌په‌رده، کو هه‌ر کهسه‌ک د‌شیت ل دیالوگین وی ده‌قی تی‌ بگه‌هیت، نفیسیه. هه‌روه‌ها نفیسهری ب شیوه‌یه‌کی گونجایی سه‌ره‌ده‌ری دگه‌ل جو‌ری زمانی که‌سایه‌تیین ده‌قیدا کریه، کو هه‌ر که‌سایه‌تیه‌ک ل دو‌یف بوار و ناستی خو‌ دئاخفیت. دیسان ئه‌م دشین بیژین، کو هه‌ماهه‌نگی و پیکفه‌ گریدانه‌کا باش دناقه‌هرا زمان، دیالوگ، ململانی و رویدان د فی ده‌قی شانۆییدا هه‌یه، ب تاییه‌ت کو نفیسهر شیايه راستیا هه‌قه‌رخا جفا‌کا کورده‌واری د فی ده‌قیدا به‌رجه‌سته بکته و په‌سه‌نایه‌تی بده‌ته ده‌قی خو‌.

ب - د ده‌قی شانۆی (شه‌مه‌نده‌ف) کو ژ لای (مه‌سه‌وود عارف صالح) فه‌هاتیه نفیسین، ب راستی ژى، نفیسهر شیايه کو شيعریه‌تی ل سه‌ر فی ده‌قیدا زال بکته، ب زمانه‌کی ئه‌ده‌یی به‌رز، کو ب شیوه‌ی هونه‌ری - زانستی دیالوگین خو‌ بی‌ نفیسینه، ئانکو نفیسهری ب ریکا هونه‌رین رو‌نبیژی، وینه‌یین هونه‌رین جوان و به‌رز د ده‌قی خو‌دا ئافراندينه کول پشت چه‌ندین دیالوگین چه‌فه‌نگی یین واندا، پامانین فه‌شارتی هه‌نه. نفیسهری د ئافا کرنا

فی دهقی شانویدا، مفا ژ که تواری جفاکا خو وەرگرییه و ب شیویه کی جوان دهربرین ژی کریه و هەر دیسان شیایه کو ب رهنگه کی گونجایی و سهرکهفتی سهردهری دگهل توخین دهقی خو دا بکهت و دهقه کی شانویدی ژهژی و سهرکهفتی ب نافرینیت.

ج – نفیسه (محمد مد علی محمد د) دهقی شانویدی (لافینه) ب شیوازه کی تیکه لی زمانی نفیسه، واته ههم شیایه مفا ژ توخین رونیژی وەرگریه و ههم ژی، ب رهنگه کی روهن دیالوگین دهقی خو بنفیسیت. د فی دهقیدا نفیسه ری مفا ژ که سایه تییه کی ناشویی کو (شهید ه)، وەرگرییه و به شداری دیالوگ و رویدانین دهقی خو کرینه و دهقی خو بی ب هیژ نیخستیه. د نافرانا فی دهقی شانویدی، نفیسه ری مفا ژ بابه تین که تواری (خه بات، شوره شگری، ئایینی) وەرگرییه و ب رهنگه کی جوان سهردهری دگهل فان بابه تاندا و نهو تیکه لی هه ژ کرینه و بابه تی سهره کی دهقی خو بی نافراندیه، ههر دیسان نفیسه شیایه گونجاندنی دناقه را که سایه تی و زمانی واندا دروست بکهت. خالی لاوازیین فی دهقی ئه م دشین هنده ک کیماسیین د (فه گپران) و (راوه ستاندنا دیالوگی) دا دهستینشان بکهین.

ليستا ژيډهران

۱- پەرتوك:

أ- ب كوردی:

۱ - ئەدەب چيیه؟، ژان پۆل سارتر، وەرگيراني مستهفا غەفووری، چاپی یەكەم، چاپخانهی خانی (دهۆك)، دەزگای توژینهوه و بلاو كوردنهوهی موكریانی، هەولێر، ۲۰۰۹

۲ - ئینساېكلۆپیدیای فەیلەسووفەكان، دانانی لیژنەیهك له زانا و ئەكادیمیەكانی یەكیتی سوڤیەتی ڤیشوو، وەرگيراني له عەرەبیەوه محەمەد وەسمان، چاپی یەكەم، چاپخانهی شقان، بلاو كراوهی كتیبخانهی سۆران - هەولێر، سلیمانی، ۲۰۰۴.

۳ - بزاقا شانۆیی ل دهۆكی (۱۹۳۰-۲۰۰۶)، رفعت رجب جمال، چاپخانا هاوار، ژ وەشانین ریکخراوا هونەر مەندین كوردستانی - نافەندا دهۆك، ، دهۆك، ۲۰۰۷

۴ - پەخشانه شیعری كوردی، د. محەمەد بەكر محەمەد، چاپی یەكەم، چاپخانهی وەزارەتی پەرۆردە - هەولێر، بلاو كراوهی ئاراس، هەولێر، ۲۰۰۴.

۵ - پیتەر بروك له شانۆی هاوچەرخی جیهاندا، دانا رەئوف، چاپی درووم، له بلاو كراوه كانی گرۆپی شانۆی نیۆنەتەوهی پرلېشك، ستوكهولم، ۲۰۰۴

۶ - تەختە شانو، و: كامەران حاجی ئەلیاس، چاپی یەكەم، چاپخانهی گۆقاری ئما، له بلاو كراوه كانی سەنتەری لېكولینەوهی فېكری و ئەدەبی ئما، هەولێر، ۲۰۰۵

- ۷ — تەكنىكى دىيالوگ لە ھەندى نمونەى ھاوچەرخى كورته چىرۆكى كوردىدا،
د.نجم خاليد ئەلوهنى، چاپخانەى ئاراپخا، دەزگای رۆشنىرى شەفەق، كەر كووك،
۲۰۰۶.
- ۸ — توپىنەھەى تېورى ئەدەبى، راجىر وېستېر، ھەرگېرانى عەبدولخالق يەعقوبى،
چاپى يەكەم، چاپخانەى ھەزارەتى پەرورەدە، دەزگای توپىنەھەى و بلاو كوردنەھەى
موكرىانى، ھەولېر، ۲۰۰۶.
- ۹ — تىشكىك بۆسەر رۆمان، عەبدولرەھمان مونیف، ھەرگېرانى شىرىن.ك، زنجىرەى
كتىبى چاپ و پەخشى سەردەم، سلىمانى، ۲۰۰۶.
- ۱۰ — تېوریا ئەدەب، د. محمدلطیف عبدالرحیم (باطى نازى)، چاپا ئىكى، چاپخانا
زانكۆ دەوك، ژ وەشانىن زانكۆيا دەوك، دەوك، ۲۰۱۰.
- ۱۱ — تېورى ئەدەب، د.ئازاد عەبدولواھىد كەرىم، چاپى يەكەم، چاپخانەى ئاراپخا
— كەر كووك، لە زنجىرە بلاو كراوھەكانى كۆمەلەھى ھونەر و وپزەھى كوردى لقى
كەر كووك، كەر كووك، ۲۰۰۷.
- ۱۲ — چەند بابەتتىكى شانۆلى، ھەرگېرانى ياسىن قادر بەرزنجى، سلىمانى، ۲۰۰۱.
- ۱۳ — چەند باسىك دەربارەھى شانۆرى كوردى، ياسىن قادر بەرزنجى، چاپخانەى
روون، لە چاپكراوھەكانى بەرپۆھەرىتى گشتى چاپ و بلاو كوردنەھەى لە ھەزارەتى
رۆشنىرى، سلىمانى، ۲۰۰۵.
- ۱۴ — چەند نقيسینەك لسەر شانۆرى، ابراھىم سمۆ، چاپا ئىكى، چاپخانا خەبات،
دەوك، ۱۹۹۸.
- ۱۵ — خەونىن دىنا، ئىبراھىم ئەھمەد سمۆ، چاپا ئىكى، چاپخانا كولىژا شەرىعى —
دەوك، دەوك، ۲۰۰۱.
- ۱۶ — چىپۆ دەق، رولان بارت، ھەرگېرانى ئىسماعىل زارعى، چاپى يەكەم،
چاپخانەى منارە — ھەولېر، دەزگای ھەرگېران، ھەولېر، ۲۰۰۷.

- ۱۷ — درامای کوردی له ناو درامای جیهاندا، همه کهریم هه‌ورامی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، ده‌زگای چاپ و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۱.
- ۱۸ — دهره‌تسانی شانۆیی، د.فازل جاف، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگای چاپ و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۸.
- ۱۹ — دهره‌زه‌ی دراما، نه‌همه‌د سالار، به‌رگی یه‌که‌م، دارالخریه للطباعة، به‌غدا، ۱۹۸۰.
- ۲۰ — ده‌قی نه‌ده‌یی نه‌دگار. چیژ. به‌ها، د.فوناد ره‌شید، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ده‌زگای ئاراس، له‌ بلا‌و‌کراوه‌کانی ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۷.
- ۲۱ — ده‌نگی بلورینی ده‌ق، عه‌بدو‌خالق یه‌عقوبی، چاپخانه‌ی راز، له‌ چاپکراوه‌کانی به‌رپه‌به‌ریتی چاپ و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ له‌ وه‌زاره‌تی رۆشنیاری، سلێمانی، ۲۰۰۵.
- ۲۲ — دیوانی مه‌حوی، لیکدانه‌وه‌ و لیکۆلینه‌وه‌ی: مه‌لا عبدالکریمی مدرس و محمدی مه‌لا کهریم، چاپخانه‌ی کوری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۷.
- ۲۳ — ره‌خنه‌ی بونیادگه‌ری له‌ تیۆریه‌وه‌ بو‌ پراکتیزه‌کردن، د.عه‌لی تاهیر حسه‌ین، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۰۸.
- ۲۴ — ره‌گه‌زه‌کانی دراما له‌ شیعری لیریکی کوردیدا، په‌روین عه‌بدو‌للا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی سه‌رده‌م، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، بلا‌و‌کراوی ناینده، سلێمانی، ۲۰۰۸.
- ۲۵ — ریازه‌ نه‌ده‌به‌کان، دکت‌ر هیمداد حسیڻ، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ده‌زگای ئاراس، ده‌زگای توێژینه‌وه‌ و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی مو‌کریان، هه‌ولێر، ۲۰۰۷.

- ۲۶ — زاراهوی ئه‌ده‌بی، کوردی — عه‌ره‌بی — ئنگلیزی، لیژنه‌ی ئه‌ده‌ب له‌ کوری زانیاری کوردستان، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ۲۰۰۶.
- ۲۷ — زمانی ده‌ق، عومەر میراوده‌لی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده — هه‌ولێر، بلاو‌کراوه‌ی وه‌زاره‌تی رۆشنیری، هه‌ولێر، ۲۰۰۸.
- ۲۸ — شانۆ.. روانینی نوی.. داهینان، د.فازیل جاف، هه‌ڤه‌یه‌یینی: مه‌هموود زامدار و ئازاد عه‌بدو‌لو‌واحید، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، بلاو‌کراوه‌ی رامن، هه‌ولێر، ۲۰۰۰.
- ۲۹ — شانۆ له‌ چه‌ند وتاریکدا، عه‌ونی که‌رومی و ئه‌وانی تر، و: م.په‌روه‌ر، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی شقان، به‌رپه‌به‌رایه‌تی خانه‌ی وه‌رگیران، سلیمانی، ۲۰۰۳.
- ۳۰ — شانۆی کوردی له‌ نیوان ده‌قی خۆمالی و بیانیدا، د.ئیراهیم ئه‌حمه‌د سمۆ، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی تیشک — سلیمانی، له‌ بلاو‌کراوه‌کانی گۆڤاری شانۆ، سلیمانی، ۲۰۰۷.
- ۳۱ — شانۆی هاوچه‌رخ‌ی سوید، د.فازل جاف، و: دلیر میرزا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ئه‌لند، به‌رپه‌به‌رینی خانه‌ی وه‌رگیران، ۲۰۰۴.
- ۳۲ — شیواز له‌ کورته‌چیرۆکی کوردیدا، سه‌لیم ره‌شید سه‌لح، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی رۆشنیری، بلاو‌کراوه‌ی وه‌زاره‌تی رۆشنیری، سلیمانی، ۲۰۰۵.
- ۳۳ — عه‌بدو‌ل‌ره‌حیم ره‌حمی هه‌کاری (تازه‌کردنه‌وه‌ی شیعی‌ی کوردی و داهینانی شانۆنامه له‌ ئه‌ده‌بیاتی کوردی دا)، د.فه‌هاد په‌ربال، چاپا ئیکتی، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تا په‌روه‌ردی — هه‌ولێر، ده‌زگه‌ها سپیریژ یا چاپ و وه‌شانی، ده‌ۆک، ۲۰۰۲.
- ۳۴ — فه‌ره‌نگی زاراهوی ئه‌ده‌بی، د.موحسین ئه‌حمه‌د عومەر، به‌رگی یه‌که‌م، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ده‌زگای ئاراس، بلاو‌کراوه‌ی ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۵.

- ۳۵ — فەرھەنگى زاراۋەى شانۆيى، ۋەرگىران و نامادە کردنى كاردۆ، چاپى يەكەم، چاپخانەى ئارابجا، تىببى شانۆى ناشتى كەر كووك، كەر كووك، ۲۰۰۶.
- ۳۶ — فەرھەنگى شانۆ، ياسىن قادر بەرزنجى، بەرگى يەكەم، چاپخانەى دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، چاپى يەكەم، سلېمانى، كوردستان، ۲۰۰۸.
- ۳۷ — كاريگەرى دەروونى لە بواری راگەياندندا — ليكۆلینەۋەيەكى سيمانتىكى و پراگماتىكىيە — دانانى: د. عەبدولواھىد موشىر دزەيى، چاپى يەكەم، چاپخانەى ئاراس، لە بلاوكرائەكانى دەزگای ئاراس، ھەولېر، ۲۰۰۹.
- ۳۸ — كورسى و بەھا درامىيەكان، ئەھمەد سالار، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلېمانى، ۲۰۰۹.
- ۳۹ — مېژۆپۆتاميا، محسن ئوسمان، چاپا ئېكى، چاپخانا خانى — دھۆك، دەزگەھا سپىرېر، دھۆك، ۲۰۰۸.
- ۴۰ — مېژووى سەرھەلەدان و گەشەسەندنى شانۆ و دراما لە كۆيە، جەۋاد ھەمەد بەگ، چاپى يەكەم، چاپخانەى دارا، ھەولېر، ۲۰۰۷.
- ۴۱ — مېژووى شانۆ لە ئەدەبىياتى كوردیدا لە كۆنەۋە تا ۱۹۵۷، د.فەرھاد پىرپال، چاپخانەى ۋەزارەتى پەرۋەردە، دەزگای چاپ و بلاوكرائەۋەى ئاراس، ھەولېر، ۲۰۰۱.
- ۴۲ — ناسنامەى دەق، د.فوناد رەشىد، چاپى يەكەم، چاپخانەى ۋەزارەتى پەرۋەردە — ھەولېر، لە بلاوكرائەكانى لقى كەر كووكى يەكېتى نووسەرانى كورد، كەر كووك، ۲۰۰۵.
- ۴۳ — ھونەر و ژيان، ئەھمەد سالار، چاپى يەكەم، لە بلاوكرائەكانى دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلېمانى، ۲۰۰۵.
- ۴۴ — ھونەرى نووسىنى دراما و دەقى شانۆى خۆمالى، دانا عەلى سەعید، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلېمانى، ۲۰۰۳.

ب - فارسی:

- ۴۵ - آموزش تئاتر، رحمت الله محرابی، چاپ اول، چاپخانه‌ی کامران، انتشارات تربیت، تهران، ۱۳۷۲.
- ۴۶ - ناتورمی ساختار درام، نصرالله قادری، چاپ دوم، چاپخانه‌ی کانوچاپ، انتشارات کتاب نیستان، تهران، ۱۳۸۶.
- ۴۷ - ادبیات کودکان و نوجوانان، منصور یارویسی، چاپ سوم، چاپ و صحافی لك و لری، انتشارات جهاد دانشگاهی، ارومیه، بهار ۱۳۸۶.
- ۴۸ - اسرار تمدن یونان باستان، بهنام محمد پناه، چاپ دوم، چاپ امید، انتشارات سبزان، تهران، ۱۳۸۶.
- ۴۹ - اصول کارگردانی تئاتر، احمد دامود، چاپ هفتم، چاپخانه‌ی غزال، کتاب ماد (وابسته به نشر مرکز)، تهران، ۱۳۸۶.
- ۵۰ - انواع ادبی، دکتر سیروس شمسیا، چاپ دهم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۸۳.
- ۵۱ - بازیگری و کارگردانی در تئاتر و سینما، ترجمه و تألیف احمد دامود، چاپ اول، چاپخانه‌ی فرارنگ، نشر مرکز، تهران، ۱۳۸۸.
- ۵۲ - بعد زیباشناسی، هربرت مارکوزه، ترجمه داریوش مهرجویی، چاپ سوم، چاپ معراج، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۸۵.
- ۵۳ - تاریخ ادبیات انگلیس، لطفعلی صورتگر، چاپ اول، چاپخانه حیدری، انتشارات علمی، ۱۳۲۰.
- ۵۴ - تاریخ ادبیات جهان، غلامحسین ده بزرگی، چاپ اول، چاپ خاشع، انتشارات زوار، تهران، بهار ۱۳۸۶.
- ۵۵ - تاریخ تئاتر، ویل دیورانت، گردی‌وری و تدوین عباس شادروان، چاپ سوم، چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۸۳.

- ۵۶ - تاریخ تئاتر جهان، اسکار گ. براکت، ترجمه هوشنگ یزاد ور، جلد دوم، چاپ دوم، چاپ گلشن، انتشارات مروارید، تهران، ۱۳۷۵
- ۵۷ - تاریخ تئاتر سیاسی، زیگفرید ملشینگر، ترجمه سعید فرهودی، جلد اول، چاپ اول، چاپخانه تک چاپ، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۶۶
- ۵۸ - تئاتر، لائورا ماینی، ترجمه و اقتباس بهروز غریب پور، چاپ اول، چاپ مظاهری، انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، تهران، مهر ۱۳۶۸،
- ۵۹ - تئاتر و اضطراب بشر، پیرامه توشار، ترجمه دکتر افضل وثوقی، چاپ سوم، چاپ نیما، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۶
- ۶۰ - تحلیل بازیگری، رضا کیانیان، چاپ سوم، چاپخانه‌ی کزین، انتشارات نقش و نگاه، تهران، ۱۳۸۸
- ۶۱ - تحلیل (فرمالیستی) متن نمایشی، جیمز تامس، ترجمه علی قهرمانی ظفر نژاد، چاپ اول، چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، ۱۳۸۷،
- ۶۲ - تراژدی یونان، ژاکلین دورومی بی، ترجمه خسرو سمیعی، چاپ اول، چاپ نیکا، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۶
- ۶۳ - تفسیری بر تراژدیهای یونان باستان (تناول خدایان)، یان کات، ترجمه‌ی داود دانشور و منصور براهیمی، چاپ چهارم، چاپ مهر (قم)، انتشارات سمت، تهران، تابستان ۱۳۸۸.
- ۶۴ - تماشاگران تئاتر، سوزان بنت، ترجمه دکتر مجید سرسنگی، چاپ اول، چاپخانه‌ی سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، انتشارات نمایش، تهران، ۱۳۸۶
- ۶۵ - دائرة المعارف ادبی، ترجمه و تألیف عبدالحسین سعیدیان، چاپ دوم، چاپ سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۳

- ۶۶ - داستان (ساختار، سبک، اصول)، رابرت مک گی، ترجمه محمد گذرآبادی، چاپ سوم، چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۸۷
- ۶۷ - درآمدی به نمایشنامه شناسی، دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی، چاپ دوم، چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، پاییز ۱۳۸۵،
- ۶۸ - درآمدی تاریخی بر نظریه‌ی ادبی از افلاطون تا بارت، ریچارد هارلند، گروه ترجمه‌ی شیراز: علی معصومی، شاپور جورکش، چاپ اول، چاپ حیدری، نشر چشمه، تهران، پاییز ۱۳۸۲،
- ۶۹ - درام، س. و. داوسن، ترجمه فیروزه مهاجر، چاپ سوم، چاپخانه‌ی طباطبایی، نشر مرکز، تهران، ۱۳۸۶،
- ۷۰ - درام نویسان جهان، منصورخلج، جلد یکم، چاپ اول، چاپخانه‌ی شرکت سهامی افست، تهران، ۱۳۸۷،
- ۷۱ - درام و تراژدی، ژان - ماری توماسو، ترجمه ناد علی همدانی، چاپ اول، چاپ نیکا، نشر قطره، تهران، ۱۳۷۲،
- ۷۲ - درباره‌ی تئاتر. داستان. هنر، سامرست موام، ترجمه محمود محرر خمایی، چاپ اول، چاپخانه‌ی تجربه، نشر افکار و تجربه، تهران، ۱۳۸۴،
- ۷۳ - درباره نقد ادبی، دکتر عبدالحسین فرزاد، چاپ اول، چاپخانه‌ی قنات، انتشارات قطره، تهران، ۱۳۷۶،
- ۷۴ - درباره‌ی نمایش، ژان پل سارتر، ترجمه ابوالحسن نجفی، چاپ دوم، چاپ گلشن، انتشارات نیلوفر، تهران، ۱۳۸۷،
- ۷۵ - دنیای درام، مارتین اسلین، ترجمه محمد شهباء، چاپ سوم، چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۸۷،

- ۷۶ - راهنمای عملی نمایشنامه نویسی، نوئل گرک، ترجمه علی اکبر علیزاده، چاپ اول، چاپخانه‌ی پردیس دانش، نشر بید گل، تهران، ۱۳۸۸
- ۷۷ - راهنمای نگارش گفتگو، ویلیام نوبل، ترجمه عباس اکبری، چاپ دوم، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۵
- ۷۸ - زایش تراژدی از روح موسیقی، فریدریش ویلهلم نیچه، ترجمه رؤیا منجم، چاپ دوم، چاپخانه‌ی ورامینی، نشر پرسش، تهران، ۱۳۸۵
- ۷۹ - سرگذشت فلسفه، براین مگی، ترجمه حسن کامشاد، چاپ دوم، چاپخانه‌ی شادرنگ، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۷
- ۸۰ - شناخت عوامل نمایش، ابراهیم مکی، چاپ سوم، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۰
- ۸۱ - طرح و اجرای نمایش، پی یر لار توماس، ترجمه پریچهر ریاحی، چاپ اول، چاپخانه‌ی چهل چاپ، انتشارات قطره، تهران، ۱۳۸۴
- ۸۲ - عناصر داستان، جمال میر صادقی، چاپ پنجم، چاپخانه‌ی بهمن، انتشارات سخن، تهران، ۱۳۸۵
- ۸۳ - فرهنگ اصطلاحات ادبی، سیماداد، چاپ دیدی‌ور، چاپ سوم، انتشارات مروارید، تهران، ۱۳۸۵
- ۸۴ - فرهنگ فارسی معین، دکتر محمد معین، دو جلدی، جلد دوم، چاپ سوم، چاپ پارس نوین، تهران، ۱۳۸۴
- ۸۵ - فن داستان نویسی، گردئ‌ورنده و مترجم محسن سلیمانی، چاپ پنجم، چاپخانه‌ی سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۸۶
- ۸۶ - فن شعر، ارسطو، ترجمه عبدالحسین زرین کوب، چاپ دوم، چاپخانه‌ی سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹

- ۸۷ - فن نمایشنامه‌نویسی، لاجوس آگری، ترجمه دکتر مهدی فروغ، چاپ مکرر (ویرایش اول)، چاپخانه نوبهار، موسسه انتشارات نگاه، تهران، ۱۳۸۳
- ۸۸ - قابلیت‌های نمایشی شاهنامه، محمد حنیف، چاپ اول، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۴
- ۸۹ - کارگردانی نمایشنامه، فرانسیس هاج، ترجمه منصور ابراهیمی و علی اکبر علیزاده، چاپ اول چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، تابستان، ۱۳۸۲
- ۹۰ - کالبدشناسی درام، ماریوری برلتون، ترجمه رضاشیرمرز، چاپ دوم، چاپ زنگ، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۶
- ۹۱ - کتاب سروش، مجموعه مقالات، تراژدی، چاپ اول، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۷۷
- ۹۲ - کمدی، ملوین مرچنت، ترجمه فیروزه مهاجر، چاپ دوم، چاپخانه‌ی چهل چاپ، انتشارات مرکز، تهران، ۱۳۸۴
- ۹۳ - لوح فشرده‌ی لغتنامه‌ی دهخدا، علی اکبر دهخدا، مدخل: درام.
- ۹۴ - ماجراهای جاوید تئاتر، گئی لکرك، کریستف دسولیر، ترجمه ناد علی همدانی، چاپ اول، چاپ جباری، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۱
- ۹۵ - مبانی نقد ادبی، ویلفرد گرین و سایرین، ترجمه فرزانه طاهری، چاپ سوم، چاپ گلشن، انتشارات نیلوفر، تهران، ۱۳۸۳
- ۹۶ - مبانی نقد تئاتر، مهرداد رایانی مخصوص، چاپ اول، چاپخانه‌ی نیکا، انتشارات قطره، تهران، ۱۳۸۶
- ۹۷ - مجموعه آثار نمایشی شکسپیر، ترجمه دکتر علاوالدین بازارگادی، جلد اول، چاپ چهارم، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۷

- ۹۸ — منشأ تولد متن دراماتیک، مهدی ارجمند، چاپ اول، حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۸.
- ۹۹ — نشانه شناسی تئاتر و درام، کر الام، ترجمه دکتر فرزانه سجودی، چاپ سوم، چاپخانه‌ی نیکا، نشر قطرة، تهران، ۱۳۸۶.
- ۱۰۰ — نشانه شناسی متن و اجرای تئاتر، ئلن ئستن و جورج ساونا، ترجمه داود زینلو، چاپ دوم، چاپ شرکت افست (سهامی عام)، انتشارات سوره‌ی مهر (وابسته به حوزه هنری)، تهران، ۱۳۸۸.
- ۱۰۱ — نظریه و تحلیل درام، مانفرد فیستر، ترجمه مهدی نصرالله زاده، چاپ اول، چاپخانه‌ی راستین، انتشارات مینوی خرد، تهران، ۱۳۸۷.
- ۱۰۲ — نقد تئاتر، ایروینگ واردل، ترجمه عباس منطقی، چاپ اول، چاپخانه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات (سمت)، تهران، تابستان، ۱۳۸۳.
- ۱۰۳ — نمایش خلاق، یدالله ئقا عباسی، چاپ اول، چاپخانه‌ی سارنگ، انتشارات قطرة، تهران، ۱۳۸۵.
- ۱۰۴ — نمایش نویسی قدم به قدم، مارش کسیدی، ترجمه ناصر ئقائی، چاپ اول، انتشارات تربیت، تهران، ۱۳۷۲.
- ۱۰۵ — واژه‌نامه ارتباطات، یونس شکرخواه، چاپ سوم، چاپخانه انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۶.
- ۱۰۶ — واژه‌نامه هنر شاعری، میمنت میر صادقی، چاپ سوم، چاپخانه الوان، انتشارات کتاب مهناز، تهران، ۱۳۸۵.
- ۱۰۷ — وظایف کارگردان در تئاتر، هیو موریسون، ترجمه حسن پارسایی، چاپ دوم، چاپخانه‌ی انتشارات سروش، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۲.
- ۱۰۸ — هنر تئاتر، عبدالحسین نوشین، چاپ اول، چاپخانه‌ی فرنو، مؤسسه انتشارات نگاه، تهران، ۱۳۸۷.

- ١٠٩ - هنر داستان نویسی، ابراهیم یونسی، چاپ هشتم، چاپخانه‌ی نوبهار، انتشارات نگاه، تهران، ١٣٨٤
- ١١٠ - هنر نمایشنامه‌نویسی، برنارد گربانیه، ترجمه ابراهیم یونسی، چاپ اول، چاپخانه‌ی سارنگ، انتشارات قطرة، تهران، ١٣٨٣.

ج - ب عه‌ره‌بی:

- ١١١ - الأدب (تعریفه، انواعه، مذاهبه)، الدكتور انطونیوس بطرس، الطبعة الأولى، المؤسسة الحديث للكتاب، طرابلس - لبنان، ٢٠٠٥
- ١١٢ - اعلام المسرح والمصطلحات المسرحية، الدكتور وليد البكري، دار أسامة للنشر و التوزيع، الأردن - عمان، ٢٠٠٣
- ١١٣ - اعلام ومصطلحات المسرح الأروبي، الدكتور كمال الدين عيد، الطبعة الأولى، دار الوفا لدنيا الطباعة و النشر، الإسكندرية، ٢٠٠٦
- ١١٤ - الإتجاه القومي في مسرح عدنان مردم الشعري، حسين حموي، من منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، ١٩٩٩
- ١١٥ - تذوق الفنون الدرامية، محمد نصار وقاسم كفوحی، الطبعة الثانية، عالم الكتب الحديث للنشر و التوزيع، عمان، ٢٠٠٧
- ١١٦ - تقنيات تكوين الممثل المسرحي، إبراهيم عبدالله غلوم وآخرون، الأردن، ٢٠٠١
- ١١٧ - تقنية المسرح، فليب ظان تیغم، ترجمة بهیج شعبان، الطبعة الثالثة، منشورات عویدات، بیروت - باريس، ١٩٨٥
- ١١٨ - حيرة النص المسرحي بين الترجمة الإقتباس والإعداد والتألیف، دکتر ابو الحسن عبد الحمید سلام، الطبعة الثانية، مركز الإسكندرية للكتاب، الإسكندرية، ١٩٩٣

- ١١٩ - دراسات في النص والتناصية، الدكتور محمد خير البقاعي، الطبعة الأولى، مركز الإنماء الحضاري، حلب، ١٩٩٨
- ١٢٠ - دراما في القرن العشرين، بامبر جاسكوين، ترجمة محمد فتحي، دار الكاتب العربي للطباعة والنشر، القاهرة.
- ١٢١ - دلالات النص الآخر في عالم جبرا إبراهيم جبرا الروائي، ولات محمد، الطبعة الأولى، منشورات الهيئة العامة السورية للكتاب، وزارة الثقافة، دمشق، ٢٠٠٧
- ١٢٢ - علم المسرح وفن الكتابة، د.فؤاد صالح، الطبعة الأولى، دار الكندي للنشر والتوزيع، اربد - الأردن، ٢٠٠١
- ١٢٣ - الفن و الأدب، الدكتور ميشال عاصي، الطبعة الثالثة، مؤسسة نوفل، بيروت، ١٩٨٠،
- ١٢٤ - قاموس اطلس الموسوعي الإنجليزي _ عربي، الشركة الدولية للطباعة، الطبعة الثالثة، دار اطلس للنشر، الجزيرة، ج.م.ع، ٢٠٠٥
- ١٢٥ - قراءة النص الشعري لغة وتشكيلاً، الدكتور هائل محمد طالب، الطبعة الثانية، دارالينابيع للطباعة. نشر. توزيع، دمشق، ٢٠٠٨
- ١٢٦ - قراءة و تأملات في المسرح الأغرقي، الدكتور جميل نصيف تكريتي، الطبعة الأولى، مطبعة دار الحرية، بغداد، ١٩٨٥
- ١٢٧ - اللغة الدرامية العناصر غير المنطوقة والعناصر المنطوقة، حمادة ابراهيم، المجلس الأعلى للثقافة، القاهرة، ٢٠٠٥
- ١٢٨ - مدخل الى فن كتابة الدراما، عادل الفادي، الطبعة الأولى، نشر و توزيع مؤسسات عبدالكريم بن عبدالله، تونس، ١٩٨٧
- ١٢٩ - المسرحية في الأدب العربي، الدكتور موسى خليل، الطبعة الأولى، من منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، ١٩٩٧

- ١٣٠ - معجم الدراسات الإنسانية والفنون الجميلة والتشكيلية، الدكتور احمد زكي بدوي، الطبعة الأولى، الناشر: دار الكتاب المصري و دار الكتاب اللبناني، القاهرة وبيروت، ١٩٩١.
- ١٣١ - مقدمة في نظرية المسرح الشعري، د.ابوالحسن سلام، الطبعة الأولى، دارالوفا لدنيا الطباعة والنشر، مصر، ٢٠٠٦.
- ١٣٢ - موسوعة المسرح، أوديت أصلان، ترجمة الدكتورة سامية أحمد أسعد، جزء الأول، مؤسسة ايظ للطباعة والنشر، بيروت.
- ١٣٣ - الموسوعة المسرحية، جون رسل تيلر، ترجمة سمير عبدالرحيم الضليبي، الجزء الثاني، الطبعة الأولى، مطبعة دار الحرية للطباعة، دار المأمون للترجمة و النشر، بغداد، ١٩٩١.
- ١٣٤ - النص المسرحي، شكري عبدالوهاب، مؤسسة حورس الدولية للطباعة و النشر و التوزيع، الإسكندرية، ٢٠٠٧.
- ١٣٥ - نظرية البنائية في النقد الأدبي، الدكتور صلاح فضل، الطبعة الأولى، دار الشروق، القاهرة، ١٩٩٨.
- ١٣٦ - نظرية الدراما من ارسطو الى الآن، الدكتور رشاد رشدي، الطبعة الثانية، دار العودة - بيروت، ١٩٧٥.
- ١٣٧ - نظرية النقد الأدبي الحديث، الدكتور يوسف نور عوض، الطبعة الأولى، دار الأمين للطبع. نشر. توزيع، القاهرة، ١٩٩٤.
- ١٣٨ - النقد والحقيقة، رولان بارت، ترجمة إبراهيم خطيب، الطبعة الأولى، الشركة المغربية للناشرين المتحدين، دارالبيضاء، ١٩٨٥.

د – ب ئنگلیزی:

139 — Oxford (Advanced Learner's Dictionary)-
colinMcIntosh–JoanaTurnbul, 7th edition, Oxford University
press, 2007.

140 — Dictionary of Literary Terms & Literary Theory, J.A.
Cuddon, fourth edition, Penguin Reference, Blackwell
Publishers, London, 1998.

۲ – گوڤار:

أ – ب كوردی:

- ۱۴۱ – به كورتی میژووی شانۆی كوردی (قوناغی یه كهه ۱۹۱۹-۱۹۳۹)،
هیمداد حوسین به كر، گوڤاری كاروانی نه كادیمی، ژ ۲، بهرگی یه كهه، وهزارهتی
روشنبیری، ههولیر، ۱۹۹۷
- ۱۴۲ – پرسیار له ماهیهتی شانۆی كوردی، گوران عهلی كهه ریم، گ.رامان،
ژ(۹۳-۹۴)، چاپخانهی وهزارهتی پهروهرده، ههولیر، ئادار، ۲۰۰۵
- ۱۴۳ – پهیدا بوونی دراما، جورج تۆمسن، و: ئازاد همه شهریف، گ.كاروان،
ژ ۳۲، سالی سییهه، چاپخانهی دار ئفاق عربیه، بهغدا، مایسی، ۱۹۸۵
- ۱۴۴ – پیگهی واقع له نیوشانۆی كوردیدا، سهفین نهوهرشكری، گ.شانۆ، ژ ۴،
گوڤاری تیپی شانۆی سالار، حوزهیرانی، ۲۰۰۷
- ۱۴۵ – خهونین دینا، ئیبراهیم نههمهه سمۆ، گ: رمان، ژ ۳۴، سالی سییهه، دهزگای
روشنبیری و راگهیانندی گوڤان، ههولیر، "۵" شوباتی ۱۹۹۹.

- ۱۴۶ — دایه‌لۆگ له گۆتاری شانۆیدا، محمەد عبدولوههاب، و: سەلام عومەر،
گ: سینەما و شانۆ، ژ: ۳، هەولێر، ۱۹۹۸.
- ۱۴۷ — دراما زادیکی گیانی و فیکریه، عومەری عەلی ئەمین، گ. نایندە، ژ ۳۰،
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی، ئاداری، ۲۰۰۲
- ۱۴۸ — دەروازەیه‌کی رەخنەیی درامای نوێ ی کورد، محمەد تەیمور، بەشی یەكەم،
گ: کاروان، ژ: ۶۴، مایس، ۱۹۸۸
- ۱۴۹ — دەقی شانۆیی و سەرەتایەك بۆ شیکردنەوه، پێشڕه و حسین، گ: شانۆ
(گۆڤاری تیبی شانۆی سالار)، ژ: ۱۱، سالی دووهم، سلێمانی، کانونی یەكەم
۲۰۰۸.
- ۱۵۰ — دژە دەق دوالیزمی (رێڕه و) له دەقی شیعریدا — دەقی (دەردی مه) ی
(ئەحمەدی خانی) وهك نمونه، د. محمد بكر محمد، گۆڤاری زانستە مرۆڤایەتییه‌کانی
زانکۆیی سەلاحەددین / هەولێر، ژماره ۳۴، چاپخانه‌ی زانکۆیی سەلاحەددین،
هەولێر، ۲۰۰۸.
- ۱۵۱ — رێڕه‌سم — تراژیدی — کومیدیا، مریه‌م نەعمەت پور، و: فەرزین کەریم،
گ: رامان، ژ ۵۸، نیسانی، ۲۰۰۱
- ۱۵۲ — زەمەن له شانۆ دا، نیاز لەتیف، گ. رامان، ژ (۵۱)، دەزگای روشەنبیری و
راگەیانندی گولان، چاپخانه‌ی وه‌زارەتی پەرۆه‌رده، هەولێر، ۵/ ۹/ ۲۰۰۰
- ۱۵۳ — سەرھەڵدانی رەخنەیی شانۆیی لە ئەدەبیاتی کوردیدا (۱۹۲۷-۱۹۳۷)،
د. فەرھاد پیربال، گ. نایندە، ژ ۱۷، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی،
ک ۲، ۲۰۰۱
- ۱۵۴ — شانۆی کوردی ۱۹۶۰-۱۹۶۹، موحسین محمەد، گ. رامان، ژ ۴۶، سالی
چوارەم، هەولێر، نیسانی، ۲۰۰۰

- ١٥٥— شانۆی کوردی ١٩٧٠-١٩٧٩، موحسین محمەد، گ.رامان، ژ٥٨،
 دەزگای روشنبیری و راگه‌یانندی گۆلان، هه‌ولێر، ٢٠٠١،/٤/٥
- ١٥٦— شانۆی کوردی ١٩٨٠-١٩٨٩، موحسین محمەد، گ.رامان، ژ٦٧،
 چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ٢٠٠٢،/١/٥
- ١٥٧— شانۆی کوردی ١٩٨٠-١٩٨٩، موحسین محمەد، ژ٦٨، گ.رامان،
 چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ٢٠٠٠،/٢/٥
- ١٥٨— شه‌مه‌نده‌فر، مه‌سه‌عوود عارف، گ:سینه‌ما و شانۆ، ژ٦، سالی دووهم،
 چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی رۆشنبیری، هه‌ولێر، ئه‌یلوولی ١٩٩٩
- ١٥٩— کرۆنۆلۆژیای شانۆی کوردی، د.فه‌ره‌اد پیربال، گ.رامان، ژ١٠، هه‌ولێر،
 ١٩٩٧،/٤/٥
- ١٦٠— میژووی شانۆی کوردی ١٩٢١-١٩٢٩، موحسین محمەد، گ.رامان،
 ژ١٠، دەزگای روشنبیری گۆلان، هه‌ولێر، ١٩٩٧،/٤/٥
- ١٦١— میژووی شانۆی کوردی ١٩٣٠-١٩٣٩، موحسین محمەد، گ.رامان،
 ژ١٢، دەزگای روشنبیری گۆلان، هه‌ولێر، ١٩٩٧،/٦/٥.
- ١٦٢— میژووی شانۆی کوردی ١٩٥٠-١٩٥٩، موحسین محمەد، گ.رامان،
 ژ٢٢، سالی دووهم، هه‌ولێر، نێسانی، ١٩٩٨
- ١٦٣— وه‌همی شانۆی کوردی، شورش محمەد حوسین، گ:سینه‌ما و شانۆ، ژ٩،
 سالی سییه‌م، وه‌زارتی روشنبیری، شوباتی، ٢٠٠١
- ١٦٤— هونه‌ر و ئیستیتیکا، و: ده‌سته‌ی نووسه‌ران، گ: نووسه‌ری کورد، ژ١،
 سالی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی (دار السلام)، به‌غداد، مارتی، ١٩٧١
- ١٦٥— یه‌که‌م شانۆنامه به‌ زمانی کوردی، د.فه‌ره‌اد پیربال، گ.کاروان، ژ(١٦٠)،
 ئابی ٢٠٠١.

ب - ب فارسی:

- ۱۶۶ - ساموئیل بکت: مرگ کمدی، اریک سیگال، ت: پروانه پزشکی، مجله نمایش، شماره ۱۰۵ و ۱۰۶، سال نهم، تهران، ۱۳۸۷.
- ۱۶۷ - صحنه و طراحی و پردازش عین در تئاتر، حسن پارسایی، مجله‌ی نمایش، دوره‌ی جدید - شماره‌های ۱۰۱ و ۱۰۲، سال نهم، تهران، ۱۳۸۶.
- ۱۶۸ - گزارش سمینار تئاتر و مخاطب دانشگاه تهران تیر ۱۳۸۶، مجله‌ی تئاتر، شماره‌های ۹۵ - ۹۶، دوره‌ی جدید، سال نهم، تهران، مرداد و شهریور ۱۳۸۶.

ج - ب عه‌ره‌بی:

- ۱۶۹ - المسرح الكوردی فی التسعینات، صباح هرمز، طولان العربی، العدد ۴۲، أرییل، تشرین الثاني، ۱۹۹۹.
- ۱۷۰ - المسرح الكوردی فی الثمانیات، صباح هرمز، طولان العربی، العدد ۴۱، أرییل، تشرین الاول، ۱۹۹۹.
- ۱۷۱ - المسرح الكوردی فی السبعینات، صباح هرمز، طولان العربی، العدد ۴۰، أرییل، أیلول، ۱۹۹۹.

۳ - نامین نه کادیمی - زانستی:

۳ - ۱: ب کوردی:

أ - دوکتورا:

- ۱۷۲ - په‌یوه‌ندییه‌کانی نیو دهق، قه‌یس کاکل توفیق، نامه‌ی دوکتورا، کولیژی ناداب، زانکۆی سه‌لاحده‌دین، شوباتی، ۲۰۰۲.

١٧٣ - رهگهزه کانی چيروک له داستانی (مهم و زين)ی خانى دا، نهوزت نههمه د
عوسمان زيبارى، نامهى دوکتورا، کوليژى پيروهرده (ابن الرشيد)، زانکوى بهغدا،
١٩٩٩،

١٧٤ - گهشهسه ندى درامای كوردی له (عراق)دا له ١٩٧٥-١٩٩٥، سهلام
فهره ج كهريم، نامهى دوکتورا، کوليژى ئاداب، زانکوى سهلاحه ددين، ٢٠٠٠.

ب - ماجستیر:

١٧٥ - کاریگهري كهله پورى كوردی له شانۆی كوردیدا، ئیبراهيم نههمه د سمو،

نامهى ماستهر، کوليژى ئاداب، زانکوى سهلاحه ددين، ٢٠٠١،

١٧٦ - ناوهروک و تهکنیکی درامای كوردی (١٩٩١-٢٠٠٢)، ياسين رهشيد

حهسن، نامهى ماجستیر، کوليژى زمان، زانکوى سلیماني، ٢٠٠٤،

١٧٧ - ديالۆگ د درامایا كوردیدا (دهههرا بههدينان وهك نمونه)، مكنون

مهمه دتاهر مقداد، ناما ماستهري، کوليژا ئادابى، زانکویا دهۆکی، ٢٠١٠.

٣ - ٢: ب عه ره بى:

أ - ماجستیر:

١٧٨ - اثر نکسه حزيان على المسرحية العربية، ابراهيم جنداري جمعة، رسالة

الماجستير، جامعة الموصل، كلية الآداب، ١٩٨٤، ص ٢٢٦.

٤ - چاڤيیکه فتن:

١٧٩ - چاڤيیکه فتن دگهل (د. ئیبراهيم نههمه د سمو)، کوليژا ئادابى / پشکا شانۆی،

رۆژا چوار شه می ٢٢/٩/٢٠١٠، ده مژمیر: ١١:٠٠

- ۱۸۰ — چاڤيڭكهفتن دگهل (د.سهلام فدهوج)، سهنتهري رۆشنبيري زانكۆيا دهوكي، رۆژا چوار شه مبي، ۲۷/۱/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۱۲:۳۰.
- ۱۸۱ — چاڤيڭكهفتن دگهل (د.عهدي حاجي)، سهنتهري رۆشنبيري زانكۆيا دهوكي، رۆژا شه مبي، ۶/۸/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۱۲:۳۰.
- ۱۸۲ — چاڤيڭكهفتن دگهل (پ.د.محمد به كر محمهد)، كوليزا ئادابي، پشكا كوردي، رۆژا چوار شه مبي، ۲۲/۱۲/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۹:۰۰.
- ۱۸۳ — چاڤيڭكهفتن دگهل (پ.د. محمهد به كر محمهد)، سهنتهري رۆشنبيري زانكۆيا دهوكي، رۆژا سي شه مبي، ۲۶/۱/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۱۱:۳۰.
- ۱۸۴ — چاڤيڭكهفتن دگهل (مهسعوود عارف صالح)، ريفقه به ريا هونه ري شانويي / دهوك، رۆژا دوو شه مبي ۲۵/۱۰/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۱۰:۳۰.
- ۱۸۵ — چاڤيڭكهفتن دگهل (محمهد عهلي نه تروشي)، پيمانگه ها ته كنيكي يا دهوكي / به شي رۆژنامه فاني، رۆژا نيك شه مبي ۲۸/۱۱/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۱۱:۰۰.
- ۱۸۶ — چاڤيڭكهفتن دگهل (د.محمهد له تيف عه بدولره حيم)، كوليزا ئادابي / پشكا كوردي، رۆژا سي شه مبي، ۲۰/۱/۲۰۱۰، ده مژميتر: ۱۲:۳۰.

۵ — مالپه رين ئه لكتروني:

أ — ب فارسي:

۱۸۷ — ادبيات نمايشي، سايت:

<http://www.mardomsalari.com/template1/Article.aspx?AID=423>

۱۸۸ — تراژدي نوحه بشريت بر احوال خويش، نوشته: نصرالله قادري. سايت:

<http://www.iricap.com/magentry.asp?id=934>

۱۸۹ — چگونه نمايشنامه بنويسيم، تنودور دوبانويل، ت: مژده ثامي. سايت:

<http://www.chahas-su.persianblog.ir/tag>

۱۹۰ — درام چيست؟ سايت:

<http://www.nasle-farda.ir/cm4/editorial.asp?i>

۱۹۱ – درباره تاریخ تئاتر یونان، منصور شهبازی. سایت:

<http://www.Theater.ir/news.show/+4546>

۱۹۲ – کارگردانی تئاتر. سایت:

<http://www.iranteater.com>

۱۹۳ – ماهیت تراژدی چیست؟ ئرتور میلر، برگردان: حسن ملکی. سایت:

<http://www.dibache.com/text.asp?cat=38&id=2514>

۱۹۴ – مرگ تراژدی و تولد عقل گرایی، ابوالقاسم ذاکرزاده و ماریا نصر. سایت:

<http://www.hawzah.net/per/magazine/NM/039/nm03907.asp>

۱۹۵ – مصاحبهی ئکادمی علوم انسانی بلوچ ایران با دکتر بیسه تحت عنوان "دراما". سایت:

<http://www.balochacademy.org/post-107.aspx>

۱۹۶ – ملودرام چیست؟ سایت:

<http://www.honar3.blogfa.com/post-51.aspx>

۱۹۷ – نمایش کمدی چیست؟ سایت:

<http://www.chahar-su.persianblog.ir.tag>

۱۹۸ – دانشنامهی رشد. سایت:

<http://www.danashnameh.roshd.ir/mavara-index.php?>

ب – ب عه‌ره‌بی:

۱۹۹ – البیان المسرحي - المسرح الشعري الحديث، خزعل الماجدي. موقع:

<http://www.masraheon.com>

ج – ئینگلیزی:

200_ <http://www.answer.com/topic/comedy>

201_ <http://www.answer.com/topic/monodrama>

202_

<http://www.answer.com/topic/tragedi>

پوخته

دراما ل چاف جوړين ديتزين نه ده بي، ب تايهت د في سهرده ميدها، ب نيك ژ ب هيزترين و كاريگه رترين جوړين نه ده بي دهيته هه ژماتن. ل ده ستيپيكيڼ سه دي بوري گه لي كورد زي وهك هه مي گه لين جي هاني، نياسين دگه ل في جوړي نه ده بيدها پيدا كړيه و هه ردهم هه ولا گه شه پيدانا وي كړيه.

دراما ل سهر بناغي ده في دهيته ئا فاكرون، بي دي دهق هه ركار و بزافه كا درامي ناگه هيته نه نجامي“ چونكي دهق ب نه خشه و پلانا سهره كيا درامايي دهيته هه ژمارتن. هه ركاره كي درامايي بي سهر كه في، خودان دهقه كي ب هيز و نه مره. بابه تي في فه كولي ني بري تيه ژ (رولي ده في د ئا فاكرونا درامايي كور ديدا).

د في فه كولي نيدها باس ل درامايي ژ لايي چه مك و پينا سيڼ وي و ميژو ويا شانويو كوردي هاتيه كرن، پاشان زي، باس ل جوړين درامايي و ره گه زين درامايي هاتيه كرن و ل ديغرا، ب دري زي باس ل ده في شانويي هاتيه كرن و ل دوماهيكي زي پراكتيك ل سهر سي دهقين شانويي بيڼ دهقرا دهوكي هاتيه نه نجامدان.

د في فه كولي نيدها نه م گه هشتي نه فان نه نجامان، كو ده في درامايي بي جياوازه ژ دهقين ديتزين نه ده بي، ده في روله كي نيكجار مهزن د ئا فاكرونا درامايي ده وي بي دهق، درامايي چو هه بوونا خو نينه“ چونكي دهق ب به لگه بي ب هيزي هه بوونا وي دهيته هه ژمارتن. هه ر هزر و بوچوونه كا كو دزي هه بوونا ده في د كاري دراماييدها بيت، بوچوونه كا شاش و نه يا دروسته، كو دگه ل لوژيك و راستيا هه بوونا دراماييدها ناگو نجي ت. هه ر نفيسه ره كي ب ره ننگ و شيوزي تايه تي خو، مفا ژ ره گه زي ده في وه رگرتيه د ئا فاكرونا درامايي — شانويي — دهقرا دهوكيدها، كو نه ف چه نده زي پشتي پراكتيزه كرنا دهقين شانويي وان، ب باشي خويا ديبت.

ملخص البحث

الدراما بالنسبة للأنواع الأدبية الأخرى، ولاسيما في هذا العصر الراهن، من أكثر الأنواع الأدبية قوةً وتأثيراً.

في بدايات القرن الماضي، تعرفت القومية الكوردية مثلها مثل بقية القوميات الأخرى على هذا النوع من الادب.

تبني الدراما على اساس النص، وبدون النص فإن جميع الأعمال والحركات الدرامية لاتصل الى النتيجة؛ لأن النص يعتبر بمثابة التخطيط والخرطة الرئيسية للدراما. وأي عمل درامي متفوق وصاحب نص يصبح قوياً وخالداً.

موضوع هذا البحث، هو (دور النص في بناء الدراما الكوردية).

يتحدث هذا البحث عن الدراما من ناحية المفهوم والتعريف وتاريخ المسرح الكوردي، وبعدها يتحدث عن الأنواع الدرامية وعناصرها، ثم يتحدث وبصورة مطولة عن النص المسرحي وفي النهاية تناولنا ثلاثة نصوص مسرحية من منطقة دهوك بالبحث والتشريح والتطبيق.

في هذا البحث توصلنا الى نتائج تثبت بأن النص الدرامي يختلف عن بقية النصوص الأدبية الأخرى. لان النص له دور كبير في بناء الدراما وبدون النص لاوجود للدراما؛ لأن النص يعتبر الدليل القوي لوجود الدراما. وأي رأي ضد وجود النص في الأعمال الدرامية، يعتبر رايًا خاطئًا، لأن هذا الرأي لايتألم مع المنطق والحقيقة في وجود الدراما. وكل كاتب له اسلوبه ولونه الخاص في الاستفادة من عنصر النص في بناء الدراما – المسرحية – في منطقة دهوك، وظهر هذا الشيء بشكل واضح بعد تطبيق أدوات البحث على النصوص المسرحية.

Abstract

Compared to the other literary genres, especially nowadays, drama is considered one of the strongest and most influential literary genres. At the beginning of the previous century, the Kurdish nation, as the rest of the nations, was introduced to this literary genre and always tried to improve it.

Drama is based on the basis of the text and without text, any action or movement of drama will not reach the goal because text is considered a main plan of drama. Any successful action in drama should have a strong and living text.

The subject of this research includes (The Role of the Text in the Structure of Kurdish Drama).

In this research, drama has been discussed in terms of its concept and definitions and the history of Kurdish drama. Then, types and elements of drama have been discussed. Later, text of the has been discussed in details. Finally, application has been made on three texts of drama in the Duhok area.

In this study, we have reached these conclusions: text of drama is different from the other literary texts. Text has a very big role in the structure of drama and without text, drama cannot stand by itself, because text is considered an important proof for its existence. Any idea or opinion that stands against the text in the action of drama is a wrong idea or opinion that does not fit with the logic and fact of the existence of drama. Any playwright has made benefit from the element of text in the structure of drama of Duhok area according to his/her own style, and this is shown very well in the application of the texts of the drama.

چەمكى دەقى چەمكەكى ئالۆزە؛ چونكى
زانستى دەقى گەلەك گىروگرفتىن تىدا ھەين
كو د زانستىن دىتردا نىن، ھەروھا ئالۆزىا
زانستى دەقى فەدگەرپتەفە بو وى چەندى
ژى، كو دەقى پەيوەندىيا دگەل گەلەك
زانستىن دىتردا ھەى، زانستىن جوراوجورىن
وہك: ئەدەبناسى، سىمپولۆژى، زمانقانى،
فەلسەفە... ھتد. ژ بەرقى چەندىيە كو ھەر
زانستەك ل دويش نىرىنا خو دەقى پىناسە
دكەت، كو بەرژەنگىن وى زانستى د وى
پىناسا كو بو دەقى كرى، د ديار و بەرچاقن.

0005

رېفەبەريا چاپ و بەلاڤكرنى - دھوك

ژمارا سپاردنى 4848 - 2011